

ЧИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ

ЩО ДІЄ СЯ ТАК В АМЕРИЦІ
ЯК І В СТАРИМ КРАЮ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКУ ТИЖНЕВУ ЧАСОПИСЬ

НАРОДНУ ВОЛЮ

КОШТУЄ ДВА ДОЛЯРИ НА РІК
НА ПІВРОКУ ОДНОГО ДОЛЯРА

ДРУКАРНЯ НАРОДНОЇ ВОЛІ

ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ ТІКЕТИ
НА БАЛІ І ПРОГУЛЬКИ, ОГО-
ЛОШЕННЯ, ПРОГРАМИ, НА-
ГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КО-
ВЕРТИ, СТАТУТИ, ПЛАТНИ-
ЧІ І КОЛЕКТОРСЬКІ КНИ-
ЖОЧКИ І. Т. Д. :: ::

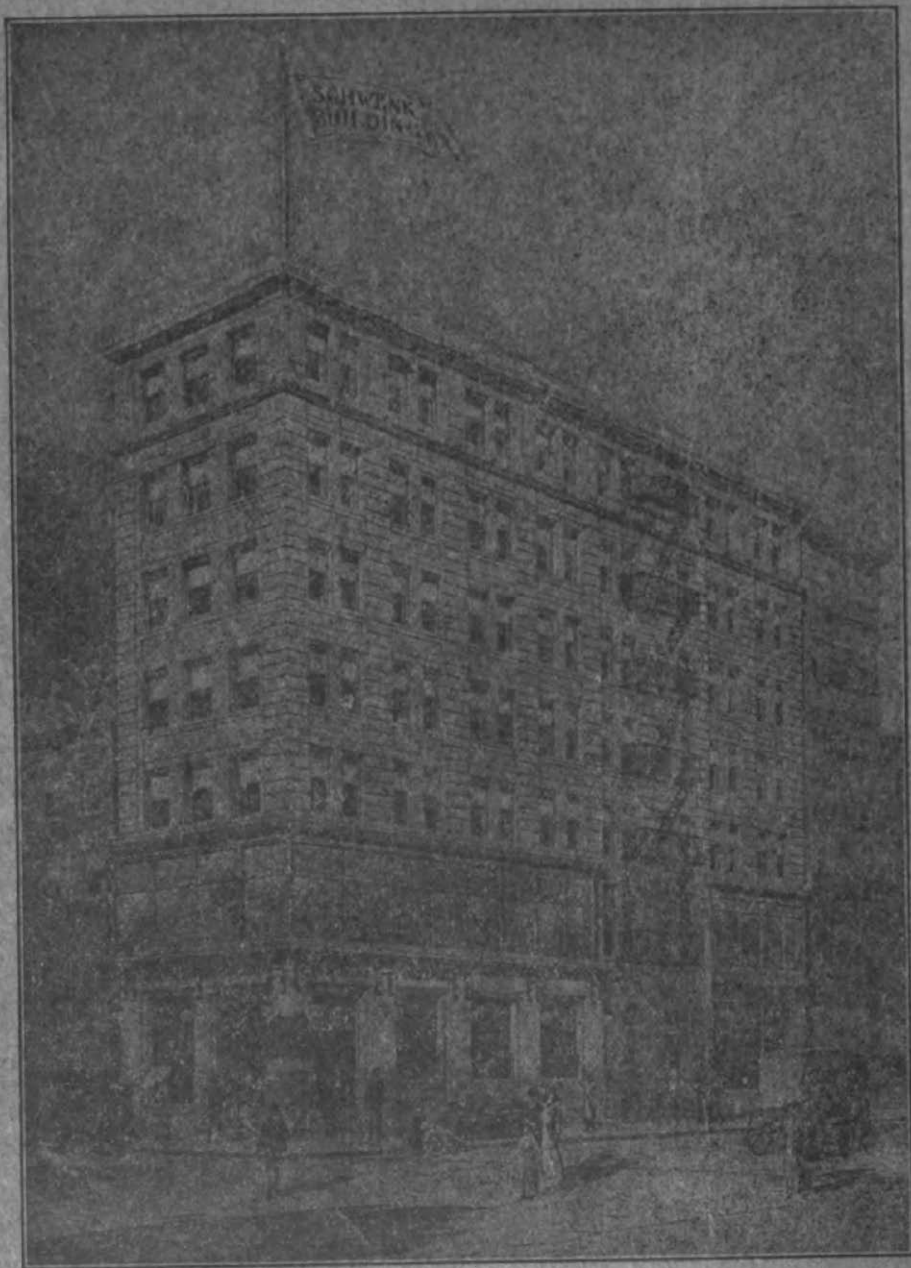
З УСІМИ ДРУКАРСЬКИМИ РОБОТАМИ
ЗВЕРТАЙТЕСЬ ЛИШЕ ДО ДРУКАРНІ "НАР.
ВОЛІ", А БУДЕТЕ ВДОВОЛЕНІ. :: ::

АДРЕСУВАТИ:

NARODNA WOLA,
316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.

ДИМ БАНКОВИЙ

А. Гроховский і Ко., 130 E. 7th Street.,
New York City.

Власний дім в Нью Йорку на розі Евеню А. і 7-ої улиці.

Сто тисяч доларів (\$100,000.00) зложена гваранція в рядовій касі. — Бюра нашої фірми містять ся в власних домах в Нью Йорку 130 1st 7 Str. в Брунліні Кор. Бедфорд Евеню і Гренд Ст.

ПРОДАЄМО шифкарти на всі лінії корабельні по такій ціні як в самій компанії. — **ВИСИЛАЄМО** гроші до Старого Краю з тим що до днів 10 — адресат відбере. — **ПРИЙМАЄМО** гроші на книжочки, платимо 4%. — **ВИРОБЛЯЄМО** контракти купна продажи, скринти, повновласти, стягаємо довги, гроші з каси сирітської і з інших кас:

Нумер Телефону: 1323 Орчард.

Адресуйте: **A. GROCHOWSKI & CO.** 130 EAST 7th STREET.,
NEW YORK, N. Y.

РІК 1915

В 1915 році буде: м'ясиць 4 неділі і 4 день; від Р. Х. до неділі м'ясопустної.

Неділя м'ясопустна 7 лютого.

Неділя сиропустна 14 лютого.

Великдень 4 цвітня.

Вознесеніє 13 мая.

Зелені Св'ята 23 мая.

Петрівки 6 неділь.

Великдень латинський в ту неділю що і греко-католицький.

Ключ Граничний А.

Вруці літо — до 13 марта “віди”, від 14-го марта “глагол”.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ.

Св'ятий вечер перед Богоявленієм.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікновенія глави Йоана Крестителя.

Р день Воздвиженія Чесного Креста.

Цилипівка.

Середа і п'ятниці кожного тижня (кромі загальниць).

УРЯДОВІ СВ'ЯТА (“ЛІГЕЛ ГОВЛІДЕЙС”) В РІЖНИХ СТЕЙТАХ СПОЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

1. Січня. Новий Рік. “Ню Їрс-Дей”. Св'яткує ся у всіх стейтах, з винятком стейтів Аркензо і Месечузетс.

8. Січня. Річниця битви коло Нью Орлінс. Св'яткує ся в стейті Луїзіяна.

19. Січня. День уродження генерала Лі. Св'яткує ся в стейтах: Флорида, Джорджія, Норт Каролайна, Савт Каролайна, Верджінія, Алабама, Місісіпі і Аркензо.

12. Лютого. “Джорджіе Дей”. В стейті Джордія.

12. Лютого. День уродин президента Лінкольна. Св'яткують в стейтах: Каролайна, Колоредо, Конектікат, Делевер, Ілінойс, Айова, Індіана, Кензас, Мішіген, Мінесота, Монтана, Невада, Нью Джерзи, Нью Йорк, Норт Дакота, Орегон, Пенсильвенія, Савт Дакота, Юта, Вашингтон, Вест Верджінія і Вайомінг.

22 лютого. “День уродин Вашингтона” — св'яткують в усіх стейтах.

Перша Середа в місяцю Марті. В стейті Мішіген св'яткують першу середу в місяцю марті, яка попереджає весняні вибори “окружних судіїв”.

2. Марта. Річниця незалежності Тексасу. Св'яткують в Тексас.

22. марта: “Еменсіпейшен Дей”. В Порто Ріко.

Велика П'ятниця: “Гуд Фрайдей”. В стейтах: Алабама, Конектікат, Делевер, Флорида, Луїзіяна, Меріленд, Мінесота, Нью Джерзи, Пенсильвенія, Порто Ріко, Тенесі.

12. цвітня. "Геліфкс Індепенденс Резолюшенс": В стейті Норт Каролайна.

13. цвітня. День уродни Джеферсона. В стейті: Алабама.

19. цвітня. "Пейтріотс-дей". В стейтах: Мейн і Месечузетс.

21. цвітня. Річниця битви під Сен, в стейті Тексас.

26. цвітня. "Конфедерейт Меморіел Дей". В стейтах: Алабама, Флорида, Джорджія, Місісіпі.

10. мая. "Конфедерейт Меморіел Дей". В стейтах: Норт Каролайна, Савт Каролайна.

Друга п'ятниця. "Конфедерейт Меморіел Дей." В стейті: Тенесі

20. мая. Річниця підписання Мекленберської Заяви Свободи. В стейті Норт Каролайна.

30. мая. "Декорейшен Дей". В усіх стейтах, з винятком стейтів Аркензо, Флорида, Джорджія, Луїзіана, Місісіпі, Норт Каролайна, Савт Каролайна і Тексас.

3. червня. День уродни Джеферсона Дейвіса. В стейтах: Флорида, Джорджія, Алабама, Місісіпі, Тексас, Аркензо, Савт Каролайна. В стейті Луїзіана се свято знає як "Конфедерейт Меморіел Дей".

15. червня. "Пайонір Дей". В стейті: Айдаго.

Послідна Середа в Червню. "Праймері Елекшен Дей". В стейті Норт Дакота.

4. липня. День Независимости. "Індепенденс Дей". У всіх стейтах

10. липня. "Едмішен Дей". В стейті Вайомінг.

24. липня. "Пайонір Дей". В стейті Юта.

Четверга Субота. "Праймері Елекшен Дей". В стейті Тексас.

1. серпня. "Колоредо Дей". В стейті Колоредо.

16. серпня. "Беннінгтен Бетл Дей". В стейті Вермонт.

7. вересня. "Лейбер Дей". В усіх стейтах.

9. вересня. "Едмішен Дей." В стейті Каліфорнія.

12. жовтня. День Колумба. В стейтах: Алабама, Аркензо, Каліфорнія, Колоредо, Делевер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Кензаз, Кентакі, Мейн, Меріленд, Месечузетс, Мішіген, Мізурі, Монтана, Небраска, Невада, Нью Гемшер, Нью Джерзи, Нью Мексико, Нью Йорк, Огайо, Оклагома, Пенсильвенія, Ровд Айленд, Вермонт, Вашингтон.

18. жовтня. "Аласка Дей". На Алясці.

31. жовтня. "Едмішен Дей". В стейті Невада.

1. Падолиста. Всіх Святих. В стейті Луїзіана.

Перша п'ятниця. "Пайонір Дей". В Монтані.

3. Падолиста. "Дженерел Елекшен Дей." В стейтах: Алабама, Аласка, Арізона, Каліфорнія, Колоредо, Делевер, Флорида, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Айова, Луїзіана, Мейн, Меріленд, Мішіген, Мінезота, Мізурі, Монтана, Нью Йорк, Норт Каролайна, Норт Дакота, Оклагома, Орегон, Пенсильвенія, Савт Каролайна, Савт Дакота, Тенесі, Тексас, Верджинія, Вест Верджинія, Вашингтон, Вісконзін, Вайомінг — все роках коли там відбувають ся вибори.

Долиста. "Тенксгівінг Дей". (День Подяки"). Святкують, хоть не усюди приказано законом.

дня. Різдо. "Крісмас Дей." В усіх стейтах.

Січень, January

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	19	Грудень 1914. Боніфатія	Новий Рік
С.	2	20	Ігнатія	Аделайди
Н.	3	21	Н. перед Рожд. свв. Отець	Геновефи дів.
П.	4	22	Анастасії вмуч.	Тита
В.	5	23	10 муч. Мими і пр.	Емілії і Телеоф.
С.	6	24	Нав. Рож. Хр. П. Евг.	Трох Королів
Ч.	7	25	Рождество Христове	Лукиана мч.
П.	8	26	С. Пр. Богор. Йос.	Северина мч.
С.	9	27	Свв. перв. Стефан.	Юліяна мч.
Н.	10	28	Н. по Рожд. Муч. в Ником.	1. Н. по 3 Кор.
П.	11	29	С. 14,000 м.	Гилина
В.	12	30	Анизії мч.	Гонорати д.
С.	13	31	Мелянії римл.	Ілярія пап.
Ч.	14	1	Новий Рік 1915 Василя	Фелікса з Нолі
П.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.
С.	16	3	Малахії пророка	Маркелія пап.
Н.	17	4	Н. п. Пр. 70 ап.	2. Н. по 3 Кор. Ант.
П.	18	5	Тепемпта	Приски
В.	19	6	Богоявленє (Йордан)	Генрика еп.
С.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.
Ч.	21	8	Георг. Емил. і Домн.	Анішки діви
П.	22	9	Полиевкт і Евстрат	Вінкентія мч.
С.	23	10	Григор і Дометіян	Раймунда
Н.	24	11	Н. по Пр. Митара і Фар.	3. Н. по 3 Кор.
П.	25	12	Татіяни	Павла
В.	26	13	Едімила і Стратон.	Полікарпа еп.
С.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті	Івана Хризос.
Ч.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.
П.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.
С.	30	17	† Антонія преп.	Мартини діви
Н.	31	18	Н. Блудного Сина	Старозапустна

ЗАПИСКИ.

Лютий, February.

Має 28 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	19	Січень. Макарія єгип.	Ігнатія
В.	2	20	† Евтимія Вел. пр.	Марії Громніч.
С.	3	21	Максима і Неофита	Блажея еп.
Ч.	4	22	Тимотея і Анастас.	Вероники дів.
П.	5	23	Климента свщмч.	Агафії діви
С.	6	24	Ксенії преп.	Дороти д. і мч.
Н.	7	25	Н. Мясопустна. † Григ. Б.	Предзап. Ромуал. еп.
П.	8	26	† Ксенофонта преп.	Йоана
В.	9	27	† Пер. мощ. Івана З.	Кирила
С.	10	28	Преп. Єфрема Сир.	Схолястики
Ч.	11	29	Пер. м. Ігнатія Б.	Лукия еп.
П.	12	30	Трех Святителів	Гавдентія мч.
С.	13	31	Кира і Івана безср.	Марія мч.
Н.	14	1	Лютий. Н. Сиропустна	Запустна
П.	15	2	Стрітенс Г. (Поч. Посту)	Фавст.
В.	16	3	Симеона і Анни	Юліяна і Канут.
С.	17	4	Ізидора препод.	Попелєц
Ч.	18	5	Агафії муч.	Симена і Конст.
П.	19	6	Вукола еп.	Конрада іспов.
С.	20	7	Партенія еп. і Луки	Леона і Никиф.
Н.	21	8	1. Неділя посту	1. Вступна
П.	22	9	Никифона	Катедра
В.	23	10	Харламп і Порфір.	Деміяна
С.	24	11	Власія свщ.	Матея апост.
Ч.	25	12	Мелетія і Антонія	Зігфріда
П.	26	13	Мартиніяна преп.	Віктора
С.	27	14	Авксентія і Кирила	Александра
Н.	28	15	2. Неділя посту	2. Суха

ЗАПИСКИ.

Марець, March.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	16	Лютий. Памфила	Албина
В.	2	17	Теодора	Симпліція
С.	3	18	Льва папи римск.	Кунегунди
Ч.	4	19	Архипа апост.	Казимира
П.	5	20	Льва еп. Катаньс.	Пер. мощ. св. Вяч.
С.	6	21	Евстахія і Тимот. преп.	Евсабія
Н.	7	22	3. Н. посту Хрестоп.	3. Глуха
П.	8	23	Поликарпа священиом.	Івана
В.	9	24	† Обр. гол. Івана К.	Францішки
С.	10	25	Тарасія арх. Конст.	40 мучеників
Ч.	11	26	Профірія пр. арх.	Катерини Бон.
П.	12	27	Прокопія Декап.	Григорія
С.	13	28	Власія постн. пр.	Никифора
Н.	14	1	Март. 4. Неділя посту Евд.	4. Середопост.
П.	15	2	Теодата	Лонгіна
В.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина
С.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди
Ч.	18	5	Конова муч.	Кирила Евд.
П.	19	6	42 муч. в Аморії	Йосифа обручн.
С.	20	7	Василія Єфрема	Йоахіма
Н.	21	8	5. Неділя посту	5. Чорна
П.	22	9	40 муч.	Октавіяна
В.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора
С.	24	11	Софронія патр. Єр.	Гавриїла
Ч.	25	12	Теофана іспов. пр.	Благовіщенє
П.	26	13	П. мощ. Никифора	Теодора
С.	27	14	Венедикта преп.	Руперта
Н.	28	15	6. Н. Цьвітна	6. Н. Пальмова
П.	29	16	Савина	Квірина
В.	30	17	Алексея чол. Бож.	Бальбіни
С.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнилїя

ЗАПИСКИ.

Цьвітень, April.

Має 30 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	19	Март. Хриз. і Дарії	Теодори
П.	2	20	Велика Пятниця	Велика Пятниця
С.	3	21	Велика Субота	Рихарда
Н.	4	22	Великдень	Велька Ноц
П.	5	23	Сьвітлий Понеділок	Вел. Понеділок
В.	6	24	Сьвітлий Второк	Келестина
С.	7	25	Благовіщенє Пр. Д. М.	Епіфанія еп.
Ч.	8	26	Соб. Арх. Гавріла	Дноїзія еп.
П.	9	27	Матрони Сол. преп.	Марії
С.	10	28	Іларіона преп.	Езекіла
Н.	11	29	2. Нед. Томина Марка	1. Біла Леона
П.	12	30	Івана ліст.	Георгія
В.	13	31	Іпатія еп. чудотв.	Юстинн
С.	14	1	Цьвітень. Марії. ег.	Тибурція мч.
Ч.	15	2	Тита пр. Амфіяна	Анастазії
П.	16	3	Микити	Лямберта
С.	17	4	Йосифа	Апольонїї
Н.	18	5	3. Нед. Мироносиць Теод.	2. Рудольфа
П.	19	6	Евтихія	Емми
В.	20	7	Георгія мелитского	Теодора
С.	21	8	Іродіона Агава	Анзельма
Ч.	22	9	Евспихія муч.	Кая і Сотера
П.	23	10	Терентія муч.	Войтіха
С.	24	11	Антипп сьвящмуч.	Георгія мч.
Н.	25	12	4. Нед. О Розслабленім	3. Марка еван.
П.	26	13	Артемона свщм.	Клета
В.	27	14	Мартина папи р.	Альберта
С.	28	15	Аристраха і пр. ап. Препх.	Покров св. Йосифа
Ч.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.
П.	30	17	Симеона Акакія	Катарини

З А П И С К И .

Май. May.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	18	Цвітень. Івана преп.	Філіпа
Н.	2	19	5. Нед. О. Самарянині	4. Атаназ і Зигм.
П.	3	20	Теодора, Трихини	Обр. Ч. Креста
В.	4	21	Януарія і пр. св'ящ.	Фльоріяна мч.
С.	5	22	Теодора Сикет. пр.	Пія папи р.
Ч.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олію
П.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелі
С.	8	25	† Марка Ап. і Єван.	Станіслава еп.
Н.	9	26	6. Нед. О Сліпородженім	5. Григорія Бог.
П.	10	27	Симеона свщм.	Антонія
В.	11	28	Максим і Язопа ап.	Беатрикси
С.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія
Ч.	13	30	Вознесеніє. † Якова ап.	Вознесеніє
П.	14	1	Май. Єремії прор.	Бонифатія
С.	15	2	Бориса і Хліба	Софії і 3 її доч.
Н.	16	3	7. Св. Отець. Теодозія печ.	6. Івана Непом.
П.	17	4	Пелягії	Пасхалиса
В.	18	5	Ірини муч.	Фелікса
С.	19	6	Йова і Варвара	Петра
Ч.	20	7	Память св. Креста	Бернарда
П.	21	8	† Івана Бог. і Арс.	Єленори
С.	22	9	† П. м. с. Николая	Юлії діви
Н.	23	10	Сошествіє св. Духа	Сошествіє св. Духа
П.	24	11	Пресв. Тройці	Зел. Понеділок
В.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п.
С.	26	13	Глікерії і Алексан.	Філіпа Нер.
Ч.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.
П.	28	15	Пахомія	Германа і Вільг.
С.	29	16	Теодора осьвщ. пр.	Максиміліяна
Н.	30	17	1. Всіх Святих. Анд. ап.	1. Св. Тройці
П.	31	18	Теодора, Петра (поч. пост.)	Ангели

ЗАПИСКИ.

Червень, June.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
В.	1	19	Май. Патрикія свщ.	Никодима
С.	2	20	Талалея свщ.	Еразма мч.
Ч.	3	21	† Константина і Єл.	Пр. Євхар.
П.	4	22	Василиска мч.	Квірина
С.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатія
Н.	6	24	2. Пр. Євхаристії	2. Нюрберта
П.	7	25	Трете Обр. Гол. Предтечі	Роберта
В.	8	26	Карша	Медарда
С.	9	27	Терапонта свщмч.	Аделайди
Ч.	10	28	Никити преп.	Прима
П.	11	29	Теодозії діви	Варнави
С.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрія
Н.	13	31	3. Єрмія і Єрмея мч.	3. Антонія з Падви
П.	14	1	Червень. Юстина Філософ.	Серце Іс. Хр.
В.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод.
С.	16	3	Лукиліяна муч.	Франца
Ч.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа
П.	18	5	Доротея	Марка
С.	19	6	Висаріона преп.	Гервазія
Н.	20	7	4. Теодота свщмч.	4. Сильверія
П.	21	8	Теодора стратилата	Алойдія
В.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина
С.	23	10	Тимотея свщемч.	Зенона
Ч.	24	11	† Вартомлоєя і Вар.	Рожд. Івана Крестит.
П.	25	12	† Онуфрія От. Пр. Ев.	Проспера
С.	26	13	Акліппи муч.	Івана
Н.	27	14	5. Єлїсея і Методія	5. Володислава
П.	28	15	Амоса	Льва
В.	29	16	Тихона еп. чуд.	Петра і Павла
С.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Восп. св. Павла

ЗАПИСКИ.

Липень, July.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	18	Червень. Леонтия м.	Теобальда
П.	2	19	† Юди і Зосима	Пос. Пр. Д. М.
С.	3	20	Методія свщмч.	Геліодора і Ант.
Н.	4	21	6. Юліяна Парсийс. м.	6. Флявіяна і Уд.
П.	5	22	Евсевія	Кирила і Мет.
В.	6	23	Агриппіни муч.	Ісаї прор.
С.	7	24	Рождество Івана Хрест.	Івана і Пульхарії
Ч.	8	25	Февронії препмч.	Єлисавети
П.	9	26	Давида преп.	Кирила еп.
С.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7 бр.
Н.	11	28	7. Кира і Івана	7. Пія і Пелягії
П.	12	29	Петра і Павла	Івана
В.	13	30	† Собор 12 Апостол.	Маргарети д.
С.	14	1	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
Ч.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіслане Ап.
П.	16	3	Якінта і Анатолія	Пр. Д. Марії
С.	17	4	Андрея кр. і Марти	Алексея
Н.	18	5	8. Кирила і Мет. ап.	8. Симеона і Фр.
П.	19	6	† Атаназія	Вінкентія
В.	20	7	Томи і Акакія пр.	Ілїї прор.
С.	21	8	Прокопія велмч.	Пракседи
Ч.	22	9	Панкратія свщмч.	Марії Магдал.
П.	23	10	† Антонія печерс.	Аполінарія
С.	24	11	Евфимії м. і Ольги кн.	Христини
Н.	25	12	9. Прокла і Ілярія	9. Якова ап.
П.	26	13	Гавриїла Архаг.	Анни
В.	27	14	Акили і Онисима	Наталїї д.
С.	28	15	† Володимира князя Руси	Інокентія
Ч.	29	16	Атиногнена свщмч.	Марти дїви
П.	30	17	Марини вмч.	Альдони
С.	31	18	Якінта і Еміліяна	Ігнатія Льойоли

ЗАПИСКИ.

Серпень, August.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Н.	1	19	Липень. 10. Св. Отець	10. Петра
П.	2	20	† Ілїї прор.	Альфонза
В.	3	21	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.
С.	4	22	Марії Магдалини	Домініка
Ч.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
П.	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Госп.
С.	7	25	† Успеніє св. Анни	Каєтана і пр.
Н.	8	26	11. Єрмолая свмч.	11. Кирияка і пр.
П.	9	27	Пантелеймона	Роман
В.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентія мч.
С.	11	29	Калиніка мч.	Сузанни мч.
Ч.	12	30	Силі і Сялуана ап.	Кляри дїви
П.	13	31	Євдокима	Іполїта
С.	14	1	Серпень. Початок посту.	Евзевія ісп.
Н.	15	2	12. Пер. мощ. св. Стеф.	12. Успенє Пр. Д.
П.	16	3	Ісаакія	Роха
В.	17	4	Сїмох молод. в Еф.	Лїбераґа авп.
С.	18	5	Євсигїя Пред. Пр.	Аґан і Єлени
Ч.	19	6	Преображенє Гос.	Бенїґни і Юлія
П.	20	7	Дометія преп.	Бернарда
С.	21	8	Еміліяна еп.	Кирияка і Івана
Н.	22	9	13. Матїя апостол.	13. Тимотея
П.	23	10	Лаврентія	Филипа
В.	24	11	Євїла муч. архид.	Вартоломея ап.
С.	25	12	Фотія і Аникити	Людвика кор.
Ч.	26	13	Максима ісп. От. П.	Зефірина і Рожи
П.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.
С.	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Августина еп.
Н.	29	16	14. Пер. нерук. Обр. Г.	14. Усік. гол. Ів. Кр.
П.	30	17	Мирона муч.	Рози
В.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.

ЗАПИСКИ.

Вересень, September.

Має 30 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Серпень. Андрея	Іди. Егідія
Ч.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.
П.	3	21	Тадея ап.	Броніслава
С.	4	22	Аґатоніка м.	Розалії діви
Н.	5	23	15. Лупа муч. Іриня	15. Вікторина мч.
П.	6	24	Евтиха	Захарії
В.	7	25	Вартоломея і Тита	Регіни мч.
С.	8	26	Андріяна і Наталії	Рожд. Пр. Д. М.
Ч.	9	27	Пімена преп.	Северина і Торґ.
П.	10	28	Августина і Мойсея	Николая
С.	11	29	† Ус. гл. Ів. К. (Піст)	Прота і Якова
Н.	12	30	16. Александра Павла	16. Гвідона
П.	13	31	Положене Пояса П. Д. М.	Аврелія
В.	14	1	Вересень. Симеона	Воздвиж. Ч. Кр.
С.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.
Ч.	16	3	Антима і Теокт.	Корнилія мч.
П.	17	4	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.
С.	18	5	Захарії і Єлисавет	Томи і Йосифа
Н.	19	6	17. Чудо Арх. Михаїла	17. Януарія еп.
П.	20	7	Созонта	Евстахія
В.	21	8	Рожд. Пр. Діви Марії	Матея сванг.
С.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.
Ч.	23	10	Минидори Нямф.	Теклі діви
П.	24	11	Теодори препод.	Волод. і Руперта
С.	25	12	Автонома сьвщм.	Клеф. мч.
Н.	26	13	18. Корнилія Пр. Воз.	18. Кипріяна
П.	27	14	Воздвиженіє Ч. Кр. (піст)	Косми і Дамяна
В.	28	15	Никити вмч.	Вячеслава мч.
С.	29	16	Евфимії вмч.	Михаїла Арх.
Ч.	30	17	Софії, Віри, Над. і Люб.	Єроніма діяк.

ЗАПИСКИ.

Жовтень, October.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	18	Вересень. Евменія еп.	Ремігія
С.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.
Н.	3	20	19. Евстахія С. по Воз.	19. Кандида муч.
П.	4	21	Кондрата	Франца
В.	5	22	Фоки сьвщм.	Флявії
С.	6	23	† Зачат. св. Івана Кр.	Мат. Б. Рожд.
Ч.	7	24	Теклі первмч.	Юстини дівн
П.	8	25	Евфрозинії преп.	Бригіди
С.	9	26	† Івана Богосл.	Діонізія еп.
Н.	10	27	20. Калистрата мч.	20. Франца Борґ.
П.	11	28	Харитона	Рустики
В.	12	29	Киріяка преп.	Максиміліяна
С.	13	30	Григорія свщмч.	Едварда кор.
Ч.	14	1	† Жовтень. П. Пр. Д. М.	Каликста п. р.
П.	15	2	Кипріяна і Андрея	Ядвиги і Тер.
С.	16	3	Диніозія свмч.	Галя і Флора
Н.	17	4	21. Єротея сьвмч.	21. Тереси
П.	18	5	Харитини	Луки
В.	19	6	† Томи ап.	Петра
С.	20	7	Сергія і Вакха мч.	Капра і Ірини
Ч.	21	8	Пелягії преп.	Уршулі муч.
П.	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.
С.	23	10	Евлямпія і Евлям.	Івана Капістр.
Н.	24	11	22. Св. Отців Собор.	22. Рафаїла Арх.
П.	25	12	Прова	Хризанта
В.	26	13	Корнилія сотника	Евариста
С.	27	14	† Назарія і Параскеви	Сабіни
Ч.	28	15	Лукияна пресьов.	Симеон. і Юди
П.	29	16	Іонгіна остн.	Евзевія еп.
С.	30	17	Озія і Андрея	Альфонса
Н.	31	18	23. Луки апостола.	23. Маркелія

ЗАПИСКИ.

Падолист, November.

Має 30 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	19	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
В.	2	20	Артемія	День задушн.
С.	3	21	Іляриона преп.	Губерта еп.
Ч.	4	22	Аверкія 7 От. в Еф.	Кароля Бор.
П.	5	23	† Якова апост.	Захарія і Єлиз.
С.	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.
Н.	7	25	24. Маркияна і Март.	24. Геркуляна
П.	8	26	Велм. Димитрія.	Здіслави
В.	9	27	Нестора мч.	Теодора мч.
С.	10	28	† Параскевії вмч.	Андрея з Ав.
Ч.	11	29	Анастасії мч.	Мартина еп.
П.	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.
С.	13	31	Стахія, Амп., Урв.	Станіслава
Н.	14	1	25. Падолист. Косми і Дам.	25. Йосафата еп.
П.	15	2	Акинтини	Леопольда
В.	16	3	Акепсими, Айтала	Едмунда еп.
С.	17	4	Йоанікля і Ніканд.	Григорія і С.
Ч.	18	5	Галактиона і Епіст.	Романа і Одона
П.	19	6	Павла арх. Конст.	Єлисавета кор.
С.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелікса і Вол.
Н.	21	8	26. Михайла Арханг.	26. Вовед. П. Д. М.
П.	22	9	Онисифора	Цецилії
В.	23	10	Ераста ап.	Климента п. р.
С.	24	11	Мини, Віктора і пр.	Івана з Кр.
Ч.	25	12	† Йосафата свщмч.	Катирини діви
П.	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сил.
С.	27	14	† Филипа ап.	Валеріяна
Н.	28	15	27. Гурія і Самона	1. Н. Адвенту Руффина
П.	29	16	† Матея (Початок посту)	Сатурна
В.	30	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.

ЗАПИСКИ.

Грудень, December.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	18	Падолист. Плятон. і Романа	Елісія
Ч.	2	19	Авдія і Варлаама	Бабіяни д.
П.	3	20	Прокла і Григорія	Франц. Ксав.
С.	4	21	Воведенє Пр. Д. М.	Варварі муч.
Н.	5	22	28. Филлимона ап.	2. Н. Адвенту Сави еп
П.	6	23	Амфилохія	Николая
В.	7	24	† Катерини муч.	Амброзія еп.
С.	8	25	Климентя і Петра	Н. Зач. Пр. Д. М.
Ч.	9	26	Алліпія столп.	Валерії і Леок.
П.	10	27	Якова мч. і Паляд.	Мелхіяда
С.	11	28	Стефана преподмч.	Дамазія п. р.
Н.	12	29	29. Парамона Філум.	3. Н. Авденту Алеск.
П.	13	30	† Андрія Первозваного	Лукії
В.	14	1	Грудень. Наума.	Спіридіона
С.	15	2	Авакума прор.	Евзевія еп.
Ч.	16	3	Софонія прор.	Аделіяйди д.
П.	17	4	† Варвари муч.	Лазаря і Олім.
С.	18	5	† Сави освщ.	Граціяна еп.
Н.	19	6	30 Николая Чудотворця	4. Н. Авд. Фавста мч.
П.	20	7	Амброзія	Теоф.
В.	21	8	Патапія преп.	Томи ап.
С.	22	9	Зача. Пр. Д. Марії	Зенова
Ч.	23	10	Міни, Ермогена	Вікторії діви
П.	24	11	Даніїла столп.	Віг. Адам. і Е.
С.	25	12	Спіридіона преп.	Рожд. І. Хрис.
Н.	26	13	31. Св. Праотець	Стефана пер.
П.	27	14	Тирса	Івана еваг.
В.	28	15	Елевтерія свщмч.	Дітий уб. в Виф.
С.	29	16	Аггея прор.	Томі еп.
Ч.	30	17	Даніїла прор.	Давида кор.
П.	31	18	Севастіяна мч.	Сильвестра

ЗАПИСКИ.

Іван Франко.

НА ЗОРІ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

Обривають ся звільна всі пута,
Що вязали нас з давнім житем!..
З давніх брудів і думка розкута —
Ожиемо, братя, ожием!

Ожиемо новим ми, повнійшим
І любовою огрітим житем, —
Через хвилі мутні та бурливі
До щасливих країв попливем.

Через хвилі нещастя і неволі,
Мимо бур пересудів і зла
Попливем до країни святої,
Де братерство і щастя й люба.

Виступаймо до бою нового
Не за царство тиранів-царів.
Ані те-ж за пошів, ні за Бога;
Ні за панство неситих панів.

Наша ціль — людське щастя і воля,
Верх освіти над віров сліпов,
І братерство велике, всесвітнє,
Вольна праця і вольна любов.

Але твердо тра в бою стояти,
Не лякаться, що впав перший ряд;
Хоч по трупах на перед ступати,
Та ні крок не вступати на зад.

Се-ж остатня війна! Се до бою
Чоловіцтво із звірством стає,
Се поборює правда неволю,
“Царство боже” на землю веде!

Не моліть ся вже більше до Бога;
“Най явить ся нам царство твоє!”
Бо молитва слаба там підмога,
Де роботи й ума не стає.

Не від Бога те царство нам спаде,
Не святі на руках принесуть,
Але власний наш розум посяде,
Сильна воля і спільний наш труд!

Писано в початку 1878 р. у львівській в'язниці.

Максим Горький.

ТОВАРИШ

I.

В тім місті все було чудне все незрозуміле.

Множество церков підіймало до неба писані ярві свої голови, але стіни і комини фабрик були виспі дзвіниць, а святині здавлені тяжкими фасадами торговельних будинків, губили ся в мертвих сітях камінних стін, як химерні квіти в поросі і грязі розвалин. І коли церковні дзвони взивали до молитви — їх мідяні крики, вповзали на зелізо дахів і безсильно щезали в тісних щілинах межі домами.

Доми були величезні і нераз гарні, люди погані і завжди нікчемні, а ранку до ночі вони як сірі миши бігали по вузких, кривих улицах міста : жадливими очима шукали одні — хліба, другі — розривки, треті — стоячи на роздорожках неприязно і быстро слідили за тим, щоби слабі покірливо підчинялись сильним. Сильними називали богатих, всі вірили, що тільки гроші дають людині власть і свободу. Всі хотіли власти тому, що всі були рабами, розкіш богатих родила зависть і ненависть в бідних, ніхто не знав милійшої музики як бренькіт золота і тому кождий був ворогом другого, а паном всіх була жорстокість.

Над містом іноді сіяло сонце, але жите все було темне а люди як тіни. Ночю вони світили багато веселих огнів, але тоді на улиці виходили голодні жінки і за гроші продавали свою любов, з усіх усюдів заносило запахом товстих страв, і всюди блищали злі очі голодних, а над містом тихо плив здавлений стогін нещастя і воно не мало сили грімко крикнути про себе.

Всім жило ся скучно і тревожно, всі були ворогами виновникам, тільки дехто чув себе справедливим — але то були ситі грубі як скоти, то були найбільше жорстокі...

Всі хотіли жити і ніхто не умів, ніхто не міг свобідно йти по дорозі своїх бажань, і кождий крок в перед мимоволі заставляв оглянути ся на теперішність, а вона кріпкими руками як чудовижна потвора задержувала чоловіка на його дорозі і втягала в липкі свої обійми.

Чоловік в журбі і непевности безсильно ставав перед брудко викривленим лицем життя. Тисячами безпомічно-жалібних очий оно гляділо йому в серце і благало чогось там — і тоді завмирили в душі ясні образи будучности а стогін людської безсильности зливався з хором стогнів і ляментів замучених житєм, нещасних бідолашних людей.

Завсїгда було скучно, завсїгда тревожно, часом страшно, а довкола людий, як тюрма, неподвжно відбиваючи ясні лучі сонця, стояло понуре темне місто. І музика життя була здушеним криком болю і злоби, тихим

шепотом скритої ненависті, грізною лайбою жорстокости, пожадливым вереском насильства...

II.

Серед метушні горя і нещастя, серед судорожної боротьби жадоби і нужди, в грізні самолюбства, по сутеринах домів, де жила біднота, що виробляла багатство міста, невидимо ходили одинцем ідеалісти, повні віри в чоловіка, всім чужі і далекі проповідники повстання, бунтівничі іскри далекого огня правди. Вони тайно приносили з собою в сутерини плодотворні маленькі зерна простої і великої науки і раз сурово з холодним блиском в очах то знов м'яко з любов'ю сїяти ту ясноту, палку правду в темних серцях людей-рабів, людей повернених силою жадних, волею жорстоких в слїпі і німі орудія наживи.

І ті темні, заголюкані люди, не-довірливо прислухувались до музики нових слів, музики, якої давно і горячо очікувало їх серце, вони піднімали свої голови, розривали пута хитрої брехні, якою опутали їх ті, що мали владу і жадні були наживи.

В їх життє, повне глухої здавленої злоби, в серця затроєні обидами, в їх ум засмічений брехнею мудрости сильних, в то тяжке печальне життє, наповне гіркостю пониження — кинено просте, ясне слово:

— Товариш!..

Оно не було нове для них, вони чули і самі вимовляли його і воно звучало од тої пори таким пустим і тупим звуком, як всі знакомі слова, котрі можна забути і нічого не втратити.

Але тепер оно ясне і сильне, звучало иншим звуком, в нїм співала друга душа і щось то тверде, блискуче як алмаз було в нїм. Вони приймали його і стали вимовляти острожно м'яко, колишучи його в серці своїм як мати колише новонароджену дитинну і любує ся цєю.

І чим глибше гляділи в ясноту душу того слова тим яснійше, значнійше, більше, видавало ся воно їм.

— Товариш! говорили вони.

І чули, що то слово прийшло об'єднати весь світ, підняти всіх людей до свободи і звязати їх новими вузлами, сильними вузлами пошани оден для другого, пошани до свободи людської.

Коли то слово вросло в серця рабів — вони перестали бути рабами і одного разу сказали містови і всім його силам велике слово:

— Не хочемо!

І спинилось життє, бо то вони були силою, що давала йому рух, вони і ніхто більше.

Спиняла ся в бігу вода, погас огонь: місто потонуло в темноті, і сильні сего світа стали мов діти немічні.

Страх обняв душі насильників і задихуючись в своїй злобі: вони зложили вину на бунтівників в страху перед їх силою.

Мара голода стала перед ними і діти їх плакали в темряві.

Доми і храми обняті темнотою злялись в бездушний хаос каміня, заліза, зловіща мовчанка залягла улиці своєю мертвою вохкостю, спинилось життя, бо сила родюча його пізнала себе і раб-чоловік найшов чарівне, непереможне слово для висказання своєї волі — освободив ся від гнету і побачив очевидячки своє право — право творця.

Дні були днями журби сильних, тих, котрі уважали себе панамі життя, ночі — кожда була як би тисячею ночей — так густа була темнота, так злиденно скупо і несміливо сіяли огні в глухих місті і тогді то чудовище, будоване віками, годоване людською кровю, стало ся в своїй виродній нікчемности — тільки масою каміня і дерева.

Холодно гляділи на улиці сліпі вікна домів, а по улицях весело ходили правдиві господарі життя. Вони також були голодні, може і більше других, але терпінє їх тіла не гасило вогня їх душ. Они горіли пізнавєм своєї сили, надія побіди світила в їхніх очах.

Они ходили по улицях міста — темної і тісної. тюрми своєї, де їх годували зневагою, де наповняли їх душі обидою, але тепер вони побачили велике значінє праці своєї і се підносило їх на висоту пізнання святого права бути господарями життя, законодацелями і творцями його. І тоді з новою силою встало перед ними животворяще, обеднуюче слово:

— Товариш!

Оно звучало серед брехливих слів теперішности, як радісна вістка о будучности, о новім житю рівнім для всіх. Чи далеко воно чи близько?

Вони чули, що се в їхній волі, вони приближають ся до свободи і вони самі віддаляють прихід її.

III.

Проститутка, вчєра ще півголодне сотворінє, тужно дожидаюче на брудній вулиці, коли хто небудь прийде до неї і купить повевільні ласки за дрібну монету — і проститутка почула то слово, але змішана всіхаючись не відважилась сама повторити його. До неї підходив чоловік якого она не стрічала до того дня, він клав руку на плече її і говорив її голосом приятеля.

— Товариш!

І она сміялась тихо і несміло, щоб не заплакати з радости заплованим серцем. На її очах, що ще вчєра нахабно і голодно поглядом скотини, гляділи на світ, блєстїли тепер сльози першої чистої радости.

Та радість понижєних, відкинутих, що вернули до великої сімї працюючих всего світа ясїла всюди на улицях міста.

Жєбрак, якому вчєра, щоб увільнитись від него, кидали копійку, ціну милосердія сєтих, він також почув то слово і воно було для нього

першою милостиною, за яку його перегрижене убожеством, бідолашне серце вдячністю стрепенулось.

Візник, смішний хлопець, котрого господар, бив в потилицю аби передавав той удар своїй голодній змученій шкапі, той багато разів зневажений чоловік, ошоломлений гуркотом коліс, він також широ всміхаючись сказав прохожому!

— Повезти де?... товаришу... Сказав і злякав ся. Зібрав віжки, щоб скорше відіхати і глядів на незнакогого з радісним усміхом.

— Спасибі, товаришу! Я дійду — недалеко.

— От чесний!.. і добре слово дасть — крикнув візник, широко і радісно повертаючи очима поїхав своєю дорогою з шумом і галасом.

Люди ходили малими гуртками по хідниках і як іскра межі ними все частійше запалювалось велике слово, призначене, щоб з'єднати світ.

— Товариш!

Поліцай, вусатий, товстий і грубий, підійшов до товпи, що тісно обступила старця-бесідника і почувши його бесіду, не дуже наглячи сказав:

— Збиратись на улицях не дозволено, розходіть ся люди...

А помовчавши хвилику, спустив очі в землю і тихо додав:

— Товариші...

— На лицях тих, котрі носили то слово в серцях своїх, вложили в него тіло і кров і мідяний гучний звук призиваючий до єдності, на їхніх лицях блистало горде чутство молодих творців і було видно, що та сила, котру вони так щедро вливають в то слово, незнищена, безсмертна.

Вже десь там против них збиралась темна сліпа товпа вооружених людей і мовчки ставала в рівні ряди, — то злоба насильників готовилась відперти філю справедливости.

А в тісних, вузких улицях великого міста, серед його холодних стін, збудованих руками незнаних творців, все росла і дозрівала велика віра людей в братерство всіх зо всіма.

Товариш!

То там, то тут знімав ся огонь що має розгорітись в полумя, котре обійме землю ярким чутством споріднення всіх людей. Обійме всю землю спалить і спонелить злобу, ненависть і жорстокість, що нівечать нас, обійме всі серця і зілле їх в одно серце світа — серце справедливих, чесних людей, в нерозривно дружню сімю свободних робітників. На улицях мертвого міста, в яким панувала жорстокість, росла і кріншала віра в чоловіка, в його побіду над собою і злом світа.

І в сумнім хаосі неспокоїного, безрадісного життя, яркою, веселою зізвздою, дорого-вказом в будучність ясніло просте, глибоке як серце слово: —

Товариш!

НАША НОВА ВІТЧИНА

“Ди Юнайтд Стейтс оф Америка” або коротко “Ди Юнайтд Стейтс”, по українськи “Злучені Держави Північної Америки”, часами коротко “Америка” — се великий союз 48 держав, який розвинув ся з первісного союзу 13 англійських колоній, що збунтовали ся були проти англійського правительства яких 140 літ тому назад.

МЕЖІ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Злучені Держави простягають ся широким поясом через Північну Америку.

Границю Злучених Держав на заході становить Тихий Океан, на сході Атлантийський Океан, з півдня Злучені Держави межують в часті з Мексиком, в часті припирають до мексиканського заливу. На півночі граничать Злучені Держави з англійськими посіlostями, що називають ся Канадою.

Найdaleше висунені на північ місцевости Злучених Держав сягають на північ так далеко як міста: Сколе, Калуш, Маріямпіль в Галичині, або міста: Кременчуг над Дніпром, Конах над Доном, Царицин над Волгою в Росії.

Найdaleше на полудне висуває ся півостров Флорида в стейті Флорида. Південний кінець сього півострову сягає на полудне 1.200 миль дальше як Рим, столиця Італії.

ЯК ВЕЛИКІ ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ.

Цілий сей пас землі займає величезний простір 3 мільонів 26 тисяч 789 квадратних миль.*)

До сего безнереривного корпусу Злучених Держав треба ще додати великі посіlosti, а саме:

1. Півостров Аляску, що лежить в Північній Америці, далеко на півночі. Сей півостров з півдня облитий Тихим Океаном, від заходу морем Беринга, з півночі Ледовим Океаном. Зі сходу Аляска припирає до Канади.

2. Гавайські Острови, що лежать далеко на Тихім Океані.

3. Філіпіни, азійські острови, забрані від Іспанії.

4. Самоа і другі острови на Тихім Океані.

5. Острів Порто Ріко на Атлантийськiм Океані.

6. Пас Панамського каналу.

Сі всі посіlosti займають разом простір 716 тисяч 517 квадратних

*) Квадратова миля (square mile) — се міра поверхні. Обіймає вона квадратний простір, що має одну милю довжини а одну милю широкости.

миль, а Злучені Держави зі своїми кольоніяльними посілостями займають простір 3 мільйони 743 тисяч 306 квадратних миль.

Та легко то сказати: Злучені Держави без кольоніяльних посілостей займають простір землі, поверхня якого виносить 3 мільйони 26 тисяч 789 квадратних миль. Але поняття сю велику простір хоть кому трудно. Певне поняття про величину Злучених Держав дасть порівняне сеї країни з другими.

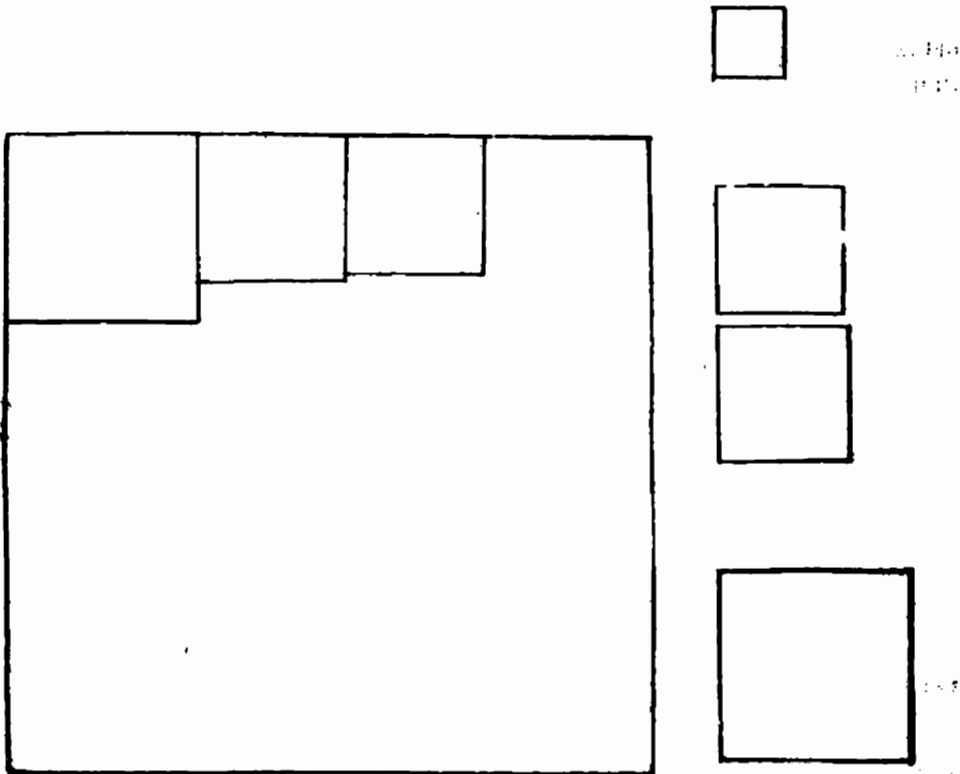
ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ В ПОРІВНЯННЮ З ДРУГИМИ КРАЇНАМИ.

Злучені Держави є яких 18 разів більші від могутчої Франції. Тільки саме разів в приближеню перевищують велику Німеччину. Більші вони 13 разів від австрійсько-угорської держави, яка займає простору 269 тисяч квадратних миль.

Займають вони 10 разів більший простір як той простір, на яким український народ мешкає збитою масою.

Злучені Держави більші своєю поверхнею 31 рази від Італії, 21 раз від Швеції, 29 разів від Норвегії, 240 разів від Данії, 171 раз від Голандії, 223 рази від Швейцарії, а 327 разів від Бельгії.

Про сю величину дасть ліпше поняття отсей образок.

На тім образку нарисовано п'ять квадратів. Найбільший з них нехай нам зображає поверхню Злучених Держав без кольоній, себто без: аля-

ського півострова, без паса землі коло панамського каналу і без островів.

В той найбільший квадрат врисовано три менші квадрати. Се три найбільші стейти Злучених Держав. Перший і найбільший врисований квадрат се стейт Тексас, другий — се стейт Калифорнія, а третій се стейт Монтана. Кілько разів перший врисований квадрат менший від великого квадрату, тільки разів Злучені Держави більші від стейту Тексас. Кілько разів великий квадрат більший від другого врисованого в нього квадратику, тільки разів Злучені Держави більші від стейту Калифорнія, а кілько разів великий квадрат більший від врисованого в нього третього квадрату, тільки разів Злучені Держави більші від стейту Монтана.

Коло того квадрату нарисовано осібно чотири менші квадрати. Найбільший з тих чотирох квадратів не багато більший від першого вписаного квадрату, що нам представляв стейт Тексас.

Сей квадрат представляє простір землі, який замешкує збитою масою український народ.

Кілько разів той квадрат менший від великого квадрату тільки разів простір зайнятий українським народом — менший від території Злучених Держав.

Михайло Грушевський, професор університету у Львові, пише в своїй “Історії України-Руси”, що український народ збитою масою замешкує простір 750 тисяч квадратних кілометрів або 289 тисяч 575 квадратних англійських миль.

Тому, що Злучені Держави без своїх морських посіlostей, мають простору 3 мільони 26 тисяч 789 квадратних миль, вийде, що українська територія (земля) яких 10 разів менша від території Злучених Держав.

Та не маленька українська територія! От над квадратиком, що представляє українську землю, нарисований квадратик, представляючий цісарство Австрії. А слідуєчій близько коло нього нарисований квадратик представляє королівство Угорщини. Їх навмисно нарисовано осібно, бо вони властиво дві осібні держави, хоть мають спільного пануючого, спільні довги, військо і деякі другі до них подібні благодати.

Як видно з рисунку Австрія багато менша від української землі, а вже багато разів менша від Злучених Держав, а Угорщина ще менша.

Навіть обі держави разом злучені не мають тільки території що українські землі і обі разом 13 разів менші від Злучених Держав.

Наконець найменший квадрат (перший з гори) представляє королівство Румунії. Як вже видно з рисунку воно не величке. 5 разів воно менше від австрійсько-угорської держави, 5½ рази від української території, а 58 разів від Злучених Держав.

ЯК ВИГЛЯДАЄ ПОВЕРХНЯ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Побереже Атлантийського Океану, який обливає своїми водами Злучені Держави від сходу, низьке і не високо підносить ся над морем. Зате західне побереже Злучених Держав підносить ся високо горами Кордилерами. Ті гори Кордилери тягнуть ся з півночі на полудне вздовж цілого західного берега Північної і Південної Америки. Зачинають ся вони далеко в Канаді і на Алясці. В Злучених Державах вони розложили ся дуже широко. Розділили ся на два головні гребти, з яких оден йде зараз понад морський берег, а другий сягає далеко в глуб краю, вигинаючи ся каблувом не раз аж понад тисячу миль від побережа і першого пасма.

В середині межі тими двома хребтами простягає ся висока рівнина часто поперерізувана гірськими хребтами. Ту частину Кордилер, що находиться ся в Канаді і Злучених Державах називають звичайно Скалистими Горами, по англійськи “Ракі Мавтинс”.

На всхід від Скалистих Гір простягаєсь велика рівнина, що тягне ся на північ далеко в Канаді і кінчить ся аж над Північним Ледовим Океаном. На полудне вона доходить до Мексиканського Заливу, а на захід вона доходить майже до берега Атлантийського Океану. Недалеко від того берега вздовж побережом йде пасмо гір, яке називають “Епелечієн Мавтинс” або “Епелейчієн Мавтинс”, себто “Епелейчійські Гори”. Вони на півночі йдуть дуже близько морського берега, а чим дальше на полудне, тим більше віддаляють ся від берега Атлантийського Океану. Ті гори називають також: Алегенські Гори, “Алегені Мавтинс”.

НАЙБІЛЬШІ РІКИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Велику рівнину, що протягає ся межі Епелейчійськими горами а Скалистими горами, перетинає велика ріка Місісіпі з могучими притоками. Місісіпі впливає далеко на півночі коло канадійської границі. Найбільші її притоки звуть ся Мізурі і Огайо.

Попри Місісіпі ще є багато великих рік, з яких одні вливають свої води до Тихого Океану, а другі до Мексиканського заливу або Атлантийського Океану.

ПРИРОДНІ БОГАТСТВА ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Злучені Держави незвичайно щедро обдарені природою. Називають їх найбогатішою країною світа. Американці хвалять ся, що місто назви “Злучені Держави” можна уживати слова “добробут” (праспериті), бо се друге імя Злучених Держав.

Рівнина, що простягає ся від Скалистих Гір до Епелейчійських Гір має багато найкраспої урожайної землі. Сама долина ріки Місісіпі має більше гумусової землі, як дві найурожайніші землі в Європі, українська і угорська разом взяті. Американське правительство хвалить ся, що один стейт Тексас мігби виживити населене цілих Злучених Держав,

себто коло 100 мільонів душ. Обчисляли вчені, що якби належито управити всю землю Злучених Держав, можна-би легко прогодувати населенє всеї земської кулі, що виносить коло одного мільярда 600 мільонів душ — або 160 разів більше як населене Злучених Держав.

До тепер находить ся під належитою управою ледво одна четверта часть землі Злучених Держав, а Злучені Держави вже дають більше збіжачим якийнебудь другий край.

В році 1912 Злучені Держави дали сему частину ячменю всеї землі, три-четверті кукурудзи всеї землі, одну третину всего вівса, одну п'яту частину всеї пшениці.

Не менше щасливо обдарені Злучені Держави богатствами мінеральними.

Вугля видобувають в Злучених Державах більше як в якійнебудь другий країні, навіть два рази більше як у фабричній Англії. Великі поклади вугля є в стейті Пенсильвенія і Колорадо.

Злучені Держави дають половину міді, добуваної на всій землі, одну четверту часть олова всеї землі, більше як половину нафти всеї землі, більше як половину заліза всеї землі, одну третину цинку всеї землі, одну третину срібла, одну п'яту всего золота.

Протягом послідних пятьдесять літ Злучені Держави потрафили зайняти одно з перших місць в копальнянім промислі світа. Вони нині ведуть перед в добуваню заліза, вугля, олова і міді, отже мінералів для промислу найважнійших.

Оден вчений обчислив, що Злучені Держави добувають одну третину всеї ваги мінералів добуваних на всім світі.

Такі богаті своєю природою Злучені Держави.

Не диво, що тут розвинули ся так високо промисл, торговля, що тут так багато фабрик і копалень.

Як те все — не менше подиву гідний розвій комунікаційних средств, якими чоловік переносить з одного місця на друге себе і своє добро.

Про се може дати понятє оден розвій залізних доріг в Злучених Державах.

Після урядового справозданя всі залізницї Злучених Держав представляли собою в році 1911 довжину 242 тисяч миль. Тимчасом всі залізницї всіх європейських країв разом виносили в році 1912 207 тисячів миль. В північній Америці було тоді 275 тисяч миль залізницї, а з того аж 242 тисячі припадало на Злучені Держави.

НАСЕЛЕНЄ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Хто тут зайда?

Давно, дуже давно, цілу територію Злучених Держав занимали червеноскірі Індіани. Від яких 400 літ почали сюди припливати білі люди,

спершу в невеликім числі, але дальше щораз більшими громадами. Спершу йшли Еспанці, а за ними другі народи, що мешкають в західній Європі, отже Французи, Англичани, Голяндці. За ними почали йти Німці, Норвежці, Данці, Шведи, Італіянці. Ще пізнійші рушили ся в Америку славянські народи, як Чехи, Поляки, Українці і Москалі. Ще пізнійше південні Славяни, як Серби, Болгари і другі південно-східні народи Европи, як Турки та Греки. За ними рушили різні азійські народи, як Перзи, Араби, Індуси, Китайці, Японці.

Всі вони не старі пани американської землі, не тубилці. Всі вони “зайди” ,емігранти. Правда одні прибули передше, а другі пізнійше, та все таки вони всі зайди, “форен імпортейшен” (заграничний товар) — кромі червоноскірих Індіан. Та давні пани американської землі здесятковані мечем і вогнем зайдів, віспою і другими хоробами, нині доживають далі смерти своєї раси. В Злучених Державах їх всіх мало що більше понад чверть міліона. Все решта се “зайди”, переважно білі люди, бо Муринів є коло десять міліонів, а жовтоскірих Монголів майже 150 тисяч. Решта все білі люди.

Населенє самих Злучених Держав виносило в 1912 р. понад 97 міліонів душ. Кромі сього є на Филиппинах 8 і пів міліона, на Порто Ріко 1 міліон 200 тис., на Гавайських островах 200 тис., на Гуам 12 тис. на Самоа 7 тисяч, так що населенє Злучених Держав з посіlostями можна числити 110 міліонів душ.

ДЕЩО З ІСТОРІЇ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Три могуті народи поставили підвалини під відкрите і заселенє нинішних Злучених Держав. Перші прибули сюди Еспанці, а скоро за ними Французи і Англіїці. Еспанці поселили ся більше в полудневій часті Півн. Америки, в т. зв. Мексику. Англіїці заняли атлантийське побереже. Той шмат землі називали тоді Верджинією. Французи прийшли до ріки св. Лаврентія (в Канаді), ішли нею на запад, а потім пішли на полудне рікою Місісіпі. Ту середню частину Злучених Держав уважали за французьку кольонію і називали Луїзіяна.

Королі англійські надали двом англійським компаніям право експлоатувати заняті Англіїцями землі на сході. Всім, що виїздили туди, запоручувано права англійських горожан, а з часом надано кольоністам політичні права рішати про податки, устанавляти судіїв, заряджувати кольоніями. Обставина, що англійські королі організували як англійські кольонії, також ті землі, що належали до Франції, була причиною многолітньої війни межі Англією а Францією. Війна остаточно закінчила ся побідою Англії і Франція утратила всі посілости в Півн. Америці.

Але межі англійськими кольоніями а Англією виринув скоро потім спір. Англія занепокоєна зростом своїх кольоній, хотіла взяти їх під свою строгую контролю. Непорозуміння довели остаточно до війни, до повстаня

вольній проти матірнього краю. Визначними особами в тім повстанні були Вашингтон, вперал, а потім перший президент Злучених Держав, і Бенджамин Франклін.

В році 1783, себто понад 130 літ тому, Англія признала незалежність 13 своїх кольоній, що повстали проти неї і в часі війни зробили союз, юнію держав, що від тоді звав ся “Ди Юнайтід Стейтс оф Норт Америка” або коротко “Юнайтід Стейтс”. Се були слідуочі стейти (держави): Делавер, Пенсилвенія, Нью Джерзі, Джорджія, Конектикот, Нью Гемпшер, Верджинія, Нью Йорк, Норт Каролайна і Ровд Айленд.

Сягали вони на запад по ріку Місісіпі, на північ по границі англійської кольонії Канади і по остров Флориду на полудни. Злучені Держави зростали дуже скоро. Вже в році 1803 купили від Франції всю територію по Скалисті Горі, в роках 1812 до 1816 забрали від Еспанії Флориду, в роках 1824 і 1825 забрали від Росії побереже Тихого Океану, в році 1845 прийняли до юнії мексиканську провінцію Тексас. Війна з Мексиком 1848 дала Злученим Державам нинішні держави: Келифорнію, Арізона і НьюМексико, до яких ще докупили в році 1853 нинішнє Колоредо.

В шестім десятиліттю мпнувшого віка південні держави хотіли відорвати ся від юнії, але їх побито і вони мусіли остати в союзі. Скоро по війні Злучені Держави купили від Росії півостров Аляску і алевські острови. В 1898 набули від Еспанії остров Порто Ріко, протекторат (опіку) над островами Куба і Гаїті, острови Филиппини, Гуам, Сулю і Гавайські. В 1900 р. набули кілька островів на австралійських водах, а 1903 року дістали протекторат над Панамою.

Так повсталa та величезна Держава, а властиво злука держав, що зве ся Північно Американськими Злученими Державами.

Належить до неї тепер 48 держав, 2 території, Дистрикт Коламбія і 5 кольоній.

ЗАКІНЧЕНЄ.

Так покоротці ми перейшли географію і історію Злучених Держав. Пізнали ми, що се країна — величезна своїм простором. Бачили ми побіжно, які величезні богатства криє в собі та земля. Побачили ми наконець її людей. Се були гарні люди. Вибрані люди з усяких народів, держав, частий світа, племен і рас. Всі вони йшли сюди зі сильним бажанем найти красшу долю. Всі вони готові були для ліпшого перенести всякі труди. Ледво чи є в якій країні світа народ так енергічний, працьовитий, меткий, підприємчивий, як в Злучених Державах Північної Америки.

Мазмо отже перед собою край великий, гарний і богатий, просто “медом і молоком текучий”.

Мазмо перед собою народ охочий до праці і обдарений тими прикметами, що є підставою матеріяльного поводження.

Повинен-би той народ на тій землі бути щасливим.

Але чи є він щасливим?

А як не є, чому не є?

Над сими питаннями повинен застановити ся кожний горожанин американської суспільности без огляду на те, чи він взяв горожанські паперці чи не взяв.

Лиш той, хто труду завдав собі досить над розібранем тих питань і відповідь на них знайшов, може сказати про себе, що він є дійсним горожанином Злучених Держав.

Як Далеко з Нью Йорку

Ось тут подана відлеглість від міста Нью Йорку до найголовніших міст в Злучених Державах. Подана віддаль показує найкоротшу дорогу з Нью Йорку до даного міста. Такою найкоротшою дорогою звичайно перевозять пошту.

З Нью Йорку до міста:	Миль
Олбані, столиці стейту Нью Йорк	143
Елайенс в стейті Небраска	1,875
Етлента, столиці стейту Джорджія,	875
Етлентик Ситі в стейті Нью Джерзі	150
Огеста, столиця стейту Мейн,	410
Балтимор в стейті Мериленд	185
Бермінгем в стейті Алабама	989
Бісмарк, столиці стейту Норт Дакота,	1,818
Бойзі Ситі, столиця стейту Айдаго,	2,783
Бостон, столиці стейту Месечузетс,	233
Бристол в стейті Тенесі	604
Бофало в стейті Нью Йорк	438
Берлінгтен в стейті Вермонт	303
Вюг в стейті Монтана	2,498
Карсон Ситі, столиці стейту Невада,	3,016
Чарлзтен в стейті Савт Керолайна	736
Чарлзтен, столиці Вест Верджинії,	612
Четенуга в стейті Тенесі	846
Шейн, столиці стейту Вайоминг,	1,966
Шікаго, в стейті Іллінойс (через Нью Йорк Сентрал)	960
(через Пенсилвенія Рейл Ровд)	908
Сінсінаті в стейті Огайо	752
Клівеленд в стейті Огайо	621

З Нью-Йорку до міста:	Миль
Коламбус, столиці в стейті Огайо,	632
Конкорд, столиці в стейті Нью-Гемпшер,	308
Дедвуд в стейті Савт-Дакота	2,053
Денвер, столиці в стейті Колорадо,	1,982
Ді-Мойн, столиці в стейті Айова,	1,318
Дітройт, в стейті Мічиген	798
Дюлут в стейті Миннесота	1,522
Ел-Пазо в стейті Техас	2,290
Фарго, в стейті Норт-Дакота	1,613
Форт-Верт в стейті Техас	1,738
Галвестен в стейті Техас	1,742
Гренд-Репидс в стейті Мічиген	940
Герисберг, столиці в стейті Пенсильвенія,	196
Гартфорд в стейті Коннектикот	110
Гелена, столиці в стейті Монтана,	2,500
Гат-Спрингз в стейті Арканзо	1,470
Індіанополіс в стейті Індіана	820
Джексон в стейті Міссісіпі	1,238
Джексоновил в стейті Флорида	979
Кенсас-Сіті в стейті Мізурі	1,342
Литл-Рокс в стейті Арканзо	1,409
Лос-Енджіліз в Каліфорнії	3,106
Луїсвил в стейті Кентаки	867
Манчестер в стейті Нью-Гейвен	290
Мемфіс в стейті Тенесі	1,286
Мілвокі в стейті Віскансин	1,046
Мобіл в стейті Алабама	1,229
Монтпілієр, столиці в стейті Вермонт,	339
Ньюарк в стейті Нью-Джерзі	9
Нью-Орліанз в стейті Луїзіяна	1,344
Норфок в стейті Верджинія	346
Оклагома в стейті Оклагома	1,604
Омага в стейті Оклагома	1,455
Паркерсбург в стейті Вест-Верджинія	600
Пенделтон в стейті Орегон	3,017
Філадельфія в стейті Пенсильвенія	90
Пітсбург в стейті Пенсильвенія	439
Портленд в стейті Орегон	3,248
Провіденс в стейті Ровд-Айленд	186
Рено в стейті Невада	2,939
Ричмонд, столиці в стейті Верджинія,	340

З Нью Йорку до міста:	Миль
Ровеновк в стейті Верджинія	452
Сейнт Луис, по англійськи, по французьки Сев. Люї, в стейті Мізурі	1,060
Сейнт Пол в стейті Міннесота	1,370
Солт Лейк Ситі в стейті Юта	2,480
Сан Франсиско в стейті Каліфорнія	3,183
Санта Фе, столиці Нью Мексико	2,211
Севенна в стейті Джорджія	844
Скрентон в стейті Пенсильвенія	145
Сіетл в стейті Вашингтон	3,184
Су Фолс в стейті Савт Дакота	1,507
Спокен в стейті Вашингтон	2,845
Спрингфилд в стейті Ілліной	1,017
Спрингфилд в стейті Месечузентс	136
Супіріер в стейті Вісконсин	1,427
Сирекюз в стейті Нью Йорк	290
Текома в стейті Вашингтон	3,225
Темпе в стейті Флорида	1,190
Топіка в стейті Кензас	1,409
Трентон, столиці стейту Нью Джерзі,	57
Вошінгтон, столиці в Дистрикт ов Колумбія,	225
Гвілінг в стейті Вест Верджинія	506
Вічіта в стейті Кензас	1,565
Вілмінгтон в стейті Делавер	116

ГУМОР І САТИРА.

Війна між Австрією а Росією — а український народ.

Максим Горький.

Місто Жовтого Діявола

...Над землею і океаном висів сірий туман і дрібний дощ густо змішаний з димом, ліниво падав на темні будинки міста і брудну воду заливу. На краю парохода зібрались емігранти. Мовчки і поважно гляділи вони на все, в їхніх очах мальовалась надія і недовірчивість, страх і радість.

— Що то? — тихо спитала дівчина, здивовано показуючи на статую свободи.

Люди довго мовчали, яєби не рішились відповісти. По хвилі хтось сказав:

— Американський бог...

Мазивна і груба фігура жінки з бронзу була покрита з ніг до голови зеленим окисом, що нагадує цвіль. Холодне лице сліпо дивилось через туман в пустиню океана, немовби сей темний бронз з напруженем вичікував з далека чогось ярєого, що оживилоби його очи, неподвижні і мертві. Під ногами свободи — мало землі, она яєби піднялась з океана — а підстава її — як скамяніли філі.

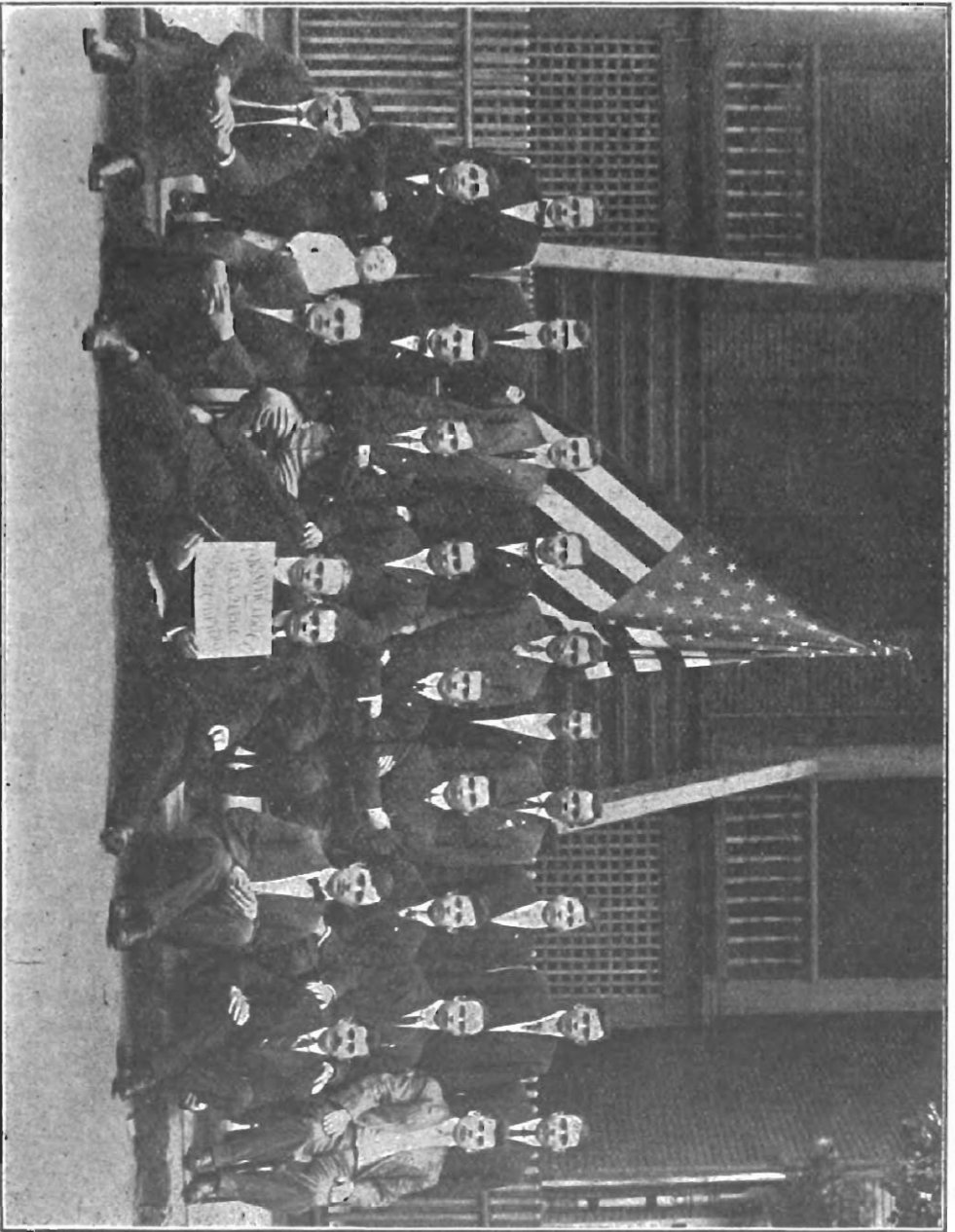
Ї рука, високо піднята над океаном і щоглами суден, додає статуї гордої величи і краси.

А кругом маленького куска землі, на котрім она стоїть, пересувають ся по водах океана, як передпотопові чудовища, величезні зелізни пароходи, меньші судна і чайки. Ревуть сирени, подібно до голосів казочних великанів, розлягають ся різкі, сердиті свисти, гремлять ланци, котвиці, плещуть хвилі океана.

Все вокруг біжить спішить ся, здрігаєсь від напруженя. Шруби і колеса пароходів сердито бють воду — покриту жовтою, брудною піною гніву, порізану зморшками терпіня...

І здаєть ся, що всео — зелізо, камінь, вода, дерево — повне безсильного протеста проти такого житя без сонця, без піснї і щастя в неволї тяжкої праці. Всюди праця. Все стогне, вив, скреже і підчиняєсь волї якоїсь то тайної сили ворожої чоловікови і природї... Всюди на грудях води, зритої і пірваної зелізом, запачканої товстими плямами нафти і олію, засміченої трісками, соломою і відпадками страви — працює невидна очам холодна і зла сила. Она грізно і одностайно дає товчок всій тій необнятій машинї, без розуму і ціли, в котрій кораблі і пристань тільки маленькі части, а чоловік нікчемна шрубка. невидна точка серед брудних сплетів зеліза, дерева, суден, лодок і плоских барок, наладованих вагонами.

Кусники і части машини метушать ся і вертять ся на волї, а в їх

Товариство "Січ" в Нью Кенсінгтон, Па. Відділ 21 Руського Народного Союзу

дивним скучним танці без такту і радості - нема чоловіка, нема його волі, нема його лица.

* * *

Повільно повзле судно серед товни других суден. Лиця емігрантів стали дивно сірі отупілі, щось одностайне, овече покрито всі очі. Люди тиснуть ся до краю і всі мовчки глядять в мраку.

А в ній родить ся, росте щось величезне повне тяжкого крику, воно дихає на зустріч людям тяжким вонючим подихом, а в його шумі чути щось грізне, жадне, голодне...

То — місто, то — Новий Йорк. На березі стоять дваццять-поверхові доми, мовчаливі, темні "дерихмарі". Квадратові, позбавлені краси ті тупі тяжкі будинки підіймають ся в гору повуро і скучно. Прості, одноманітно мертві лівії негарні, бо красу дає гармонія частий. І в кождім домі — холодна чванлива пиха зі своєї високости. Але в тій висоті нема зовсім свободи.

Дізнає ся вражінє, що в тих великих тюрмах мертво живуть маленькі люди. У вікнах не видно ні квіток ні дітей...

З далека місто виглядає, як велика паша з нерівними, чорними зубами. Воно дихає в небо клубами диму і сопе як обжора, що терпить від перескту.

Зайдеш до міста, чуєш, що ти опав в жолудок з каміня і заліза, в жолудок, що проковтнув багато мільонів людей і розтирає, переварує їх. І чекає нетерпеливо жертв, ще і ще...

Улиця — близьке, спрагнене горло, по ньому пливають куски поживи того міста — живі люди. Всюди, над головою і під ногами і рядом з тобою живе, гремить, святкує свою побіду темне залізо. Його до життя покликало і духа в нього вляло золото. Воно окружає чоловіка, своєю сильною павутиною, заглушує його, ссе кров і мозок, оно пожирає його мускули і нерви і росте і росте, опираючись на камінь, все ширше розкидає свої ланци.

Як величезні черви повзають льокомотиви і вози, кричать як ситі качки трубки автомобілів, вие голосить електрика — душний воздух наповний — як губка вохкостю — тисячами храпливих звуків. Стиснений в тім бруднім місті — занечисений димом фабрик — він запертий як в темниці високими стінами, покритими порошком. Він дрожить, треможно дихає в лице тяжким смродом, він нечистий сам терпить, стогне.

* * *

На майданах і в маленьких городцях, де припорошене листє дерев — тихо і сумно висить на галузях, підносять ся темні пам'ятники. Їх лица покриті грубими верствами болота і очі їх, що то колись горіли любовю до людей, засипані пилом міста.

Ті бронзові люди мертві і самотні між мною поверховими домами, вони виглядають як карлики, в чорній тіні високих стін, они заплутались в хаосі глупоти і пів осліпленими очима жалко, з болем в серці дивлять ся на жажду суєти людей.

Люди маленькі, чорні бігають попри монументи а ніхто і не гляне на лице героя.

І здаєть ся, що всі ті бронзові люди прибиті одною і тою самою, душною, тяжкою думкою:

“Чи ж таке жите хотіли ми збудувати?”

Вокруг кипить, як в горшку вода пропасне жите. Люди біжать, вертять ся, щезають як крупинка в окропі, як тріска в морі. Місто рве і проковтує одного за другим в свою ненаситну пащу.

Одні з героїв опустили руки, другі підняли і простягнули над людськими головами якби сказати хотіли: “Заждїть!

То не жите, то безглузде”...

* * *

Хідниками спішно йдуть люди, захоплені силою, що взяла їх в ярмо. Вони ступають бистро туди і сюди, у всіх напрямках улиць. Всюди їх всисають в себе глибокі отвори кам'яних стін. Торжествуючий гук заліза, голосне вите електрики, грімкий шум робіт при будовах, все то заглушує голоси людей, як буря на океані крики птиць.

Лиця людей неподвижно спокійні, здаєсь, ніхто з них не відчуває нещастя бути рабом жита, поживою міста.

В своїй зарозумілості, вони уважають ся господарями своєї судьби — в їх очах часом світить свідомість своєї незалежності та видко вони не розуміють, що то тільки незалежність топора в руках теслі, молотка в руці коваля, цегли в руках невидимого муляра, що хитро вміхаючись будує для всіх одну величезну, але тісну і душну тюрму. Попадають і енергічні лица, але на кождім лиці перед всім побачиш зуби. Свобода внутрішня, свобода духа — не блищить в їх очах. І та енергія без свободи нагадує холодний блеск ножа, що ще не ступив ся, полиск ще не уживаної вужівки. То свобода сліпого знарядя в руках Жовтого Діявола — Золота.

Я в перше бачу таке чудаське місто і ніколи мені люди не здавали ся так нікчемними так поневоленими житєм.

І в той самий час, я нігде не здибав людей так трагікомічно вдоволених собою в тім захланнім і бруднім жолудку обжори, який впав від захланності в ідіотизм і з диким ревом скотини пожирає мозги і нерви.

* * *

В мутнім небі, покритім порохом, гасне день. Величезні дома видають ся ще сумнійші і тяжші. Десь там в їх темних нетрах спалахнуть

огні і блищать, як жовті очі страшних звірюк, що мають щілу ніч стеречи мертвого багатства тих гробниць.

Люди скінчили роботу дня і не думаючи о тім, для чого вона покінчена, чи потрібна вона їм, чим скорше біжать спати. Хідники залягли чорніи потоки людського тіла. Всі голови однаково покриті круглими капелюхами і всі мозги, як то видно по очах, вже поснули. Робота скінчена, нема більше про що думати. Всі думають тільки для гаади — о собі нема що думати; коли в робота, буде хліб і дешеві втіхи, кромі того, нічого більше не треба людині в місті Жовтого Діявола.

На утомлених лицах, з блідими губами вяла цікавість. туна надія побачити щобудь ще незнане, почути щобудь нове.

Крякають автомобілі, тріскають батоги, гремлять вағони, деє там далеко грає музика.

Хлопці голосно викрикають назви часописий. Підлий звук катеринки і чийсь там голос, злпавають ся разом... Маленькі чорні люди котять ся як каміне з гори...

Все більше і більше запалюєєь жовтих огнів — цілі стіни блискають полонінними словами про пиво, горівку, мило, нові бритви, капелюхи, цигара і театри. Гуркіт заліза не стає. Тепер, коли всюди горять огні, то голосіне, той безперервний зойк ще виразнійше, він прибирає новий змісл, більше тяжку силу.

Зі стін, домів, з вивісок, з вікон, ресторанів, ллєть ся осліпляюче світло розтопленого Золота.

Нахальне, крикливе, воно тремтить всюди, вїдаєєь в очи, поганить лице своїм холодним блеском. Його хитрий блеск, повний зависти, повний острої жажди витягнути з кишені людей окрушину їх зарібків — він складає свої намови в огненні слова і тими словами мовчки взиває робітників на дешеві втіхи.

Страшно богато світла в тім місті! З разу воно здаєєь ся гарним, вражає, побуджує, веселять. Огонь — свобідна стпхія, прекрасний син сонця, горде його дитя. Коли він буйно розцвітає, його квіти крапієєь всіх квіток на землі.

Але коли довго глядити в світло і тім місті — на вогонь, замкнений в прозрачні темниці зі скла, коли побачиш, як мертвий і нудний його блеск, тоді піймеш, що тут як все, так і вогонь — закріпощений. Він служить Золоту для Золота і він ворожо далекий від людей. Тут все — залізо, камінь, дерево, вогонь, світло — в змові проти чоловіка, осліпляє його і кличе:

— Иди сюди!

І мантить:

— Віддай твої гроші!...

Люди йдуть на той заєєьв, кунують непотрібне їм драгте, глядять на

видовища що їх отуманюють, мовчки відходять ошоломлені до своїх домів.

Здасть ся, що десь там в середині того міста вертить ся з пожадли-вим вереском і страшною шкоростю велика грудка Золота, вона дробить ся і розпорошує по всіх улицах і цілий день люди жадно ловять, шукають, хапають ті дробини. Але настає вечер, грудка Золота починає вертїти ся в противну сторону, повстає огнений вихор, він втягає людей, щоб они віддали назад золоті дробини, що їх днем придбали.

І вони віддають все більше чим взяли і на рано другого дня грудка золота величає ся більшим обємом, його сила зросла, воно закріпостить ще більше рабів.

І з більшою жадобою і силою чим вчєра воно ссе кров і мозок людей для того, щоби вечером та кров тай мозок обернулись в холодний жовтий метал. Грудка Золота — то серце міста. В ній — всьо жите, в зрості її обєму весь зміст його.

Для того люди цілими днями риють землю, кують зелїзо, будують дома, віддыхають димом фабрик, втягають порами тіла отрую нечистого воздуха, для того вони продають своє тіло. То мерзенне ворожитство присипляє їх душі воно робить людей гнучкими орудїями в руці Жовтого Дїявола і копалнею, з котрої він неустанно добуває Золото, своє тіло і кров.

* * *

Від пустинї океана йде ніч і дихає на місто холодним соленим подихом. Тисячами стріл прорізують її світла — она йде і окутує своїми темними одежами гидкі домї, болото вузких улиць, прикриває бруд і лахи бідноти, красу блєск богатства. Дикий крик неситого шалу несе ся її на зустрічу, розриває її тишину — вона йде і тихо гасить нахальний блєск закріпощеного вогня, закриває своєю мягкою рукою гнійні закутини міста.

Але вступивши в сїти улиць, она не в силі побідити, розігнати своїм свіжим подихом густі запахи смердячих випарів міста. Вона отирає ся о камінь стїн нагрітїй сонцем, повзає по ржавому зелїзі дахів, по болотї мостів, набирає ся пороху, втягає запахи, і опустивши крила, безсилно, неподвижно кладе ся на дахи домів, в рови улиць і завмирає.

Вона вже не дихає більше — від неї оставсь тільки тьма — свіжість і холод щезли — їх проковтнуло каміне, зелїзо, дерево і груди людей... В ній не має більше ні спокою, ні краси.

Місто засипляє в духотї, воно бурчить як величезна звірюка. Воно пожерло через день багато ріжної їди йому горячо, недобре і снять ся погані, тяжкі снї.

Здрїгаючись гасне світло, відслужило свою службу льокая, реклями

приказчика. Доми втягають людей одного за другим в свої камінні нутра.

Яксь нудьга давить горло, вохкою і теплою рукою придушує віддих. Над дахами домів неподвижно стоїть хмара давних випарів проклятого нещасного міста. Через ту пелену в недостижимій висоті небес блищать тихі звізди. Розкриті вікна дихають млісним запахом людського поту. Незрозумілі глухі звуки дрімливо товплять ся в душній, тужливій темряві....

Заснуло і в сні маячить понуре місто Жовтого Діявола.

ДОВЖИНА ЗЕЛІЗНИЦЬ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ В ПОРІВНЯННЮ З ДОВЖИНОЮ ЗЕЛІЗНИЦЬ ЄВРОПИ, АЗІЇ, АФРИКИ І АВСТРАЛІЇ.

Якби зложити всі залізниці Злучених Держав в одну лінію, одержало би ся залізницю довгу на 242 тисячі 885 миль.

Якби злучити всі залізниці всіх європейських країн в одну лінію, булаби залізниця довга 207 тисяч 432 милі, себто о 35 тисяч миль менша як в Злучених Державах. З усіх європейських держав найбіль-

ше залізниця має Німеччина, бо майже 37 тисяч миль. По Німеччині йдуть:

Росія	37 тисяч миль
Франція	30 тисяч миль
Австро-Угорщина ..	27 тисяч миль
Англія	23 тисяч миль
Італія	10 тисяч миль

Довжина всіх залізниць в Злучених Державах супроти довжини усіх

зелізниць Європи представляє ся так як довжина першого залізничного поїзду на образку в горі до довжини залізниці під ним.

Трета від гори залізниця на образку зображає довжину азійських залізниць. В Азії найбільше залізниць має індійське цїсарство, що належить до Англії. Потім йдуть: Сибір, Япон, Китай і другі.

Всі залізницї Азії разом мають довжину 63 тисяч 320 миль. себто чотири рази меншу довжину від довжини залізниць в Злучених Державах.

Ще менше залізниць має Афри-

ка, бо лиш 22 тисячі 892 милі.

Найменше з усіх частий світа має залізниць Австралія, бо 19 тисяч 267 миль.

Африка і Австралія разом мають 42 тисячі 159 миль, або коло шість разів менше від Злучених Держав. Перша з долини на образку залізниця представляє довжину австралійських і африканських залізниць разом взятих.

Короткі Відомости Про Поодинокі Стейти

Ось тут подано коротко, які природні богатства посідає кожний стейт і чим переважно займає ся населенє. Крім сього подано кілька важнійших міст в кождім стейті.

Такі короткі відомости можуть нераз принести користь нашим імігрантам і послужити їм як дороговказ при шуканю роботи або місця поселеня.

До Злучених Держав Північної Америки належить 48 стейтів (держав). Ділять їх на три групи: атлантийські стейти, центральні і західні стейти.

Другі знов ділять їх на девять груп, а саме:

1. Нова Англія.
2. Середно Атлантийські стейти.
3. Південно Атлантийські стейти.

4. Північно-Східні Центральні Стейти.

5. Південно-Східні Центральні Стейти.

6. Північно-Західні Центральні Стейти.

7. Південно-Західні Центральні Стейти.

8. Гірські Стейти.

9. Стейти над Тихим Океаном.

Після сього поділу зладжена мапка і його будемо держати ся в нашім короткім показчику.

I. НОВА АНГЛІЯ.

1. Стейт: Мейн.

State of Maine. (Me.)

Головні промисли: Лісний промисл і риболовля.

Більші міста: Огеста, Портленд.

2. Стейт: Нью Гемпшер.

State of New Hampshire. (N. H.)

Головні промисли: Каменьоломи, фабрики паперу і фабрики шерстяних виробів.

Більші міста: Канкорд, Манчестер, Довер, Портставт.

3. Стейт: Вермонт.

State of Vermont. (Vt.)

Головні промисли: Рільництво, лісний промисл, каміньоломи.

Більші міста: Берлінгтен, Монпельєр, Потленд.

4. Стейт: Месечусетс.

State of Massachusetts. (Mass.)

Головні промисли: Фабрики одяжі, шовку; ткацькі фабрики; фабрики дрібних металевих виробів, як замків, стрільб, машин до шиття, роверів, ножів, годинників і т. п.

Більші міста: Бостон, великий порт і важний осередок промислу; Версестер, осередок виробу обуви, Лавел (залізни фабрики), Спрингфилд (ровери і оруже), Волтгем, фабрика одяжі.)

5. Стейт: Коннектикат.

State of Connecticut. (Conn.)

Головні промисли: виріб оружа, мідяних приладів, стінних годинників, замків.

Міста: Гартфорд, Нью Гейвен, Бриджпорт.

6. Стейт: Род Айленд.

State of Rhode Island. (R. I.)

Головні промисли: вироби зі срібла, брилянтів.

Важніші міста: Провиденс, Ньюпорт, Варвик, Сентрел Фолс, Камберленд.

II. СЕРЕДНО-АТЛАНТИЙСЬКІ СТЕЙТИ.**7. Стейт: Нью Йорк.**

State of New York. (N. Y.)

Головні промисли: виріб одяжі, залізні вироби, великі фабрики цукру і горівки, тютюнові фабрики. Коло міста Нью Йорку багато цеголень. На фармах високо розвинене молочарство і садівництво.

Важні міста: Нью Йорк, незвичайно важний порт так для внутрішньої як і для ввішньої торгівлі, центр промислу і торгівлі стейту.

Бофало з великими фабриками машин і відливарень. Рочестер і Сиракюз.

8. Стейт: Нью Джерзі.

State of New Jersey. (N. J.)

Головні промисли: подібно як в стейті Нью Йорк.

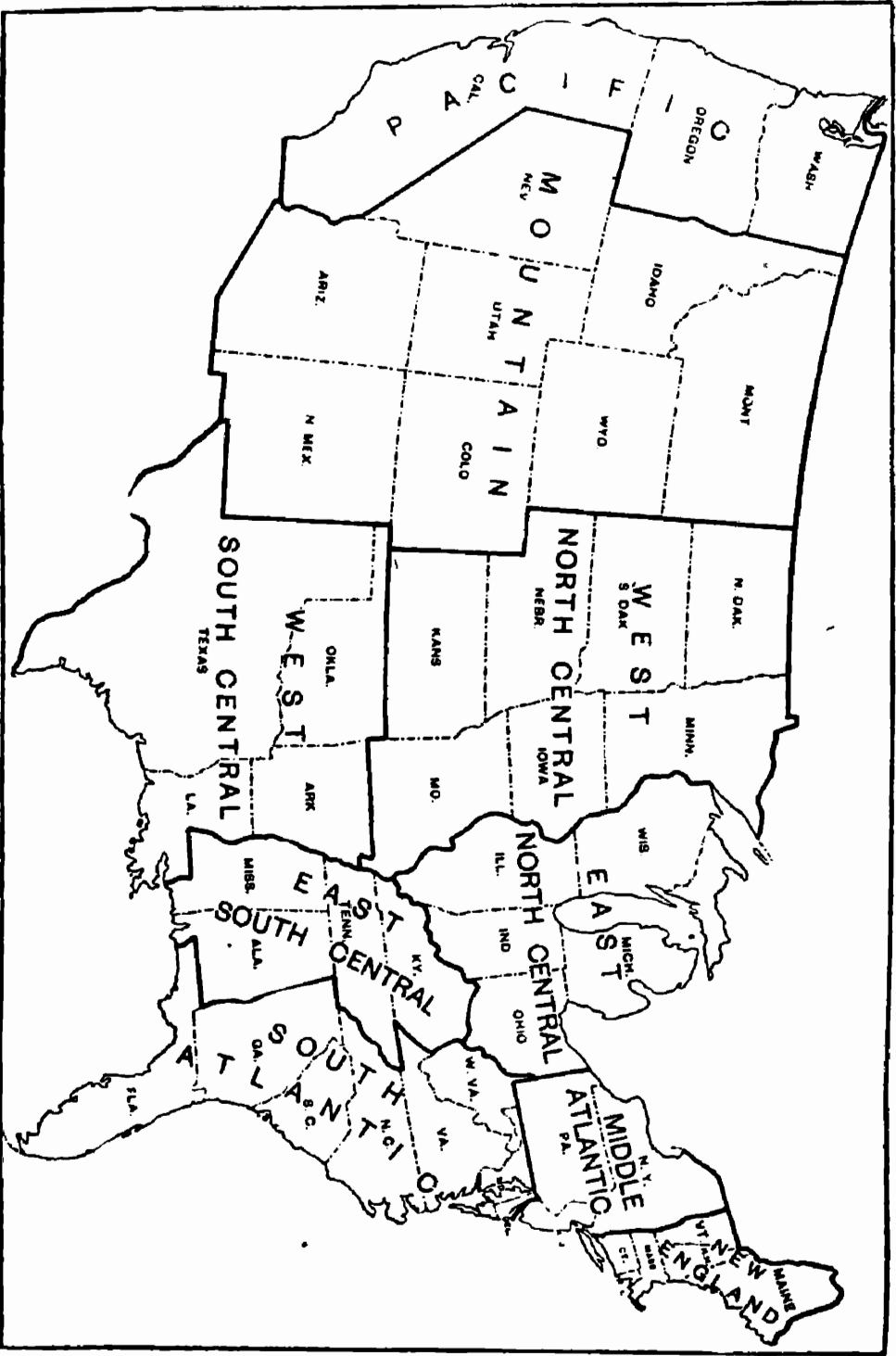
Міста: Трентон, Ньюарк, Джерзі Ситі. Петерсон (ткальні і шовковні).

Стейт Пенсильвенія.

State of Pennsylvania. (Pa.)

Головні промисли: добуване камінного вугля, нафти, залізної руди. Виріб стали, оброблюване заліза. Ткацькі і шовкові фабрики. Виріб паперу.

Міста: Філадельфія з великими гарбарнями, фабриками цигар, папіросів, залізними фабриками, фабриками кораблів. Пітсберґ (наші звуть звичайно Пітсбург) з великими залізними і сталевими фабриками. Скрентон, центр дистрикту твердого вугля ("ентерсайт ковл"). Редінґ, Ірі, Вилксбері, всі з великими копальнями вугля. Аллегені.

Злучені Держави. (Мала Стейтів.)

III. ПІВДЕННО-АТЛАНТИСЬКІ СТЕЙТИ.

10. Стейт: Делавер.

State of Delaware. (Del.)

Переважає рільничий стейт.

Міста: Довер, Нью-Кестл і Вільмінгтон.

11. Стейт: Мериленд.

State of Maryland. (Md.)

Тут добувають багато камінного вугля, міді і графіту, лупають мармор. Богато людей займає ся ловлею риб і устриць, яких багато консервують. Високо розвинене рільництво (кукурудза і пшениця).

Більші міста: Аннеполис, Балтимор, Камберленд.

12. Стейт: Вержинія.

State of Virginia. (Va.)

Високо розвинене рільництво (кукурудза, пшениця, тютюн), риболовля і ставарство. Фабричні промисли розвинені слабо.

Більші міста: Ричмонд, Норфок, Роанок, Портсмаут, Пітерберг, Лінчберг.

13. Стейт: Західна Вержинія.

State of West Virginia, W. Va.

Розвинене рільництво, добуване вугля, нафти, заліза; скляні і гончарські вироби.

Міста: Чарлстон, Вільмінгтон, Парксберг, Блюфилд.

14. Стейт: Північна Керолайна.

State of North Carolina. (N. C.)

Стейт переважно рільничий (кукурудза, тютюн, бавовна, пшениця і овес). Попри се розвинений фабричний промисл: бавовняні прядільні тютюнові фабрики, гарбарні.

Міста: Ролей, Чарлот, Вільмінгтон, Дергем, Уінстен.

15. Стейт: Південна Керолайна.

State of South Carolina. (S. C.)

Переважає рільничий стейт (бавовна). З фабричного промислу: бавовняні прядільні, млинарство, тартаки.

Більші міста: Коламбія, Чарлстон, Спартеберг, Грінвил.

16. Стейт Джорджія.

State of Georgia. (Ga.)

Ту найбільше розвинений промисл з усіх південних стейтів, хоть рільництво також високо стоїть, головню управа бавовни ("Бавовна—Королева Джорджії").

Більші міста: Севенна, Атланта, Коламбас, Огеста, Брансвік.

17. Стейт Фларида.

State of Florida. (Fla.)

Переважає рільничий стейт (кукурудза, садівництво). З фабричного промислу: вибір цигар, папіросів, будова кораблів.

Більші міста: Джексонвил, Кі-Уест, Тампа.

IV. ПІВДЕННО-СХІДНІ ЦЕНТРАЛЬНІ СТЕЙТИ.

18. Стейт: Кентані.

State of Kentucky. Ky.

Стейт переважно рільничий. Богато тютюнових фабрик.

Більші міста: Френксфорт, Луїсвил, Ньюпорт, Лексингтон.

19. Стейт: Тенесі.

State of Tennessee. (Tenn.)

Стейт рільничий (переважно кукурудза і тютюн.) Тартаки, млини.

Більші міста: Нешвил, Мемфис, Четенуга, Наксвил.

20. Стейт: Алабама.

State of Alabama. (Ala.)

В полудневій частині переважно рільничий (бавовна, овес, пшениця, кукурудза), на півночі багато мінералів: камінний вугіль, залізна руда.

Більші міста: Бирмінгем, Мобіл, Монгомери.

21. Стейт: Міссісіпі.

State of Mississippi. (Miss.)

Переважно рільничий стейт (овес, кукурудза, бавовна.)

Більші міста: Джексон, Меридівн, Висксберг.

V. ПІВНІЧНО-СХІДНІ ЦЕНТРАЛЬНІ СТЕЙТИ.**22. Стейт: Огайо.**

State of Ohio. (O.)

Тут розвиваєся рільництво з молочним і скотіводським господарством. Добувають багато вугля, нафти і других мінералів. Високо ровинений вирів залізничних возів, виріб різних інструментів, рільничих машин.

Міста: Клівеленд, Толидо, Коламбас, Синсинаті, Янгстаун, Менсфілд.

23. Стейт: Індіана.

State of Indiana. (Ind.)

Стейт переважно рільничий. Багато млинів, горалень, фабрик заліза, стали і скла.

Більші міста: Індіанополіс, Форт Вейн, Евенсвил.

24. Стейт: Мишіган.

State of Michigan. (Mich.)

Стейт багатий в залізо, мідь, сіль. Високо розвинене рільництво. (В полудневій частині стейту), багато лісів.

Більші міста: Ленсинг, Детройт, Гренд Ренідс, Бей Ситі, Джексон, Порт Гюран.

25. Стейт: Вискансин.

State of Wisconsin. (Wis.)

Стейт багатий в ліси, мінерали як залізо, граніт, цинна. Більшість населення занята рільництвом. Багато млинів, горалень, гарбарень, фабрик паперу.

Більші міста: Медисон, Милвокі, Супіріор.

26. Стейт: Іллой.

State of Illinois. (Ill.)

Високо розвинене рільництво і промисл. Своїм центральним положенням важний для торгівлі.

Більші міста: Шікаго з великими різнями худоби, фабриками машин, новозів, музичних інструментів, одяжі. Спрингфілд, Іст Сент Луї, Рокфорд, Рак Айленд, Куінси.

VI. ПІВНІЧНО-ЗАХІДНІ ЦЕНТРАЛЬНІ СТЕЙТИ.**27. Стейт: Мінесота.**

State of Minnesota. (Minn.)

Має урожайну землю, багаті поклади заліза, високо розвинене тут млинарство, молочарство, вибір вина, оброблюване дерева.

Більші міста: Сент Пол, Дулут, Мннеаполіс.

28. Стейт: Айова.

State of Iowa. (Ia.)

Стейт переважно рільничий: кукурудза і овес — головні продукти. Промисл нерозвинений.

Більші міста: Ді-Мойн, Сіу Ситі, Айова Ситі.

29. Стейт: Мезурі.

State of Missouri. (Mo.)

Стейт переважно рільничий. Бо-

гато заліза, цини. Великі різні худоби і приготовлюване мяса для торгівлі. Богато фабрик машин і залізних возів, млинів, горалень.

Більші міста: Сент Луї, Кензас Сіті, Джеферсон Сіті, Спрингфілд, Сейнт Джозеф.

30. Стейт Кензас.

State of Kansas. (Kan.)

Стейт виключно рільничий. Випасають тут багато худоби.

Більші міста: Топика, Кензас Сіті, Пітсбург, Гатчинсон, Лівенсворт, Парсенс.

31. Стейт: Небреска.

State of Nebraska. (Neb.)

Рільництво розвинене високо на Сході, скотководство на Заході. Фабричний промисл незначний.

Більші міста: Линколн, Омага.

31. Стейт :Південна Данота.

State of South Dakota. (S. Dak.)

Рільництво більше розвинене в полудневій часті стейту. Головний продукт: пшениця. Підсонг: сухе з рідкими змінами температури. Фабричного промислу майже нема.

Більші міста: Піер, Сіу Фолс.

33. Стейт: Північна Данота.

State North Dakota. (N. Dak.)

Підсонг таке як в Південній Даноті. З м і н н і с т ь температури більша. Населене переважно рільниче. Головні продукти: пшениця, овес, ячмінь, лен. Промислу фабричного майже нема.

Більші міста: Бисмарк, Фарго, Гренд Форкс.

VII. ПІВДЕННО-ЗАХІДНІ ЦЕНТРАЛЬНІ СТЕЙТИ.

34. Стейт: Аркензо.

State of Arkansas. (Ark.)

Переважаю рільничий стейт: бавовна. Фабричний промисл: прядільні бавовни, лісний промисл.

Більші міста: Литл Рок, Форт Смит, Гат Спрингз, Гелена.

35. Стейт: Луїзіяна.

State of Louisiana. (La.)

Богатий в нафту. Розвинене рільництво: бавовна, цукрова троща, риж. Цукроварні, бавовняні прядільні, фабрика тютюну.

Більші міста: Батон, Руж, Нью Орлінс, Монров.

36. Стейт: Оклагома.

State of Oklahoma. (Okla.)

Розвинене тут рільництво і скотководство. Головні рільничі продукти: кукурудза і бавовна. Фабричний промисл не розвинений.

Більші міста: Оклагома Сіті, Гатри.

37. Стейт: Тексас:

State of Texas. (Tex.)

В східній часті високо розвинене рільництво. Середина стейту вкрита лісом, західна степами. В рільничій часті управляють багато кукурудзи і бавовни, на заході переважно годують худобу. З фабричного промислу: прядільні бавовни, млини, вибір машин.

Більші міста: Сен Антонію, Остин, Гавстен, Даллас.

VIII. ГІРСЬКІ СТЕЙТИ.

38. Стейт: Новий Мексик.

State of New Mexico. (N. Mex.)

Населене займає ся переважно

рільництвом і скотоводством. Фабричного промислу нема.

Більші міста: Албукерк, Санта-Фе.

39. Стейт: Аризона:

State of Arizona. (Ariz.)

Стейт гористий і багатий в мінерали: мідь, золото, срібло, п'ястину, живе срібло. Рільництво не розвинене.

Більші міста: Феникс, Таксен, Юма.

40. Стейт: Колоредо.

State of Colorado. (Col.)

Найбагатший в мінерали стейт: золото, срібло, мідь. Богато людей зайнятих скотоводством, оброблюванням дерева, заліза. Підсонє дуже добре для сухотників.

Більші міста: Денвер, Пуебло, Колоредо Спрингс, Ледвил.

41. Стейт: Юта.

State of Utah. (Ut.)

Населенє (багато мормонів, членів релігійної секти признаючої многожество) заняте переважно рільництвом. Досить розвинений копальняний і фабричний промисл. Юта — осередок добування соли. Добувають також срібло, золото і мідь.

Більші міста: Солт Лейк Сіті. Прово Сіті, Фулмор, Огден, Логен.

42. Стейт: Невада.

State of Nevada. (Nev.)

Дуже багатий в мінерали стейт: в золото, срібло, мідь, цинку, залізо. Рільництво майже нерозвинене. Фабрик також нема.

Більші міста: Рено, Карсен Сіті.

43. Стейт: Айдаго.

State of Idaho. (I.)

Рільництво нерозвинене. Стейт

багатий в золото, срібло, залізо, вуголь, сіль.

Більші міста: Бойзі Сіті, Айдаго. Мелед.

44. Стейт: Вайоминг.

State of Wyoming. (Wy.)

Населенє переважно заняте скотоводством, по части рільництвом. Промислу майже нема.

Більші міста: Шейн, Рак Спринг, Грін Ривер Сіті.

45. Стейт: Монтана.

State of Montana. (Mont.)

Фабричного промислу майже нема. Рільництво розвинене слабо. Богаті поклади залізної руди, срібла, золота.

Більші міста: Гелена. Грейт Фолс, Бут.

46. Стейт: Каліфорнія.

State of California. (Cal.)

Найбільше промисловий стейт з усіх західних стейтів. Багатий в золото, живе срібло, цинку, мідь, кам'яний вуголь, нафту. Фабричний промисл розвинений високо: виріб овочевих консерв, рафінада цукру, залізні відливарні, фабрики машин і др. Високо розвинене рільництво, головню управа виноної лози і овочів.

Більші міста: Сан Франціско, Лос Енджелес, Оукленд, Сакраменто. Стактен.

47. Стейт: Орегон.

State of Oregon. (Ore.)

Стейт переважно рільничий, без фабричного і копальняного промислу. Багато людей зайнятих риболовством, скотоводством і лісним промислом.

Більші міста: Портленд, Орегон

Ситі, Джексонвил, Юджин Ситі, Асторія, Медфорд, Салем.

48. Стейт: Уошингтен.

State of Washington. (Wash.)
Фабричний промисл мало розви-

нений, зате рільництво високо, також риболовля і лісний промисл.

Більші міста: Олимпія, Сіетел, Такома. Спокейн. Венкувер.

3 Воєнних Образків

ЗАБУТИЙ!

(Образ Василя Василевича Верещагіна.)

Славний російський маляр Василь В. Верещагін, що намалював образ: "Забутий!" знаний є в цілм світі зі своїх воєнних образків. Він уродив ся 1842 року в місті Череповці, в новгородській губернії, і згідно з волею батька, багатого дідича, почав учити ся у військової школі. Коли укінчив школи і перед ним отворила ся дорога до військової карієри, вроджений йому талан до малярства так його тягнув до рисованя і мальованя, що він покинув веселе жите офіціра і вступив до малярської школи. Як маляр він подорожував дуже богато і брав участь у різних походах і війнах. Великий вплив на нього мала виправа з генералом Кавфманом до Туркестану і велика війна російсько-турецька з р. 1878.

З туркестанської подорожі привіз багато картин, що змальовували життя туркестанських тубилців і сцени з війни. Ті власне військові образи зробили йому славу в цілм світі. До його часів війну звичайно змальовували як героїства і подвиги. До нього війну лише величали. Верещагін змалював війну такою як вона є. Він представив війну як різню людей, повну хитрости, жорстокости, звірства.

Одним з тих образів, змальовуючих правдиво війну, був образ Верещагіна з написом: "Забутий!" Представляє він трупа російського салдата. Вбитого товариша не догляділи жовніри, що збирали трунів і сипали над ними могилу, онту, на якій видніє новий хрест. А може він був лиш ранений і при збираню трунів його лишили для заосмотреня лікарям, а ті його не доглянули і він помер.

І ось тепер забутий лежить на піску а на нього злітають ся кавки, ворони та круви. Крачуть і клюють молоде тіло.

Коли Верещагін виставив сей образ межи другими образами, російська цензура наказала йому сей образ здоймити і знищити, а офіцирам наказала ходити на вистави його образів. Російський уряд знав, що якби показати офіцирам війну з правдивого боку, себто такою, як вона є, тоді багато знайшлиби ся офіцирів, що не захотілиби брати в ній участи.

Крім образків з війни в Туркестані і Туреччині великий розголос зробили Верещагінови його образи, що змальовували похід французького цїсаря Наполеона до Росії.

Коли в році 1904 вибухла російсько-японська війна, Верещагін пішов до війни шукати нових вражінь і тем до своїх образів. Підчас побуту в твердині Порт Артур, виїхав він з адміралом Макаровим на війсьнім кораблі "Петропавловську. Той корабель наїхав на міну і вилетів у воздух. Втопив ся тоді адмірал Макаров, на якого воєнний талан Росія поклала великі надії. Втопив ся також маляр Верещагін, що своїми образами агітував проти війни.

ГУМОР І САТИРА.

СПІВЧУТЄ.

Двох "бомів" чекає на подорожного, аби його обрабувати.

Перший: "Слухай! Ти казав, що він буде йти о одинадцятій годині. А то вже дванадцята вибила!"

Другий: "Боже-Боже! Коби хоть йому ніщо не притрафило ся!"

СМЕРТНІСТЬ ВІД СУХІТ (ЧАХОТКИ) СЕРЕД ЛЮДИЙ РІЗНИХ ЗАВОДІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Двадцять перепись населеня в Злучених Державах подає цікаві числа про смертельність від сухіт серед людей різних заводів. Після тої статистики з року 1900 є зладжена низше подана табличка. Вона подає наперед завід, а відтак число людей, умираючих річно на кождих 100 тисяч людей, занятих в тім заводі.

Вмирає річно мушцин:

Робітники, що обрабляють камінь.....	541	на кождих сто тисяч
Робітники, заняті при виробі цигар.....	477	на кождих сто тисяч
Друкарняні складачі	435	на кождих сто тисяч
“Пламбери”	294	на кождих сто тисяч
Мулярі	294	на кождих сто тисяч
Робітники, заняті при виробі заліза і стали..	236	на кождих сто тисяч
Робітники, заняті у ткальнях	208	на кождих сто тисяч
Машиністи	196	на кождих сто тисяч
Лікарі	169	на кождих сто тисяч
Адвокати і Судії	140	на кождих сто тисяч
Цопи	123	на кождих сто тисяч
Банкирі	92	на кождих сто тисяч

Пересічно вмирає на сухоти 237 мушцин на кождих 100 тисяч занятих в яким небудь заводі.

Вмирає річно женцин:

Домашна служба	319	на кождих сто тисяч
Операторки телефонічні і телеграфічні	205	на кождих сто тисяч
Книговодчиці	198	на кождих сто тисяч
Робітницї в ткальнях	144	на кождих сто тисяч
Кравчині	130	на кождих сто тисяч
Учительки	126	на кождих сто тисяч
Повитухи	100	на кождих сто тисяч
Прачки	94	на кождих сто тисяч

Пересічно вмирає на сухоти 173 жінки на кождих 100 тисяч жінок, занятих в яким небудь заводі.

Смертність від сухіт серед мушцин можнаби представити ось-таким рисунком:

що се вже такий фах, що від него скорше можна дістати затовщене серця, як сухоти.

Як видно з чисел межн смертністю на сухоти, а межн заводом є тісна звязь. Чим хто легше працює, себто коротше і серед здоровшого воздуху, чим хто ліше відживляє ся, здоровше мешкає, словом: ліше живе, тим певнійший він перед сухотами.

Зате сухоти (чахотка) скоро чінають ся і скоро розвивають ся у людей, що тяжко працюють, багато годин денно, серед нездорового оточення, не відживляють ся добре, не вбирають ся як слід, не живють в добре опаленій хаті. Через те ми бачимо, що сухоти так багато жертв забирають серед робітників, а так мало серед капіталістів.

А що капіталісти все майно дістали від робітників, тому можна сказати:

Робітники гинуть, аби удержати при житю капіталістів. Житє капіталістів окуплене житєм робітників.

АПОТЕОЗА ВІЙНИ.

**“Присвячена усім великим войовникам минувшини,
теперішности і будучности.”**

(З образу Василя В. Верещагіна.)

(“Апотеоза значить: ставленя на рівні з богот, підношенє до божественности, обожанє.”)

Саможертволюбивий Заяць

(Казка Н. Щедрина для старших дітей.)

Колісь було заяць перед вовком провинився. Біг він собі, знаєте, не далеко від вовчого леговиска, а вовк його побачив і кричить: “Зайчику! Затримайся, миленький!” А заяць не лиш що не задержався, а ще бігу прискорив. От вовк за трома скоками його піймав тай говорить: “За то, що ти за першим моім словом не спинився — от тобі мій засуд:

Приготовлю я тебе до смерти через роздерте. Але що тепер і я ситий і моя вовчиха сита і запасу у нас ще вистане на пять днів, то сиди ти під онтим корчем жди своєї черги. А може бути — ха ха, я тебе й помилюю!” Сидить заяць на задних лапках під корчем і не ворухнеться. Тільки о однім думає: за кілька то днів і годин має смерть прийти. Погляне він на бік, де находять ся вовче леговисько, а звідти на нього вовче світяче око глядить. А другим разом то ще гірше від сього: вийде собі вовк з вовчихою і почнуть по полянці мимо нього прохажувати ся.

Поглянуть на нього і вовк вовчихі щось по вовчому скаже і обоє аж зайдуться: ха-ха! І вовчата тут же за ними плетуться; граючи ся до нього підбікати, ласять ся, зубами поскрегочуть — серце так і похолоне!

Ніколи він так не любив життя, як тепер. Був він собі заяць заможний: наглядів у вдови — зайчихи дочку і женити ся хотів. І до неї, до своєї невісти, він і біг в ту хвилину, як його вовк за потилицю піймав.

Жде десь тепер його невіста і думає: зрадив мене лукавий! А може бути подождала-подождала, а відтак і з другим — злюбила ся. — А може бути і так: бавила ся біднятко в корчах, а тут її вовк і стріскав!

Думає так бідняга а сльозами так і захлинує ся. От які то заячі мрії, женити ся злагодив ся, самовар купив — мріяв, як то з молодою заячихою буде чай з цукром пити, а місто всего от куди понав! А скільки то лиш годин до смерти осталося?

І от сидить він раз ноцію і дримає. Снить ся йому, що вовк зробив його при собі урядником для виконування особливих припоручень, а сам бігав кудись на ревізії, до його заячихи в гості ходить... Нагло, чує, немовби його хтось під вік штовхнув. Оглядає ся — а то невістин брат.

“Невіста твоя помирає” — каже — “Почула, яка на тебе біда внакла і відразу захоріла!” Тепер тільки о тім і думає: невже я так і помру, непоправавши ся з коханим своїм!”

Слухав тих слів осуджений і серце його на кавалки розривало ся. За що? Чим заслужив він на таку гірку долю? Жив явно, революцій не уряджував, з оружем в руках не виходив, бігав за своєю потребою, невжеж

за се смерть! Смерть! подумайте, яке то слово. І не йому одному смерть, а і її, сїренькій зайчусі, що в тім лни і винувата, що його, кривого, всім сердцем покохала! Так би він до неї полетів! Взявби її, сїреньку зайчку, передніми ланками за ушка і всеби голубив і по головці-би гладив.

“Біжім!” каже тимчасом післанець. Почувши се слово, засуджений на мінуту немовби преобразив ся. Вже цілком в кульку скулив ся і вуха по хребті положив. От, от, скочить — і слід застиг. Не повинен був він в ту хвилину на вовче леговище поглянути, а він поглянув. І забігло ся заяче серце.

“Не можу”, каже — “вовк не позволив”.

А вовк тимчасом все видить і чує і по тихеньки по вовчому з вовчихою перешентує ся, треба буде заяця за благородність похвалити”.

“Тікаймо!” знов говорить післанець.

“Не можу!” — каже засуджений.

“Що ви там шепчете, змовляєте ся?” Як не гаркне знов вовк.

Оба заяці так і завмерли. Попав ся і післанець! Підмова сторож а до утечі — що за се по закону не належить ся? Ах, буде сїра заячка і без жениха і без братчика — обох вовк з вовчихою схрупають!

Прочунали ся заяці — а перед ними і вовк і вовчиха зубами кланцають, а очи у обоїх в нічній темноті, як лямки, так світять ся!

“Ми, ваше благородіє, нічого — так — межі собою — землячок відвідати мене прийшов!” лепече засуджений, а сам так і мре зі страху.

“Та се “нічого”? Знаю я вас! Палця вам в рот не клади! Кажіть в чім діло?”

— “Так і так, ваше благородіє, — заступив ся тут невістин брат: “сестра моя, а його наречена помирає, так просить, чи не можна би пустити його з нею попрощати ся?”

“Гм — то гарно, що невіста жениха любить,” — каже вовчиха. “То значить, що зайчат у них багато буде, корму вовкам прибуде. І мя з вовком любимо ся і у нас вовчат много. Тільки по волі ходить, а четверо коло нас живе! Вовче! чи не відпустити жениха з нареченою попрощати ся?”

“Та прецінь його на після завтра їсти назначено.”

“Я, ваше благородіє, прибіжу — я в мить верну ся — в мене се — вот як бог святий, прибіжу! посишив ся “засуджений, а щоби вовк не сумнівав ся, знов таким молодцем прокинув ся, що аж сам вовк ним любував ся і подумав: От якби у мене такі жовніри були!”

А вовчиха зажурила ся і говорила: “От дивіть ся! заяць, а так свою зайчиху любить!” Не було що робити, згодив ся вовк відпустити заяця у відвідни, але під услівсм, що на час верне ся.

А невістиного брата заручником у себе оставив.

“Як не вернеш ся за дві доби до шестої години в ранці” — сказав він — “я його з’їм місто тебе, а коли вернеш ся — обох з’їм, а може бути — ха-ха — і помилую!”

Пустився заяць як стріла з луку. Біжить, аж земля дрожить. Попаде гора на дорозі — він її в мить возьме: ріка — він і броду не шукає, прямо вилав так і чеше; болото — він з пятої купини на десяту перескочить. “Жарт хиба! в десяте царство поспіти треба, і до парні піти і женити ся (напевно оженю ся!” кожної мінати упевняв він себе) і назад, щоби вовкови попасти на снідане...

Навіть птиці скорости його дивувались, говорили, вот “в Московських ведомостях” пишуть, що в заяців не душа, а дух, а він он як дмухає!”

Прибіг наконець! Скільки тут радости було — того ні в казці не сказати ні пером не описати. Сіренька заячиха, як увиділа свого любчика, так і про слабість позабула. Встала на задні лапки, наложила на себе бубин і нуж лапками вибивати кавалерський марш — прилагодила женихови на несподіванку. А вдова зайчиха просто заклопотала ся зовсім; не знає, де нареченого зятика посадити, чим накормити. Збігли ся тітки з усіх сторін тай куми тай сестриці — всім цікаво на жениха поглянути, а може бути і лакомий кусок в дотях попаде. Один жених немов не в собі сидить. Не успів налюбувати ся нареченою, а вже каже: “Мені треба в парню скоро піти та женити ся чим скорше”.

“Щож за біда так до поспіху жене?” підсьміхаючи ся говорять заячиха мати.

“Треба-ж бічи з поворотом. Тільки на одну добу вовк випустив.”

Розказав він тоді, як і що. Розказав, а сам гіркими сльозами заливає ся. І вертати йому не хоче ся і не вертати не можна. Просто слово дав, а заяць свого слова пан.

Розбирали тоді справу тітки і сестриці — і ті в оден голос сказали: “правду ти, кривий, казав: не давши слова, кріпнись, а давши держись! Ніколи сього у всім заячім роду не бувало, аби заяці обманювали!”

Скоро байка говорять ся, а діло межи заяцями ще скорше робить ся. Над раном молодого обкрутили, а перед вечером він вже з молодою женою прощав ся. “Напевно вовк з’їсть” — говорив він — “але ти будь мені вірна. А як уродять ся діти у тебе, виховуй їх строго. Найліпше з усього: віддай ти їх у цирк: там їх научать не лиш на тарабані грати, але й зі стрільби горохом стріляти”. І знов, немовби в забутю — (опять за вовка згадав) додав: “А може бути, вовк мене — ха-ха — і помилує!” Тільки його й виділи.

Тимчасом, як кривий подорожував і свадьбу справляв, на тій просторони, що відділяла десяте царство від вовчого логовища, великі

біднi приключили ся. В однім місци дощi спали такі що ріка, яку перед добою заяць легко переплив, віз брала і на десять миль розляла ся. В другім місци король Арон королеви Микиті війну виповів і на самій заячій путі борба кінїла. В третім місци холера появилa ся — треба було на сто миль обїгнати пас, де карантану заведено...

А кромі сього вовкї, лиси, сови — на кождім кроці так і чатують.

Мудрий був кривий: задалегідь так обчислив, щоби три години в занасї лишили ся, та все таки, як пішли перешкоди одна за другою, серце в ньому так і похололо. Біжить він вечер, біжить він пів ночи, ноги в нього камінем посічені, на боках від колючих галузок шерсть клантями висить; в очах темнїє, з рота кровава піна точить ся, а йому ще стільки дороги бічи остало ся! А все йому його друг, заручитель, як живий привиджує ся. Стоїть він десь на сторожі і думає: “за кілька то годнв милий зятяк прийде мене виручити?” Згадає він про се і ще скорше пустить ся. Ні гори ні доли, ні ліси, ні болота — все йому нічо! Скілько рази серце в ньому розірвати ся хотїло, так він і над серцем зананував, щоби безпотрібні чувства від головної ціли не відводили. Не до горя тепер, не до слюз; най всі чувства умовкнуть, лиш-би друга з вовчої пашеки вирвати. От вже і дїти стало. Сови, сичі, лилики на нічліг пішли, у воздуху холодком пахнуло. І знов все кругом затихло, немовби замрло. А кривий все біжить і все одну думку думає “не вжеж я друга не виручу!”

Зачервонїло на сходї; з першу на далекім небосклонї злегка на облаки огнем бризнуло, потім більше і більше, і знов — полумінь. Роса на траві загорїла, проснули ся птиці ранні, рушили ся муравлі, хробаки, комашки; в житї і вїсї немовби шепіт пішов, голоснїйший, сильнїйший.. А кривий нічого не бачить, не чує, лиш про одно думає: “стратив я друга свого, стратив!”

Но от, наконець гора. За тою горою болота, — а в ньому вовче леговиско. Спізнив ся, кривий, спізнив ся!

Послїдні сили напружує, щоби дістати ся на вершок гори — дістав ся! Але дальше вже не може бічи, він паде знеможений — нежеж-ж він таки не добіжить?

Вовче леговиско перед ним як на тарїльцї. Десь далеко на дзвіницї шесту годнну дзвонять, а кождий удар дзвона немовби молотом бє в змучене серце звіря. З послїдним ударом вовк підняв ся з леговинша, витягнув ся і хвостом з задоволеня помахав.

От він підійшов до заручника, стиснув його в свої лапи і запустив кіхті в живіт, аби роздерти його на дві половинї, одну для себе, другу для вовчихи. І вовчата коло нього, обїли кругом отця-матір, кланцають зубами — учать ся.

— “Я тут! я тут!” закричав кривий, як сто заяців в купі. І клубком скотив ся з гори у болото.

І вовк його похвалив.

“Виджу”, — сказав він — “що заяцям вірити можна. А от вам: сидіть оба під онтим корчем до своєї пори, а зрештою я вас може — ха-ха — і помилую!”

ГУМОР І САТИРА.

ТУЧНА ХУДОБА.

“Якто добре, що на світі є цигари. Якби їх не було, чоловік не знавби, коли треба перестати їсти.”

Дещо Про Закони Злучених Держав

І. РОЗДІЛ СУДЕЙСЬКОЇ ВЛАСТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

Злучені Держави се союз 18 осібних держав "стейтів". Кождий стейт є цілком самостійною політичною одиницею в області своїх внутрішніх справ і підчинений федеральним властям лиш в справах, що торкають ся інтересів всіх стейтів.

Тому розглядаючи який небудь відділ державної власти в Злучених Державах, треба все робити впраану ріжницю межи властями стейтовими а властями федеральними.

ФЕДЕРАЛЬНІ СУДИ. Вони розсуджують справи, що своєю сутню лежать поза властю якого-небудь стейту. Приміром: справи, відносячі ся до послів, конзулів: спори межи двома або більше стейтами; спори межи горожанами ріжних стейтів; спори межи чужинцями а горожанами Злучених Держав.

Всю федеральну судійську власть можна розділити на пять судових інституцій:

1. **Повітові суди** ("дистрикт корт").
2. **Окружні суди** ("серкит корт").
3. **Висші округні суди** ("серкит корт оф апілс").
4. **Найвисший суд** (супрім корт").
5. **Суд домагань** ("корт оф клеймс").

1. **Повітові суди.** Таких судів є в Злучених Держав понад 90 — по одному в кождім повіті ("дистрикт"). В склад повітового суду входять: судя, секретар і прокуратор. Той суд розсуджує справи о порушене законів морських, почтових і виборчих; справи горожанства; деякі справи о землю, справи на домаганє конзулів і чужинців.

2. **Округні суди.** Се суди висші від повітових. В кождім окрузі ("серкит") Злучених Держав є оден такий суд. Злучені Держави поділені на таких 9 судових округів. Число судіїв в тих судах ріжне, не однако вєсєди.

Члени повітових судів, як також члени висшого округного суду, що живуть в області даного округа ("серкита"), мають право засідати як члени округного суду.

Округні суди являють ся тепер переважно судами першої інстанції. Вони розбирають справи, де домаганє не перевищує суми 2 тис. долярів, як справа йде межи горожанами ріжних стейтів, або межи горожанами Злучених Держав а чужинцями.

3. **Висші округні суди.** Таких судів в Злучених Державах є 9 — по

одному в кождім “серкіті”. В них засідають члени повітового, окружного і вишого суду даного повіту. Сі суди є апеляційними (відкличними) судами для судів повітових і окружних.

4. Найвисший суд складає ся з девятьох судіїв, установлених президентом Злучених Держав. Раз установлені остають в службі аж до смерти. Сей суд є найвисшою судовою інстанцією в цілих Злучених Державах. Він розбирає в першій інстації справи послів і амбасадорів, має надзир над усіми судами, а поза тим є найвисшою апеляційною інстанцією.

Крім справ чисто судових, найвисший суд привласнив собі ще одно право і власть, якої не має ніякий найвисший суд в ніякій країні світа. “Супрім Корт” саме в Злучених Державах розбирає, чи закон ухвалений яким законодавчим тілом, є згідний з конституцією Злучених Держав. Як закон після гадки судіїв не годить ся з конституцією, тоді Найвисший Суд позбавляє його всякої обовязуючої сили.

Се право Найвисшого Суду в Злучених Державах є само в собі найстрашнішим зломанєм всякої конституції. Не можна говорити про конституцію в краю, де девятьох засохлих лосрів має право знести закон, ухвалений більшстю парламенту або якої легіслятури або навіть більшстю загалу голосуючих горожан.

До того на членів Найвисшого Суду президенти Злучених Держав іменували і іменують старих адвокатів ріжних капіталістичних корпорацій або трастів. Такі люди ставши нависшими судьями Злучених Держав уживають всеї власти і надуживають її для оборони тих корпорацій і трастів.

Тому вони узнають неконституційним кождий закон, який хотьби в малім степені міг помочи робітникам, а зменшити доходи капіталістів.

(Тому обовязком свідомого робітника повинно бути: голосувати лиш за тою партією, що має в своїй програмі або знесене Найвисшого Суду або відобране йому власти рішати про неконституційність законів.)

5. Суд домагань складає ся з 6 судіїв і розбирає домаганя, що впливають з рішень конгресу.

СТЕЙТОВІ СУДИ. Стейтові судові інституції можна поділити на три інстанції:

1. Повітовий суд,
2. Апеляційний суд,
3. Виший суд.

Повітовий суд розбирає цивільні і карні справи в нутрі стейту.

Апеляційний суд є не лиш судом апеляційним для впроків нижних стейтових судів, але є також судом першої інстанції. Докладного відмежованя властивости вишого суду від властивости повітових стейтових

судів нема і деякі справи можуть бути суджені або в однім або в другім суді.

Висший стейтовий суд є найвисшою судовою інстанцією в стейті. Але як приходить до порішення справи, що в якій небудь точці торкає ся конституції Злучених Держав, справу можна вивести перед “Супрім Корт” Злучених Держав.

МІСЦЕВІ СУДИ. Крім стейтових і федеральних судів є ще місцеві суди. Їх є дуже багато, різного рода: суди для малолітніх, міські суди, шпирові суди, поліційні суди і др. Їх власть дуже обмежена.

Загалом організація судів в Злучених Державах така замотана, що чоловік, примушений йти на суд, не може обійти ся без правного оборонця.

II. СТРАЙК.

Після закона робітникам вільно покинути роботу, коли захочуть, але не мають права насильно змушувати других робітників прилучувати ся до них. Іншими словами, страйкарі можуть пробувати впливати на не-страйкуючих робітників словом, аби вони покинули працю, але не мають права робити сего “насильством” або “страшенєм”. Так каже закон. Де саме кінчить ся дозволене законом переконуванє словом, а де зачинає ся недозволене законом страшенє і насильство, рішає в кождім случаю суд — очевидно, не на користь робітника звичайно.

Загалом треба сказати, що все, коли в суді приходить до порішення питанє, чи переконуванє скебів переступило дозволені законом границі, рішає не закон, але сила обох воюючих партій. Котра сторона сильнійша, котра ліпше зорганізована, має більший вплив в місті, де йде страйк, та сторона виграє в суді.

Не лиш судові рішення в поодиноких случаях залежать від робітничої організації і її впливу, але ще більше від того залежить, які будуть закони, що відносять ся до страйків.

Де робітники ліпше з’організовані і більший мають вплив на політику, там закони лучші для робітників.

Де робітники не з’організовані або мало з’організовані і на панів лишають виборчу політику, а самі інтересують ся другими “політиками”, як “бейзболом” або “салуном”, там і закони для робітників такі, як на се недбальство робітників заслугує.

А що в богатых стейтах робітники так дбали за свою справу, тому в богатых стейтах повиходили закони, забороняючі робітникам виставляти “лікети” коло фабрик в часі страйку, забороняючі робітникам покидати залізниці і машини не допровадивши їх до місця призначеня.

Чіріков.

Про Милосерного Чорта

(Байка).

Повіяла заметіль, заспала мягким, пушистим снігом всі дороги і стежки. Світа божого не видно через танець сніжних птахів: платки летять з гори, з долини, з боків. Біле небо сплило ся з білою землею, нігде живої душі не найдеш.

Занав вечірний сумерк.

Хлоп Спірка йшов з села в напрямі міста і ніс для панських дітей три ялинки, зрубані в камеральнім лісі. Тож-то втіхи буде для панських дітей — а хліба — для Спіркових!

А зима та тяжка була і голодна, тож прийшло на думку Спірці вибрати ся до камерального ліса, продати крадені ялинки в місті і купити дітям на Новий Рік хліба. Щож в тім злого? В лісі така смечка копійки не варта, а в місті продати можна за три рублі. Гонить Спірка в заметіль сніжну і думає про закупи мукки, чаю, цукру, медяників, про “махорку”, і нову снідницю для баби. Мріє і не спостеріг, що від давня вже зійшов на бездорожжя. Від двох годин передирає ся через сніжні заспи, світло в місті повинно показати ся, а ту нема тай нема. Вкінці задержав ся і оглядав ся довкола.

— А до чорта! — закляв.

Ледво що згадав імя диявола, побачив нагло, як щось чорне, кудлате вивертає ся по снігу; ні то заяць, ні то пес, ні лис.

— Киш, нечистий згинь, пропади! крикнув Спірка, тупаючи ногами і плескаючи в долоні.

Чортяга пристав, сів на сніжнім насні і лапою киваючи запрошував до себе хлопа.

Не бій ся, газдо, кривди тобі не зроблю. — каже диявол

— Хто ти? Видить ся мені, що ти чорт.

— Межи нами кажучи, маєш рацію.

— А коли ти чорт, йди до всіх чортів. Я хрещений і заходити собі з вами не хочу.

І знов Спірка перехрестив ся і пішов в дальшу дорогу.

Чорт йде за ним і говорить:

— Я також до міста. Разом йти якось веселійше.

— Ніхто тобі не боронить. Йди собі, але не думай, що мене спокусил.

Йде чорт побіч хлопа, дрібоче, руки затирає. Почала ся між ними балачка — от так з нудьги.

— Зимно! — каже хлопа.

— Добре тобі. кудли тебе гріють, а я в тій діравій с'рачній на кість перемерз.

— Я хвіст собі відморозив --- скаржить ся чорт.

— Скажи мені — пощо тобі той хвіст і роги?

— Такий вже принис.

— Слухай-но, чорте — чи не заблудили ми часом? Давно повинні ми були побачити світлю в місті.

Хлоп розговорив ся на добре про свою біду, про голодні діти, розказував, як там в хаті баба все стогне і скаржить ся.

— Вся надія, що продам в місті ті смереки і купю хліба.

Мягеньке видко серце було в чорта, зворушив ся хлопською бідою і каже:

— Знаєш шо, мой, мігби я тебе ввести в покусу, пхнути до злочину, довести до криміналу, а відтак зладити добре місце в пеклі. Щож коли і в пеклі не дуже то цїнять хлопські душі. Щож мені по твоїй темній душі? Скажу тобі правду: ти не йдеш до міста, а тільки вертаєш простісько до свого села.

— Бодайсь ся вдавив, нечистий! Де в тебе сумліне? Чомусь мені скорше не сказав? Ах ти, сякий-такий.

— Пожди, мовчи! Таж то гріх — так погано клясти! Фе!..

Не хоче Спірка слухати, завернув і побіг в противнім напрямі.

— Стій — пожди! — Доганяє його дідько.

— Хочеш, в одній хвилиночці відвезу тебе до міста. С'дай мені “на барана”.

Чиє здурів? Волю ту замерзнути, ніж на чорті їздити. Я хрещений.

— Дуже добре, та я розумію, що не дуже то випадає їхати тобі на чортівських плечах. Що иншого маю на думці: поїдеш парою коний, з дзвінками, по панськи, як сам начальник повіта.

— Е? Ти зумієш так зробити?

— Чого дідько не потрафить? — Отже згода!

Поскробав ся хлоп в голову. Радби переїхати ся кіньми. Ніколи ще не їздив.

— Гм.. Переїхав би я ся, але не випадає: с'рачнина дірава, постолп з липової кори...

— А від чогож я є? Потрафлю і приодіти тебе відповідно. За кого хочеш бути перебранний: за купця, за пана, чи за урядника?

Хлопови аж віддих занерло. Може паном стати, хоч на короткий час.

— Гм.. Можеби так за купця. Але слухай ти, чорте, може хочеш мене просто в пекло завезти.

— Не бій ся!

Вітер дув чим раз спліїйше, стемніло вже зовсім. Спірка скостенів пілий, вуса примерзали до бороди, що й говорити було йому тяжко.

— Нехай буде! Давай коні!

Чорт викрутив ся, вивернув козла і за хвилину, переминив ся в грубого візника з бородою, в теплім кожусі в рукавицях, з батогом в руці. В сніговій заверусі задзвонили дзвіночки, порекнули жваві коні.

...Пр! — крикнув візник — пан купець будуть ласкаві сідати.

Спірка побачив нагло, що має на собі медвеже футро і теплі снігівці на ногах. Сів до саний засунув на уха боброву шапку і — вий!

Пігнали коні як вихор.

Гм... — вартоби закурити — подумав Спірка і всунув руку до кишені по “махорку”. На превелике здивованє найшов срібну папіросницю. Виймив папіроса і затягнув ся пахучим димом.

— Уг, як добре! Коби так ціле житє їхати як купець Спірідіон Тимофєвич. — Потонув в солодких мріях. Опритоміїв доперва тоді, коли коні задержали ся.

— Що то, чи вже місто?

— Так. Треба дзвінки відчепити. Не вільно з дзвінками їхати через місто.

Який з тебе чорт, коли ти поліції боїш ся?

— Зовсім не бою ся. Мені нічо не стане ся. Підскочу, перекину ся в крука і полечу, а тебе поліцай до Іванової хати посадить.

— Но, брате то відчепи лїпше ті дзвінки.

— Добре. А де відвезти пана купця? до гостинниці, до каварні, чи до ресторану.

— Подивлю ся, кїлько маю гроший в кишені.

— Нічого не бій ся. Маєш тисячі.

— А правда! Гроший як леду! Гони до найлїпшого ресторану.

З великою парадом заїхали перед перворядний готель.

Вибігли слуги в ліберії, зносять валїзку пана купця.

Входить Спірка до їдальні: зеркала, коверції, мрамори. А при дверях став покїрно візник і каже:

— Пан купець зволять дати на пиво.

— Можна. — Виняв десять рублїв і дав візникови.

Стоїть чорт, дрібоче на місци, не відходить.

— Чи мало?

— Я зробив своє, довів тебе до міста. Вивернув візник козла і повернув ся знова в кудлатого дїдька — а купець в одертого хлопа, голодного, змерзлого.

— Но, забирай ся! грізно крикнув Спірка. — Встид мені ту робити.

— Глянь на себе, брате, в зеркало — каже чорт.

— Подивив ся Спірка, і серце стиснуло ся йому з жалю: не стало ні кожуха, ні бобрової шапки, ні срібної папіросниці, ні рублїв.

— Чортику! Батеньку! Не роби кривди. Переміни мене знов в кунця.

— Згода! Але мусиш мені віддати за се твоє хлопське сумління.

— Добре, на що мені то бідне, голодне хлопське сумління. Але без сумління не лишай мене. Дай мені в обмін сумління панське, купецьке.

— Згода! Сідай, зараз виїму з тебе хлопське сумління.

Сів Спірка, а дідько вложив йому в горло свою лапу і сягнув аж до серця.

— Ой, болять, болять! Ратуйте!

Аж заснавав ся чорт, доки виїмив хлопське сумління: так глибоко сиділо.

— Вже! Тепер встань і тричі плюнь.

Встав Спірка. Так йому легко, як би болючого зуба позбув ся.

— Тепер підскоч.

Підскоквив, знов в кунця переміняв ся. Сягнув до кишені: повна тисячок.

— Будь здоров — каже чорт.

— Чекай; дай же мені сумління панське, купецьке.

— А що тобі з него?

— Якже так, без сумління!

— Засміяв ся чорт, мелькнув хвостом і зник.

З того часу став Спірка великим паном, кунцем. Мас на селі мурований дім, сам мешкає на поверсі, на долині крампця і шпанк. Хлопів — держить в долони і в кишені, товаришує з начальником повіта, покумав ся з поліцією, добре йому живе ся.

А по селі таке розказують:

Кожного року в ночі на Маланки заїзджають перед хату кунця сані, запряжені парою карих коний. Купець виходить, і гонить десь далеко — цілу ніч гонить. Нічо в тім злого не булоби, вільно прецінь пересанковати ся купцеві, але... але на козлі замість візника чорт сидить і хвостом коні поганяє.

Ой, зле діє ся, коли чорт над хлопом змилює ся і хлопське сумління з під серця йому виїме.

Борони боже хлопа від милосердного чорта!

ГУМОР І САТИРА.

Жінка: “В отсій книжці написано, що вдови найліпші жінки.”

Муж: “Але з того, що там написано, ще не виходить, що ти маєш право домагати ся, аби я вмер і зробив тебе доброю жінкою.”

ВСЯЧИНА

ЯК ДОВГО ІДЕ ЗВИЧАЙНО ПОЧТА З НЬО ЙОРКУ?

До Амстердаму в Голандії	8 днів
До Антверпії в Бельгії	8 днів
До Багії в Бразилії	14 днів
До Берліна в Німеччині	8 днів
До Бремен в Німеччині	8 днів
До Буенос Айрес в Аргентині	24 днів
До Глезгов в Англії	8 днів
До Геліфекс в Канаді	2 днів
До Гамбурга в Німеччині	7 днів
До Лондону в Англії	7 днів
До Парижа у Франції	8 днів
До Ріо де Женејро в Бразилії	17 днів
До Риму в Італії	9 днів
До Ротердаму в Голандії	8 днів
До Петербурга в Росії	9 днів
До Відня в Австрії	9 днів

ЩО КОШТУЄ ВИСТРІЛ ВЕЛИКОЇ ГАРМАТИ?

Стріл великої гармати враз з коштами знищення гармати виносить 17 сот долярів. Се значить тільки, що американський робітник заробить пересічно за три роки і вісім місяців. Або тільки що американська учителька заробить за 5 літ і 4 місяці. Або тільки, що коштує дім робітника. Або тільки, що за те можна скінчити “каледж” коли платить ся по 450 долярів річно.

ЯК СТАТИ МІЛІОНЕРОМ?

Як маєш бажанє стати міліонером, придержуй ся лиш отсих правил, а певно ним будеш.

1. Дістань де “джаб” з платнею 1,200 долярів в рік. Се не так дуже тяжко. Жінемо прецінь в часах “небувалою добробуту.”

2. Не видавай на рік більше як 200 долярів. (Се легко).

3. Ощаджуй 1,000 долярів кожного року. (Се легко. Бо як утнеш собі одну ногу, ощадни троха на черевках).

4. Ощаджуй так по 1,000 дол. річно через 1,000 років. (Се легко. Прецінь сенатор Генне сказав: “Будучність є повна надії для робітника!” Чи пробував ти коли платити рент надією?)

5. Як хочеш стати біліонером як пр. Ракифелер через ощаджуване

свого доходу, чому ні? можеш стати, як будеш ошаджувати по 1,000 долярів через мільон років. Це також легко.

А є ще другі способи, як стати мільонером:

1. Купуй робочу силу у людей, що є примушені продавати свою працю.

2. Най кілька соток таких людей працює і витворює добро вартости скажім — 6 до 8 долярів денно.

3. Дай кожного дня робітникови 2 до 3 доляри як заплату, аби він міг прожити до завтра, аби знов прийшов до тебе і дальше робив для тебе.

4. Давай їм горячі промови про волю перед виборами, а зимного олова по виборах, як спробують страйкувати.

Поступаючи в той спосіб і ошаджуючи так чужі доходи станеш мільонером за кільнацять літ.

Ошаджуючи свої доходи, прийшло-би ся тобі чекати тисячку літ, заким став-бись мільонером.

ЦІКАВЕ ПОРІВНЯННЯ.

Сей цікавий рахунок порівнює доходи найбагатшого чоловіка Злучених Держав з доходами президента Злучених Держав і з пересічним зарібком робітника в Злучених Державах.

Найбагатшим чоловіком Злучених Держав є Джан Ді. Ракифелер, званий "нафтовим королем".

Президент Злучених Держав — се найстарший урядник Злучених Держав. Президента вибирають в Злучених Державах шо 1 роки. Вибрав ся його загальним голосованєм. Тому мусить се бути чоловік, якого шанує і поважає велика часть населеня Злучених Держав.

Пересічний зарібок робітника в Злучених Державах се та сума, яка припалаби на кожного робітника, якби весь зарібок всіх робітників Злучених Держав зібрав до купи і поділив рівно межі всіх робітників.

Порівняне доходів найбагатшого чоловіка Злучених Держав з доходами найпопулярнішого чоловіка Злучених Держав і з пересічними доходами робітника в Злучених Державах — представляє ся ось так:

	Робітник дістає:	През. З. Д. дістає:	Ракифелер дістає:
На рік	445 долярів	75 тисяч дол.	100 мільонів долярів
На місяць	37 долярів	6 тисяч дол.	8 мільонів 333 тис. дол.
На тиждень	8 дол. 54 цт.	1 тис. 500 дол.	2 мільони 165 тис. дол.
На день	1 дол. 42 цт.	249 дол.	350 тис. дол.
На годину	14 цт.	24 дол. 75 цт.	35 тис. дол.
На мінуту	¼ цт.	10 цт. ½	583 дол.
На секунду	_____	¾ цт.	9 дол. 72 цт.

Едвард Беламі.

Притча Про Збірник з Водою

Давно колись був десь дуже сухий край, якого нарід багато тернів через брак води. Нічого той нарід не робив крім того, що шукав за водою від ранку до ночі і багато людей у нього гинуло, бо не могли її знайти.

Якось знайшло ся в тім краю кількох людей, які були більше зручні і більше пильні як другі, і вони назбирали цілі склади води, де другі не могли знайти нічого; називано тих людей капіталістами. І стало ся так, що нарід того краю прийшов до капіталістів і просив їх, чи не схотіли-би вони дати йому троха тої води, яку вони назбирали, аби і нарід міг напити ся, бо спрага його мучила дуже. Але капіталісти відповіли їм так:

“Ідїть до чорта! ви глухий народ! Чому мали-би ми давати вам води, яку ми назбирали: прецінь тоді ми станемо такими самими як ви і згинемо разом з вами. Але послухайте, що ми зробимо для вас. Будете нашими слугами, а будете мали воду.”

А народ сказав: “Дайте лиш нам напити ся, а ми вже станемо нашими рабами, ми і діти наші.” І так воно було.

Але капіталісти — були собі народ мудрий і хитрий. Вони поділили народ, що був їх рабами, в сотні, з капітанами і офіцерами, і казали одним при жерелах черпати, а другим казали шукати за новим жерелам. А всю воду зношувано в одно місце, в яким капіталісти казали зробити великий збірник на неї, той збірник називали ринком, бо туди приходили всі люди, навіть служба капіталістів, аби набирати води. І сказали капіталісти до народа:

“За кожду коновку води, яку ви принесете нам і влєте до нашого збірника, яким є Ринок, дивіть ся! Ми дамо вам сента, а за кожду коновку води, яку ви витягнете зі збірника, аби напити ся або напоїти свої жінки і свої діти, ви маєте дати нам два сенти, а ріжниця буде нашим зиском, бо-ж якби не було того зиску, то ми не робили-би тих річий для вас і ви всі муєли-би вигинути”.

І се було добре в очах народа, бо нарід мав тупі голови, і вони радо носили воду до збірника через багато днів і за кожду коновку, яку вони принесли до збірника, капіталісти давали їм по сентови; за кожду коновку, яку капіталісти витягнули зі збірника, аби дати її народови — дивись! люди давали капіталістам по два сенти.

І по богатых днях вода в збірнику, яким був Ринок, переливала ся через верх. бо за кожду коновку, яку нарід вляв до збірника, діставав

лини тільки, що міг купити пів коновки. І через ту надвижку, яка лишала ся з кожної коновки, вода у збірнику почала переливати ся, бо народа було багато, а капіталістів було мало і вони не могли пити води більше як другі люди. Через се вода в збірнику переливала ся.

Як капіталісти побачили, що вода переливає ся, сказали до народа: “Чи не бачите ви, що збірник, яким є Ринок, переливає ся? Сідайте отже і будьте терпеливі, бо не будете нам більше води носити, аж поки не випорожнить ся збірник.”

Але як народ не діставав вже більше сентів від капіталістів за воду, яку вони носили, вони й не могли вже більше купувати води від капіталістів, бо не мали за що купувати. А капіталісти, як побачили, що вони не мають вже доходів, бо ніхто не купує води від них, засумували тяжко. І вони вислали своїх людей на гостинці, дороги і перелазі, аби кричали: “Як хто має спрагу, най приходить до збірника і най купує воду від нас, бо вода аж переливає ся.” Бо вони говорили межі собою: “Дивись, часи тяжкі, мимусимо адвертайзувати!”

Але народ відповів словамв:

“Як-жеж можемо ми купувати, як ви нас не наймаєте: за що друге ми можемо від вас купити? Найміть нас отже, як перед тим, а ми радо будемо купувати воду, бо ми маємо спрагу, а ви не будете потребували оголошувати.” Але капіталісти сказали до народа: “Треба нам вас наймати, аби ви носили воду, як вода вже переливає ся? Розкупіть наперед воду, а як збірник буде порожній, ми наймемо вас знов.” І так воно було, що капіталісти не наймали вже більше народа, аби носив воду, бо народ не міг розкупити води, яку вже наносив, а народ не міг купувати води, яку наносив, бо капіталісти не наймали його більше носити воду. І розійшла ся поголовка аж поза границі краю: “То криза.”

І спрага народу була дуже велика, бо не було воно тепер так як в часах їх батьків, коли ще край був вільний кождому і кождий міг на нім шукати за водою для себе: тепер капіталісти забрали і мали в своїх руках всі жерела і керниці і колодязі і все начпне і коновки так, що ніхто не міг взяти води звідки инде хіба зі збірника, яким був Ринок. І народ почав роптати проти капіталістів і говорити: “Дивись, вода в збірнику йде через верх, а ми мремо зі спраги. Дайте нам води, аби ми не погнузли.”

А капіталісти відповіли: “Ні! Вода є наша. Не будете пити її, доки не купите її від нас за сенти”. І вони потвердили се присягою, говорячи своїм звичаєм: “Бизнес є бизнес.”

Але капіталісти були занепокоєні, що народ не купує більше води і що вони чере се не мають вже більше зисків і вони говорили один до другого: “Здає ся, немовби наші зиски здержали наші зиски і що через зиски, які ми робили, ми не можемо більше робити зисків. Як то стало ся,

що наші зиски не приносять вже нам більше зиску і що через наші доходи ми бідніємо. Пішлим отже за ворожбитами: най вони пояснять нам ці справи” — і вони післали по них.

А ворожбити — се були собі люди вчені в темних висловах; прилучили ся вони до капіталістів для води капіталістів, аби мочи пити її і жити і давати жінкам і дітям. Вони говорили місто капіталістів до народа і клопотали ся за них, бо самі капіталісти не мали ані голови доброї ані не мали вправ в роті.

І капіталісти зажадали від ворожбитів, аби вони пояснили їм ті справи, чому то варід не купує більше води, хоть збірник повний. І одні з ворожбитів сказали: “Бо витворено води за багато”, а другі казали: “То є марнотравство” — але значіне обох слів було те саме. А другі казали: “Ні! Се діє ся через плями на сонці”.

А ще інші відповіли: “Ані через марнотравство ані через пляма на сонці се лихо зійшло на нас, але через брак довіря”.

А коли ворожбити сперечали ся між собою після свого звичаю, мужі зисків дримали і спали сном глибоким, а як пробудили ся, сказали до ворожбитів: “Досить того. Ви вимовно говорили до нас. Тепер їдть і говоріть подібно вимовно до народа так, аби вони заспокоїли ся самі і нас лишили в спокою”.

Але ворожбити, а навіть мужі нещасної науки брідили ся йти до народа, аби не бути укамінованим, бо народ їх не любив. І вони сказали до капіталістів:

“Панні: се тайна нашої штуки, що як люди повні і не спрагучі, але всі спокійні, тоді, вони радують ся нашим промовам, так як і ви. Але як голод або спрага доскулює їм, не люблять вони наших промов, але радше насміхають ся з нас, бо як чоловік не наїсть ся добре, вся наша мудрість видає ся йому глупотою”.

Але капіталісти сказали: “Їдть! Чи ви не є наші слуги для наших потреб?”

І ворожбити пішли до народа і викладали йому тайну надиродукції і через що то народ мусить гинути з спраги, коли є за багато води, і як то може бути за мало, коли є за багато. І подібно говорили народови про пляма на сонці і чому подібні річи находять на них з браку довіря. І стало ся так, як казали ворожбити, що народови вся мудрість ворожбитів видала ся глупотою. І народ злаяв їх говорячи: “Гоніть геть, ви — лисі палки. Ви хочете нас дурити? Чи достаток робять голод? Чи нічо виходить коли з багато?” І вони вхопили за каміне, аби укамінувати їх.

А як капіталісти побачили, що народ дальше роптає і не слухає, що говорять ворожбити, а позаяк бояли ся, що народ нарешті прийде до збірника і забере воду сплюю, післали до народа кількох святих мужів (але вони були фалшивими священиками) і ті говорили до людей, аби

були спокійні і не непокоїли капіталістів своєю сирагою і ті святі мужі, які були фалшивими священиками, ствердили народови, що сю муку зіслав на них Бог для добра їх душ і що як вони потраплять перенести її терпеливо і не будуть пожадати води ані клопотати капіталістів, то в надгороду за се, як прийіде слухняний час і вони спустять духа, прийдуть до країни, де не буде капіталістів, а буде подостатком води. Та все таки трафпли ся і правдиві пророки Бога і ті відчували біду народа і не хотїли виголошувати пророцтв за капіталїстами, але говорили все проти них.

Отже капіталїсти побачили, що народ дальше роптає і не успокоює ся ані від слів ворожбитів ані навіть від слів фалшивих пророків, вони самі вийшли до народа і вложили кінчики пальців своїх у воду, що переливала ся зі збірника, і замочили кінчики пальців і стрїпали кропельки з кінчиків пальців своїх межі народ, що товпив ся коло збірника, і називали ся ті кроплини води милостиня і були ті кроплини незвичайно гіркі.

А як капіталїсти побачили, що ані для слів ворожбитів ані святих мужів, які були фалшивими пророками, ані для кроплин, які називали ся милостиня, парід не хотїв заспокоїти ся, але ще більше бурив ся і товпив ся коло збірника немовби хотїв його взяти силою, тоді вони зібрали ся на раду, а по нараді вислали тайно своїх слуг межі парід. І ті слуги ви-

шукали найспальнійших змежи народа і всіх, що вміли воювати, і говорили до них хитро:

“Ходіть: чому не стаєте за капіталістами? Як станете їх слугами і будете їм служити проти народа, аби народ не вломив ся до збірника, будете мали подостатком води і не загинете ані ви ані ваші діти”.

І сильні хлопц, виравні в штуці воєнній, слухали їх говореня і дали ся перековати, бо спрага їх мучила дуже і вони пішли до капіталістів і стали їх слухати і вложено їм в руки палиці і мечі і вони стали обороною для капіталістів і били нарід, кілька разів тпенув ся до збірника.

І по богатьох днях опала вода в збірнику, бо капіталісти спровадили воду до ворограїв і рибячих ставків і купали ся у воді, самі і їх жінки і діти і марнували воду для своєї приємности.

І як капіталісти побачили, що збірник порожний, сказали: “Кріза скінчила ся” — і вони післали за людьми і наймили їх носити воду знов до збірника і наповняти його. І за воду, яку люди приносили, діставали по одному сентови за коновку, але капіталісти діставали по два сенти за кождо коновку води, витягнену народом зі збірника, так вони тягнули зиски. І по короткім часі вода в збірнику знов переливала ся, цілком як передтим.

Аж потім як багато разів таке трафілю ся, що народ наповняв збірник, аж поки вода не переливала ся, а потім мусів терпіти спрагу так довго, аж капіталісти не розмарнували її знов, тоді появили ся в краю люди, яких називали агітаторами, бо вони розбуджували народ. Ті агітатори говорили людям, аби гуртовали ся, а тоді не будуть мати спраги. І були агітатори заразливими драбами в очах капіталістів і капіталісти радо попробивали-би їх на хрест, але не сміли зробити сього зі страху перед людьми.

А слова агітаторів до народа були такі:

“Ви, глупий народе, як довго ще будете давати ся зводити брехні і як довго ще будете вірпти на свою шкоду в те, чого нема? Дивіть ся, прецінь ті всі річи, про які вам говорять капіталісти і ворожбити, ес лиш байки хитро видумані. Тай святі мужі, що говорять, що се бог так хоче, аби ви все були бідні і нужденні і спрагненні, дивіть ся! вони хулять богу і с брехачами і бог їх тяжко за се осудить, хоть простить усім другим. Як се доходить до сего, що ви не можете дістати води зі збірника? Бо ви не маєте гроший? А чому ви не маєте гроший? Чи-ж не тому що ви дістаєте лиш оден сент за кождо коновку води принесену до збірника, яким є ришок, а мусите дати два сенти за кождо коновку, яку берете, так що капіталісти можуть мати свій зиск? Не видите, як то через се збірник мусить переливати ся, бо переповнений тим, що вам бракує? Не видпте, що чим тяжше ви працюєте і чим спльнійше вишукуєте і зносите воду, то тим гірше, а не тим ліпше буде вам через зиски, і так на все?”

В той спосіб говорили агітатори через много днів до народа і ніхто не звертав на них уваги, аж по якім часі, люди почали їх слухати. І люди відповіли агітаторам:

“Ви говорите правду. Власне через капіталістів і їх доходи ми терпимо нужду; через них і їх доходи ми не можемо дійти до плодів своєї праці, і працюємо даром і чим більше працюємо, аби наповнити збірник, тим скорше він починає переливати ся і тим скорше ми не дістаємо нічого, бо вже є заобогато — як кажуть ворожбити. Але слухайте! Капіталісти се тверді люди, а їх ніжні наємники жорстокі. Покажіть нам, як знаєте, дорогу, як ми маємо увільнити ся з сего рабства у них. Але як не знаєте якого певного способу освободження, просимо не говоріть нам нічого і оставте нас в спокою, аби ми могли забути на нашу нужду.”

Агітатори відповіли: “Ми знаємо дорогу.”

А нарід сказав: “Не дуріть нас, так було від початку і ніхто ще до тепер не знайшов способу увільнення, хоть не оден шукав його пильно зі сльозами. Але як ви знаєте, кажіть скоро”.

Тоді агітатори говорили людям про спосіб. Вони казали:

“Дивіть ся: нащо вам треба загалом тих капіталістів, що ви мусите аж відступати їм зиски зі своєї праці? Що за велику таку річ вони роблять, що ви за неї даєте таку велику драчу? Ах! Лиш за те одно, що вони вас упорядкують у відділи і запровадять до роботи і відпровадять від роботи і покажуть роботу, а відтак дадуть вам троха з води, яку ви наносили, а не вони. Тепер дивіть ся добре на спосіб, як видістати ся з того рабства! Робіть ви для себе самих ту роботу, яку роблять капіталісти — іменно, порядковане вашої праці і проваджене ваших відділів і ділене праці. Так ви цілком не будете потребувати капіталістів, і не будете потребувати віддавати їм доходи, але всі овочі вашого труду будете ділити як братя і кождий буде мати свою пайку: і тоді збірник ніколи не буде переливати ся, як довго ще хтось буде мати спрагу і буде витягати язик по більше води, відтак з переливків будете могли зробити собі і водографі і ставочки для риб для своєї забави, цілком як се робили капіталісти для себе, і се буде приємністю для всіх.”

А народ відповів: “Але як ми маємо добити ся сего, бо се видає ся нам добрим?”

А агітатори відповіли: “Виберіть з межі себе мудрих людей, аби вийшли перед вас і проводили відділам і упорядкували вашу працю і ті люди най будуть як були капіталісти; але дивіть, вони не мають бути вашими нанами, як капіталісти є, але вашими братами і урядниками, що роблять волю вашу, і вони не мають побирати жадних доходів, але лиш пайку таку саму як другі, аби не було більше межі вами панів і рабів, але братя тільки. А від часу до часу, коли будете уважати за відповідне,

маєте вибрати других розумних людей на місце перших, аби вони порядкували вашою працею”.

І заслухав ся народ, бо все було добре йому. Рівнож не видавало ся йому се трудною справою. І одним голосом вони закричали: “Най же-ж буде, як ви казали, бо ми хочемо се зробити!”

І зачули капіталісти крики і слова народа і чули їх ворожбити також і чули фалшиві священники і моцні вояки, що були обороною капіталістам. І як зачули, затрясли ся дуже, так що їх коліна ковпали до себе; і вони говорили межи собою: “Ого! се вже наш кінець!”

Але були також деякі правдиві священники живого Бога, які не хотіли пророкувати за капіталістами, але мали милосерде для народа, і вони, як почувли обличчя народа і слова його, утішили ся незвичайно і дякували Богу за освободжене.

А народ пішов і зробив все, що їм агітатори казали робити. І стало ся все після слів агітаторів. І не було більше спраги в тім краю ані чоловіка голодуючого ані нагого ані перемерзлого ані терпячого яку другу нужду. І говорив кождий чоловік до свого товариша: “Мій брате” а кожда жінцина до своєї товаришки: “Моя сестро”, були вони зі собою як братя і сестри, що живуть зі собою в згоді. І благословив Бог їх землю во віки.

Іван Франко.

НЕ ТАКОГО ПОСТУ ХОЧЕ БОГ ВІД НАС

Не такого посту хоче Бог від нас,
Щоб сушив ти тіло й дух приснав ураз.

Бо який пожиток тілом голод знати,
А без добрих вчинків духом умирати?

І який пожиток від їди здержать ся,
А на блуд і здиство пильно поспішати ся?

І який пожиток, щоб лиця не мити,
А в холодну пору голого не вкрити?

І яка заслуга, що в нас тіло сохне,
А у нас голодний під порогом дохне?

Чи то дуже чесно всю ніч в темній хаті
Горячо молить ся, к Богу припадати,

Поки там під тинем з голоду та стужі
Умирають бідні, зойкають недужі?

Нужда в “Найбогатшій Країні Світа

Ніхто з людей, що чував чуда-дива про американські богатства, не сподівав-би ся, що в Америці є нужда.

Хто чув про найбогатших людей світа, що мешкають в Злучених Державах, не припускав-би, що в Америці є мільйони людей голодних.

Хто знає про природні богатства краю і працьовитість народа Америки, не може подумати, аби такий працьовитий нарід на такій багатій землі — був бідний або нещасливий.

А прецінь проти всіх таких надій і припущень та здогадів, в Злучених Державах є нужда, є голод, є біда.

Про її розміри ось що говорять різні люди, які ту нужду розслідували.

I.

Роберт Гебберд, секретар “Стейт Борд-у оф Чериті” звернув увагу на се, що належнє понятє про убожество можуть дати справозданя ріжних шпиталів і приватних товариств милосердних.

Після його обчислень в самім місті Нью Йорку в році 1897 державні інституції уділили безплатної помочи 7 тисячам 720 особам, шпиталі 98 тисячам 960 особам, т. зв. “дистензеріс” 1 міліонові 451 тисяч 713, а кромі сего милосердні товариства спомогли 266 тисяч 431 осіб в їх домах, а 288 тисяч 380 бездомних. Разом ті інституції уділили помочи 2 міліонам 113 тисячам 204 особам.

В подібний спосіб уділено в році 1898 поміч 1 міліонові 900 тисячам 199 особам, в році 1899 — 1 міліонові 788 тисячам 927 особам.

Правда, що в тих числах є багато недокладности, бо багато осіб могло по кілька разів на рік просити помочи і багато бідних певно могло діставати поміч і у двох інституціях рівночасно. Але з другої сторони в сїм обчисленю не узгляднено осіб, які дістали поміч від приватних осіб, від малих клубів, кружків, ріжних комітетів і трейд-юній.

II.

Професор Башнел в книжці “Нові способи милостині” каже, що щіле число осіб в Злучених Державах, що просять приватної і публичної помочи, певно не багато менше 3 міліонів душ, або що, иншими словами, одна 25-та частина всего населеня завпенма від милостині, на яку суспільність Америки видає 200 міліонів доларів річно або одну десяту частину видатків на заплата робітників всіх фабрик Злучених Держав”.

III.

Єще кілька чисел після урядових обчислень:

В році 1903 в місті Бостон на кождих 100 було 20 в нужді.

В році 1893 в стейті Нью Йорк на кождих 100 було 19 в нужді.

В році 1899 в стейті Нью Йорк на кождих 100 було 18 в нужді.

В році 1903 в Ньюйорській дільниці Менгетен на кождих 100 осіб 14 викпнено з дому.

Кождого року на кождих десятиох, що вмирає в Менгетен, одного ховають на публичний (міський) кошт в “Потер’с Філдї” — або як кажуть — лежить в жебрацькїм гробі. (.Laying in ей попер’с грейв.)

IV.

На підставі таких чисел Роберт Гантер вносить, що в так звані “добрі роки” не менше як 14 людей на кожду сотку людей в Нью Йорку є в нужді, а в часі кризи не менше як 20 людей на кожду сотку.

Той самий вчений каже, що по прочитаню справоздань ріжних інституцій добродійних, він не був-би здивований, якби пересічне число убогих в Нью Йорку і других великих містах подано на 25 на сотку.

V.

Професор Річард Елі і Чарлз Д. Келлог обчисляли, що в році 1891 в Злучених Державах було 3 мільйони нуждарів, себто людей так бідних, що просили публичні милосердні інституції о поміч. Справоздання різних домів милосердя вказують на те, що від того року число нуждарів зростає цілковито рівномірно до зросту населення.

VI.

Роберт Гантер, що видав в 1904 р. книжку під заголовком: Убожество ("Паверті"), а якого уважають за правдиву повагу в тім напрямі, каже в своїй книжці про нужду дословно так:

"Прослідивши з великою старанністю всі статистики і другі жерела, які лиш до пізнання справи були мені відомі, я прийшов до заключення, яке я висловив в своїй книжці, що в Злучених Державах є не менше як 10 мільйонів людей в дійснім убожестві. Се не значить, що ті люди терплять крайню нужду. Се значить, що принаймні се число людей через переважну часть року не є належито відживлюване, не є належито убране і не мешкає як слід. Ся оцінка є консервативна і при належито переведенім розсліді показало би ся, що число убогих осіб є в дійсности багато більше.

"Сей свій висновок я опираю на власних спостереженнях в різних містах Злучених Держав. на числа, зібрані урядом Злучених Держав про безробітність, на справозданнях "Стейтєвих Рад Милосердя" (Стейт Борд оф Черіті"), справоздання статистичного департаменту міста Бостону з р. 1903, на справозданнях муніципального суду Нью Йорку про число примусових викинень з мешканя і на справозданє "Департаменту Поправи" про число безплатних похоронів нуждарів в місті Нью Йорку.

"До додаткових фактів, що дають лишє понятє про розмір нужди в Злучених Державах, належать отєї: Понад 2 мільйони робітників в році 1900 були без роботи через 4 до 6 місяців в році. Коло 500 тисяч імігрантів приходить річно і шукає роботи в тих околицях, де безробітє без того є дуже велике. Майже половина родин в Злучених Державах не має ніякого маєтку. Понад 1 мільон 700 тисяч малнх дітнй примушєннх працювати місто йти до школи. Коло 5 мільйонів жінок мусять працювати, а коло 2 мільйони заняті у фабриках і т. п. Не менше як мільон робітників гине або калічіє підчас праці кожного року. А коло 10 мільйонів з тепер живучих осіб умре на сухоти, як смертельність від тої хвороби буде дальше така, як була до тепер".

Тих кілька винятків з обчислень кількох американських вчених показують нам наглядно, що в тім "краю медом і молоком текучім", який другим іменем називають "просперіті", себто добробут, є також нужда і то не нужда одиниць, але нужда мільйонєвих мас.

“Монарх Злучених Держав”

Одна велика богацька часопись подала, що чисті доходи Джан Д. Ракифелера зі “Стендард Ойл Ко.” за 25 літ виносять 929 мільонів доларів. Се така величезна сума, що звичайний робітник не може собі її представити. Щоби читачі все таки могли набрати поняття про сю суму, порівнаємо її з пенсіями європейських монархів, президентів американських республік, множимо їх всіх разом через 25 і порівнуємо зі сумою, яку дістав Ракифелер за 25 літ з одного свого бізнесу:

Англійська королівська родина побирає річно	\$2 мільони	910 тис.	----
Цісар Австро-Угорщини побирає річно	3 мільони	875 тис.	—
Король Баварії побирає річно	1 мільон	412 тис.	----
Король Бельгії побирає річно	-----	660 тис.	----
Король Данії побирає річно	-----	227 тис.	775
Король Греції побирає річно	-----	280 тис.	----
Король Голляндії побирає річно	-----	250 тис.	----
Король Італії побирає річно	2 мільони	858 тис.	----
Король Швеції і Норвегії побирає річно	-----	575 тис.	525
Король Португалії побирає річно	-----	634 тис.	140
Король Прусії побирає річно	3 мільони	852 тис.	770
Король Сербії побирає річно	-----	240 тис.	----
Король Румунії побирає річно	-----	237 тис.	----
Цар Росії побирає річно	12 мільонів	-----	тис. ----
Король Саксонії побирає річно	-----	735 тис.	----
Король Еспанії побирає річно	2 мільони	-----	----
Король Віртембергу побирає річно	-----	250 тис.	50
Президент Франції побирає річно	-----	250 тис.	----
Президент Злучених Держав побирає річно	-----	75 тис.	----
Президент Мексику побирає річно	-----	50 тис.	----
Президенти республік Швід. Ам. побирають річно	-----	200 тис.	----
Генерал Губернатор Канади побирає річно	-----	50 тис.	----

Вони всі за рік поберуть \$33 мільони 821 тис. 560

Вони всі за 25 літ поберуть \$862 мільони 449 тис. 760

Ракифелер чистого доходу з одної “Стендард Ойл Ко.” побрав за 25 літ \$929 мільонів

Г У М О Р І С А Т И Р А

Страшна гадна. “Я дякую богу, що ми не живемо в Хінах. Се мусить десь дуже мучити, що там темно через цілий день, а сонце світить через цілу ніч.”

Кошти Війни в Готівці

Всі кошти всіх воєн світа всіх часів були заплачені плодами людської праці. Остаточно все робітнича класа платить всі видатки всіх воєн.

При обчисленю воєнних видатків треба взяти під увагу:

1. що воюючі робітники перестають витворювати добро,
2. що воюючі робітники далі споживають добро,
3. видатки по війні: пенсії, проценти від позичок, воєнні відшкодування.

Війна спричиняє троякі видатки, іменно:

1. видатки перед війною: всякі приготування;
2. видатки під час війни: безпосередні видатки, знищення власности, втрата витворчої сили і др.

3. видатки по війні: пенсії, проценти від позичок, воєнні відшкодування і др.

Оден американський вчений подає такі поодинокі позиції для обчислення коштів війни:

1. Приготування до можливих воєн.
2. Безпосередні видатки.
3. Посередні видатки, а саме:
 - а) знищення цілковите або частинне власности,
 - б) розмарнованє праці,
 - в) втрати для торговлі.
4. Видатки по війні:
 - а) винагородження за знищену власність,
 - б) пенсії і поміч потерпівшим,
 - в) процент від затуагованих довгів.
- 5) Внищенє населєня.
- 6) Моральні наслідки для поконаних.

Попробуємо для приміру обчислити кошти одної війни. Такий примір дасть нам понятє про кошти других воєн. Возьмім для приміру так звану "Горожанську Війну", (по англійськи "Ди Сивил Уор".)

Війна ся зве ся "Горожанською Війною" тому, що в ній били ся проти себе не дві держави, але горожани одної і тої самої держави. "Сити-зени" Злучених Держав били ся по одній і по другій стороні. Різні економічні причини на се зложили ся, що відносини межі південними стейтми а північними заострили ся так, що південні стейти захотіли відорвати ся від юнії, від союзу. Північні держави спротивили ся сьому відірваню і вишла люта, чотиролітна війна, що скінчила ся побідою північних стейтів. Через се південні стейти мусіли проти своєї волі остати

Кошта тої “Горожанської Війни” обчислюють так:

1. Південні стейти мали безпосередних видатків – 5 мільярдів доларів.

• 2. Північні стейти мали безпосередних видатків 5 мільярдів доларів.

3. “Національний довг” збільшився через війну о 2 мільярди 800 мільйонів доларів.

4) Заплачено процентів на “національний довг”:

а) від року 1865 до 1898 — 2 мільярди 562 мільйонів 619 тисяч 835 доларів.

5) Заплачено через війну пенсій до 30 червня, 1906, 3 мільярди 259

б) Заплачено через війну пенсій до 30 червня 3 мільярди 259 мільйонів 195 тисяч 396 доларів.

6) Втрачено робочу силу вартості 12 мільярдів 500 мільйонів доларів. Тут рахує ся, що кожний вбитий або тяжко покалічений чоловік є втрачений для пожиточної праці народа і що через такий випадок суспільність тратить по 500 доларів через 25 літ. Таких людей вбитих або тяжко покалічених було в Горожанській Війні коло 1 мільона. Звідти походить цифра 12 і пів мільярда.

Сума всіх втрат, понесених Злученими Державами, виносить після цього рахунку 31 мільярдів 521 мільйон 875 тисяч 231 доларів. Се є величезна сума, але вона ще не повна, бо точка (6) рішучо не може подати всеї тої втрати, яку суспільність понесла через вбиті або тяжко покаліченіє одного мільона мушкетерів в повній силі віку.

Але приймім сю суму 31 мільярди і 500 мільйонів доларів за правдиву і придивім ся, що се за маєток.

За сї гроші можна-би удержати через цілий рік 90 мільйонів народа, заплатити по 17 сот доларів на кожду родину на удержанє (коло 5 доларів на день!) і дати ще для кождої родини 400 доларів на построчне хати — числячи на родину по 6 осіб.

Якби 2 мільйони фермерів хотїли ошадити ту суму, розтрачену Горожанською Війною, а хотїли-би ошаджувати по 500 доларів річно, мусли-би всі ошаджувати так по пів тисячки доларів — через більше як 30 літ.

Як-би чотиром мільйонам старих робітників виплачувати пенсію по 500 доларів річно, сума вистарчила-би на більше як на 15 літ! Ся сума достаточна до виносаженя 80 рільничих шкіл і 90 учительських семинарів так, щоби кождій з тих 170 інституцій дати 4 мільйони доларів вартості в землі, будинках і урядженнях і дати кождій інституції 4 мільйони на біжучі видатки і ще лишала-би ся решта, за яку можна-би побудувати двоторову залізничу дорогу від міста Нью Йорку над Атлантийським Океаном до міста Сен Франциско над Тихим Океаном, рахуючи кошти будови по 18 тисяч доларів на одну милю залізничої дороги

Аби сю суму дістати треба через 63 роки обрабляти, засівати і збирати пшеницю з 25 мільонів акрів урожайної землі (числячи 20 бушлів на один акр і рахуючи 1 долар за бушель).

За ту суму, видану на Горожанську Війну, можна-би оплачувати 25 тисяч учителів, платячи по 625 доларів на рік кожному, через час від уродження Ісуса Христа до року 1909 і ще лишала-би ся решта достаточна на постробне 50 університетів, рахуючи на кождий університет 10 мільонів на будинки і знаряди, а 10 мільонів на біжучі видатки.

Якби 5 мільонів робітників опаджувало через 300 днів в році по 1 доларови кождого дня, муслиби вони оцаджувати так через 21 літ, аби зложити суму, розтрачену на Горожанську Війну.

Такі великі богатства пожерла Горожанська Війна. Тільки добра можнаби зробити за ту великанську суму.

Сті цифри дати можуть певні понятя про кошти теперішньої европейської, чи властиво всесвітньої, війни.

Очевидно, кошти теперішньої війни без порівняня більші. В теперішній війні бере участь без порівняня більше число людий. Машини до мордованя людий богато разів досконалішні і кошовішні.

Кілько добра можна-би зробити за ті великі втрати, які понесуть народи, воюючі в теперішній війні?

На се все треба памятати, коли в день 4 .Линья, в "День Независимости" ("Independence Day") виступлять перед дітьми вчителі, а перед зрілим народом різні такі американські патріоти і почнуть воздух наповняти глупим галасом про велич і хвалу війни.

На се треба памятати і тоді, коли різні наші демагоги кидають нашим людям шумні, а пусті слова про славу, здобуту в боях нашим народом чито під австрійськими чито під російськими прапорами.

Заким назвете яку війну славною, спитайте наперед, які втрати поніс народ через війну. Дальше спитайте, які користи відніс народ з війни. Потім порівняйте втрати з користями. Як втрати більші від користи, тоді ніякий чесний ані мудрий чоловік не буде говорити про славну війну.

.Линь та війна правдиво славна, де нарід поніс жертви для осягнення користи, що рівнає ся втратам, або їх перевисшає.

Г У М О Р І С А Т И Р А

Межи панами, що держать псів.

"Вона все кличе тим самим іменем свого мужа що й свого песика. Се мусять нераз робити замішанє".

"О ві! Ніколи! Вона все говорить до песика чемно."

З ВОЄННИХ ОБРАЗКІВ

“ГРОБИ НА ШІПЦІ.”

(Після образу Василя В. Верещагіна.)

Пост стоїть на гробі своїх товаришів побитих підчас здобування гірського проходу. Тисячі їх лягло виконуючи розказ царя і його генералів. Тисячі їх поховано в могилах, на яких видніє ся хрест зі замерзшими цвітами. Сніг падав і падав і грубою веретвою вкрив поля і могили. Якби не хрести, ніхто й не догадавби ся, що там в землі поховано тисячі молодих людей, вбитих за чужу справу.

Пост, що має глядіти, аби не зближнв ся ворог і на ново не заняв так дорого кровю окупленого гірського переходу, задумав ся над сумною долею своїх товаришів — а може й над своєю.

(Шіпка — се сідло в горах Балканах. В році 1877, підчас турецько-російської війни те гірське сідло було сценою горячої і кровавої боротьби. Богато тисячів російського війська впало там, заким здобули Шіпку.)

—o—

Президент Злучених Держав сказав підчас одної урочистости, що дію жовітра — стеречи мира. З рівною слухністю мігби хтось сказати, що Сатана повинен займатися проповідуванем.

Кілько Людей Вбивають Американські Зелізниці

(Причинок до розмірів убожества в Злучених Державах.)

Важним показником убожества є числа випадків при праці і хоробі, випливаючих зі заняття. Нікому, здає ся, не треба доказувати, що чоловік, якому трафить ся нещасний випадок, се перший кандидат на нуждаря. Обчисленя, ведені в різних європейських державах, показують, що на кождих десять робітничих родин девять просить о милостиню, як якій нещасний випадок зробить безробітним якого небудь члена родини, що є її підпорою. Ледво можна припустити, що в Злучених Державах робітники на сій точці щасливіші.

На жаль Злучені Держави не мають належитих обчислень, відносячих ся до каліцтв робітників. Є лиш державою зібрані числа про випадки на залізницях і ковальнях. Сї цифри просто застрашаючі. З них виходить ось що:

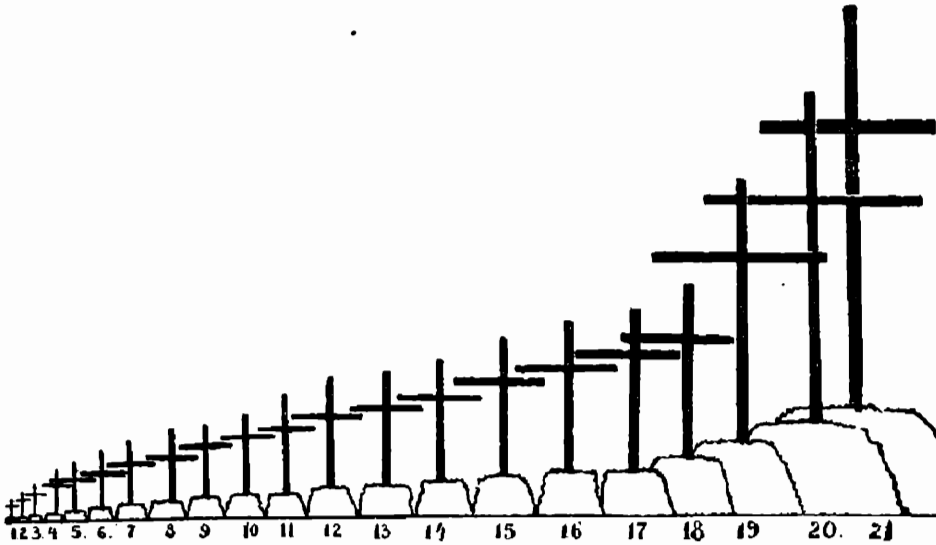
В році 1897 на залізницях вбито 1,693 робітників, 222 пасажирів, 4 тисячі 522 других осіб, і в тім році ранено 27 тисячів 667 робітників, а 2 тисячі 795 пасажирів, а 16 тисяч 269 других осіб, себто разом залізничі Злучених Держав вбили в р. 1897 — 6 тисяч 137 осіб, а покалічили 36 тисяч 731. Число робітників вбитих і покалічених не зменшає ся в слідуючих роках, але росте з кождим роком: в році 1898 було їх 1,958, в році 1899 — 2,210, в році 1900 — 2,550, в році 1901 — 2,675, а в році 1902 — 2,969.

Сї числа є страшні: в 1901 році на кождих 399 залізничних робітників один був вбитий, а на кождих 26 один був ранений. Тяжко припустити, аби се мордованє мало йти так дальше. Але на жаль!.. капіталісти уважають забезпечуванє життя робітника непотрібним видатком.

З таких то чисел складають ся страшні цифри. За 17 літ до 30 червня 1902 року вбили залізничі 103 тисячі 320 осіб, а покалічили 587 тисяч 28!

В року 1891 до року 1909 на американських залізницях погубло 52 тисячі 568 залізничних робітників, а покалічено за протяг тих 19 літ 906 тисяч 672 робітників. Подорожні і другі особи в тім рахунку не вчислені. Якби їх додати, тоді дістане ся ще страшнійші числа. Так приміром в році 1906 залізничі Злучених Держав вбили 10 тисяч 618 людей, а покалічили 97 тисяч, в році 1907 вбили 11 тисяч 839, а покалічили 111 тисяч 16 осіб.

СМЕРТЕЛЬНІСТЬ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

На повисшім образці нарисовано 21 чорних хрестів. Не одному булоби цікаво знати, що ті хрести означають. Чи се холерний цминтар? Чи то може руські хлопці яких прав добивали ся, а австрійські війська на розказ цольського намісника їх кулями успокоювали і під хрестами їх поховано?

Отже образец сей ілюструє, себто пояснює, одну сторону життя робітників в Злучених Державах. Представляє він саме смертельність від нещасливих випадків.

Кожний гріб з хрестом зображує нещасливі смертельні випадки в однім заводі. Чим висший хрест, тим більша смертельність від нещасних випадків — серед робітників даного заводу (фаху).

Перший хрест (1.) — показує смертельність від випадків серед полісменів американських міст. Здавало-би ся, що се дуже небезпечно занятя стеречи майна і життя горожан в Америці і що за нього належало-би ся добра заплата. Та як видно з числа нещасних випадків воно так не є. На кожних 10 тисяч полісменів гине від нещасних випадків 7 полісменів річно. Се найбезпечнійший фах в Америці

Другий хрест (2.) — зображує число смертельних випадків серед робітників занятих на електричних трамваях ("стріткарах"). На 10 тисяч робітників того фаху гине в випадках 9. Таке саме число смертельних випадків показує фах кларків, занятих на почті в залізницях.

Третій хрест (3.) — фльота Злучених Держав в часі мира-Вмирає від випадків 12 людей на 10 тисяч.

Четвертий хрест (4.): “Юнайтід Стейтс Лайф-сейвінг сервіс” — “державна служба для ратованя жия”. Гине 15 на 10 тисяч.

Пятий хрест (5.): Армія Злучених Держав в часі мира. Гине 18 на 10 тисяч.

Шестий Хрест (6.): Майнери при мягкім вугли. Гине 22 на 10 тисяч. Тільки саме гине залізничих будників, “рейлрод трекмен”, і залізничих секційних форменів.

Семий Хрест (7.): “Боси” при твердім вугли. Гине 25 на 10 тисяч.

Восьмий хрест (8.): Майнери міді в Мишиган. Гине 28 на 10 тисяч.

Девятий хрест (9.): Зелізничі робітники. Гине 29 на 10 тисяч.

Десятий хрест (10.): Майнери олова і цинку в Мизурі. Гине 33 на 10 тисяч.

Одинацять хрест (11.): Погоничі в майнах твердого вугля. Гине 37 на 10 тисяч.

Дванацятий хрест (12.): Майнери металів в Монтані. Гине 43 на 10 тисяч.

Тринацятий хрест (13.): “Лейбери” при мягкім вугли в Пенсилвенії. Гине 47 на 10 тисяч. Трохи менша смертність від нещасних випадків є в американській фльоті в часі війни. На 10 тисяч моряків гине 16.

Чотирнацятий хрест (14.): Армія Злучених Держав в часі війни. Гине на 10 тисяч — 50 вояків. Здавало-би ся, що війна се найнебезпечнійше занятє. Та в Злучених Державах є багато заводів в яких гине річно багато більше людей як жовнірів на війні. Всі хрести від 15-го до 21-го зображають ті занятя.

Пятнацятий хрест (15.) Майнери при твердім вугли. Гине 56 на 10 тисяч.

Шіснадцятий хрест (16.): Кондуктори американських залізниць. Гине 61 на 10 тисяч.

Сімнадцятий хрест (17.): Робітники заняті при виробі динаміту. Гине 67 на 10 тисяч. Рівно небезпечний фах залізничих машиністів. Гине 68 на 10 тисяч.

Вісімнадцятий хрест (18.): Зелізничі палячі. Гине 72 на 10 тисяч.

Девятнадцятий хрест (19.): Робітники заняті при фабрикації стрільного пороху. Гине 105 на 10 тисяч.

Двацятий хрест (20.): Морські рибакі. Гине 133 на 10 тисяч.

Двацять-перший (21.): Зелізничі “брейкмени”. Гине 158 на 10 тисяч або 3 рази більше як гинуло жовнірів Злучених Держав в воєннім періоді в часі ріжних походів в роках 1898 до 1901. А прецінь конгрес Злучених Державх ухвалює кожного року ріжні закони про вдови і сироти по убитих жовнірах, пенсії для ветеранів, але конгрес не ухвалив ще

жадного закона для охорони життя і забезпечення будучності родин тих робітників, що роблять пожиточну роботу і при ній наражені на небезпеку три рази більшу як жовніри у війні!

Чому-ж Конгрес не ухвалює? Чому?

ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ “РОБЛЯТЬ РЕКОРД”.

Коли хто перевищає в чім всіх других, тоді кажемо про нього, що він “поставив рекорд” або “зробив рекорд”.

Переганяють ся бігуни і один з них перебіжить за годину більшу дорогу, як всі другі бігуни перед тим, тоді кажуть за того бігуна, що він зробив рекорд в бігу.

В американських школах нераз роблять “перегони” в “спелованю”. Хто найбільше слів “переспелує” без похибки той “ставить рекорд” в “спелованю.”

Рекорд в добрій справі є похвальна річ. Рекорд в поганім ділі — є дуже погане діло.

Межи иншими цікавими рекордами Америки до насумнійших належить рекорд Злучених Держав в убиваню і каліченю на залізницях.

Отся табелька порівнує убійства на залізницях Злучених Держав з убійствами на залізницях деяких других країв.

В Злуч. Дер.	1 вбитий залізн. робітник припадає на	421 зал. робітників
В Канаді . . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	552 зал. робітників
В Аргентині	1 вбитий залізн. робітник припадає на	928 зал. робітників
В Прусії . . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	984 зал. робітників
На Угорщині	1 вбитий залізн. робітник припадає на	988 зал. робітників
В Німеччині	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1016 зал. робітників
В Данії	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1017 зал. робітників
В Швеції	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1031 зал. робітників
У Франції . . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1068 зал. робітників
В Швайцарії	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1071 зал. робітників
В Росії	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1180 зал. робітників
В Англії	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1351 зал. робітників
В Бельгії . . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	1380 зал. робітників
В Норвегії . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	2125 зал. робітників
В Австрії . . .	1 вбитий залізн. робітник припадає на	2205 зал. робітників

БЕЗРОБІТЄ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

Безробітє є найкрасшим доказом убожества. Воно є головною його причиною. На жаль нема певних цифр щодо розміру безробітїя в Злучених Державах. Перепись (цензус) з року 1890 подавала число безробітних в Злучених Державах на 3 мільони 523 тисячі. Се значило-би, що зі всіх робітників понад 10 літ житя на кожду сотку 15 було без роботи через якийсь час в році. Слідуюча по сій конскрипція з року 1900 виказує більший розмір безробітїя. Після неї число людей, що через якийсь час в році були без роботи, виносило в 1900 році 6 мільонів 468 тисяч або понад 22 процент усіх робітників, що мають понад 10 літ і є заняті в яким небудь виторчим заводі.

З числа безробітних мушин 39 на сотку або разом 2 мільони 69 тисяч було без роботи через 4 до 6 місяців в році. Сї цифри відносять ся до всіх робітників, отже і рільничих. У самих фабричних робітників справа представляє ся ще гірше безробітє доходить в них до 27 на сотку.

Другими словами: на кождих чотирох робітників один робітник терпить поважну втрату в своїм цілорічнім зарібку через вимушене недобровільне безробітє, требаюче в богатых випадках через кілька місяців.

Робітники знов деяких заводів мусять кожного року терпіти сезонове безробітє. Так приміром: робітники заняті при плавбі на Великих Озерах є правильно заняті лиш сезоново. Через три зимові місяці одна третина робітників не занята. Подібно є з кравецькими робітниками в Нью Йорку і по других містах. В Нью Йорку приміром була в році 1903 одна пята частина кравецьких робітників без роботи. Іншими словами 20 до 30 на сотку робітників є примушені до безробства і убожества через кілька місяців в кождім році.

Про тих безробітних каже Джан Гобсон: “Новочасне жите не знає більше нещасної істоти як нужденний голодний робітник, що вандрує коло осередків промислу і богатства, просячи на дармо о позволенє брати участь в промислі і мати уділ в богатстві, що просить в заміну за се не о вигоди і розкоші цивілізованого житя, але простої страви і невибагливого даху для себе і для родини, які в дійсности міг-би мати в найдякшій суспільности”.

Г У М О Р І С А Т И Р А

Причина до супружї незгоди. Він: “Мені снило ся нинї, що твоя мати була хора.”

Вона: “Ти, драбе, я чула, як ти через сон сміяв ся.”

3 Воєнних Образків

“НА ШІПЦІ ВСЬО СПОКІЙНО.”

(3 образків В. В. Верещагіна.)

“На Шіпці все спокійно!” Таку вістку до царя подав російський генерал. Розумів він тими словами, що Турки не нападають на російські війська, які через те можуть відпочивати та збирати сили, потрібні до дальшої борби.

Але маляр Верещагін хотів показати, що крім ворожих куль і багнетів є ще много других небезпеченьств, рівно грізних для воюючого жовніра. Межи иншими Мороз є лютим ворогом вояка, забираючим много-много жергів.

Ось се змалював Верещагін трьома образцями. Представляють вони російського поста на сторожі на Шіпці.

Стоїть він з першу в снігу майже по коліна... Тримає ся прямо. Карабін сильно держить в руці.

Але в ітер дує все дужче, а дужче. Мороз все сильнійше потискає. Сніг мете і мете і вже жовнірови пояса досягає. Заверуха проникає до дості. Жовнір скулив ся. Закостенілі руки запхав в рукави свого плаща. Ледво ними карабін вдержати може. Каптур насунув на очи. І так нема пощо дивити ся в таку пітьму та заверуху: Турки певно в таку негоду не підуть нападати.

А сніг мете ім ете, ам ороз все дужчає, а сили жовніра слабшіють, аж поки нарешті — знеможений і замерзлий не впав в глубокий сніговий гріб.

Там його може знайшли, як прийшли змінати варту. А може й не знайшли і аж на весні, як сніг стопив ся від теплих лучів сонця і від

весняного подуву південного вітру, на зеленіючій траві знайшли гірські пастухи розігнитою трупа вояка з карабіном в обіймах.

“НА ШІПЦІ ВСЬО СПОКІЙНО.”

(Німецька карикатура на образ Верещагіна.)

Карикатура значить таке прибільшене якихсь прикмет особи або річи, що воно осмішує ту особу або річ. Можна се зробити поезією або прозою і тоді буде письменничий карикатуруючий твір. Але частійше карикатури уживають рисівники і малярі.

Знаний образ Верещагіна: “На Шіпці всьо спокійне!” скарікував оден німецький маляр і осмішив російське військо за п'ятику, що так гарно серед нього процвітає. Маляр представив російського салдата, як він стоячи на варті запиває ся, паде і замерзає. В той спосіб, мовляв, треба розуміти донесенє генерала до царя: “На Шіпці всьо спокійне!”...

Г У М О Р І С А Т И Р А

Судили раз айришську жінку за крадіж кавалка свинського мяса. Завдяки добрій обороні жінку увільнено. Коли проголошено вирок, жінка приступила до свого алвоката іспитала шепотом, але голосним, що можна було дочути:

“Містер Карфін (так звав ся адвокат), а що я маю зробити зі свинею?

А Карфін відповів скоро: “З'їж його дурна бобо, судія-ж сказав, що ти його не вкрала”.

Суспільне Питанє

(Розмова для двох хлопців).

Син: Тату!

Батько вдає, що не чує.

Син: Тату!

Батько: Не клопочи мене, я занятий.

Син: Добре, тату, але я хочу знати —

Батько: Ег, не клопочи мене. (Павза).

Син: Слухай, тату.

Батько: Ну, що там?

Син: Слухай, тату. Ти був коли голодний?

Батько: Голодний? Певно що був.

Син: Я думаю: дуже голодний; нічого не мав їсти довгий, продовгий час?

Батько: Певно, що ні; лиш лїнівї люди не мають.

Син: А Іван Ковалишин лїнівий?

Батько: Хто?

Син: Іван Ковалишин; той, що ви його вчора вигнали з фабрики, бо ви казали, що часи дуже тяжкі, ви не можете його тримати.

Батько: Ну-у. Ковалишин все був пильний і витревалий.

Син: Пильний? То значить: не лїнівий?

Батько: Так, мій сину.

Син: Добре, Іван Ковалишин голодує. Він так схуд і — скажи, тепер часи такі злі?

Батько: Так, мій сину, за роботу тяжко.

Син: Але у фабриках є багато матеріялу, правда?

Батько: Так. Я дуже тішу ся, що ти цікавиш ся тим сину. Я тобі поясню. Видиш, власне так воно й є. Всего того матеріялу не можна спродати. Забогато його. Ми наробили, більше як його треба і через се мусимо чекати, аж його спродамо. Тодї можемо робити дальше.

Син: Чому не можемо продати, тату? Прецінь багато людей не має одежі. Я видїв нинї малого хлопця в лахах; таких самих я видїв не раз другим разом. Чому вони не можуть дістати убраня, коли так багато є сукна і другого матеріялу?

Батько: Но, мій дорогий хлопче, бо вони не мають гроший.

Син: А чому вони не мають гроший?

Батько: А — я — сего не знаю; відай тому, бо вони недбалі, або може вони пють або їх батьки пють.

Син: Тату, а чому ти не даєш сукна деяким з тих, що не мають убраня, а потім —

Батько: Мій сину, ти не розумієш. Я не можу сього робити, бо інакше відай ти ходивби без одежі.

Син: А ти любив-би се, тату?

Батько: Певно, що ні.

Син: А ти думаєш, що татови малого Ковалишиного хлопця подобаєся то?

Батько: Ні. Я думаю, що ні. Але се вже так мусить бути. Нашим обовязком є помагати бідним, що на се заслужують.

Син: Тату, поможим Іванови Ковалишиному. Мені здаєся, що ми повинні-би. Се прецінь твоя вина, що він без роботи. Може не твоя?

Батько: Моя вина? Певно не моя. Я тобі вже пояснював, сину, що в мене нема роботи для людей.

Син: Та його мала дівчина така хора. Не можеш післати її до купелів?

Батько: Сину. Я не маю гроший, аби кожду хору дитину вислати до купелів. Зрештою се розбудило-би в неї такі гадки, які були-би шкідливі для неї. Вона виздоровіє.

Син: Як я був хорий, мене відвезли до купелів.

Батько: Тіш ся, що маєш батька, який може се зробити.

Син: Чи ти думаєш, що дівчина Івана Ковалишина має чим тішити ся?

Батько: Но — еє — вона повинна...

Син: Чим? Тим, що хора і не може поїхати лічити ся, і що її батько без роботи?

Батько: А! Се обовязок бути вдячним і задоволеним і спокійно зносити допустн божі.

Син: Чи то бог так зробив, що ви мусіли прогнати з роботи Івана Ковалишина?

Батько: Що? Не завдавай таких дурних питань!

Син: Алеж, тату. То він зробив.

Батько: Ег. Я не знаю. Може.

Син: А чи в “Отченаши” є правда?

Батько: Ну, певно, що так!

Син: А прецінь так говорить ся: “Най буде воля твоя так на землі як і на небесах.” Чи так воно діє ся на небесах?

Батько: Що діє ся?

Син: Що одні люди мають добрі часи, а другі мають злі часи?

Батько: Ні. Вони всі мають добрі часи на небесах.

Син: Но, я не знаю — тату! Чи богови подобає ся, що ти маєш горшму?

Батько: Що знов?

Син: Я чув кілька днів тому, як ти говорив, про се. Ти казав, як багато грошей вона тобі принесла. Іван Ковалишин пішов туди нині.

Батько: Сину! Се справи до яких ти ще за молодий, аби їх розуміти.

Син. Іван Ковалишин довго дивив ся на двері, а потім пішов до середини і говорив: “я мушу забути, я мушу забути.” Я припускаю, що він хотів забути біду в дома, неправда?

Батько: Як чоловік такий дурний, що аж гроші розтрачує на п'ятику, він мусить сподівати ся того, що буде бідний.

Син: Тату, а ти тримав-би коршму, якби вона не приносила доходу?

Батько: Певно, що ні.

Син: То за гроші Івана Ковалишина я маю всякі вигоди?

Батько: Гм — так, так. Ну — досить вже того, іди спати.

Син: А Іван Ковалишин помагав робити сукно в фабриці?

Батько: Він робив сукно, а я платив йому за його роботу.

Син: Добре, а вам тепер ще треба когось.

Батько: Так.

Син: Добре, а Іван Ковалишин платить тобі за напйток, і він помагав тобі робити твоє сукно. Чи думаєш, що ти не повинен помочи Іванови Ковалишиному.

Батько: Хлопче. Як ще одно питанє спитаєш, то дістанеш промучана. Зараз до ліжка! Іван Ковалишин дістане завтра роботу.

Син відходить.

Батько (сам, лютить ся дуже): Чистий клопіт з тим хлопцем і його питаннями. Мій наймит Ковалишин не допоможе другим голодуючим людям і — боже: подумати тяжко — але що я можу зробити. Бее! не варто навіть думати про се. Дам йому роботу ради хлопця, але другому щось такого зробити не можу, бо буду зруйнований. Що з сего булаби за користь? Той божевільний дурень соціяліст, що пискував на розі вулиці, мав слухність в однім: як говорив, що фабриканти не можуть полагодити справи. Я також кажу, що не можуть. Се за багато на мене. Іван Ковалишин і другі такі як він — най собі роблять все для себе, а мені і другим панам буде досить дбати за себе.

Г У М О Р І С А Т И Р А.

Потішив. Подорожний в залізничім потягу: “Пане кондуктор, тут смрід страшний, а вікна не можна отворити!”

Кондуктор: “Так. Воно зассало ся троха через послідний дощ. Але воно висхне за пару днів.”

Омелян Ревюк.

Малі Робітники в Злучених Державах

Діти у “диких народів”.

Одного разу кількох панків не маючи що робити, а хочачи забавити ся добре, спровадили до Нью Йорку Індіянину з степів західної Америки. Водили його по тім великанським місті, показували йому величаві церкви, небосяжні хмародери, пишні віллі та палати, заходили з ним до цирків, театрів та музеїв, показували найбільші фабрики, могуті луки ньюйорських мостів, возили його автомобілями, стріткарами, моторовими лодками, морськими кольосами, всїдали з ним до бальону; словом показали йому все, що лиш могло його здивувати. А нарештє, коли вже все оглянули, християнські джентельмени спитали “дикуна”: “Що з того всего, що ти тут бачив, ужаваєш за найдивнїйше?” А дикун, з якого наші люди насміхають ся за те, що він кланяє ся перед камінєм і сповнами як перед богами, задумав ся на хвилю і сказав три слова: “Малі діти працюючі.”

Ані церкви, вкриті чудовими мальованими, світло перепускаючі через ріжнобарвні вікна, ані високі хмародери, ті правдиві людські муравлинка, ані бруклінський міст, ані виставні театральні видовища — не здивували його так як малі діти працюючі.

З усього його найбільше здивували малі діти працюючі, бо малих дїтий працюючих нема у тих червоних людей, яких ми за дикунів уважаємо. У тих “дикунів”, з яких звичаїв, обичаїв, вірувань насміхаємо ся, діти не працюють, але роблять те, що до дїтий належить. У тих дикунів, до яких ми місіонарів посилаємо, діти не працюють, а бавлять ся.

Діти бавлять ся не лиш у Індіян, але і в Китайців, австралійських Муринів, у африканських Муринів і других народів, звичайно званих “дикими народами”. Лиш у тих народів, що називають себе освіченими чи просвіченими, що горляють про свою культуру, що кождому під ніс тичуть свою цивілізацію, аж ті народи мають працюючих малих дітей.

Доперва як ті цивілізовані, культурні, освічені, християнські народи зайдуть до тих “дикунів”, що не мають працюючих малих дітей, і зачнуть їх “освічати”, “цивілізувати”, “християнізувати”, аж тоді починають малих дикунських дітей брати до праці.

* * *

Колись давно а давно люди жили житем диких звірят. Помало люди підносили ся щораз висше і висше, але праці дітей в тім виді, що нині вона існує, не було. В старинних грецьких державах і у великій римській імперії невольних дітей не вживали до тяжкої праці, але виховували їх звичайно з панятами. До роботи брали невольника аж тоді, коли в нього була потрібна на се постава тіла, зріст, сила і здоров'я. Подібно було і у других старинних народів. В жидівським Талмуді подибуємо припис: “Дітей не вільно відбирати зі школи, навіть до будови святині!” Так дивили ся на працю недорослих дітей давні люди, про яких ми так часто говоримо з погордою, як про дикунів, нехрестів, неосвічених і ще як-там...

Не знали вони тої ганьби новочасних часів, якою є праця слабих дітей.

Як людська видумка стала нещастєм для дітей.

Треба було, аби люди піднесли ся високо в своїм розвоку, треба було, аби вони осягнули висший ступень цивілізації, аби діточа праця могла появити ся.

Появила ся вона не давно, бо всего якої півтора сотки літ тому назад. Появила ся діточа праця зараз по заведеню перших фабричних машин. Коли машин не було, до урудюваня нарядами праці треба було чоловіка, зрілого тілом і умом. Дитина не могла працювати у варстаті, бо праця переходила сили дитини. Коли видумано машини, се змінило ся. Машина сама робить велику частину праці чоловіка, чоловікови лишає ся лиш не багато до роботи, нагляд над машиною, пущене її в рух тощо. Звичайно та частина, що лишає ся на чоловіка, не велика і не тяжка і дитина може її виконувати. Тому зараз за введенем машин і фабрик почали фабриканти уживати дітей до праці.

Се не значить ще, що давніше дітей не вживали до праці і що діти лиш тільки й робили, що бавили ся. Так воно не бувало. Дітей все уживали до праці, але все лиш як помічників родичів або страших людей і праця правильно не переносила сил діточих і не відбивала ся на діточім

здоровлю. По містах діти робили як помічники в різних ремеслах або челядники. Правда доля їх не була завидна, вони часто терпіли голод і холод та знущань, але їх праця не вбивала в них сил до дальшої праці і життя. По селах також уживали дітей до праці. За панщиняних часів пани ані грохи не жалували чужих дітей. Ще від землі дитина не відросла, вже гуси пасла. За гусьми пішли свині, за свиньми вівці, за вівцями худоба і коні. Терпіли кріпацькі діти голод і холод і буки брали від панів а ще більше від підпанків, але праця дітей не була тяжка, не вбивала в них ума, не вбивала їх тіла. Так воно і нині діє ся з дітьми у селян. Як колись за панщини, так і за нинішньої “волі”, діти помагають старшим при роботі, але та праця звичайно не переносить діточих сил і не приносить шкоди тілови і умови дитини. Если-ж коли і там не так бував, то і се треба направити. Коли діти працюють за довго, коли працюють при роботі, якої не може знести їх слабе тіло, коли праця збільшає смертність або хоробливість, але впливає на їх моральність, здержує від школи або в другий спосіб вбиває в них розвій ума, тоді виступити против вживання дітей до такої праці є святим обовязком кожного чоловіка, що не чує в собі людоїдської душі.

Діти у фабриках.

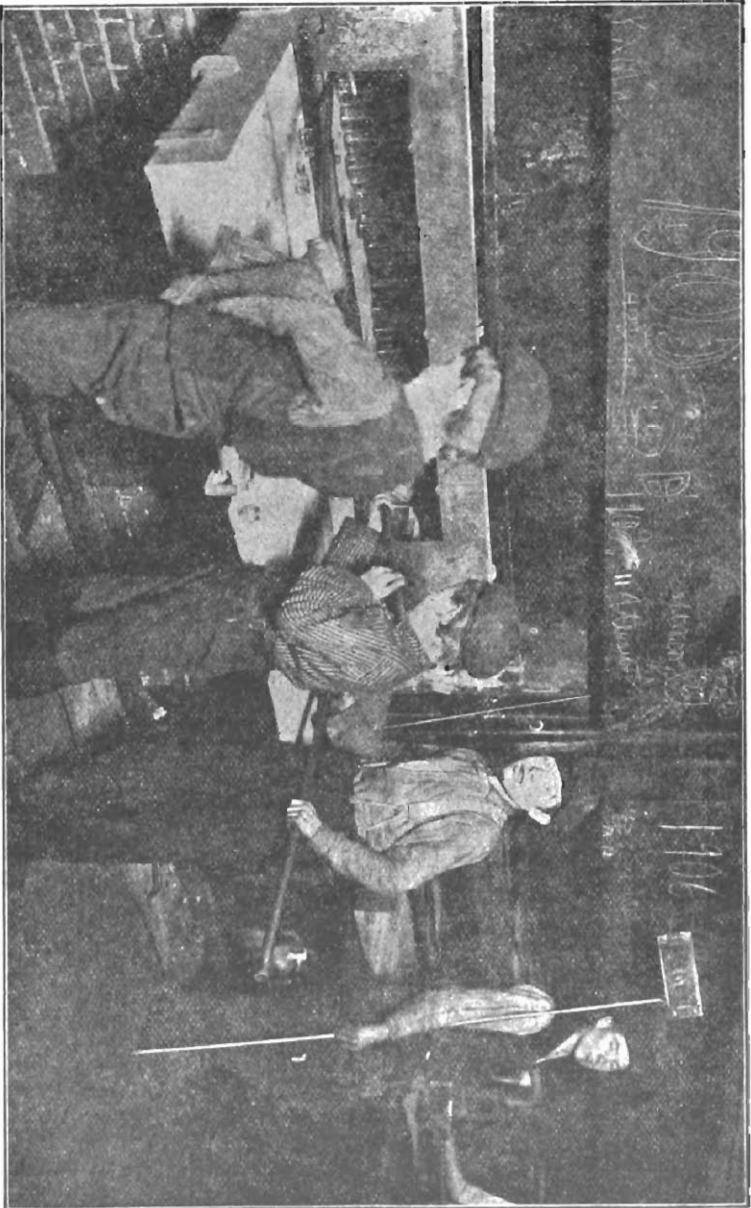
Коли нераз можна побачити шкідливий вплив праці на дітей, занятих в рілництві, то як перейдемо до міста і приглянемо ся праці дітей у фабриці і майні, побачимо просто застрашаючі річи.

Живі веретена.

Треба заглянути до ткацьких фабрик з їх горячим, вогким, гнилим воздухом і побачити, як там ті діти як мушка дрібонькі увивають ся коло варстатів, веретен та колісцят, як їх душить волокняний пил, улїтаючий у воздусі, як їх глушить сильний як рев водошаду гук, скрегіт машин, як вони серед того гуку туло дивлять ся в машину, як нустельники замкнені в своїм самотнім серци.

Південні стейти, осередок бавовняного промислу, ведуть провід в тій безчести “американської нації”. Вісімдесять тисяч дітей, переважно дівчат працює в ткальних Злучених Держав. Число дітей, занятих в ткальних на полудни Злучених Держав подають на 50 тисяч душ. Се становить 30 процент робітників занятих в тім промислі, то значить: на 100 робітників, працюючих при тканю бавовони в південних стейтах, 30 дітей маленьких дає молоти свої кісточки на доходи капіталістів, великих християн.

Відносини там на полудни під тим зглядом так ганебні, що там на кожду тисячку фабричних робітників, що мають понад 16 літ життя, припадає 353 робітників понизше 16 літ життя, а декотрі з тих “робітників” мають по 6 і по 5 літ. І ще гідне уваги, що обставини не поліпшають ся,

Нічна шихта в скляній гуті.

(За дозволом: The Macmillan Company. З Книжки: John Spargo: The Bitter Cry of the Children.)

але погіршають ся. Шість разів більше дітей працювало там в році 1906, як 20 літ передтим, себто в році 1886.

Если ти, дорогий читачу, мавш, або мав коли дитину, буде тобі певно цікаво пізнати жите такої дитини.

О пів до п'ятої години рано будить дитину нереразливий свист фабричної свиставки. Діти зривають ся, скоро убирають, хапають що в губу і на-пів убрані, на-пів обмиті, на-пів обтерті, наковтавши в поспіху непережувані кавалки зимної справи, спішать в мури, що їх замикають в темній, порожній і душній атмосфері, серед скреготу машин на цілісінський день. Тут вони вдивлюють ся своїми хорями очима в літаючі веретена, прискакують, ловлять і вяжуть рвучі ся нитки. Сніг лянних ниточок через цілий день снує ся в їх очах, машини через дванадцять годин дзвенять їм в ухах. Пів години мають "відпочинку" на полудне. Вже сонце заходить, а в зимі ніч уже залягає, як вони вертають до тих бараків, що своїм домом називають. Змучені звичайно не чекають на вечеру, засипляють без неї. Нераз в полудне підчас відпочинку засипляють з напів пережutoю стравою в устах. Часто вечером вкусять лиш кусничок хліба і не розбираючи ся, скулені як пес, засипляють на ліжку, аби набрати сил для такої самої муки на завтра, а відтак знов на друге завтра До того треба собі ще представити дітей працюючих у фабриці через ніч. Як їм поводить ся, досить буде сказати, що багато дітей дасть ся вздержати від сну в часі довгої томлячої ночі лиш тим, що "бос" паглядаючи їх виливає їм миску зимної води в лице, кілька разів бачить, що дитина засипляє.

Діти у фабриках скла.

Діти не находять ся нігде під таким страшним молотом захланности як у фабриці скляній. Серед гуку печей, осліплюючого блеску, виснажуючого горяча, скорчені і зморщені діти товплять ся коло горячих до білости печей. І в ночі і в день можна їх там побачити, вічно виставлених на небеспеку, що можуть спалити ся, або що може їх осліпити відламок стопленого скла, розприскуючого ся по комнаті. Малі сотворіня там через довгі години роблять напружено одноманітну роботу своїми висохлими тілами, з очима запаленими від невиносимого горяча, що бухає від печей, висушені страшним теплом, переповні жорстокою парою спорошкованого скла.

Джан Спарго, знаний американський письменник і вчений, так описує працю дітей в скляній гуті.

"В середині комнати була велика округла піч з малими дверцятами, трі або чотири стопи над долівкою, дверцята стоновили немовби пояс довкола печі. Перед тими дверцятами працювали видувачі скла. Довгими залізними рурами до видуваня вони зручно брали з печі малі

кроплини як віск розтопленого “металю”, видували його на кулі і валкували на дошках. Сї видовжені баньки вони вкидали до форм і знов дули сильнійше як передтим, аби на пів виформованій масі надати належну форму. Деколи відривали руки і повторяли цілу роботу. Потім починала ся робота хлопців. При кожній формі сидів хлопець, званий “тейк-авт-бой”, який кліщами вибирає напів викінчені, без шийок, фляшки з форми. Тоді другі хлопці, звані “снечпер-але” брали ті фляшки у свої кліщі і вкладали їх горішнім кінцем в огріті газом форми, де вони розгрівали ся до червоности. Потім хлопці вибирали їх з майже неімовірного скоростю і подавали їх другим робітникам, які називають ся “фйнишерс” а які надають шийкам фляшок їх остаточну форму. Хлопці, звані “керіінг-бойс” або “керіер-пидженс”, брали ти горячі до червоности фляшки з лавок, три або по чотири на-раз, на великі асбестові лопати і несли до вистуджуючої печи, де вони охолоджували ся повільно, аби через скоре охолодження не попукали. Робота тих хлопців, що звуть їх “керіінг-бойс”, а яких багато не має навіть 12 літ, найтяжша праця з усіх. Вони все бігають від лавок до прохолоджуючої печи і назад. Легко можна повірити тому, що говорять фабриканти, що тяжко дістати людей до тої роботи, бо мушцини не можуть видержати і мучать ся надто скоро. В дійсности в багатьох фабриках мушцини заняті при тій роботі, головно в ночі. В других знов більше новомодних фабриках заведено автоматичну машинерію. Я не міряв відлеглости від прохолоджуючої печи до лавок ані не почислив скілько разів хлопець зробить ту дорогу, але мій приятель д. Овен Р. Лавжой, зробив се в типічній фабриці і в своїй чемности подав мені висліди свого обчислення. Відлеглість межі прохолоджуючою печию а лавкою виносила сто стіп, а хлопці робили сю дорогу 72 рази на годину, що робить на вісім годин відлеглість близько 22 миль. Через таку просторінь хлопці несуть свій тягар до печей. Заплата тих хлопців виносила від 60 центів до доляра за 8 годинний день праці. В році 1905 я збирав подробиці щодо платні 257 хлопців в Нью Джерзи і Пенсилвенії. Найнизша заплата була 40 центів за ніч, найвисша доляр 10 центів, а пересічна 72 центи”.

Подумати лиш: перебічи дваїцять дві милі серед пекольної горячи, з горячими до червоности фляшками на лопаті, все в небеспеці, що яка фляшка може зісунути ся або скло бризнути, все у воздуху пересиченім скляним порохом, що крає до крови легки. І се все за 72 центи на день або ніч!

Деякі люди з буйною фантазією барвно описували пекольні муки, які будуть терпіти гірші душі. Говорили про мозок кипячий в голові, про горючий шпик в костях. Відай якби нині виступав хто з такими байками перед дітьми, що працюють по фабриках скла у американських християн, мусів-би видумати щось новійшого, якусь муку, більше від-

повідуючу поступови, бо та стара байка про пекольне горячо певно не робила-би вражіння на тих дітей, що його на землі кушають.

А таких малих пекольників є в Злучених Християнських Державах досить багато. На тисячі їх рахують. Перепись з року 1900 подала число робітників, зайятих при виробі скла, на 53 тисячі. З того числа понад 3 і пів тисяча діти нижше 16 літ. На кожних сто робітників скляного промислу припадало-би після сего рахунку 7 дітей.

Але на сей рахунок публичних урядників ніхто не може спустити ся. Публичні урядники в Злучених Державах подають з некористних річий про ту країну лиш те, чого не дасть ся ніяк укрити. Через те число дітей, що в американських пеклах скло видувають, числять на багато більше, як подають урядові справоздана.

Хінська легенда розказує про божевільного дзвонаря, що кинув свою дочку красавицю в розтоплений свинець, аби вилятий з того дзвін. мав гарний, мелодійний голос, як мала його нещасна дочка-красавиця. Ся казка нагадує ся, коли дивити ся на всякі склянні вироби, на тані склянки і фляшки, на дорогі кристалеві пугари до питя, на ті вікна церковні мальовані зі святими угодниками божими. Вся та краса окуплена дорогою ціною тіла і крови малих робітників.

“Ученики, що нінчать “бреху”.

Пітер Роберте подавав в році 1904 число хлопців працюючих в “брехах” в дистрикті твердого вугля на 18 тисяч душ, з того одна третина хлопців нижше 12 літ, а дві треті часті дітей від 12 до 14 літ. Урядова перепись з року 1900 подає число дітей нижше 16 року житя, зайятих в майнах і каменьоломах Злучених Держав, на 25 тисяч душ.

* * *

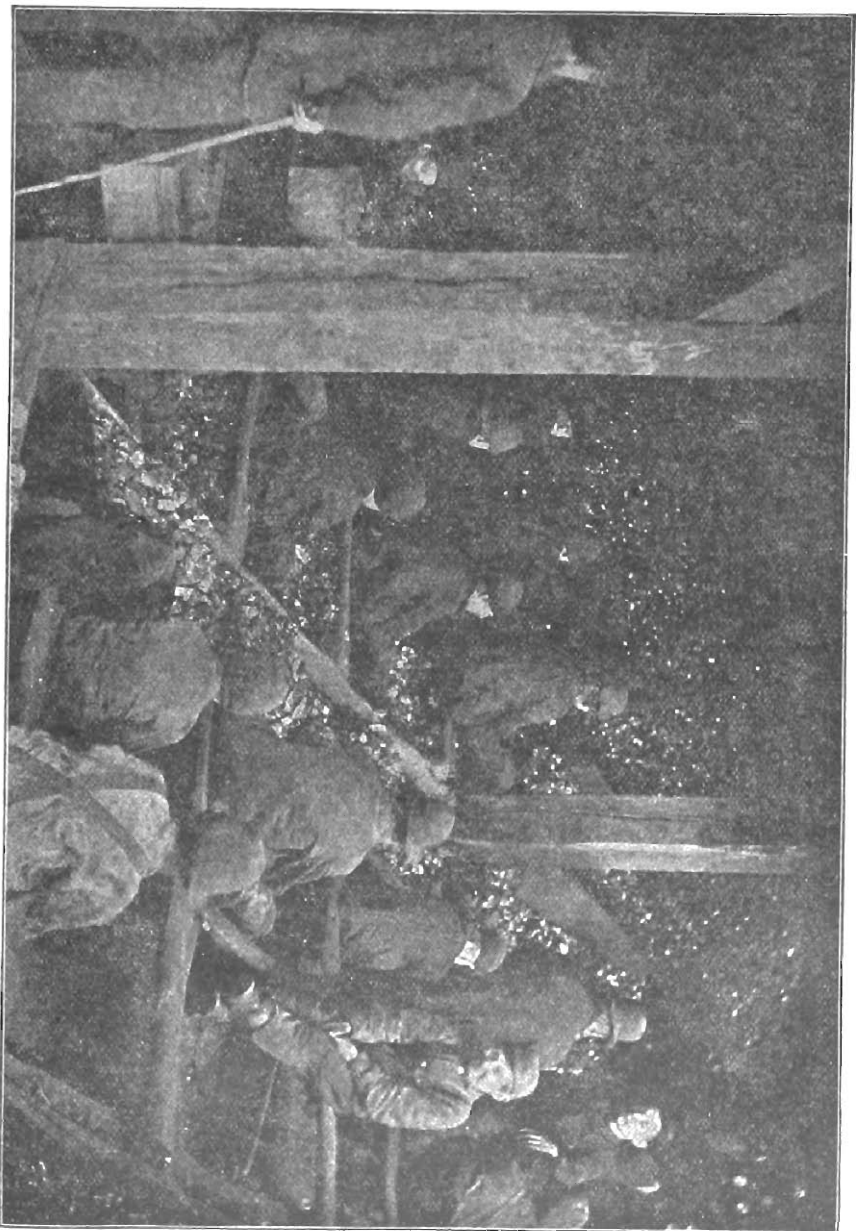
Праця дітей у вугляних копальнях ограничена звичайно до “брех”.

Праця в тих вугляних “брехах” незвичайно тяжка і небеспечна.

Коли вугля добудуть з копальні, спускають його довгими жолобамп “шутами” до возів. Коли вуголь переходить “шутами” хлопці вибирають з нього каміне (“слейт”).

Джан Спарго, протестантський пастор і знаний соціалістичний письменник пише:

Одного разу я задержав ся в “бресі” на пів години і пробував робити роботу, яку дванадцятьлітній хлопчина робив день в дни, через десять годин одним тягом, за 60 центів на день. Сум “брехи” перестрашував мене. На дворі сонце світило ясно, воздух був чистий, а пташки співали хором з деревами і потоками. В “бресі” була пільма, хмари прикрого пороуху обгортали все, різкий, млинський рев машин і неустаячий рух вугля по “шутах” наповняв уха. Я спробував вибирати кавалки каміня (“слейту”) зі скоро пересуваючого ся угляного потока,

Хлопці при роботі в "бресі"

(За дозволом: The Macmillan Company. З книжки: John Spargo: The Bitter Cry of the Children.)

але часто не міг схопити. В кілька мінут мої руки були потовчені і порізані. Я був вкритий від голови до стіп вугляним порохом і багато годин потім я ще виплюював малі частинки твердого вугля, які я був проковтнув. Я не міг-би тої роботи робити і жити, а там були хлопці десять-літні і дванадцять-літні, що робили се за 50 і 60 центів на день”.

Від зігненої постави хлопці скоро горбатіють і вчасно виглядають як старці. Тверде вугле крає, а деколи і ломить, товче або роздушує палці. Деколи нещастє більше: чути короткий крик, се хлопець впав в “шуту”, там машина його потерла і пірвала; його тіло вийде змішане з вуглем. Хмари вугляного пороху наповняють пролик і віддихові начиня, спричиняючи дихавицю і запалене легких, за яким йдуть звичайно сухоти, та “велика біла холера”. Нераз хлопець тільки вугля “накраде” в свої легки, що цілі роки потім відплюює його. Коли деколи пороли такого малого небіщика, показувало ся, що цілі його легки не мовби забиті вугляним порохом. Через се сподіють ся деякі люди, що колись, як вугля подорожіє, і вугляні майнери не будуть мали защо купувати добуте ними вугле, милосердні христіяни з вугляних компаній будуть купувати ті трупики діточі, висушать тіла, забиті компанічним вуглем і будуть продавати ті легки як таний опал — по “зниженій ціні” — з “невеличким доходом” для милосердних підприємців.

Поки що се сего нема і як малий хлопець влетить в “шуту” і віддасть душу богови, а не компанії, його товариші, що остали при житю, дістають “геф-говлидей” — себто пів дня святочного і можуть маперувати за скринкою зі своїм товаришем до його сьвіжого гробіку на тихім горбочку. Хто щасливий з тих малих сотворінь? Чи той малий небіщик? Чи та мала процесія?

Коли нещастє трафить ся не так тяжке, що аж смертю скінчить ся, тоді хлопчина йде до шпиталю і має короткий відпочинок, поки не вийде відти з рукою без палців або з рукавом порожним або з кулею і не піде в світ хліба просити...

А як ані запаленя легких ані чахотки не дістане, ані машина його не змеле ані до шпиталю не піде і звідти калікою не вийде — як словом щасливо скінчить науку в “бресї”, тоді з рештою сил його будуть “бефдерувати”, заавансує на “дортендера” або на “свіч-боя” або “мудрайвера”, а пізнійше заавансує на “катера”, або “пампера”, або “дампера” або “фаербоса” або “пит-боса”. Гарний аванс, приміром, зістати “треп-бой”-ом. Бути “треп-бой”-ом значить сидіти в глибині майни, і отворити двері мулам, що тягнуть вози, наладовані вуглем. Тільки всеї роботи! Але цілий день в темноті, на самоті без живої душі: лиш деколи мулячі душі переходять зі своїми тягарами, а деколи щурі завитають шукаючи за їдою. Стояти треба у воді або болоті висше кісток, перемезлим до шпіку костий, виставленим на зимний протяг, що потягне

за кожним разом, як отворять ся двері для мулів. Робити так, отворити і замикати двері і знов чекати — і так чотирнацять годин на добу, як се було давнійше, — за шістьдесять центів.

А коли й се перетриває тверда натура, і ще школу лейберера і майнера, і коли вже вся праця послідні сили видушить, тоді звичайно згорблений майнер, передвчасний старець, знов вийде на верх, до брехи і сяде попри малих хлопців і збирати буде німичними руками шутер і каміня зі “шут”.

Се його “стареча пенсія”...

* * *

А чого вчить ся хлопець, переходячи школу в “бресі”? Три є річи, яких хлопці вчать ся в “брехах”: жувати “гаму”, курити тютюн і проклинати. Правда, декотрі зачинають науку, ще нім прийдуть до майни; тоді вони її в “бресі” поглиблюють... Звичайно до 16 року життя хлопчина віддає всі гроші, не відобрані родичами, в “кендисторі”, а від 16 року в “салуні” і на тютюн. Крім сих видатків “ощаджує” ще і розтрачує на цирк або на гри різного рода, навіть на бійку когутів.

І чи можна дивувати ся тим хлопцям, що вони такі грубі мають забаганки, забави, розкоші? Чи можна дивувати ся тим малим робітникам, відорваним від діточих забав, від школи, від товариства, від утіхи природою, що вони любують ся грубою грою, і спільну п'ятику уважають за небо? Хто може кинути каменем на них?

Діточі тіла з димом!

Урядове обчислене з року 1900 подає, що в найбогатшій країні світа є 12 тисяч дітей занятих виробом цигар і цигарет. Очевидно, що як в багато других рахунках, так і в сїм, правительство американське далеке від правди. То саме правительство “виказало” в році 1900, що в 600 фабриках міста Нью Йорку є занятих лиш 290 дітей. Тимчасом “Нью Йорський Комітет Діточої Праці” знайшов лиш в одній фабриці 3 сотки дітей!

Число дітей, занятих в тім нездоровім убійчім заводі є багато разів більше, як подає уряд в своїй статистиці.

* * *

Колись люди не знали куреня тютюну. Лиш червоні Індіани курили його при своїх церемоніях і обрядах. Коли його перевезли до Європи і почали вживати, повстали проти вживаня і королі і папи і турецькі султани. Але не помогли ані королівські шибениці ані папські клятви. Уживане тютюну поширило ся і нині курять і королі і папи і султани. Злучені Держави видають що року міліони на ту “потребу”.

Тій “потребі”, без якої жили старинні народи, непотрібній “потре-

бі”, жертвуємо не лиш мільйони грошей і не можливу до обчислення на гроші суму здоровля, але віддаємо також тисячі мадих дітей.

Тисячі дітей зайнятих при управі тютюну в полудневих стейтах Злучених Держав. В Норт Каролайні одна четверта часть робітників при тютюні — малі діти. Є там діти понад 10 літ, але є діти і по 6 і 5 літ.

Богато тисяч дітей зайнятих по фабриках виробом цигар. Там серед душноі атмосфери непровітрюваноі належито фабрики діти часто мліють або засипляють. Тому панове, які хвалять ся, що Господь Бог їм припоручив виріб того важного продукту, удержують осібних форманів, що дивлять ся, аби діти не засипляли. “Межинародна Юнія Тютюнева” по довгій борбі вигнала діточу працю з тютюнових фабрик в місті Нью Йорку. Але по других містах є ще дуже багато фабрик з діточими робітниками. Деколи їх називають “кіндергартенами” себто “діточими городами”, в яких забавою вчать дітей, що не доросли до школи.

Богато а багато тисячів дітей працює при тютюні, не у фабриках але дома: по сутеренах слабо освітлених, не провітрюваних порах, по брудних подвірях.

Який вплив має ся робота на дітей, можна вносити зі ствердженого факту, що у фабриках тютюнових три четверті дівчат і жінок хорувє в перших шістьох місяцях по вступленю до фабрик, а жінки, що заняті при тютюні, звичайно родять не живі діти. Нервовість, горячка, безсонність, нестравність, заворот голови, сухоти, та “вёлпка біла холера” — се звичайна нагорода дітей.

Дальші числа — для успокоєня сумліня.

Дальші числа подані осьютою самою урядовою статистикою, що роблена з виразною цілею успокоєня національного сумліня. ось такі:

В р. 1900 10 тисяч дітей було зайнятих в деревнім промислі. Майже половина тої громади працювала у тартаках, де нещасні випадки є правпльно щоденним явищем.

В році 1900 було два тисячі дітей, зайнятих в промислі: 42 тисячі дітей зайнятих як “вейтри” і служба в реставраціях і готелях; 42 тисячі хлопців зайнятих як післанці (“месенджер”), 20 тисяч хлопців і дівчат в скленах, 7 тисяч дітей, переважно дівчат, зайнятих в пральнях, очевидно, що в кождім з тих заводів число дітей там зайнятих, багато більше, як подає статистика уряду.

Чому “ненди” такі солодні?

Більше як 700 літ тому назад страшний клич прошиб Европу. Поклик взивав малих, невинних дітей, аби збирали ся в громади і йшли здобувати Палестину, себто край, де жив і вмер Ісус Христос, де його гріб. Десятки літ биля ся христіяни о сю землю. Ріки крови поте-

кли в боях. Богато людського труду і життя коштували ті “хрестоносні походи”. Але не здали ся вони на ніщо. Правда хрестоносці здобули Єрусалим, але довго його не вдержали в своїх руках, бо “невірні” скоро відбили місто з рук сварливих християн. По втраті Єрусалима йшла виправа за виправкою, одна за другою невдачна. І ось серед такого розчарованя, наївна віра тих часів зродила гадку, що Бог дозволить здобути Єрусалим, але лиш людям невинним. Добачувати невинних людей серед попів і законників, навіть самі папи уважали за річ надто ризиковну. Серед всіх людей хиба одні діти можна уважати невинними, безгрішними, святими — вчили вони. Діти одні можуть здобути гріб Ісуса Христа і віддати ту реліквію в руки християнського світа.

Почали дітий кликати з усіх усюдів, аби йшли на здобуте святого гробу.

І поплили армії діточі від родинних хат, з обійм кохаючих материй і батьків. Тисячі їх без провідників, в довгих білих сорочках, з горіючими свічками, поплили незнаними собі дорогами: трийцять тисяч з Франції під проводом хлопчини Стефана, двацять тисяч з Німеччини під проводом хлопця Николця. Понад пів сотки тисяч дітий прийшло до порту над Середземним Морем, де по папським благословенстві всіли на кораблі і поплили на здобуте святої землі.

Сотки з них згнули на мори від бур та хоріб. Що не втопило ся в мори і не вимерло на зарази впало в руки торговців рабами, які напали на кораблі з дітьми і забраних в неволю продали на рабську роботу. Ще довго потім родичі і кривні відуповували своїх діточок з неволі. Тисячі з них ніколи не вернули домів. Ніхто не може описати ані мук тих маленьких хрестоносців ані розпуки родичів ані розчарованя і заведеної надії християн. Пятьдесять тисяч жить діточих пропало — без пожитку, на дармо — як пропадає ясна дощева водиця в пісках пустині.

Коли нині по 700 роках читаємо про сей злочин попівства над 50 тисячами дітий маленьких, в наших грудях попри обурене на злочинців — повстає певна радість. Ми з утіхою віддыхаємо і кажемо:

“Як то добре, що нині подібний злочин темного попівського фанатизму не можливий. Нема в них нині сили, аби зажадати 50 тисяч людських жить маленьких дітий на жертву свого інтересу.”

Але пуста се потіха. Може просвіта в нинішних часах не дозволила би попам в “імя бога” вислати на смерть тисячі дітий. Але все таки є така сила, що голосним покликом взиває по цілім краю маленьких дітий до жертвованя свого життя. Се вже не давна темна, фанатична віра. Се жадоба гроша, що її називають богом Мамоном, кличе: “Подавай мені свої діти маленькі!” І бідні родичі слухають могучого указу і своїми маленькими наповняють склепи, фабрики, майни, брудні нори в сутере-

нах. Головно перед святом рождества Ісуса Христа відбуває ся се гуртовне жертвованє дїтий в офіру Мамонови.

Колись казав Христос до материй і батьків: “Пустіть діти маленькі до мене. Не заказуйте їм йти до мене”. І як ми перед святами Його народження йдемо по вулицях американських міст, мусимо тішити ся.

Нас огорне радість, бо всюди на домах написано: “Смол бойс уонтид.” “Смол герлс уонтид”. (“Треба малих хлопців”. “Треба малих дівчат”.) Ми подумаємо собі: Отсе видно християни з приводу свята рождества Христа нагадують собі на маленькі діти, кличуть їх до себе, аби їх притулити, добро їм зробити. Памятаючи на його слова: “Що зробите одному з тих маленьких, Мені зробите!”

Як хто хоче най радуєсь з того доброго вчинку милосердних християн, але одного най не робить: свої дитини най не дає до тих, що перед Різдом Христовим заповідь Христову нагадують собі і картки виставляють: Треба хлопчиків! Треба дівчаток!

Придивіть ся наперед, як обіймають тих “найменших”.

Поїдьте за ними рано-раненько по елевейторах, стріткарах, тубах. Підіть за тими маленькими пчілками, що по вулицях товплять ся і несуть свої сили маленькі і мозги нерозвинені до тих фабрик, де робота найдовша, труд найтяжший, а плата найменша.

Три місяці перед Різдом фабрики цукорків скликають громади дїтий і починають робити “фул-тайм” і “овертайм”.

Треба приготувати тисячі окрас на різдвяні деревця. Треба зробити тисячі тисячів тон цукорків. До сего всего треба зайняти тисячі малих рук.

Замочити цукорок в киплячу чоколяду, а потім їх виловити — се чиста забавка, як зробити таких чоколядок один фунт. Але зробити сто фунтів — се праця. А запах цукорків, головно від “мейпл шугер”? Діти там все робять з болючою головою. А де у фабриці нема асбестової долівки, там піч, уміщена під долівкою, пече стони діточі і діти що хвиля відбігають смарувати собі ноги василіною.

А діти заняті при виробі кармельків, мають другу вигоду. Вони що хвиля виносять кармельки з горячого покою, де їх варять, а де тепло доходить до 90 степенів, до заморожуючої комнати, де є лиш 20 степенів. Хороби грудні в них правильно витають.

Робота при тих солодочах довга. Звичайно працює ся від пів-до-осьмої рано до пів-до-осьмої вечером, а перед самими святами пару місяців працює ся від пів-до-осьмої рано до девятої вечером.

Та й то ще на сім не кінчить ся робота. Ще й до дому дають роботу: сто фунтів цукорків дає ся родичам і дітям, аби завинули цукорочки в паперці або зложити в коробочки. Фабрикант заощаджує через се на ренті, світлі, босах.

І діти ще по ночах крадуть час, призначений на спанє, і кашляючи сухогничим кашлем, роблять, поки не поспнуть. Їх роботу на другий день докінчать братчики або сестрички, що через дифтерію або другу подібну перешкоду не можуть йти до фабрики.

Дальше потреба перед Різдом богато і богато родів скриночок, пуделок, “баксок”. Треба їх на пакованє цукорків, чоколядок, окрас на різдвяні деревця, свічок, забавок, перфум, і на тисячу других ужитків. Ті пуделочка роблять машини, обслуговані дітьми. Перед святами, коли попит за ними зростає, пустіють з дїтий шкільні лавки і вулиці. Машини ріжуть папір, картон чи дерево, діти відбирають з під зубів і ножів машини, вкладають в другу яка складає. На зложені пуделка діти наліплюють картки. Машини там не мов-би люди, не мовби машини. Щасливі ровесники тих машинок мають “векейшен” десь в горах, або над морем. А машинкам одно море і гори, що на наліпках, які вони клеють на скриночки. Там їх одинокі цвіти, їх небо, їх ліси, там їх все щастє діточє...

Так вони роблять від пів-до-осьмої до девятої вечером. Від понеділка рано до неділі вечером. Чи можна представити собі, що ся праця значить для малих рук і ніг? Як їх можна утримати при колісцятах і ножах машини? Лиш так їх можна задержати при машині, що замикає

ся двері і держить ся тих малих невільників так довго, що аж владитель невільників не буде вдоволеній зарібком.

Платня там 25 центів за наліплене тисячки наліпок. Решту платить ся обрізанем палців, чахоткою і другими тим подібними вартостями, яких тяжко оцінити на центи.

Страшне число.

Ще багато треба-би писати аби описати працю дітей по всіх заводах, де лиш вона трапляє ся. На належитий опис треба-би грубого тома.

Загальне число дітей zatrudнених в різних заводах в Злучених Державах виносило після урядової статистики в році 1900 — мільон 752 тисячі себто оден і три четверті мільона. Се вже величезне число! Але, як сказано нераз, на се обчислене уряду не можна покладати ся.

Тисячі дітей, в стейтах, де діточа праця заказана працює по фабриках на підставі сертифікатів, на яких їх вік фалшиво поданий прибільшений.

Що се число за мале видно з того, що число дітей, що обовязані ходити до школи, а не ходять, багато більше від числа дітей працюючих, а прецінь діти звичайно не ходять до школи через те, що працюють.

Се все показує, що число дітей працюючих є багато більше від числа, поданого урядовою статистикою. Джан Спарго в своїй книжці: "Гіркий Плач Дітей" каже, що взявши все під увагу можна рішучо подати число дітей, занятих в різних заводах в Злучених Державах, на 2 і чверть мільона.

Діточа праця а здоровлє.

Може трафить ся, що хтось прочитавши про 2 мільони дітей у фабриках і майнах Злучених Держав, скаже: "Се дуже добре, що діти працюють.

"Праця се услівє здоровля."

"Хто не працює, той сам свое здоровлє підкопує."

Так міг-би дехто може сказати в невіжестві своїм.

Сказати се міг-би найскорше чоловік, що знає працю дітей при рільнім господарстві, а не знає роботи у фабриці, або майні і її впливу на діточє здоровлє.

Праця дитини при рільнім господарстві здорова. Дитина працює на поли, на здоровім воздусі, на сонци, вона розвиває ся добре, вона виростає здорова.

Праця на ріли не є односторонна: все тіло чоловіка працює, всі мязи рухають ся і розвивають ся.

При тім її ум також все занятий працює; працюючий на ріли мусить

думати про свою працю. Вона розвиває його ум, а в найгіршій разі не губить його.

Працюючи на ріді, дитина набирає практики, вчить ся, знає своїм чим далі, тим ліпше. Праця для неї найлучша школа. Дитина там понятливий челядник.

Праця дитини, чи взглядно поміч потрібна родичам і корисна. Корисна вона й суспільности. Правильно дитина працюючи при родичах на поли, не відбирає нікому працю, не викидає від роботи зрілого чоловіка, не обнижає нічиєї заплати.

Через се можна сказати:

Праця дітей в рільнім господарстві не шкодить дитині ані суспільности, але звичайно потрібна і користна і дитині і суспільности.

(З сего ще не виходить, щоби деколи не було інакше. Винятки бувають може навіть аж надто часто: то нелюдські родичі зі захланности чи з яких других причин гонять дітей до роботи, яка понад їх сили або ще частійше роблять се зі своїми пасербами махучи і вітчимами, а зі своїми пупілями і пупільками опікуни.)

Якжеж тепер супроти діточої праці на ріді представляє ся праця дітей по фабриках та майнах? Чи здорова дітям? Чи позиточна вона дітям? Чи потрібна вона суспільности? Чи позиточна вона суспільности?

Перше питанє: Чи діточа праця по фабриках і майнах користна для здоровля дітей?

Всі лікарі на те годять ся, що тілесний занепад є конечним вислідом праці дитини в склепі, майні або фабриці.

Тіло тих дітей не розвиває ся так як тіло дітей непрацюючих або дітей, працюючих при рільництві. Робота їх одноманітна. Одна лиш часть тіла працює, оден мускул або одна група мускулів рухає ся. Та часть тіла, що в руху, той рухаючий ся мускул розвиває ся, решта нидіє.

Брак належитого провітрюваня у фабриках, брехах і склепах, задуха, а нерідко і смрід, що там панує, має страшні наслідки на розвій грудий дитини і цілого її тіла.

Брак соняшного світла також багато шкоди приносить. Сонічне світло є одним з найважніших чинників при розвою і рості рослин і звірят. Як картофля у темній пивниці пускає довгі, блідожовті парости, які ніколи не зазелініють без сонця, так чоловік нидіє без сонішного сонця. Світла того як найбільше потребує здоровле дитини. Недостача його велику шкоду приносить молодому і нерозвиненому організмови дитини. Без соняшнього світла не розвиває ся тіло як слід. За те всякі хвороби в нім знаходять гарне леговище.

“Джаб” чи хоруба?

Найстрашнішим наслідком передвчасної праці суть різні хоруби. Кожний завод має свою хорубу. Від однакового занятя серед однаково нездорових обставин розвивають ся у робітників одного заводу однакові хоруби. Так немовби кожний завод не лиш мав на верха осібної форми “оверролі” як робітничий уніформ, але й в середині свого тіла кожний завод штемплований і уніформований. Кожний майже завод має свою хорубу. Хорубу таку називають заводовою хорубою або професійною хорубою. Отже: вугляні майнери мають свою заводову хорубу, якою є ревматизм; каменярі — сухоти; майнери, що добувають живе срібло, трупішніне костий; другі заводи мають другі хоруби.

Ті професійні чи заводові хоруби богато скорше хапають ся малих дітій, скорше в них розвивають ся і скорше їх доконують — як зрілих людей. Просто нема діточої праці без хоруби.

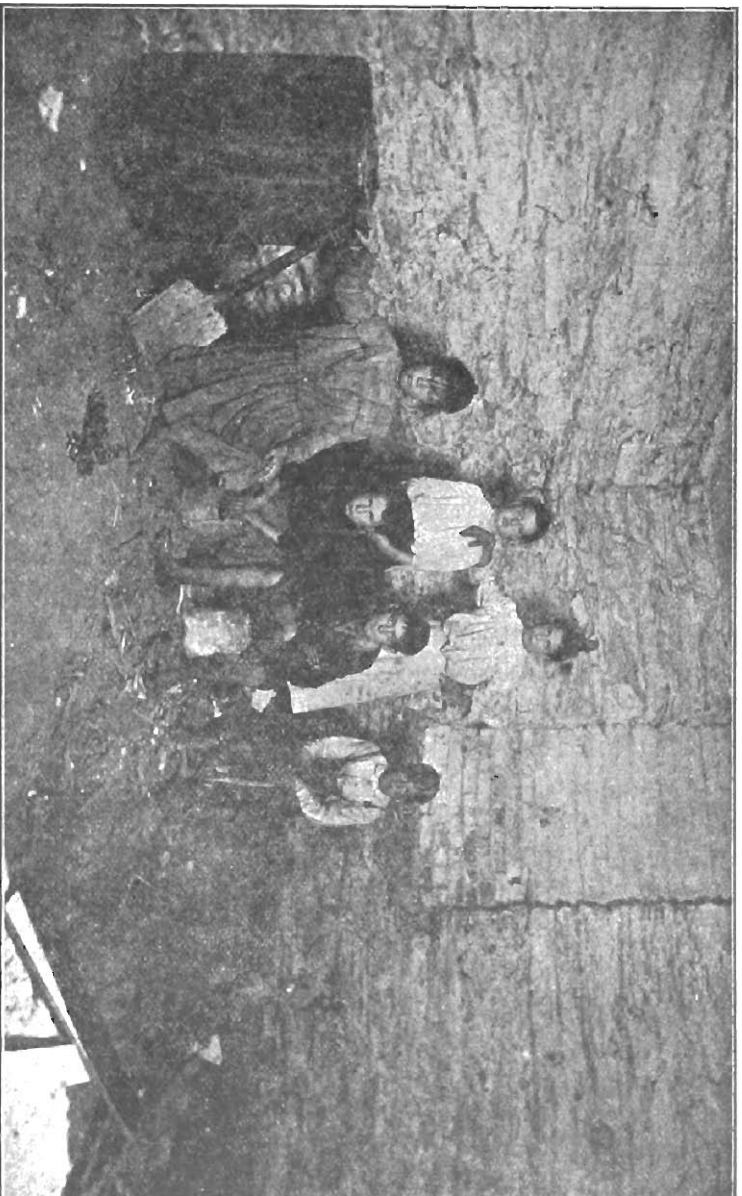
При прядженю вовни або і бавовни, хмари вовняного чи-там бавовняного пороху забивають легкі і спричиняють кашель, хоруби горла і вічну хрипку. Легкі дітій, занятих в склянних гутах, порізані скляним порошком. Легкі дітій, працюючих в тартаках, забиті деревним пилом. Діти з фабрик мила мають стало запалене повік і носа. Легкі дітій, що роблять в брехах, повні вугляного пороху. Діти, що роблять в фабриках або при виробі штучних цвітів, наражені на затроєне фарбою. Найменше задраснене тіла, зафарбованою краскою, може потягнути за собою затроєне крови.

Діти, заняті при золоченю рам до образів, дістають штивні палці. Заняті при виробі стінного паперу вмирають на повільне затроєне. Сухоти чекають дітій, занятих при виробі сафіяну, параліж дітій, занятих при гумових виробках, гангрена, долішної щоки розвиває ся у дітій, занятих виробом сїрників або їх пакованєм до пуделок; затроєне оловом розвиває ся у хлопців, що заняті при виливаню черенок, запалене легких — у дітій, що роблять солодкі цукорки.

Відай нема занятя у фабриці або майні, яке-би не потягало за собою якої хоруби у дитини. Ледво чи можна-би знайти в якій фабриці заняте для шіснайцять літної дитини, яке не пошкодило-би її на здоровлю.

Нещасні випадки.

До того погубного для розвою тіла дитини впливу фабричної праці і до професійної хоруби додати треба ще небеспеку, яка дитині грозить в більшій мірі як дозрілому чоловікови. Слідство недавно в тім напрямі переведено Минесотським Бюром Праці, показало, що хлопці до 16 року житя мають у фабриках два рази тільки нещасних випадків, що

“Ню Йорські арештанти в пивниці”.

(Огрі діти знайдено, як вони були безшвидко заняті в одній пивниці в Ню Йорку. “Хлібодавець” казав їм працювати при замкнених дверях, а одиноким їх відпочинком була забава в тій темній, брудній норі.)

(За доволом: **The Macmillan Company.** З Книжки: **John Spargo: The Bitter Cry of the Children.**)

дозрілі робітники, а дівчата до 16 літ мають 33 рази більше випадків як жінки!

До того всего додайте ще небезпеку, яка грозить дітям в часі пожегу або експлозії. Що стане ся з дитиною підчас пригоди, де зрілий чоловік розум тратить? Як почувають ся діти, замкнені у фабриці, коли вибухне пожега, а дверника нема? А навіть як є коли куда втікати, яку услугу може віддати звичайно по фабриках заведений "фаєр-ескейп" зроблений з гненої газової рури?

* * *

Додаймо все разом, і недорозвій тіла дитини через брак чистого воздуха, сонішного світла, відповідного руху і всі ті професійні хвороби і небезпечні випадки при праці від машинерії і небезпеку від огню та вибуху. Порівнаймо се з працею при рільництві, і аж тоді доперва почнім говорити про користи фабричної праці.

Але й се ще не все. Покнишо ми сказали лиш про вплив фабричної праці на тіло дитий.

Треба-б я сказати кілька слів про

вплив фабричної праці на ум дитини.

Діти, заняті по фабриках, майнах і склепах, не дістають вихованя ані образованя. Виходять вони з під впливу родичів, відразу перестають бути дїтьми, а стають передчасно зрілими робітниками і робітницями. В майнах та фабриках вони не мають ніякої нагоди навчити ся чогось путнього. Там вони чують лиш грубу, простаковату, сороміцьку бесїду, повну лайки, і проклонів.

Працюючи цілий день, вони відривають ся від школи. Школа для них не існує. Навіть як діти роблять на ніч, а в день приходять до школи, вони так умучені працею і зморені безсонністю, що школа ніякої не криносить їм користи.

Праця, яка їм припадає у нинішних фабриках, нічим не дасть ся порівнати з працею ремісника або рільника. Праця ремісника і рільника займає цілого робітника, напружує його своєю всесторонністю, розвиває його.

Цілком інакша роля робітника коло машини. Тут він не потребує знати ані складу машини ані її механізму, він не потребує думати при роботі ані про плян підприємства, його робота майже механічна, машинова, бездумна. Все що він потребує знати, се потягнути за корбу, або наложити пас або підложити матеріал до машини. Чоловік сам стає при бездумній машині бездумною частиною безумної машини. Його ум не розвиває ся, але карловатіє.

Коли одного англійського суперінтендента залізниці спитали, які люди найліпші на машиністів, відповів: "по 20 роках досвіду можу з на-

тиском сказати, що найліпшими машиністами, яких я знав, були люди найбільше механічні і найменше інтелігентні в своїй праці, яких цілком не знає місцевостий, де дешеві лікарства на полові хороби мали-би

Єсли праця при машині має дуже шкідливий вплив на ум дозрілого робітника, то який вона вплив страшний мусить мати на молоденький ум дитини, невироблений, незаписаний, а чуткий і гнучкий як віск розтоплений?

Лікарі, виховавці і другі дослідники умового розвою дитини стверджують одногосно, що ледви чи має що так убійчий вплив на ум дитини як передвчасна монотонна фабрична праця.

Назбирали вони печувані приміри, показуючі наглядно невидане давнійше мордоване умів маленьких людий.

Може найяскравішим буде примір, поданий знаним англійським ученим і суспільним діячем, Робертом Овенем. Оглядаючи раз майну в Англії, спитав ся він дванайцять-літнього працюючого в ній хлопця чи знає він бога. Хлопчина поглянув на питаючого, задумав ся, якби хотів пригадати собі, а потім каже: “Бога?.. Бога? Ні, я не знаю. Він певно робить в якій другій майні.”

Вплив праці на моральність дітий.

Рівно некорисно як на розвій умових здібностей відбиває ся праця дітий по фабриках і майнах, на їх моральність. Позбавлені доброго приміру від своїх родичів, учителів і других людий, стовплені масами в брехах, фабриках і шапах, доходять вони скоро до цілковитого морального занепаду.

Навіть кацапська газета не могла би видрукувати тих усіх слів, яких уживає ся в поточній мові фабрики або брехи.

Ні оден хлопець, ні одна дівчина не могла-би повторити батькови або матери того, що говорить ся в бресї і фабриці.

Говорив один лікар з Алентавн в Пенсилвенії до Петра Робертса, що розсліджував жите робітників в дистрикті твердого вугля в тім стейті: “Нема такого пороку, який не був-би знаний пятайцятьлітнім дівчатам, працюючим у фабриках сього міста.”

Другий лікар говорив йому: “Є в Алентавн більше нещасливих родин, зруйнованих людських жите, знищених надій і хорих тілом одиниць — як в якім другім місті такої самої величини; а все через фабрики”.

Властитель аптики в Нью Інгланд говорив до Джана Спарґа, що він не знає місцевостий, де дешеві лікарства на полові хороби мали-би такий попит і що їх купують переважно хлопці понизше 15 літ.

Словн, суперінтендент одной школи в Шикаґо, твердить, що “одна

трета часть всіх хлопців розпродуючих газети (“нюсбойс”), які ходили до його школи, була хора на венеричні хвороби.

Тисячі хлопців післанців (“месенджер-бойс”) находить ся звичайно коло найгірших домів проституції, де вони заробляють незле рабунком і обманом, але тяжко платять за заробок страшними хворобами: тілесним, умовим і моральним каліцтвом.

Не треба однак йти аж за такими яскравими примірами. Вистарчить собі представити становище молодій дівчини у фабриці і залежність її “джабу” від волі “боса” чи “формана”, а вже можна знати ті моральні відносини, в які з konieczности мусить дівчина попасти.

Словом і під моральним взглядом праця по фабриках, майнах і склепах відбиває ся в страшний спосіб на молодечих робітниках.

* * *

Зібраши все до купи, побачимо, що для працюючих дітей передвчасна праця приносить страшні тілесні каліцтва, убійчі тілесні хвороби, неминучі небезпеки, для їх ума передвчасна праця рівнозначна з духовим каліцтвом і убійством здібности і талану, для їх моральности — убійством моральних почувань, звихненем етичних засад, позбавленем доброго приміру.

Такі наслідки має для самих тих маленьких робітників, карловатіючих по склепах, фабриках і майнах.

Пожиток для суспільности з діточої праці.

А який пожиток для суспільности з тих нещасть двох мільонів знишених дітей?

Чи приносить се який пожиток суспільности та тяжко окуплена праця дітей?

Чи може ті діти, конаючі звільна при праці, окуплюють своєю жертвою добробут широких верств населеня?

Нічого подібного. Стверджено все і всюди, що праця дітей не додає нічого до добробуту робітничої верстви.

Діточа праця противно уймає багато з добробуту робітничої верстви. Діти виперають дозрілих робітників, забирають їм працю, немов викидають їх на вулицю, де вони сотками тисяч товплять ся перед брамами фабрик та над шафтами копалень і шукаючи праці обнижують заробітну платню робітників до голодової заплати, а деколи і низше. Коли знов ціна на роботу обнизить ся понизше голодової заплати себто коли робітники не потрафлять заробити досить на прожиток для своїх родин, тоді навіть робітники, що передтим своїх дітей до праці не висилали, бачуть ся примушені післати свої діти до роботи а ті викидаючи дальших робітників ще більше збільшують безробітє, обнижають заробітну заплату ще низше.

В сей спосіб діточа праця стає проклоном не лиш для поодиноких працюючих дітей, але й для цілої робітничої класи загалом.

Коли йде бесіда про користи і шкоди, які суспільність має з діточої праці, треба взяти під увагу ще одно.

Ми бачили, який вплив має праця на поодиноких дітей. Ми бачили, що багато дітей гине від хоріб, багато стає нездібними до праці на ціле житє, багато гине від випадків, а багато стає каліками; ми бачили, що передвчасна праця ділає убійчо на діточу моральність: з тих дітей виростають божевільні і злочинці.

Ті передвчасні робітники заповняють шпиталї, приюти для калік і немічних, санаторії, доми для божевільних і вязниці.

Всі ті інституції і шпиталї і доми для поправи і для божевільних і вязниці удержує суспільність, вони оплачують ся працею робітників. Робітничою кервавицею удержує ся сотки тисяч полісменів, аби ловили проступників, тисячі детективів, аби їх висліджували, сотки тисячів лікарів, аби лічили хорі діти, сотки тисячів сторожів вязниць і домів божевільних, сотки тисяч судіїв, констаблів і т. д. і т. д. Се все пожирає річно мільярди долярів, а кождий цент з тої суми вийшов з праці робітників, з їх поту і крови.

Що-ж ти скажеш, дорогий читачу, про господарку суспільности, яка наперед впихав до праці два мільйони дітей зі шкодою для дітей і всіх робітників, нищить здоровле, ум і моральність тих дітей, обнижає тим заробітну плату всіх робітників, а наконець зробивши з дітей калік, божевільних і проступців, видає мільярди долярів кровавого гроша на удержанє шпиталїв і вязниць, полісменів, судіїв і лікарів?

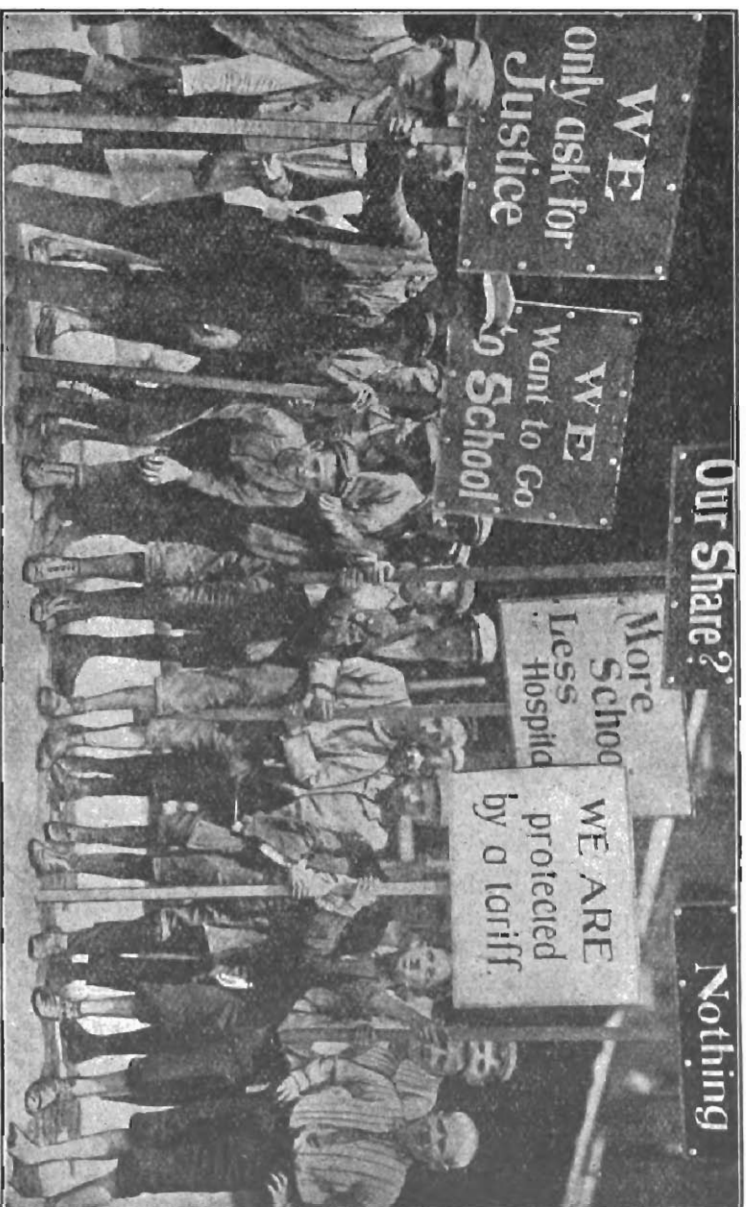
Чи можна сказати про сю суспільність, що вона добре господарує? Чи можна сказати, що в неї добрий суспільний порядок?

Як назвав-би ти, дорогий читачу, господаря, що взявби піврічного лошака до роботи, закартав його так, що не виріс-би більший від доброго вівчарського пса, окалічив його, впихав в різні хороби, а потім половину свого маєтку видав на ліченє хирляка, на будованє для него спеціальних стаєн, спеціальних ліжок, на плаченє йому спеціальних доглядачів, осібних ветеринарів?

Думаю, що ти не назвав би такого господаря ані добрим господарем, ані мудрим чоловіком.

І цілком слушно.

А прецінь той господар не зробив-би ще так по дурному і так не по господарськи, як робить нинішня суспільність американська з двома мільйонами своїх власних дітей.

Молоді робітники за молоду втягнені в класову боротьбу: страйк ткацьких робітників у Філадельфії

(За дозволком: The Macmillan Company. З Книжки: John Spargo: The Bitter Cry of the Children.)

народів, що сусідували з Жидами, звав ся Баалом, родичі свої діти кидали в огонь на офіру. Страшний безперечно звичай, спечи дитину.

Але той звичай ще й по нині заховав ся, лиш під другим видом.

Може інакше називає ся бог, якому ті жертви приносять, але зрештою не багато ріжниці...

Чому в Злучених Державах ще приносять в жертву діти?

Приходимо тепер до розслідування питання, чому в нинішніх часах поступу, культури і цивілізації уживає ся дітей до праці, яка для них так шкідлива?

Що се питання в важне, того не треба доказувати. Діти прецінь виростуть незадовго на зрілих муштин і жінок і займуть місце нинішніх людей. Діти — се будучність народа. Нинішні діти — се завтрішні горожани. Вони надія нації. Вони за якийсь час будуть народом. Вони будуть уряджувати жите суспільности, вони будуть кермувати світом. “Дитина в батьком муштини” каже англійська пословиця і розуміє під тим: які нині діти, такі завтра зрілі люди.

Калічучи дітей, ми калічимо підрастаючий нарід. Мордуючи дітей мордуємо надію нації. Забиваючи ум діточий, вбиваємо той ум, що в найблизшій будучности має обняти керму світа в свої руки. Деморалізуючи діти ми деморалізуємо суспільне покоління, яке слідує по нас.

В тім лежить вага нашого питання: Чому ми висилаємо дітей до праці? Чи може длятого ми шлемо дітей до праці, аби вони виконували роботу, яку ніхто другий не може виконувати лиш власне діти? Не длятого шле ся дітей до праці. Кожду роботу, до якої заставляє ся дітей, можуть виконати зрілі люди. Нема ані у склепах ані в майнах ані фабриках такої праці, яку лиш діти моглиби виконувати, а не зрілі люди. Кожду роботу, яку нині роблять діти, моглиби виконати зрілі робітники без шкоди для свого здоровля, для свого ума і моральности, а що найменше не з такою шкодою, як для нерозвинених дітей.

* * *

Що за причина діточої праці?

Чи тому шле ся дітей до убійчої для них праці, що їх праця конечно потрібна для суспільности? Чи тому шле ся дітей до фабрик полотна і сукна, що якби не післали їх, то люди без одежі ходили би, бо не булоби робітників, які моглиби одіж зробити? Чи тому шле ся дітей до фабрик скла, що як би не діти, ніхто другий не міг-би зробити скла і люди мусіли-би мерзнути в хатах без шиб або пити каву з долоні? Чи тому шле ся дітей до виробу цукорків, що якби не діти, люди мусіли-би обійти ся без того присмаку? Чи тому шле ся дітей у вугляні брехи, що якби не післати, не було-би кому вибрати “слейту” з вугля і ми топлячи вуглем робили-би більше диму і смроду, як огню і тепла?

Ні, не тому діти роблять по фабриках, що їх праця конче потрібна суспільности.

Маленькі діти роблять часто по суконних фабриках в Злучених Державах, аби виробити мундури для хінської армії.

Маленькі діти часто роблять по фабриках забавок для муринів у Африці.

Маленькі діти перебирають в брехах вугле, якого може половину з'уживає ся при виробі сталевих плит на военні панцирники, фабриковані у фабриках великого миролюбця Карнегі.

Маленьких дітей можна так само ужити до виробу і домів для Готентотів або буддійських божків для буддійських посів.

Діти аж надто часто роблять працю, яка для суспільности не є конечно потрібна.

* * *

Чи тому шле ся дітей до праці, що нема зрілих людей, аби зробили ту працю, потрібну для суспільности?

Отже не тому шле ся дітей до праці, що не булоби кому зробити ті річи, потрібні для суспільности. Що воно так є, показує ся найкрасше з того, що в той самий час, коли понад два мільйони дітей працюючи вбиває своє тіло і ум, в той самий час понад чотири мільйони зрілих мушчин зі здоровими силами, з розвиненим тілом, простягає свої здорові руки по працю і знайти її не може!

З сего видно, що праця дітей не потрібна суспільности.

Якби діти не зробили тої праці, яку тепер роблять, зробили-би її зрілі робітники, а зробили-би її ліпше, скорше і без такої шкоди для себе.

В добре з'організованій суспільности не можна-би заставити до праці ані одної дитини так довго, як довго ще є хотьби оден дозрілий і здоровий чоловік без праці. Доперва коли-би всі дозрілі, здорові, здібні до праці люди були заняті, доперва тоді можна-би ужити першу дитину до праці, если сего було потреба.

Не добрий був-би порядок в родині, якби діти йшли до роботи, а дозрілі члени родини їли, пили і спали до полудня.

Не можна-би назвати добрим господарем чоловіка, що 4 сильні, здорові коні у віці робочім, держить на стайні і не вживаючи їх до праці вбиває в них силу і здоров'я, а рівночасно рілю обрабляє двома піврічними лошатами вбиваючи їх також працею понад їх сили. Чи бачив коли хто так не розумного господаря? Відай нема такого газди в цілім божім світі.

Як-би такий господар знайшов ся навіть де, скоро забрали-би його до вязниці за знущанє над звірятами. В кождім культурнім краю є закони проти мученя звірят, лиш що не в усіх культурних краях є закони

проти мучення людей. В багатьох краях є “свинська конституція”, в багатьох краях ще нема “людської конституції”.

* * *

Що не конечно потрібна праця дітей нинішній суспільности, се видно не лише з числа безробітних людей, се видно також з других обставин.

Як вже сказано на початку, народи, стоячі на низькім степені культури і звичайно неслухно “дикими” звані, не знають праці дітей. Вона в них непотрібна. Люди “дикі” без неї обходять ся, хоть не знають жадних машин, що так знаменито заступають працю рук людських.

Чи мала-би праця дітей бути конечно потрібна в наших часах машини парової, бензинової, газової, електричної, коли люди видумали машини, які тисячі разів помножують вислід праці людської, заступають тисячі рук людських?

Ось погляньте лиш,

Що роблять машини.

Ось тут є подана табелька, яка показує, кількох людей роботу заступає нині один чоловік при новомодній машині. Ся табелька зладжена на підставі “Тринайцятого Річного Справозданя Комішенера Праці в Злучених Державах.” Сі цифри троха передавнені, бо дані збирано в р. 1895 і 1896. 18 літ минає від того часу. Від тоді придумано багато нових машин, які ще ліпше заступають людську працю. Але так як новіших чисел нема, будемо послугувати ся тими, які є. Вони нам дадуть достаточне понятє про величезний вплив машин на людське житє. Вони нам дадуть відповідь на багато питань, як пр: Чи потрібна діточа праця? Чи конечна людська нужда?

Ось та табелька:

Аби зробити роботу, яку при новій
машинерії робить оден чоловік треба
було в часах, коли не було машин:

При управі пшениці	22 людей
При управі рижу	4 людей
При управі кукурузи	5 людей
При виробі вил	15 людей
При виробі міхів	5 людей
При виробі мужеської обуви	10 людей
При виробі жіночої обуви	12 людей
При виробі годинників	35 людей
При виробі “оверролів”	10 людей
При виробі бочок	20 людей
При виробі шнурів	106 людей

Аби зробити роботу, яку при новій
машинерії робить оден чоловік треба
було в часах, коли не було машин:

При виробі ниток	162	людей
При виробі сира і масла	10	людей
При виробі капелюхів	8	людей
При виробі мужеських бавовняних скарпеток	115	людей
При виробі мужеських вовняних скарпеток	45	людей
При виробі шалів і колдер	38	людей
При виробі гонтів	13	людей
При різаню дерева	60	людей
При рубаню цвяхів до гонтів	125	людей
При виробі залізних рур	75	людей
При виробі шпильок	117	людей
При гиблюваню дерева	30	людей
При виробі оловяних рур	70	людей
При виробі мила	15	людей
При виробі різницьких ножів	30	людей
При виробі молотів і топорів	15	людей
При виробі ручок до сап	11	людей
При ломаню каменя	65	людей
При добуваню вугля	40	людей
При ладованю вугля і руди	75	людей
При виладовуваню з лодий	40	людей
При направі доріг	40	людей
При перевозі тягарів	200	людей
При друкованю книжок	47	людей
При відбиваню образків	56	людей
При складаню черенок	3	людей
При друкованю часописий	216	людей

Приглядаючи ся тій табельці ми мусимо спитати себе:

Як давнійше дітий не вживали до шитя міхів, то треба їх вживати
нині, коли нині робітники при машинах роблять ту роботу 5 разів
скорше?

Чи треба вживати дітий у фабриці обуви, як робітники при маши-
нах в тих фабриках виробляють обуви 10 разів скорше як робітники без
машини?

Треба вживати до друкованя часописи дітий в нинішних часах, коли
маємо машини, при якій оден робітник зробить ту саму роботу, що 216
без машини?

Треба вживати дітий нині, коли оден чоловік при машині до роблення

горшків робить роботу за десятих людей? Коли оден чоловік при машині виробляючій пили робить за п'ятих?

В Злучених Державах ще в році 1886 себто 28 літ тому, було машин зі силою 3 і пів мільона парових коний. Інженери обчислили, що ті машини заступали роботу 21 мільонів людей. Тимчасом при тих машинах працювало всего 4 мільони людей. Себто машини зробили не потрібною роботу 17 мільонів робітників. Так було майже 30 літ тому назад. А за тих “три десятки” років видумувано кожного року нові машини, які все робили непотрібною працю рук мільонів людей.

Обчислено дальше, що аби зробити ту роботу, яку в році 1886 робили в Злучених Державах парові машини та залізницї потреба-би зайняти 172 мільони людей, а тимчасом в часі 1886 усе населене Злучених Держав виносило не цілих 50 мільонів. А від того року видумано тисячі а тисячі нових машин, поставлено тисячі миль нових залізниць, прискорено їх рух, а мимо того в Злучених Державах працює еше понад 2 мільони діттих!

І ті діти працюють з великою шкодою для свого здоров'я, житя, умового і морального розвою. І ті діти працюють, хоть їх праця для суспільности не конечна, бо до кожної праці, яку вони виконують, можна ужити зрілих робітників, яких є подостатком, їх праця непотрібна, бо в два рази більше зрілих робітників, які хочуть працювати а не мають приступу до машин, їх праця непотрібна наконець ще й тому, бо машини, видумані людьми, зробили непотрібною працю мільонів робітників, себто, як не потрібна була праця діттих в часах перед видуманем машин, тим більше непотрібна вона нині в часах машин.

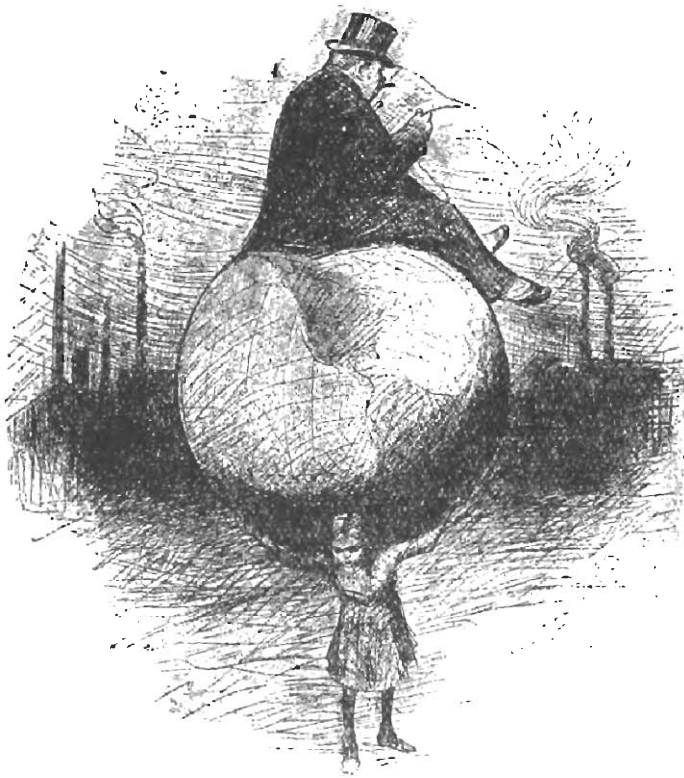
Не уживає ся отже нині діттих до праці ані на те, аби з них зробити зручних робітників, ані на те, аби поліпшити долю робітничої верстви; ані на те, аби пособити тілесному розвою дитини; ані на те, аби розвинути його ум; ані на те, аби його моральним зробити; ані тому, що його праця конечно потрібна суспільности; ані тому, що, якби діточої праці не було, люди не мали-би необхідних річий, вироблюваних дітьми.

Корінь вживаня діттих до убійчої для них, а суспільности не потрібної праці лежить де инде. Причина вживаня діточої праці лежить в організації нинішної суспільности.

Такий нині панує лад на світі, що робочі люди не мають ані землі ані машин, які конче потрібні до виробу всего добра, потрібною людям до заспокоєня потреб. Землю і машини загорнула в свої руки маленька горсточка людей, яких звемо капіталістами. Капіталісти, маючи землю, з якої все походить, і машини, які нині потрібні до вироблюваня всего добра, наймають робітників і заставляють їх виробляти все добро, потрібне людям. За роботу капіталісти дають робітникам маленьку частину або вартість частини добра, виробленого робітниками, а решту ховають

для себе як свій “зиск”. Все, що нині виробляє ся, виробляє ся не тому, що воно потрібне людям, але тому, що виріб приносить зиск капіталістам. Для того зиску капіталісти виробляють всяке добро. Як нема зиску з якого виробу, капіталісти не виробляють його. Для зиску горсгочки людей трудить ся нині світ. Для того зиску капіталісти наймають робітників і кажуть їм робити.

Але вганяючи ся за зиском, оден капіталіст все входить другому в дорогу. Капіталісти, що в їх фабриках робітники виробляють те саме

добро, ворогують зі собою. Кождий з них хоче свій виріб продати, хотьби виріб другого капіталіста мав зогнити. Кождий хоче прибильшити свої зиски, хотьби другий мав зруйнувати ся.

Безпошадна йде борба межи капіталістами за зиски. Різні в способи тої борби. Просто всякий спосіб добрий, як лиш він завертає зиск до кишені. Війна і морд і знящене також добрий спосіб, як лиш приносять зиск.

Звичайним добрим способом є знижуване ціни на добро. Як котрий капіталіст знижить ціну, люди в нього купують а не у другого капіталіста. Ось тому кождий капіталіст хоче знижити ціну на свій товар і через се обнижене стягнути купців до себе, а зиски до своєї кишені. Аби мочп

і ціну спустити і зиски стягнути до кишені, капіталіст мусить подбати, аби виріб коштував його як найменше. Як кошта виробу будуть невеликі, тоді він і ціну зможе спустити і зиски зробити. Аби виріб тано коштував, він мусить дивити ся, аби машини не коштували дорого, себто, щоби вони робили більше і ліпше як другі, і аби люди, що їх обслуговують брали як найменшу плату. Як машина буде найліпша, себто найліпше буде робити, а робітник добре буде робити а за низьку заплату, тоді він може сподівати ся зиску.

Ось тому капіталіст наймає дешевого робітника. Тому він волять англійського робітника більше як родовитого американського, а чеського більше як англійського, а польського більше як чеського, а українського більше як польського, а італійського більше як українського, а індійського більше як італійського, а хінського більше як індійського, а дитину більше як хінського робітника. Бо дитина з усіх найтанший робітник.

Ось тому капіталісти так кричуть: “Подавайте нам свої діти!”

Ось тому американські христіяни дають тисячі доларів на ялинку дітям перед Різдом, а сотки тисяч дітей замикають у фабриках святочних цукорків і видушують з них мільони доларів собі на ялинку.

Ось тому американські патріоти шлють жовнів до Мексику змити пляму з американської хоругви, але не дають змити плями, яка від диточої крові закисла на ній.

Ось тому деякі побожні фабриканти сотки тисяч доларів видають, аби купити рідкий образ Дитяти-Ісуса, а рівночасно сотки тисячів малих дітей, яких так любив Ісус Христос, держать в своїх фабриках зі страшною шкодою для їх здоровля, умового розвою і моральности.

Не виноваті тут на загал ані поодинові фабриканти, що тих дітей наймають. Не виноваті також родичі, що дітей до фабрики наймають. і одних і других з однаковою силою лад суспільний примушує робити те, що вони роблять.

Родичі примушені посилати дітей до фабрики, бо при нинішнім ладі вони тратять велику часть виробу своїх рук і не можуть удержати своєї родини, головно як вона численнійша.

Капіталістів суспільний лад примушує наймати дітей, найтанших для нього робітників, бо при нинішнім ладі, опертім на конкуренції, вони примушені зменшати заплату робітників і шукати робочих рук, яких удержане найтанше, заплата найнижша.

“Підвалини світа звальють ся старі”...

Але сей “лад” (властиво: нелад) суспільний упасти мусить. На його місце прийти мусить другий, справедливійший. Ніякий суспільний лад не був вічний, хоть людям, що в його часах жили, здавало ся, що той лад вічний. Впало вже багато “ладів”. Впаде і сей лад, який вчені звать “капіталістичним ладом.”

Заведення другого ладу бажають сотки мільонів людей, покривджених нинішнім ладом.

Заведення його добивають ся десятки мільонів свідомих і зорганізованих робітників світа.

Лад, якого вони бажають, хотять, і за який вони боруть ся, вчені називають “соціалістичним ладом”.

В тім ладі цілий народ разом буде мати все майно, якого разом вживає, а приватна власність буде існувати лиш що-до тих річий, які люди особисто вживають.

Всі фабрики, копальні, всі залізницї, стріткари і другі средства витворюваня і перевозу будуть власністю цілого народа.

Все, чого люди вживають для себе: їда, хата, одежа і др. буде власністю поодиноких людей.

Такий лад принесе багато добра для народа. Межи иншим наслідком такого ладу буде се, що народ працюючи на своїй власній землі, в своїй фабриці чи копальні, не буде мусів віддавати ані крихітки плоду своєї праці на другого. Кожий чоловік має дістати повний витвір своєї праці. Ніхто не буде побирав зиску з плодів чужої праці. Не будуть тоді ніякого добра робити для того, що воно якомусь лїнхови зиски приносить; тоді кожду річ буде робити ся лиш тому, що її народови потреба. Як ніхто не буде видушувати зисків з другого, а кожний буде діставати повну вартість плодів своєї праці, то і не буде треба і не буде можна обнижати комунебудь заплату. Ось чому не буде потреба і не буде можна займати дітий до праці якої небудь шкідливої їх здоровлю або умови або моральности.

Зникне тоді та найстрашнійша нечесть цивілізованих часів без слїду.

Змиєсь тоді з прапорів та страшна пляма. Вийдуть тоді діти з душних фабрик і угольних “брех”.

Не будуть їх калічити машини.

Не будуть гинути на пасах або в зубах тих мертвих невільників людей.

Не будуть нидіти тілом від духоти, випарів, без воздуха і сонїшого світла.

Не будуть карловатїти податливі діточі уми.

А вийдуть вони всі на поля, квітчасті луги, будуть радувати ся величавою природою, красними видами, втіпати ся шумом моря широкого і вікових лісів.

Будуть вони мали достаточну волї, часу і нагоди користати зі скарбів людського ума, ум розвивати скарбами людського знаня, а чувство перлами людської штуки.

Ось тоді доперва діти стануть виростати на здорових тілесно, зрілих умовах і незломаних морально робітників, не рабів, а панів всего світа.

От тоді доперва сповнить ся заповідь Великого Приятеля Дітей, що говорив:

“Пустіть до мене своїх малих діточок!”

“Поки сонце зійде, роса очи виїсть.”

Та до часу, поки настане сей справедливійший лад на світі, ще багато дітей може згинуть передчасною смертю від нещасних випадків або хоріб, знидіти від тяжкої праці.

Через те ніяк не можна відкладати ратованя тих нещасних жертв винішнього суспільного неладу. Як є нині хоть оден спосіб, яким можна-би зменшити се нещастє, треба його ужити. Хоть-би ним лиш одну дитину вратовано, не треба його залишити.

Таким способом, яким ще найбільше дітей можна-би вратувати, був-би національний закон, наказуючий працю дітей. “Національний” закон значить закон не розтягаючий ся лиш на оден стейт, але на цілі Злучені Держави. Закон стейтовий нічого не порадить: він лиш примушує капіталістів перенести своє підприємство поза границі такого стейту, себто він лиш пересуває нещастє з одного місця на друге, а не усуває його. Ще частійше такий стейтовий закон доводить до невиконуваня такого закона. Стейтовий уряд, аби не виганяти який промисл зі свого стейту, дивить ся через палці на протизаконне затруднюване дітей, або ріжні обманьства, що тому пособляють. Ось через що треба “національного закона”.

Той закон повинен установити вік дітей, які не повинні працювати, на 16 літ. Він повинен зробити шкільну науку примусовою для кожної дитини до того віку. Він повинен установити фабричних інспекторів, платних державою урядників, які малиби право і власть відбирати дітей з фабрик і майн, і давати до школи. Той закон нарешті повинен зарядити як найширшу поміч зі сторони держави для дітей, учащих до школи. Всякий другий закон не принесе ніякої полєкші — як показує практика в богатих краях.

Такий закон принесе велику користь не лиш самим дітям, але і цілій робітничій класі.

Робітники повинні голосувати лиш за партією, в якій програмі стоять такі точки, а не пусті голословні обіцянки “усуненя нещастя діточої праці”, або “полагодженя справи працюючих дітей” або які другі отсим подібні.

Рівночасно робітники самі межі собою повинні дивити ся, через що родичі посилають дітей до роботи. Нераз воно так буває, головно серед наших імїгрантів, що родичі висилають дітей до фабрики, хоть їм гроший, зароблених дітьми, конечно не потреба. Нераз батько (властиво не

батько, а звір найдикший!) висилає дитину до брехи і на рахунок двох долярів, які дитина має принести в суботу, не цілий тиждень.

Нераз мати (не мати, а звір найлютіша) шле дочку шестилітню до бавовняної фабрики і за пару долярів, дорого окуплених здоровлем власної дитини, купує для окраси своєї гупої голови капелюх, в яким виглядає як ворона з павиним пером у хвості.

Ще частійше таких звірств правдивих допускають ся різні “опікуни.”

Проти таких всіх випадків, де родичі або опікуни, не примушені konieczною, шлють дітей на повільну загибель, повинні виступити самі робітники.

Памятати повинні:

Усунене дітей з фабрик чи з майн чи зі склепів лежить в інтересі робітників.

Християни при тім най пригадають собі слова Вчителя:

“Що зробите одному з тих найменших, мені зробите!”

Най Християни не дозволять, аби суцні заповіді християнства виповняли “безбожники”, а Християни ограничали ся до лицемірного виповнюваня дрібних формальностей.

В С Я Ч И Н А

КОЛИ В НЮ ЙОРКУ Є НЕДІЛЯ, 12 ГОДИНА В ПОЛУДНЕ, ТО Є В:	
Амстердамі в Голяндії	неділя, 5 год. 20 мін. по пол.
Берліні в Німеччині	неділя, 5 год. 54 мін. по пол.
Атенах в Греції	неділя, 6 год. 35 мін. по пол.
Константинополи в Туреччині	неділя, 6 год. 56 мін. по пол.
Гамбургу в Німеччині	неділя, 5 год. 10 мін. по пол.
Лондоні в Англії	неділя, 5 год. ——— по пол.
Парижи в Франції	неділя, 5 год. 9 мін. по пол.
Римі в Італії	неділя, 5 год. 50 мін. по пол.
Відни в Австрії	неділя, 6 год. 06 мін. по пол.
Київі в Росії	неділя, 6 год. 56 мін. по пол.
Петербурзі в Росії	неділя, 7 год. 1 мін. по пол.
Львові	неділя, 6 год. 36 мін. по пол.
Пекінгу в Китаю	понеділок, 12 год. 52 мін. рано
Йокогамі в Японії	понеділок, 2 год. 19 мін. рано
Шікаго в Илиной	неділя, 9 год. ——— рано
Сен Франциско в Калифорнії	неділя, 11 год. ——— рано
Бомбаю в Індіях	неділя, 9 год. 51 мін. вечером

(Доба числена від 12 години в ночі до 12 год. в ночі.)

ЧЕРЕЗ ЩО Є БЕЗРОБІТЄ?

“Вісімнайцятьє річне справозданє” Злучених Держав подає, що на кождих тисячу безробітних 506 не працює в наслідок замкнення підприємств або тому що не може знайти роботи,

237 не працює через хворобу,

65 через свята,

23 через злу погоду,

22 через страйк,

17 через нещасний випадок,

3 через п'янство.

У решти причина не подана.

“ГІСТОРИЧНЕ!”

Якби Адам жив на світі, як говорять рабіни, якби від того часу жив до тепер і мав вже тепер 6 тисяч літ, як кажуть рабіни, а якби кожного року ошаджував по тисячу доларів, наш шановний, старенький прародич мавби тепер маєтку шість мільонів доларів, якими не мігби заплатити навіть проценту від однорічного доходу містера Ракифелера?

Питанє: Яким чесним способом містер Ракифелер надбав таку

...

БОГАТСТВА ДЕРЖАВ

Національне багатство Злучених Держав	вносить	130	мільярдів дол.
Національне багатство Великої Британії	вносить	80	мільярдів дол.
Національне багатство Франції	вносить	65	мільярдів дол.
Національне багатство Німеччини	вносить	60½	мільярдів дол.
Національне багатство Росії	вносить	40	мільярдів дол.
Національне багатство Австрії	вносить	25	мільярдів дол.
Національне багатство Італії	вносить	20	мільярдів дол.
Національне багатство Бельгії	вносить	9	мільярдів дол.
Національне багатство Еспанії	вносить	5½	мільярдів дол.
Національне багатство Голандії	вносить	5	мільярдів дол.
Національне багатство Португалії	вносить	2½	мільярда дол.
Національне багатство Швейцарії	вносить	2½	мільярда дол.

НЕ ЗРОЗУМІВ.

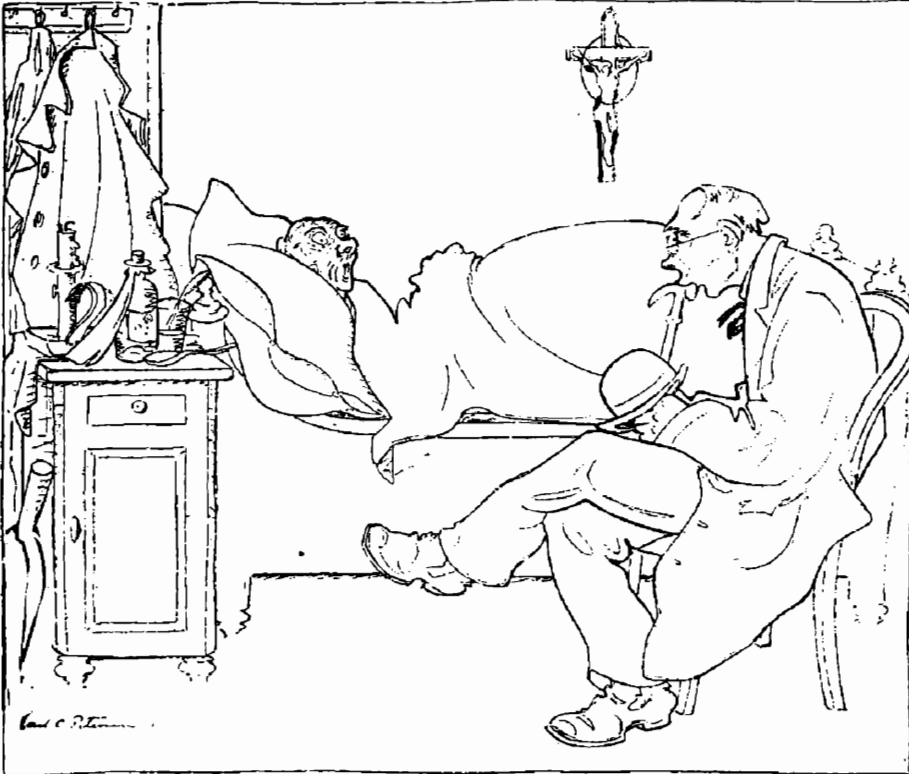
Капіталіст кричав: “Ти не розумієш? Ми мусимо мати поділ праці. Він мусить бути! Ми мусимо мати поділ праці!”

Робітник відповів: “Я також є за тим, аби був поділ праці. Я також є за поділом праці. Я хочу, аби взяти частину праці у тих, що її мають за багато, і дати тим, що її мають за мало. Вдоволений тепер?”

Але очевидно, капіталіст не був.

ГУМОР І САТИРА

ПРАВО АВТОРСТВА.

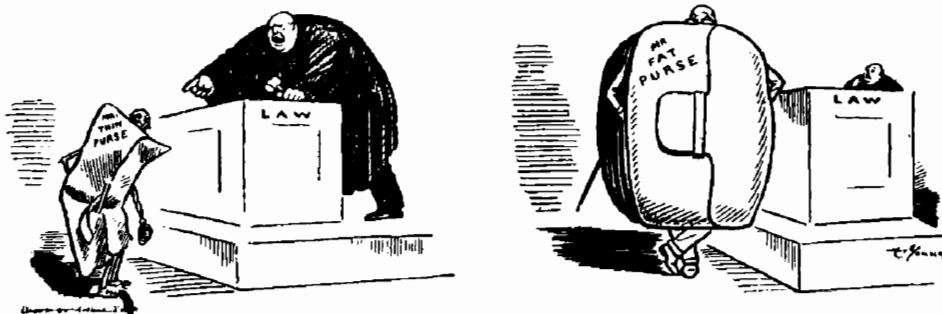

Хора: "Кілько вам належить ся, пане доктор?"

Лікар: "Десять долярів."

Хора: "То ви мені ніщо не слухаете за те, що я рознесла тиф по цілій вулиці?"

ДЕЩО ПРО ЗАКОНИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Як виглядає судова розправа над Тонкою Калитою, а як виглядає судова розправа над Повною Калитою?

Російський цар, сам особисто ласкаво присутний при переслуханню бунтівників в Петропавловській кріпості:

“Аво! Спішіть ся! Най обжаловані скоро признають ся! Я за годину маю бути у церкві Спасителя на богослуженю!”

Учитель: “Що значить бути лінивим?”

Учень: “Бути лінивим значить хотіти, аби мала сестра все робила що ви маєте робити.”

Поділ Маєтку в Злучених Державах

Притча про голубів.

Не жаден “несовістний агітатор”, але сам архидіакон Пейлі славний англійський теолог, оповідає таку притчу:

На поли зі збіжем є сто голубів. Кождий з них може збирати собі тільки збіжа, кільки забажає і там, де хоче. Так кождий з них повинен робити, беручи, кільки йому треба, але не більше. Але вони того не роблять. Девять десять девятьох з них збирають все збіже на купу, лишаючи для себе лиш половину і сміте. На купу збіжа сідає собі оден голуб, чи не найгірший з усеї громади, розгнізджує ся на збіжу, їсть, не їсть, більше псує як споживає. Так робить через цілу зиму, а решта девять десять девять голубів сидить довкола купи захланного голуба і приглядає ся його псоті. Як жеж котрий з голубів почує голод надто сильно і дзьобне зерно з купи, тоді всі голуби злітають ся на нього громадою і роздирають його на кавалки.

Теолог додає:

“Якби ти побачив де щось подібного, то не бачив-би ти нічого більше як лиш те, що діє ся кождого дня межі людьми.”

“Межі людьми видиш, девять-десять девятьох гарує і тяжкою працею збирає на купу всякого лишнього добра для одного. А той оден, аж надто часто найслабший з

межі них або навіть просто найгірший, або дитина, або божевільний, або дурак. А тамті нічого самі не дістають для себе, лиш маленьку і то найплохійшу частину того добра, яке вони витворили своєю пильною працею. Вони глядять спокійно, як плоди їх праці споживають або псують. А як котрий з них возьме або лиш діткне ся частинки запасу, зібраного ними, тоді всі лучать ся проти нього і вішають його за крадіж.”

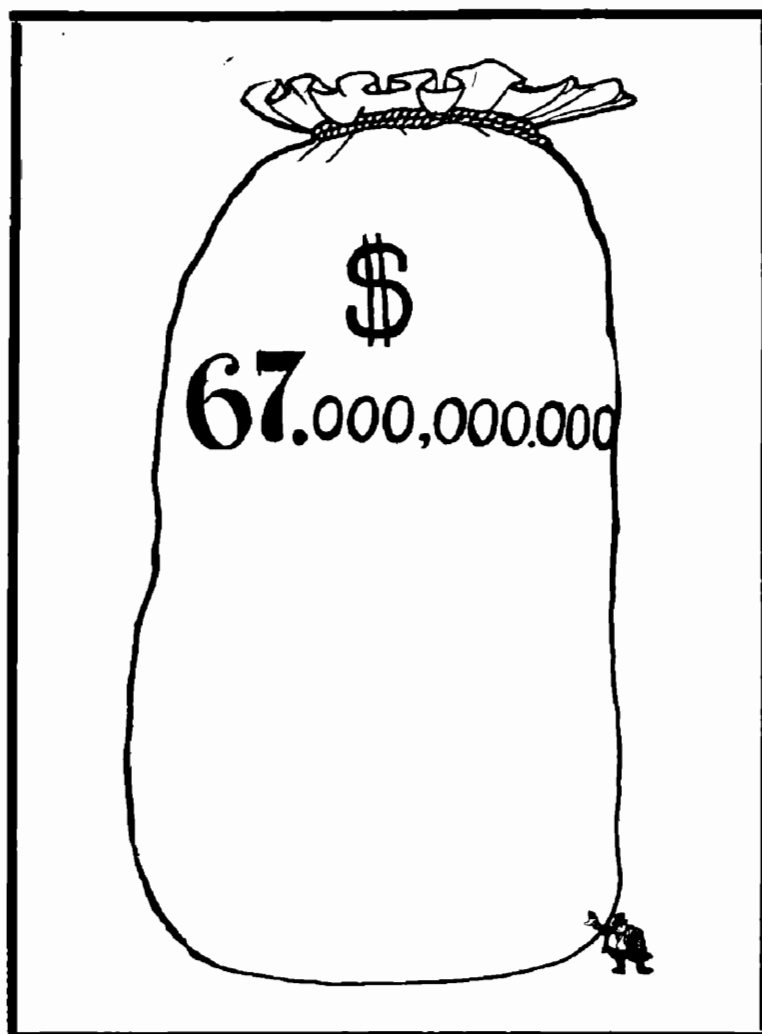
Так казав др. Пейлі, славний англійський теолог. Очевидно таких теологів нема багато. Якби так ніні в Америці всі проповідники почали так отверто говорити правду як др. Пейлі, скоро мали-би ми в Америці великі зміни. Др. Пейлі не бояв ся говорити правду про суспільні відносини. Др. Пейлі не забув на науку Христа. Др. Пейлі не станув на службу тих, проти котрих сам Христос остро виступав. Таких теологів як др. Пейлі здало-би ся більше.

Др. Пейлі в своїй причті дуже гарно і просто змалював несправедливий розділ маєтку. Доказувати відай не треба, яка се важна справа поділ маєтку.

Поділити ся маєток якого краю добре, справедливо, запанує щастє і добробут в народі.

Поділити ся маєток якого краю несправедливо, припаде одним біль-

ше, як їм належить ся, а другиметок розділений, будемо мали по-менше, як їм належить ся, піде половину відповіді на питанє: як жи-краю голод, нужда, хороба, смерть,ють люди того краю?

злочин. До того і тим, що більше ді-стали, як їм належить ся, щастя не принесе несправедливе винадго-родженє.

Ось чому треба приглянути ся, як розділений маєток того краю, де ми живемо. Як будемо знати, як ма-

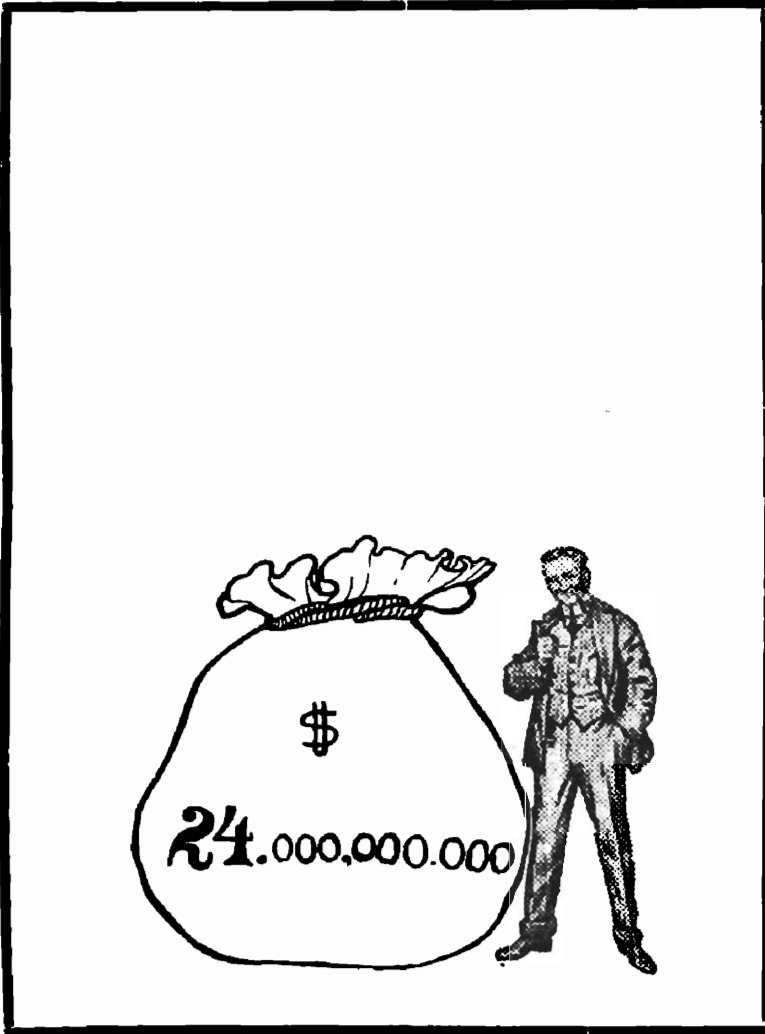
Подивім ся, чи розділ маєтку Злу-чених Держав подібний до госпо-дарки нерозумних голубів, про я-ких розказує в своїй гарній причті славний англійський богослов.

Робітники, лани і підпани.

Лукіян Сенієл, якого уважають

за знатока статистики*), розібрав докладно вислід конскрипції (“цен-

Всіх людей Злучених Держав працюючих в якімнебудь заводі, по-

зус”) з року 1900 і прийшов до такого висліду:

*) Статистика — се дані факти, зібрані і впорядковані, а відносячі ся до народа, держави, або частини народа або держави, здоровля, довжини життя, власности, багатства і т. и. народа, головно як ті дані і факти дадуть ся представити рахунками. Наука, що займає ся збиранем, впорядкованем таких даних і фактів та робленем заключень з таких обчислень, називає ся статистикою.

ділив Сенієл після маєтку на три маєткові кляси:

1. Плютократська (“плютос” значить в грецькій мові: багатство), до якої належать найбагатші люди банкирі, фабриканти, і т. п. 2. Середна кляса, до якої належать переважно фармери, малі промисловці, кушці, лікарі, попи, адвокати і т. п. 3. Пролетарі, до яких належать переважно зарібники. •

Сеніел подає число осіб, що належать до найбагатшої "плююкратич-

шими словами сказати можна, що на кожду сотку долярів маєтку Злу-

ної" кляси, на 250 тисяч 251 душ; число осіб, що належать до "середньої кляси" на 8 мільонів 429 тисяч 845 душ, а число пролетарів на 20 мільонів 393 тисячі 127 душ.

Отже найбагатша кляса, до якої належить мало-що понад 250 тисяч осіб має разом маєтку 64 мільярди долярів. Сей їх маєток становить 70 і пів проценту всего маєтку цілих Злучених Держав. Ін-

чених Держав 70 долярів і 50 центів належить до найбільших богачів Злучених Держав. А тих богачів така маленька горсточка, що на кожду сотку людей ледво один такий галапас припадає.

Друга кляса людей, кляса середних богачів, має майже 8 мільонів 430 тисяч душ. На кожду сотку людей завятих в яким небудь занятю в Злучених Державах при-

падає таких богачиків двадцять дев'ятьох. Всі вони разом мають маєток, вартости 24 мільярдів доларів. З кожної сотки доларів маєтку Злучених Держав належить до сеї класи 25 доларів і 30 центів. Як бачимо, ся класа людей є числом своїм є понад трийцять три рази більша від найбогатшої класи. Та хоть є їх 33 рази більше, помимо сего їх маєток є майже три рази менший.

Трета класа, пролетарі, є найбільша, бо виносить понад 20 мільонів 393 тисячі душ. На кождих сто людей зайнятих в якимнебудь фаху в Зл. Державах, припадає 70 пролетарів. Та хотья вони числом найчисленніші то маєток їх невеликий, бо вартує всего 4 мільярди доларів. Се значить, що на кожду сотку доларів маєтку Злучених Держав припадає на сю найчисленнішу класу ледво 4 долари і 20 центів.

Сей поділ маєтку Злучених Держав в році 1900 можна представити трема поданими висше образками, по книжньому званими "діаграмами".

На сих трьох образках бачимо три людські постати різної величини. Кожда фігурка представляє одну класу людей. Майнер з джаганом пролетарів, усміхнений бизнесмен класу середних капіталістів, а маленька а груба фігурка зображає найбогатших капіталістів.

Фігурки є різної величини. Чим більша фігурка, тим більше людей належить до тої класи людей, яку вона зображає. Майнер тому такий великий, бо пролетарська класа, яку він зображає становить 70 процент населеня, се б то на кож-

дих 100 людей є 70 пролетарів. Фігурка, з'ображуюча середних богачів, менша від майнера, бо середних богачів в богато менше як пролетарів: їх лиш 29 припадає на кожду сотку людей. А ще менша трета фігурка, з'ображуюча найгрубших капіталістів. Лиш оден такий капіталіст припадає на кожду сотку працюючих людей. Тому і фігурка така маленька як-би зображала яку насікому.

Коло кожної фігурки стоить мішок з грішми. Кожний мішочок представляє маєток тої класи людей, коло котрої фігурки він стоить. Чим більший мішок з грішми має фігурка, тим більше маєтку має та класа людей, яку та фігурка з'ображає. Тому той маленький, як насікома, округлий як кульочка, грубий капіталіст має величезний мішок, бо плютократична класа, яку він з'ображає має величезний маєток 67 мільярдів.

Середній богач має мішок середної величини. Маєток тої класи менший від маєтку плютократичної класи. Класа середних богачів майже трийцять разів численніша від плютократичної класи, але маєток її майже три рази менший від маєтку плютократичної класи.

Як-би весь маєток плютократичної класи поділив рівно межі людей тої класи, то кождий плютократ дістав-би 268 тисяч доларів. Якби весь маєток класи середних богачів поділив по рівному межі людей, що належить до тої класи, то на кожного чоловіка з тої класи

си припадав-би маєток яких 2 тисячі 800 доларів, себто коло 95 разів менший як на кожного чоловіка плітократичної класи.

Наконець мішок, що зображає маєток найчисленнішої класи, є найменший, бо маєток пролетарської класи менший і від маєтку плітократичної класи і від маєтку класи середних богачів. Маєток пролетарської класи вносить лиш 4 мільярди доларів, себто являє ся майже 6 разів менший від маєтку класи середних богачів яка від класи пролетарської майже два і пів рази менша числом. Рівночасно маєток пролетарської класи є 17 разів менший від маєтку плітократичної класи, яка коло 80 разів менша числом від класи пролетарської!

Якби весь маєток пролетарської класи поділити по рівному межі людей з пролетарської класи, то на кожного пролетара припав-би маєток яких 200 доларів, себто коло 14 разів менше як пайка, на кожного середного богача припадаюча з поділу маєтку середньої класи межі її людей, або тисячу 300 разів менша від пайки, припадаючої на кожного плітократа з рівного поділу маєтку плітократичної класи межі людей, що до тої класи належать.

При сих рахунках і при сих образах треба звернути увагу на одну недокладність. А саме Сеніел, що робив сі обчислення, брав за підставу не число всіх осіб в Злучених Державах і маєток тих осіб. Він брав під увагу лиш особи, які за-

няті при якійнебудь роботі, в якійнебудь заводі або фаху. Зате виключив з рахунку ті особи, що не роблять в ніякім фаху і маєток тих осіб. Через се повстала недокладність. Правда, в пролетарській класі ледво чи знайде ся особа, що не робить і має який маєток, але в класі середній таких осіб є безперечно багато. А вже в найбогатшій класі таких людей, що нічого не роблять і зате після нинішньої справедливості великі маєтки мають, є дуже а дуже багато.

Через те якби справити повніший рахунок в сій точці, тоді порівнянє маєтків трьох клас вийшло-би ще більше різке. Ще більша вийшла-би нерівність поділу.

Наконець памятати треба, що сей рахунок відносить ся до року 1900 За 13 літ, які від того часу минули, змінило ся багато і то не на користь пролетарів. Маєтку приробив нарід багато, а пролетарі не багатші, але бідніші, як були перед тим. Коштом їх праці збогатили ся капіталісти.

Ще давніший рахунок.

Др. Чарлс Б. Спар видав в році 1895 книжочку під заголовком: "Теперішній розділ маєтку Злучених Держав." Книжки сеї вживають по каледжах і університетах. Нікому не вдало ся доказати нестійності виводів автора. Його обчислення відносять ся до часу, в яким книжку видано, себто яких 20 літ тому назад. Від того часу обставини не поправили ся, а противно погіршили ся.

Спар подав ось таку таблицю для

зілюстрованя розділу майна Злучених Держав.

В Злучених Державах було в 1895 році — 13 мільонів 500 тисяч родин. Те число родин Спар поділив на чотири маєткові групи: на богачів, на середно богатих, на бідних і нуждарів.

До першої групи, себто до найбогатших родин належало 125 тисяч родин, себто на кожних сто фамілій одна належала до богачів. Ціла та група найбогатших фамілій мала разом масток вартости 32 мільярди 880 мільонів доларів. На кождо фамілію припадало пересічно 263 тисячі 40 доларів.

Друга група середно богатих людей числила 1 мільон 362 тисячі 500 родин, себто на кожних сто родин в Злучених Державах припадало пересічно 11 родин середно богатих. Та ціла група середно богатих людей мала маєтку на 29 мільярдів 320 мільонів, або по 14 тисяч 180 доларів пересічно на кождо фамілію з тої групи.

Трета група бідних фамілій, до якої належало 4 мільони 762 і пів тисячі родин, мала маєтку на 7 мільярдів 800 тисяч доларів. Пересічно припадало 1 тисяч 639 доларів на кождо фамілію з тої групи.

Послідна група, нуждарів, найчисленнійша, бо мала аж 6 мільонів 250 тисяч родин. На кожних 100 родин було 50 таких нуждарських родин. Вони не мали жадного майна.

Сей рахунок дуже добре пояснює нерівний розділ мастку Злучених Держав. На жаль в нім приходять

такі високі числа, що його як слід розібрати може лиш чоловік, що мав більше часу вчити ся рахунків як се певно мали читачі отсих стрічок. Ось тому попробуємо представити се простійшим приміром, де не буде високих рахунків.

Припустім, що посол Петрицький заагітував багато наших людей до Америки і дістав по пятці за кождо “штуку”. От їдуть вони до Америки. Але попали вони на великанський корабель, що хотів похвалити ся скорою їздою. Їхав корабель скоро і неуважно тай розбив ся на ледяну гору. Стали люди ратувати ся на лодки. Богато їх втопило ся, а припадок вже так зробив, що сотку людей викинуло море на остров богатий хоть безлюдний. Не мали ті люди зі собою нічого, що конче потрібне до життя: ані їди, кромі тої, що в жолудку, ані одежи кромі тої, що на собі. Жили з початку як дикі люди: то дикими овочами то корінцями то рибою. З часом придумали способи, як полювати, як землю управляти, навчили ся як дикі звірята освоювати і від них брати молоко, шкіри. Загаздували ся як слід. Зачало їм добре поводити ся. Аж ось виступає раз перед ту громаду оден чоловік, що був колись в галицькій повітовій касі і членом місцевого церковного братства і добре вмів рахувати на свій бік.

Ось він і каже наложивши окуляри на ніс, аби виглядати на мудрого чоловіка: “Панове громадо! Так як ми до тепер жиємо, так довше жити не можемо. Ми всі в купі працюємо і всі в купі уживаємо того,

що зробимо. Воно ніби так і добре. Але воно не добре. Се нічого іншого як соціалізм, видуманий жидами, або анархізм, одним словом. Такий лад се не лад, не порядок, а розбій. Ніхто з вас прецінь не може назвати ніякої річи своєю власною. Ані дороги, ані поля ані плуга ані ослиці. Все наше спільне. Нема нічого мого, нема нічого твого. Чиж не ясно, що се так, немовби хто нас обрабував до гола. Обрабований до нагого чоловік також не має нічого свого і ніхто з нас не має також нічого свого. З сего ви ясно бачите, який розбійничий той лад, який ми завели. Сей лад до того ще противний натурі людській. Він наконєць противить ся законам божим! Не вірите, читайте посланіє графа Шетицького!

Ось тому я раджу поділити ся всім, що ми тут маємо. Ліпше мати на свою виключну власність щось, як ніщо! Хто за мною, руки в гору!"

Були се самі наші люди, а наші люди все голосують за першим внесенем, яке приходить під голосоване. Така вже руська натура. Ось і підняли всі руки до гори.

"Хто против того, най піднесе руку!" — каже дальше бесідник.

Декількох хотіло піднести руку "проти", але їм звернули увагу, що вже підносили "за". А підносити "за" і "проти" — се навіть на Руси не водить ся. По таким поясненню "опозиція" замовкла. Стали ділити. Наперед землю. Сто було людей: тож поділили всю землю острова на 100 рівних частий. В кожній частинці було тільки саме ліса, лугів і

землі управної, що в кожній иншій. Кожний зі сотки людей сподівав ся дістати ось таку частинку, одну сотну пайку всего острова. Але не так стало ся.

Лиш люди поділили остров, лиш кожний хотів обгородити свою пайку, аж тут виступає наш патріот з повітової каси і каже: "Панове братя! Ви послушали моєї ради і рішили поділити землю, аби не жити як які анархісти. Але не в поділлі штука, а в тім, як поділити. Можна поділити землю так, що сей поділ бувби ще безбожнійший як анархізм! Р о б л ю вас осторожними на те, що поділ повинен бути переведений після законів, признаваних у всіх поступових краях. Після тих законів весь остров належить до мене, бо я його перший побачив. Я його дідич, ви не маєте до него права." На се не всі згодили ся, хоть були се самі наші люди, що не люблять думати. Деякі виступили і кажуть: "Та й нам сей остров належить ся, бо ми на него перші вступили. Ми також дідичі". Тоді вже і треті виступили тай собі кажуть: "Ми найбільше обрабляли сей остров. Ми його дідичі!" Счинила ся сварка. Довго вона тревала. Нарешті патріот з галицької повітової каси, той, що перший побачив остров, змовив ся з патріотами, що не були в повітовій касі, а перші вступили на остров, та разом постановили обрабувати людей, що найбільше робили коло управи острова для спільного добра громади. На нещастє ті послідні не лиш, що самі не боронили ся перед розбоем, (їх було багато

і вони легко могли-би побити і патріота з повітової каси і патріотів, що в повітовій касі не були), але вони повірили патріотам, які їх запевнили, що вони вже подбають за народне добро, спустили ся на них, надіючися, що вони їх оборонять. Поділ вів ся довго, як виборчий протест в Галичині. Нарешті проголошено вирок, який успокоїв і вдовольнив усіх.

Патріот з повітової каси дістав 55 пайок землі за те, що перший побачив острів. А одинадцятьох патріотів, що перші вступили на острів, дістали 32 пайки землі, а 88 непатріотів, що острів обрабляли, дістали 13 частин землі.

Так вони поділили ся усім: “Було 100 коров, от і поділили вони їх так, що патріот з повітової каси дістав 55 для себе, одинадцятьох патріотів, що перші на острів вступили, дістали 32 корови для поділу межі себе, а 88 найтяжше працюючих людей дістали 13 коров межі себе.

Так вони поділили ся всім, що лиш мали і що лиш ділити було можна.

І мав патріот з повітової каси більше як половину всего добра для себе, а 11 патріотів, що перші вступили на острів, майже третину всего добра, а 88 чорноробів не цілу шестину всего добра.

І мав патріот з повітової каси 19 разів більше майна як котрий небудь з патріотів, що перші побачили острів, а 372 рази більше майна як кожний з чорноробів.

На патріота з повітової каси припадало 55 коров, на кожного з патрі-

отів, що перші побачили острів, припадало по 3 корови, а на чорноробів — на 7 припадала лиш одна корова. І так з усім майном.

І патріот з повітової каси був вдоволений з поділу і говорив, що його пайка то надгорола за його талан і працю. І патріоти, що перші вступили на острів, були вдоволені з поділу, хоть задрісно дивили ся на богатства патріота з повітової каси.

А чорнороби? Вони робили так, що не мали часу навіть бути невдоволеними.

І назвали той острів “Каліталія” або “Островом мудрих і терпеливих.” Назвали його так тому, бо весь його нарід ділив ся на мудрих і на терпеливих.

Ось як був поділений маєток Злучених Держав 20 літ тому.

Новіше обчисленє.

Генрі Лоренс Кол мав в році 1906 відчит перед “Американським Товариством Розвою Науки”. В своїм відчиті уживав він за підставу чисел поданих Сенієлом і на їх підставі обчислив, що оден процент населеня Злучених Держав має не менше як 90 процент національного майна Злучених Держав.

Оден процент населеня значить одна сотна часть населеня. 90 процент народного маєтку значить девятьдесять сотних частий маєтку. Себто одна сотна часть населеня має девятьдесять сотних частий маєтку, а решта населеня, себто девятьдесять девять людей на кожду сотку має лиш десять долярів з кожної сотки долярів народного маєтку.

Се є таке відношенє: Якби хто

мав поділити сто бохонців хліба межі сто людей і поділив так справедливо, що одному чоловікові дав 90 бохонців хліба, а решту, себто 10 бохонців поділив межі решту, себто 99 щасливців.

Чи бувби се справедливий поділ? Чи міг-би се бути справедливий поділ? Мігби хто похвалити такий поділ?

Ужйймо ще простішого способу.

І добра мати дала сім кейків своєму пестійови. Вона його дуже любить і все за нього говорить: “То моя золота дитина. Такої дитини не так легко дочекати ся. Дай йому і всі кейки, він сам не буде їсти, кейки зогниють, а другому не дасть. Се власне розумна дитина.”

І добра мати погладила кохану дитину, яка дістала сім кейків і кричить: “Дайте ще! То мало!”

Представмо собі матір, добру, щирю, дбалу, сердечну, кохаючу матір, яка належито піклує ся своїми осьмома дрібними діточками. Ось йде добра мати до галасливих діточок і промовляє: “Тихо будьте, діти! Я несу вам “кейки”. Маю осьтут тільки “кейків”, кільки є вас. Будьте тихо, а кожде дістане свою пайку.”

А потім добра мама дала оден “кейк” на решту семеро діточок. Дає добра мама і промовляє: “Ужте діточки і уважайте, аби не переїсти ся. Се шкодить і гріх се великий. Бозя буде гнівати ся. А як наїсте ся, помоліть ся Богу, і ідіть чемно спати. Беріть собі примір з чемного мого пестія!”

Цікаво булоби знати, що робили-

би діти на такі добрі слова доброї мами. Чи не виступив-би межи ними який “агітатор”?

Що сказав-би мудрий чоловік, що з боку дивив-би ся, як добра мати ділила “кейки” межи свої кохані діти?

Чи сказав-би він: “ол-райт”!

Чи може сказав-би що иншого?

одних поділом кохаючої матери, а для другого поділом ненавидячої мачухи.

Не хотять вони збирати всі маєтки в купу, а потім ділити на рівні часті межи всіх. Такий поділ скоро довів-би до такого самого поділу, як ми нині вже маємо.

Соціалісти хотять завести такий

Чи не сказав-би він, що ту добру матір треба-би дати до дому поправити або яким другим способом поправити. Але конче поправити.

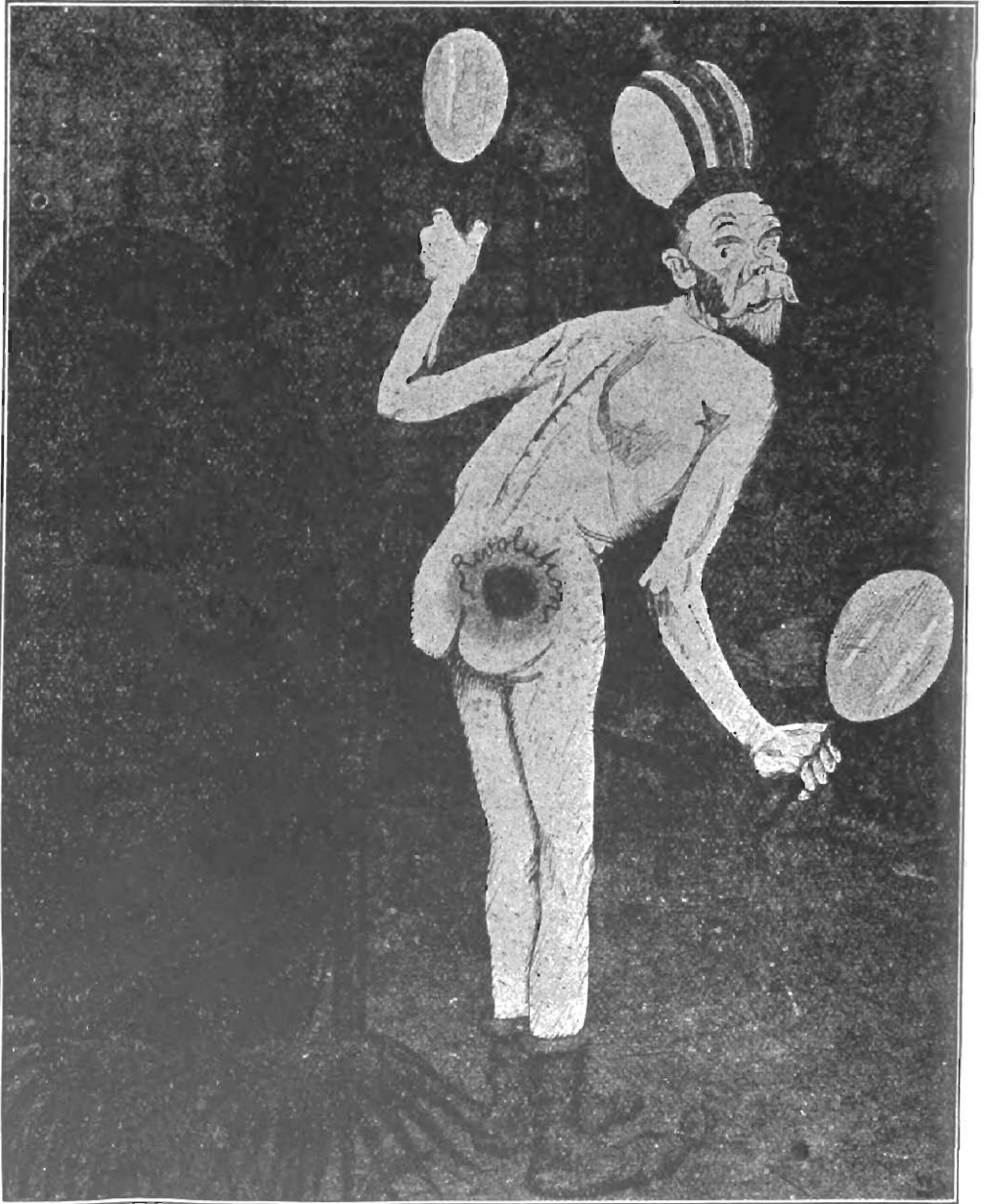
Отже се власне, що хотять соціалісти зробити з кожною своєю, коханою вітчизною. Вони хотять поправити її так, аби поділ маєтку в кожній коханій вітчизні не був для

лад на світі, аби в нім робітник не ділив ся з ніким плодами своєї праці, але забирав їх для себе. Як кожний робітник забере всі плоди своєї праці і ніхто не буде міг взяти плодів праці другого чоловіка, тоді стануть не можливими: нужда з однієї сторони, а божевільне назбируване маєтків з другої сторони.

Робітники проливають свою кров за капіталістів — в часі війни і роблять багатства для них — в часі мира.

Гумор і Сатира

“САМОДЕРЖАВІЄ” В ЗЕРКАЛІ.

(З нїм. сатиричної часописи: “Дер варе Якоб.)

Російський цар: “Не знаю, що за себе думати. Чи я цілий здоровий і маю лиш оден боляк, чи може я цілий хорий, а той боляк то здорове місце?”

ОРГАНІЗАЦІЯ МИЛОСТИНІ.

Комітет розслідників, вивідувачів, лікарів і других урядників товариства “З’організована Милостиня” приходять до бідної жінки, аби її помочі. Бесідник товариства каже: “Добра жінко! По тритижневім докладнім розсліді ми прийшли до переконання, що ви справді заслугуєте на поміч. Для вас призначено 200 долярів і ось тут маєте чек на два доляри 37 центів, що лишилися по оплаченю коштів розслідуваня.”

МУДРИЙ СИН.

Хвалив ся батько своїм сином: “То в мене син! Він не лиш знає піти до коршми по пиво, він навіть знає, в котрій коршмі мені ще дають на кредит”.

ДОБРА ХАТА.

Наймаючий хату питає ся властительку:

“А се мешканє спокійне?”

Властителька: “Ще як! В ночи ту так спокійно, що чути, як блошиці ходять.”

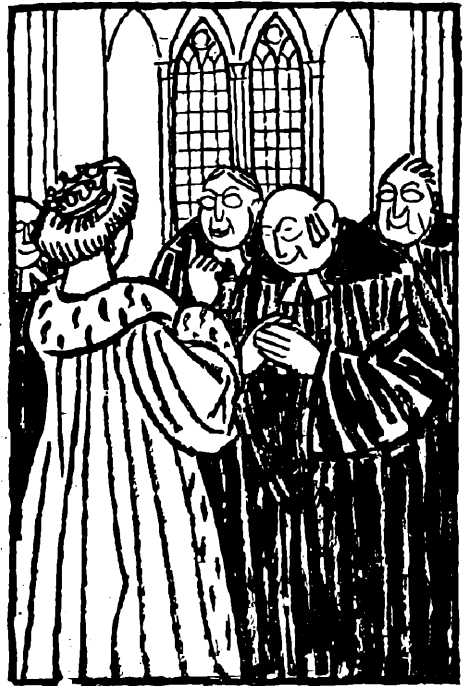
КАЗКА ПРО КОРОЛЕВУ, ЩО ПОМАГАЛА БЕЗРОБІТНИМ.

В однім краю жила дуже побожна королева. Та помимо сего так воно трафило ся, що в тім краю вибухла страшна нужда серед народу, бо тисячі робітників опинили ся без роботи і не могли собі заробити на їду.

Коли біда була дуже велика, післаний Богом ангел сказав до королеві: “Королево! Ти така побожна, а чому не помагаш бідним безробітним? Спішись і зменши їх біду!” Дуже настрашила ся королева, як учула, що вона не робила одного діла, що так дуже богоугодне. Але вона їй не знала нічого про безробітє народу.

Коли так над тим роздумувала, прийшла їй щаслива гадка до голови: Бог певно мав на гадці нікого другого — хіба священиків. І вона покликала їх до себе і наказала їм добре, аби вони без роботи не ходили, але народи проповідували без устанку, бо їх безробітє вже в небі викликує занепокоєне.

ЯК ВІН СЕ РОЗУМІВ?

Позовник: “Так ви думаєте, що ми дістанемо ті гроші?”

Адвокат: “Я думаю, що дістанемо.”

НА ТЕМИ БЕЗРОБІТЯ.

На бали: “Най пані не журять ся безробітними. Все потребує часу, аби зібрати свої сили до нової праці. Ростини мають зимовий сон, ми маємо забави, а робітники мають безробітє.”

О. парох сидить в добре опаленій комнаті. Його жена читає йому з часописи: “Ах, знов безробітний повісив ся. То страшне!”

“Вішати ся се гріх” — каже о. парох.

“Але треба прецінь щось для бідних робити” — каже жена осторожно.

О. парох власне травив і не хотів вдавати ся в сварку. Приступив тому до вікна. На дворі починав падати сніг. Тоді звернув ся до своєї жени повний християнської радості і каже з повагою: “Треба уповати на Бога! Чоловік не потребує журити ся безробітними. Дивись, небо дбає за них.”

ВІЙНА СКІНЧИЛА СЯ!

Генерал-побідник робить порегляд своїх побідних війск.

Дещо Про Закони Злучених Держав

III. ПРО БЮРА ЗАНЯТЬ (БЮРА ПОСЕРЕДНИЦТВА ПРАЦІ).

Робітника хороняць закони до певного степеня лиш тоді, коли він звертає ся до бюро занять, (“емплоймент бюро”, або “емлоймент офіс”), що має “лайсенс”.

За своє посередництво такі бюро мають право побирати оплату, яка не може перевищати 10 процент місячного зарібку від слідующих робітників: рільничих, лісних, кучерів, льокаїв, конюхів, чорноробочих, прачок, няньок і домашної прислуги.

Від других робітників не вільно їм побирати більше як 5 процент (одна двацятая часть) річного зарібку або тижневої заплати.

Як з якихнебудь причин робітник не стане на роботу, бюро обовязане звернути йому його оплату. Лиш в деяких случаях бюро може задержати половину оплати.

Як робітник не з власної вини втратить роботу протягом першого тижня, бюро обовязане або звернути йому три пяті часті його оплати або дати йому друге занятє. На случай втрати другого місця, бюро обовязане дати йому третє занятє або звернути йому три пяті його оплати.

Робітник, повинен все при заплаті оплати в бюрі занятя домагати ся “реситу” від бюро. Після закона бюро обовязане видати таку посвідку.

Закон забороняє бюроам занять віддавати частину оплат контракторама або форменама.

Про нарушенє тих законів треба доносити до комішенера видачі “лайсенсів”, якого бюро містить ся в ратуши (“сити гол”) кожного міста.

Як в яким місті є міські або стейтові бюро посередництва праці, по-радно відносити ся до них, бо в них звичайно оплата найнижша.

IV. ПРО ТЕСТАМЕНТ.

Тестамент зве ся по англійськи “ди тестемент” або “ди уил”.

Тестамент се є остаточне розпорядженє власностю якоїсь особи, яке має увійти в житє по смерті тої особи. Кодициль (по англ.: “ди кодисил”) се додаток або зміна такого розпорядженя. Всі особи є здібні робити тестаменти, кромі придурковатих, божевільних і діттих. В богато стейтах уважає ся, що жєнщина виходячи за муж, відкликє свій тестамент зроблений передтим.

В більшості стейтів вимагає ся, аби тестамент був зроблений на письмі, аби його підписав тестатор, (себто особа, що його робить) або

яка друга особа в його присутності і на його припоручені і аби був потверджений (“атестований”) свідками, підписуючими свої імена на тестаменті в присутності тестатора.

Закони не вимагають ніяких спеціальних форм або висловів, вимагає ся лиш, аби зміст тестаменту був ясний.

Вік, вимаганий для здібности робленя тестаменту, в більшости стейтів виносить 21. Мущини і жєнщини можуть робити тестаменти вже по укінченю 18 року житя в слїдуючих стейтах:

Каліфорнія, Конектикот, Айдаго, Монтана, Невада, Норт Дакота, Оклагома, Савт Дакота, Юта.

В слїдуючих стейтах жінки по укінченю 18 року житя вже можуть робити тестамент: Колоредо, Дистрикт оф Коломбія, Илиной, Меріленд, Мизурі, Уошингтен, Вискансин.

В слїдуючих стейтах особи з укінченим роком житя можуть тестаментом розпоряджати лиш рухомостями (“перзенел праперті”): Алабама, Аркензо, Мизурі, Орегон, Ровд Айленд, Верджінія, Вест Верджінія.

В Джорджії кожда особа понад 14 літ, а в Луїзіяні кожда особа понад 16 літ є правно здібна до робленя тестаменту. В стейті Нью Йорк мущини з укінченим 18, а жєнщини з укінченим 16 роком житя можуть розпоряджати в тестаменті движимостями.

Свідки:

В більшости стейтів вимагає ся двох свідків, в Конектикат, Мейн, Месечузетс, Нью Гемпшер, Савт Керолайна і Вермонт — трох.

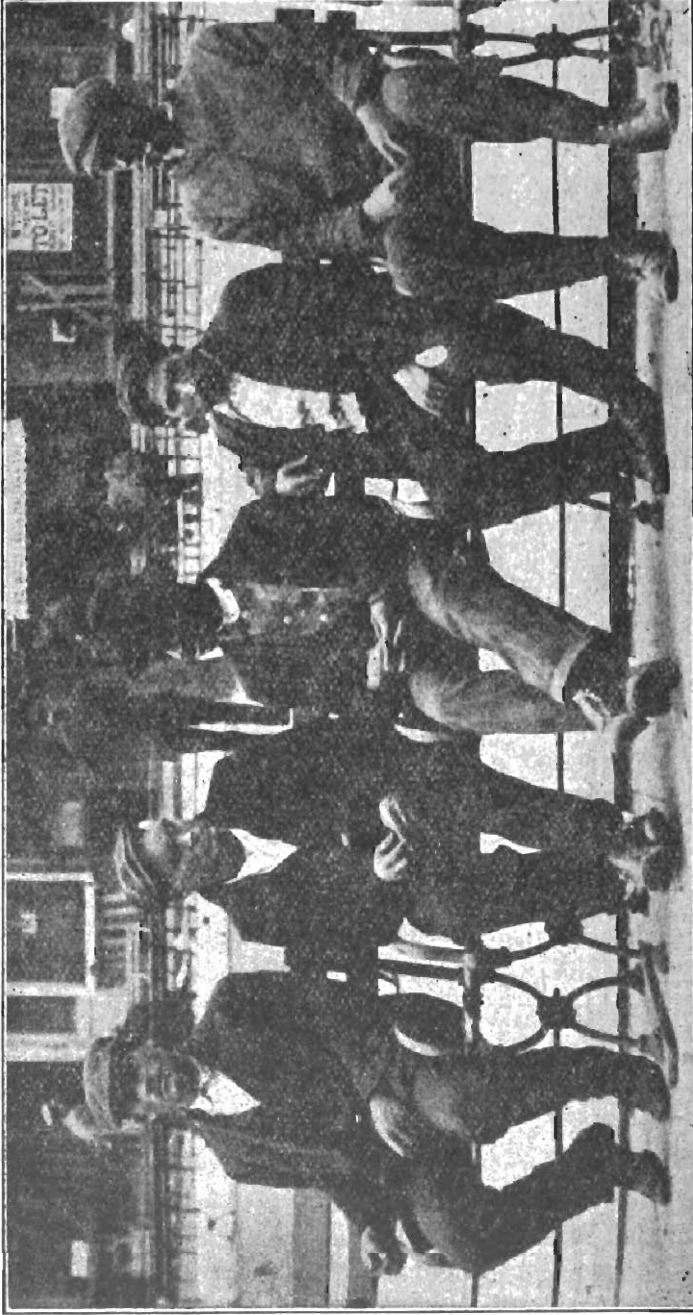
В РОСІЇ НА ВСЕ ЗНАЮТЬ РАДУ.

В одній гімназії в Петербурзі зле функціонувало ogrіванє комнат. В одній комнаті було горячо, термометер показував 20 степ. Р., учєники прїли, голови в них болїли. Скаржили ся директорови і поклякали ся на термометер як на безсторонного свідка.

В других комнатах температура не доходила ніколи до 12 степ. Р., учєники мусїли сидїти в плащах, кашляли і скаржили ся директорови, покликуючи ся на термометер як на безсторонного свідка.

Не було ради. Дирекція побачила, що мусить сьому зарадити. І дивись: За кілька тижнів позникали термометри з усіх комнат і дирекція від тоді відповідала на всі жалї: “Ваші наріканя безпідставні!”

В однім місті директор школи переслїдував учєників і профєсорів. Шкільні власти не вірили скаргам. Аж як справа набрала широкого розголосу, власти мусїли “дїлати”: і ось перенесено всіх профєсорів до других шкїл, а директор остав на місци.

(За доволом: "The International Socialist Review".)

Звичайна сцена в міських городах Злучених Держав:

Здорові мушени різних народностей суспільним ладом примушені до безробіття і голоду.

Безробітє -- Благословєньство Капіталістичного Ладу

(Деякі числа про розміри безробітї в Злучених Державах.)

Суперінтендент одного бюра посередництва праці, що є власністю дуже консервативної організації, "Ді Асоційшен фор Імпрувінг ди Кондишен оф ди Пур", заявив на підставі своїх обчислень, роблених в Нью Йорку в зимі 1913-1914 р., що тої зимі було в Нью Йорку кожного дня найменше 350 тисяч безробітних.

* * *

Урядова перепись в Злучених Державах з р. 1900 виказала, що є міліонів 469 тисяч робітників не мало занятя через якийсь час в тім році. Се число становить 25 процент, себто одну четвєртину, всіх робітників, занятих в яким небудь фаху в Злучених Державах.

Серед тих 6 міл. 469 тисячів безробітних було 3 міліони 177 тисяч таких, які стратили від 1 до 3 місяців через безробітє. Якби їх заробок числити на 10 долярів на тиждень, ті безробочі втратили 200 міліонів долярів зарібку.

Серед тих 6 міл. 469 тис. було 2 міл. 554 тисячі безробітних, які втратили від 4 до 6 місяців через безробітє; вони понесли втрату 500 міліонів долярів.

Серед тих 6 міл. 469 тис. було 736 тис. таких безробітних, які втратили через безробітє від 7 до 12 місяців або 300 міліонів долярів зарібку.

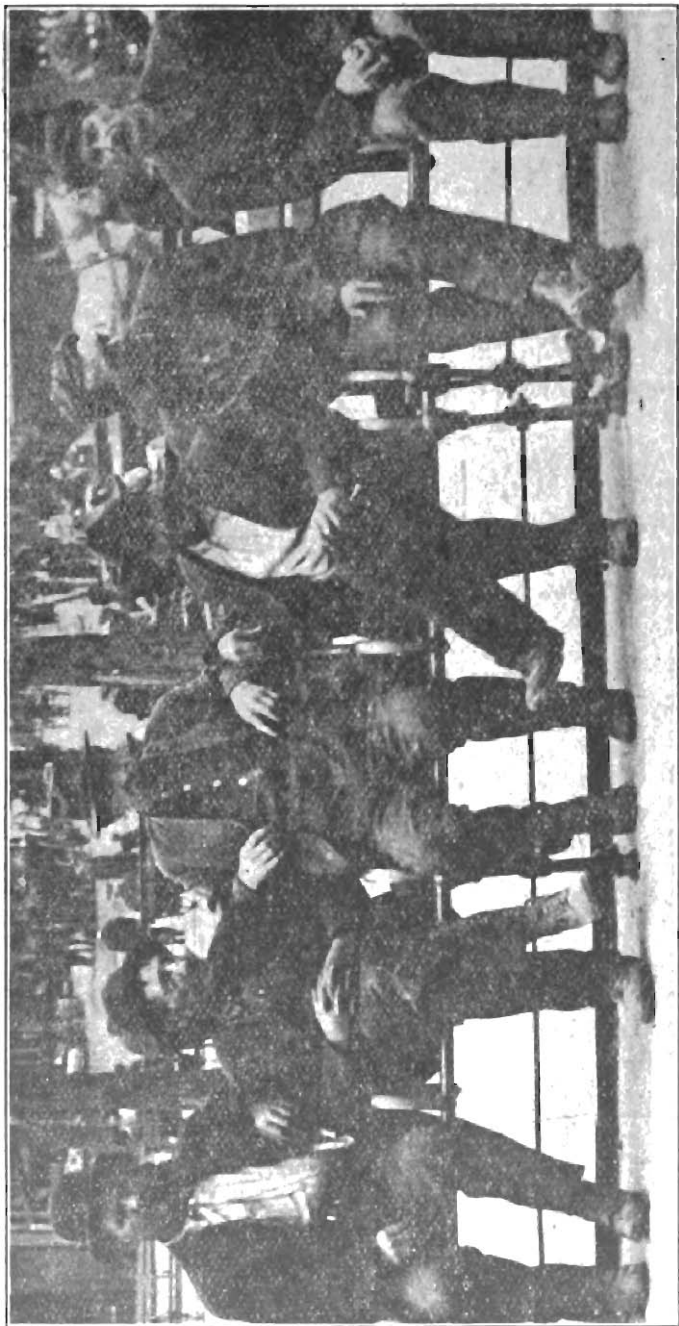
В той спосіб робітники Злучених Держав стратили через безробітє о однім році (1900) коло 1 міліярда долярів на своїй заплаті.

Щодо сеї точки статистичні дані переписі Злучених Держав дуже неповні, хоть їх збиране і оголошенє получене з великим коштом. В році 1910 уряд збирав також дані про безробітє, але їх ще не оголошено.

* * *

Федеральне Бюро Праці розслідило в 1901 році 24 тисячі 402 робітничі родини в 33 стейтах і знайшло, що 12 тис. 154 голови родин були незаняті пересічно через 9 і пів тижня в році.

Стейтєве Бюро Праці в Нью Йорку збирало щомісячні донесєня за 10 літ від 1901 до 1911 року від з'організованих робітників в числі пересічно 99 тисяч 69 на місяць і обчислило, що серед них пересічне число безробітних кожного місяця виносило 14 тисяч 146 осіб або 18 на сто.

(За дозволом: "The International Socialist Review".)

Давні віки рабства і кріпацтва не знали того найстрашнішого нещастя робітників нинішнього суспільного ладу: робітників, що працювати хочуть і жити, а не можуть знайти ані праці ані средств до життя.

“Федеральна Перепись Фабрикантів” за рік 1905 подає, що найвище пересічне число робітників, зайятих в однім місяці, виносило 7 мільонів 17 тисяч, а найменше 4 мільони 599 тисяч, себто о 2 міль. 418 тисяч менше. Другими словами, майже 2 мільони 500 тисяч робітників не мали занятя. Се числа, подані самими фабрикантами.

* * *

Цікавий буде вислід порівняння безробіття в різних заводах:

В році 1890 було

11 процент безробітних в рільництві.

19 процент безробітних серед домашньої служби.

8 процент безробітних серед робітників, зайятих транспортом.

23 процент безробітних серед фабричних робітників.

Зате в році 1900 було:

21 процент безробітних серед рільничих робітників.

28 процент безробітних серед домашньої служби.

11 процент безробітних серед робітників зайятих транспортом.

27 процент безробітних серед фабричних робітників.

Коли взяти під увагу, що ані в році 1890 ані 1900 не було “кризи” ані надзвичайно великого безробіття, буде можна зробити висновок, що безробітє в Злучених Державах збільшає ся з кождим роком.

— o —

ВАРТІСТЬ ЗАГРАНИЧНИХ ГРОШИЙ В ГРОШАХ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Краї	Монета	Вартість в грошах Зл. Дер.
Аргентина	пезо	96 і 47 сотих цента
Австрія	корона	20 і 3 десяти цента
Бельгія	франк	19 і 3 десяти цента
Франція	франк	19 і 3 десяти цента
Бразилія	мільрейс	54 і 6 десятих цента
Канада	доляр	1 доляр
Німеччина	марка	23 і 8 десятих цента
Італія	ліра	19 і 3 десяти цента
Голляндія	фльорін	40 і 2 десяти цента
Норвегія	корона	26 і 8 десятих цента
Швеція	корона	26 і 8 десятих цента
Данія	корона	26 і 8 десятих цента
Росія	рубель	51 і пів цента

Бог і Чоловік

Наконець чоловік закликав до Бога:

— Видиш ти все то Господи?...

— Відповів Господь:

— Виджу!

І з докором і жалем сказав чоловік:

— І ти терпиш все то Господи?!...

І спитав Господь:

— Що видиш ти, Чоловіче?

І відповів Чоловік:

— Я виджу безглузде життя! Виджу кров, кров, кров... Чую крики, голосія, стогни! Виджу тюрми! Виджу торговицю, на котрій продають чоловіка. Виджу святиню, в котрій продають Бога... Море злости виступило з берегів своїх.... І досягне оно каламутними філями своїми до самого неба...

А ти терпиш все то Господи?

І спитав Господь:

— Видиш ти все то Чоловіче?

— Відповів Чоловік:

— Виджу!

І з докором і жалем закликав Господь:

— І ти терпиш все то Чоловіче?

Дух Батько.

Чому ті Соціялісти Незадоволені ?

Богаті люди кажуть бідним людям, аби стерегли ся соціялізму, бо соціялісти голосять незадоволенє. Вони також говорять, що соціялісти “голосять клясову борбу” і “юдять клясу проти кляси.”

Богато ще річий пани говорять на соціялістів. Богато з того неправда. Винятково лиш дещо правда з того, що пани говорять про соціялістів. Межи иншими нечисленними винятками є сей, що правдою є то, що соціялісти голосять незадоволенє. Правдою є, що соціялісти роблять се всіми силами і всіми способами, які їм стоять до розпорядимости. Правда є, що якби в них сила була тисячу разів більша як тепер, вони робилиби то тисячу разів сильнійше.

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Кожний вояк, йдучи на війну думас:
 “Хто мені може сказати, яка мене доля чекає?”

Піхотинці з угорських полків кажуть циганці
 ворожити собі долю...

Придивім ся ближше, що вони роблять.

Соціалісти голосять незадоволене. Незадоволене чим? Незадоволене з родинного щастя? Чи незадоволене з дітей? Чи незадоволене з приятелів? Чи незадоволене з чесної праці? Чи незадоволене зі самопосвяти для загальної справи? Ні, вони не голосять незадоволення з тих річий або з чогось подібного.

Соціалісти проповідують лиш незадоволене з убожества, спричиненого рабунком, і проповідують незадоволене з тих нещасть, що з убожества вицливають.

В Злучених Державах, одній з найбогатших країн світа, мільони працюючих людей, муштин, жінок і дітей, правильно ходять холодні і голодні. І маємо ми бути задоволені з того?

В Злучених Державах, за які кажуть, що “добробут” друге їх імя, кожного “доброго” року чотири мільйони робітників не може знайти праці. Чи маємо ми бути задоволені з того?

В Злучених Державах, де кожного “доброго” року 4 мільйони здорових мушнн глядає праці, два мільйони дітей гаруючи у фабриках і майнах поповняє повільне самоубійство для користи християнських богачів. Чи маємо ми бути задоволені з того?

Ту цілу країну, так багату в природні добра, загарбала крадіжю і рабунком горстка людей. Чи маємо ми бути задоволені з того?

Майни, ліси, залізницї, коротко всі способи витворюваня і розділюваня має жмінка лїнних злочинців. Маємо ми бути задоволені з того?

На кождих сто людей 82 людей не має дому. І люди мають бути задоволені з того? В часї так званих “крїз” найменше пять мільйонів робітників голодує без роботи. Пять мільйонів ходить без їди, бо за богато хлїба? Ходять без одежі, бо за богато зробили одежі! Ходять без даху над головою, бо за богато домів набудували?!

І робітники мають бути з того задоволені?

Одно слїдство, недавно переведене показало, що 18 людей має в своїх руках богатство вартости 35 білїонів долярів або одну третину народного майна.

Ракифелер з великою своєю грошевою силою має більшу власть в Злучених Державах, як президент републики і конгрес — себто які чотири сотки людей, які дістали власть від 100 мільйонів народа. Чи маємо бути з того задоволені?

В Злучених Державах один мільйон жінок тулає ся по вулицях і заробляє на хлїб продажю власного тіла, одна третина новонароджених дітей умирає до десятого року житя. І мають люди бути задоволені з того?

Є люди — панове, що задоволені тим усїм, але соціялісти тим невдоволені. Вони голосять незадоволенє. Чи не гідні були-би соціялісти погорди чесного чоловіка, якби вони були задоволені з того. Чи не варті найбільшої глибокої зневаги ті люди, що з того всего задоволені і соціялістів проклинають за те, що вони з того невдоволені? Чи не є се святий обовязок кожного чесного чоловіка повстати проти всякої кривди?

Але може дехто сказати, що робітникам нинї лїпше живе ся, як колись жило ся. Не о се йде справа. Справа йде о те, чи можна лїпше жити, як нинї живе ся.

Можуть сказати, що робітникам нинї лїпше поводить ся, як сто лїт тому. Не о се ходить. Ходить о се: чи поводить ся робітникам нинї так, якби могло поводити ся або якби повинно поводити ся.

Може хтось сказати, що нашим робітникам лїпше тут поводить ся, як в старім краю. Не о се йде справа. Питанє, о яке ходить, є: чи робіт-

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

**Образець з австрійської мобілізації в Будапешті.
До магазинів по мундури для резервістів.**

ники в Злучених Державах мають ся так добре, якби вони повинні мати ся або якби вони могли мати ся?

Як розбійники нападуть на двох людей і обрабують їх, але одного більше а другого менше, чи тому, якому більше полишили, велика по-тіха з того, що його товариша більше обрабували? Чи не буде він так само побивати ся за своєю втратою меншою як його товариш за своєю більшою?

Питанє, яке кожного чесного чоловіка мусить обходити, таке: чи є в сїм краю, в яким ми живемо, убожество і нїжда? Як є, яка причина сьому? І яка рада на се?

Як довго не зараджено нїждї робітників якого краю, так довго соціалїсти будуть голосити невдоволенє. Будуть проповідувати невдоволенє, як довго їм стане віддиху в грудях. І соціалїсти не дозволять панам вчити себе, що соціалїсти мають проповідувати. Пани дуже часто про-бують вчити робітників, що вони мають робити. Ті пани, що живуть серед розкошій земських, голосяць робітникам, що робітники повинні взяти собі релїгію від панських наймитів і бути вдоволені. Соціалїсти нічого не мають проти розкошів небесних на тїм світї, але вони також порішені на завзяту борбу за щасливе жите на сїм світї.

Є такі панове, які задоволені бідною народа, бо їх з маленьку навчи-ли, що убожество не приносить нечести. Богато є людей, які віряць лю-дям, які се голосяць на те, аби робітникам засипати піском очи.

Кажемо виразно, що люди, які голосяць, що убожество не є нечестю, засипають людям очи. Чому вони засипають?

Бо більшість народа є в біді і в нужді. Бо вони бідні і голодні, бо горстка рабівників зрабувала від них плоди їх праці. Та горсточка має все багатство краю. Щож було-би з тими богачами, якби так в голову бідноти попала гадка, що убожество є нечесть? Що було-би з тими богачами якби біднота захотіла скинути зі себе ту нечесть?

Богачі питають себе: в який спосіб та голота скинула-би зі себе ту нечесть, якою є убожество? І богачі відповідають собі: Та голота скинула-би зі себе убожество в той спосіб, що відобрала-би від нас то, що ми в них вкрали.

Бо богачі, які зрабували масток народа, не можуть думати, що є який иньший спосіб збогаченя як рабунок.

Тому вони думають, що біднота повинна думати, що убожество не є нечестю. І сівачі піску, проповідники і політики, після того поступають.

Проповідники проповідують чесноту убожества. Але вони проповідують її лиш бідним. Вони не проповідують тої чесноти богачам. Бідним вони показують примір Христа, який не мав де голову приклонити. Вони показують на те, що він був бідний робітник, убогий тесля. Вони кричуть, що се обовязок кожного чоловіка наблизити ся як найбільше до досконалости Ісуса Христа і добровільно вложити на себе тягар убожества!

Парохи ріжного калібру навчають бідних погорджувати багатствами, тими пустими нищетами нищот, зісцупого світа. Вони навчають бідних, якто небезпечно бути богатим. Якто тяжко бідному дістати ся до царства небесного!? Бідаки з очима піском засипаними вірять в те все. Вони мають очі засипані.

За те богачі не вірять тому. Вони не вірять, що се небезпечно бути богатцем. Вони знають сю небезпеку добре по собі. Вони знають, що то небезпечно бути бідним.

А політикиани другими способами старають ся, аби бідні люди погодили ся зі своєю долею. Політикиани говорять про “достойність Праці” (говорять через велике “П” і чотири rrrr), про чесноту “чесної пильности”. Вони голосять їм, що вони повинні бути горді на те, що на них опирає свою силу держава і слава народу на них спочиває. Вони запевняють їх, що вони хотіли би піднести їх винагородженє, але що в світі існують вже такі незмінимі закони, які не дозволяють се зробити. “А зрештою, — питають вони, — щож се таке багатство?” “Відповідальність — кажуть вони, — яка виходить з багатства є багато більша, як всі користи з нього випливаючі. Я знаю мільонерів — скаже кождий політикан — які дня не мають вільного від непевности і клопоту; ті мільонери часто говорять — я сам чув на власні вуха! — що вони зави-

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

**Образець з мобілізації в Будапешті.
“Ляндштурм” вже дістав оружє.**

дують робітникам, яких одинока відповідальність є зробити роботу, “знайдену їм” працьодавцем і тішити ся зарібком.”

Робітникам все говорять, що богачі не є на правду щасливі, а робітники зі засипаними піском очима вірять, хоть ніколи робітники не бачуть, аби який пан добровільно від нещастя, біди і клопотів багатства утік до щасливости і благодати убожества. Бачив ти, читачу, може коли такого пана?

Чому то ви ніколи не спитаєте ся, чому ті богаті панове, що все хвалять ся тим, що вони такі Християни, чому вони ніколи ділом не покажуть свого християнства. Чому вони не роблять, як Христос учив і священники проповідують?

Чому то ви ніколи не кинете каменем на єпископів і кардиналів з доходами кілька сот тисяч долярів на рік, як вони приходять до вас і і говорять вам про убожество і ошадність?

Се тому, дорогий читачу, бо робітникам засипали очі піском. Тому вони не можуть відрізнити злодія від чесного чоловіка. Робітники зі засипаними піском очима називають злодійом робітника, що в часі безробітєя вкрав бохонець хліба, аби нагодувати діти. Як судія з десятима тисячами долярів пенсії пішле такого “злодія” на девятнайцять літ тяжкої праці, тоді робітники зі засипаними піском очима кивають головами і кажуть: “А то його провчив!” Як мільонер перекупить конгрес і вкраде залізницю вартости 100 мільонів, тоді робітники зі засипаними піском очима кивають з подиву головами і кажуть: “То заробив!

Той має щастя!" І поважають його як добродія людськості, миротворця, стовп суспільності, колюмну християнства.

Бідні робітники зі засипаними очима.

« можна-би говорити про науки, які голсеять люду знати чому учениками Христовими прозивають ся, і другі панські слуги. Богато піску мають вони у своїх кишнях для очий робітників.

Послухаймо тепер, що кажуть про убожество народа ті—соціялісти. Ти знаєш, дорогий читачу, що всі люди вже знають, що соціялісти дуже злі люди. Проти них і ксьондзи говорять з амбон і проти них газети пишуть, кандидати проти них бесіди мають. Через них відай Господь Бог на світ зсилає землетрясеня, єпископів і другі нещастя. Священики для них слова доброго не мають. А добрим панам кільки вони клопоту роблять. Дуже не добрі люди вони. Відай вони всі чорнійші від самого Люципера або навіть від "нігрів".

Але якби вони злі і чорні не були, не пошкодить довідати ся, що вони кажуть за бідноту. Лиш послухати! — кажу. Боже борони повірити їх словам. Се моглоби пошкодити і нам і панам. Але лиш послухати!

Отже ті дурні соціялісти кажуть, що то не нечесть бути бідним. Кажуть, що то не гонорово бути бідним. Вони кажуть, що се злочином бути бідним. Он бачиш, дорогий брате во Христі, що вигадали!

Бути бідним се не нечесть, се злочин.

Злочин се грубе нарушене прав чоловіка. Обман — се злочин. Грубша крадіж злочин. Покаліченє чоловіка — се злочин. Убийство — ще більший злочин.

А соціялісти кажуть, що убожество се також злочин.

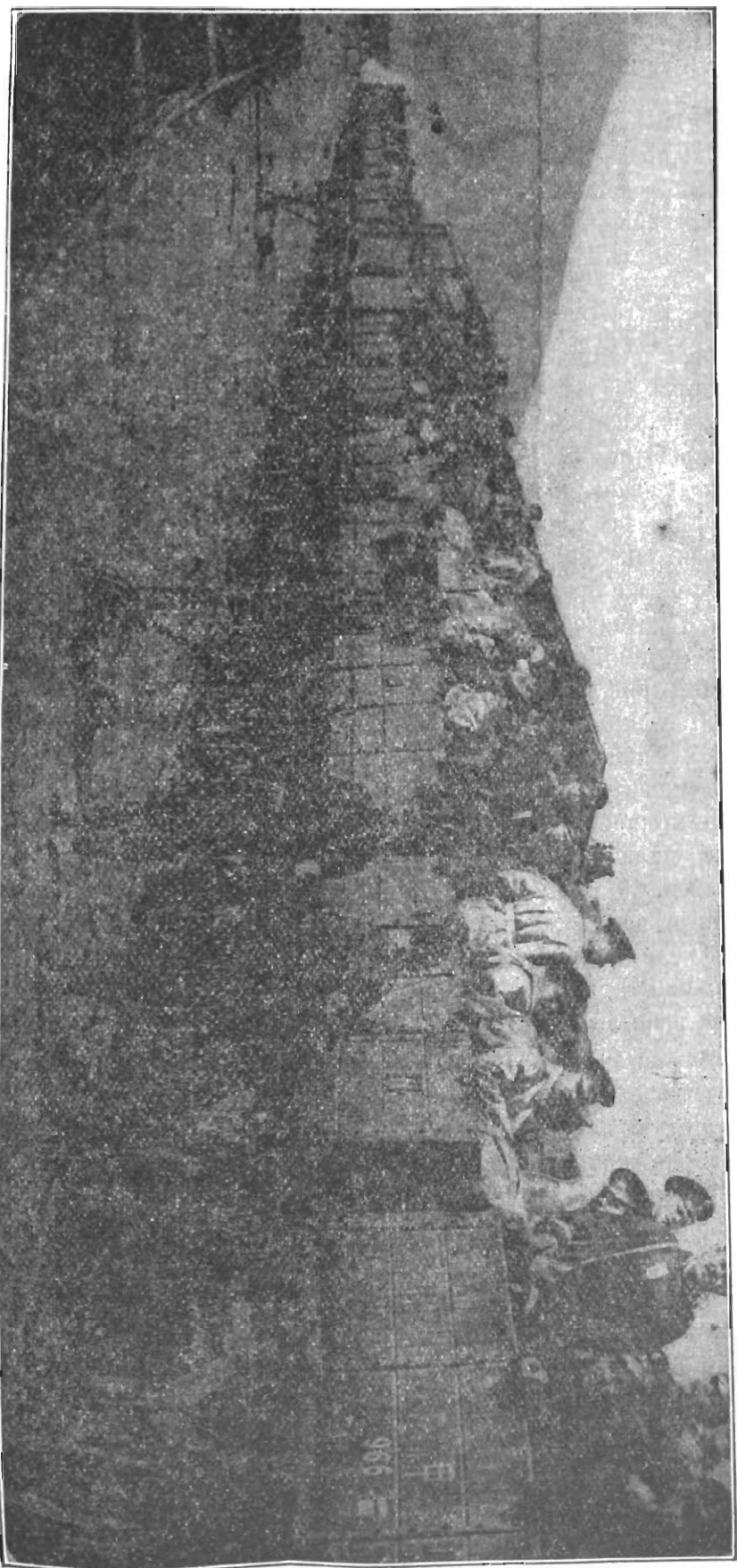
Вони кажуть:

Злучені Держави можуть виживити добре не 100 міліонів людей, які тепер замешкують сю країну, але населенє всеї земської кулі. Само правительство се каже. Воно також говорить, що оден стейт Тексас може виживити цілі Злучені Держави. Тому ми соціялісти кажемо, що населене Злучених Держав поповняє небувалий злочин, дикий, жорстокий, гідний людодів злочин, засуджуючи на нужду міліони роботящих людей.

Якби ми жили в краю, де не було урожаю і ніяк не можна-би дістати подостатком хліба для всіх, булоби обовязком кожного чесного чоловіка і самому зносити терпеливо недостаток і других до терпеливого зношеня нужди напаминати. Але терпеливо зносити нужду в богатім краю уважаємо злочином. І других до сього напаминати, уважаємо намовою до толеранції злочину.

Може було ще яке оправданє на нужду коли в часах, коли ще не було винаходів, коли людство не поступило богато наперед і коли наука стояла на низькім степені. Але нині в часах невиданого ніколи розвою

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

“Гарматне м'ясо на війну.”

Російські солдатки йдуть до Східної Пруссії бити ся до царя-ката

науки, в часах винаходів, про які навіть старим поетам не снило ся, в часах такого скорого поступу, який ми тепер оглядаємо, в таких часах нужда робітників — страшний злочин!

Коли давнійше люди деревляною сохою землицю — матір розвертали, зерно засївали руками і руками плоди збирали, а про штучне, наукове уживанье рілі понятя не мали, в таких часах ще можнаби зрозуміти брак хліба, голод робітників.

Але в нинішних часах, коли паровий або електричний плуг сотки акрів землі в оден день зоре, а машинова борона справить, паровий сївач засїє, коли машина до кошеня збіжа зробить на оден день роботу десятков робітників, коли наука рільництва просто чуда робить при штучнім наводнюваню, відводнюваню і навоженю рілі, брак хліба, голодоване робітників — се справдішній злочин.

Коли давнійше люди руками ліси рубали, доми руками будували, то можнаби ще понятя, чому тоді були люди без даху над головою, чому мерзли в неопаленій хаті.

Але в нинішних часах, коли люди видумали машини до рубаня і корчованя лісів, коли машина до різаня дерева робить роботу 800 людей, аби нині люди без даху над головою ходили, або аби в часах скорих пароходів і залізниць та машин до різаня вугля в неопаленій хаті мерзли, се ніщо иншого лиш злочин.

Ще можнаби зрозуміти, що люди ходили обідрані або голі в часах, коли не знали управи бавовни, годівлі овець, або в пізнійших часах, коли бавовну і вовну руками пряли. Але не можна зрозуміти подертої одежини в часах, коли машинами прядуть тисячі разів скорше як руками коли машинами ткають полотна, сукна, всякі другі матерії, крають, шиють, убраня роблять — а все машинами, при яких один робітник робить роботу, до якої давнійше треба було тисячів.

І тому ми кажемо: В часах таких винаходів людського ума, в часах такого розвою людства, засуджувати мільони жінок, дітий і роботящих муштин на нужду — є злочином над людством, злочином більшим від злочинів, караних нинішними законами, злочином, кривдячим мільони людей, злочином канібальським, просто людодїством.”

Уважаючи убожество в нинішних часах не за нечесть, не за ганьбу, але таки за простий злочин, соціалїсти виступають проти того “порядку”, в яким таке убожество можливе. Виступають проти нього з такою завязістю, з якою проти злочину виступає ся.

З тим вони не криють ся. Отверто своє незадоволене показують. Рішучо заявляють: як сто разів більшу силу мати будуть, як тепер мають, сто разів острійше виступлять проти того злочину.

Не дадуть ся вчити нікому, що мають голосити. Не повірять ніколи, щоби нужда працьовитих людей істнувати мусїла вічно.

І всіх людей відкинуть від себе, що їм таке голосять. Вони певні, що в однім ряді з ними підуть всі уми, найбільші люди всіх народів.

І незадоволенє голосити будуть так довго, як довго будуть існувати ті нещастя, з яких вони невдоволені.

Вони знають значіне мира серед людей і згоди, але вони йдуть до мира і згоди, не закриваючи людям очи на нещастя і кривди, але взиваючи всіх людей до борби проти тих нещасть і того ладу, який їх піддержує.

Як писав Іван Франко, найбільший з жіючих українських поетів:

Супокій — святеє діло
 В супокійнії часи.
 Та як в час війни та бою
 Ти зовеш до супокою, —
 Зрадник або трус esi.
 Бо коли народи в згоді
 Враз працюють, щоб природі
 Вирвать тайну не одну,
 В тьму житя влять світла досить, —
 Горе тому, хто підносить
 Самовільную війну.
 Та коли в робучу пору
 В нашу хату і комору
 Закрадаєсь лиходій,
 Щоб здобуток наш розкрасти,
 Ще й на нас кайдани вкласти,
 Чи й тоді святий спокій?

ЗІ СЛІВ ВЕЛИКИХ ЛЮДИЙ.

Лев Н. Толстой сказав: “Богачі зроблять для бідних все, лиш не злізуть з їх хребтів.”

Робітники не мають нічого до страченя — кромі своїх кайданів.
 Вони мають до здобутя світ.

Карл Маркс.

Чи був коли в світі який малий або великий тиран, який не покликав ся на “бога”?

Поступ людства лежить в тім, що усуває ся все, що удержує в зависимости або неволи одного чоловіка у другого, одну клясу у другої, оден пол у другого.

Август Бебель.

Гнат Дашинський

Про Мілітаризм*)

Новочасний мілітаризм, то сильне орудіє капіталістичної системи. Давно, коли продукція була нерозвинена, і не давала державі підстави до стягання величезних податків, війська були малі і не удержувано їх підчас мира. Аж коли приготувляла ся війна, збірано скоро військо з двох жерел: з пройдисвітів авантурників, що за гроші годили ся йти до війни, а крім сих війська доставляла шляхта (лицарі), що воювала на конях, стаючи на чолі хлопів — піхоти.

— По скінченій війні розпускали наємних жовнірів, а шляхта вертала з пащизняними хлопами домів. Війська тоді майже не було.

Коли коштом шляхоцьких привілеїв зросла повага королів, цісарів — брали до королівського війська панпизняних хлопів, а шляхтич доставляв державі як рекрута такого хлопа, котрого хотів з свого села позбути ся і тяжко покарати.

Військо було чимсь гіршим від найтяжшої вязниці, бо панувала там страшна, нелюдська дисципліна. Різки і буки були там все в роботі, а військова служба тревала ціле жите! В тих часах були в війську якби два світи: богів і засудженої людської голоти. Богами були офіцери, люди вільні звичайно шляхта, голотою жовніри, майже невільники, биті і катовані за щонебудь, ті, що гинули під різками і буками.

Тоді-то зродила ся вдача офіцерів — дух їх. Нелюдяні, жорстокі для жовнірів, горді, зарозумілі супроти світського населеня. Офіцерський корпус то була вільна шляхта, а жовніри були хлопами або авантурниками, в обох разах погордженими людьми.

Доперва Велика Французька Революція і її син Наполеон Великий змінили військовий устрій. Революція покликала під оружје цілий французький нарід і -сотворила великі народні армії. Наполеон, що мав в своїм війську свіжих рекрутів французьких, розбивав на прах війська, зложені з невільників а остаючі під управою цісарських чи королівських деспотів.

Німці, побиті через Наполеона в р. 1807, мусіли змінити у себе цілий військовий устрій: щоби побити Наполеона, мусіли з'організувати

*) Отся статя провідника польських соціал-демократів в Австрії була написана з приводу балканської завурухи в наслідок анексії Боснії через Австрію. Вона подає пристушно ріжницю межі давним способом войованя а модерним, поясняє значіне "мілітаризму" для капіталістичної держави, а крім сего дуже влучно критикує мілітаризм в Австрії. Автор немовби пророчим духом розкриває перед нами не одну причину воєнних неповіджень австрійської армії: ось тому його статя для нас ще більше цікава.

військову службу і оперти її на загальнім обов'язку служення у війську і на скороченю літ служби.

Давний жовнір, битий на смерть палицями і уважаний за злочинця, зникає в Європі, а на його місце стає жовнір-горожанин, якого служба не є ганьбою і карою, але найбільшим патріотизмом: він боронить границь держави від ворога.

Європа завдячує новий військовий устрій Французькій Революції, так само як конституційні урядження, як кличі “братерства, рівності і волі”, як “права чоловіка” і багато других новочасних здобутків.

Але знаєте добре, що з “прав чоловіка”, що з “рівності, волі і братерства” зробив новочасний капіталізм. Викинувши хлопа з рілі, поневоливши робітника у фабриці, знищивши ремісника, спровадив нову неволю на світ, неволю “вільного” наймита взглядом капіталіста, неволю бідака взглядом богача, неволю чоловіка праці взглядом пана трута-нероба.

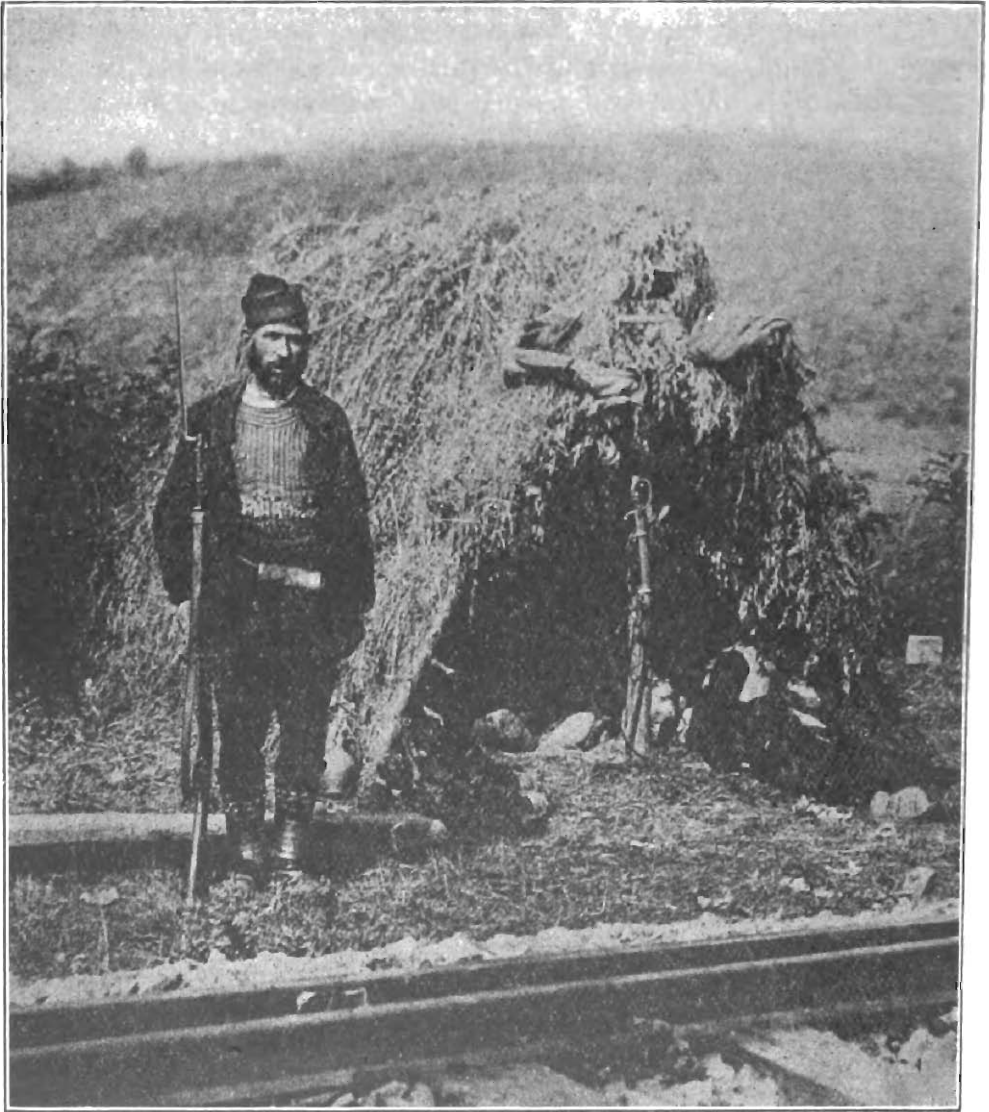
Так само і нову армію, яка повстала з патріотизму, з потреби оборони країв перед наїзниками, зробив капіталізм своїм клясовим орудієм. Та армія має від тепер бити ся за інтереси золотого мішка за границями краю, а держати в послузі і страху невдоволені маси народу в самім краю. На позір моглоб здавати ся, що армія “не займає ся політикою”, що вона від капіталістів незалежна, а офіцери знають лиш одного бога: честь війська і службу воєнному прапорови. Але перед могучими впливами капіталізму нічого не устояло ся і армія піддала ся тим впливам. Шляхта, що служить в офіцерських корпусах, потребує так само грошей, як шляхта, що живе по фільварках, она приняла спосіб думаня, оцінюваня справ від своїх “цивільних” товаришів.

Спеціальне понятє про “офіцерський гонор” послужило до піддержаня ріжних привілеїв, дуже вигідних для офіцерів, а менше для жовнірів і цивільного населеня.

Капіталізм обдер королів з ріжних “ласк божих”, а оставив їм тільки ті привілеї, при помочи яких лекше йому визискувати маси працюючого люду. То само зробив з офіцерським станом. Полишив йому його “гонор”, але зробив його слугою і сторожем повних кас — спосібним кожної хвилі проляти кров голодних “збунтованих” робітників. Але той самий капіталізм дав грошеві средства, потрібні на уоружене і прокормленє величезних мас новочасного сталого війська. Дав ті гроші — як звичайно — з кишені тої самої працюючої верстви народу, котра дає своїх синів як рекрутів до війська — дав з так званих посередних податків, наложених на цукор, мясо, збіже, каву, чай, пиво, словом, на все то, що служить до життя людам.

А коли і посередні податки не вистарчали на удержанє Молоха — мілітаризму, тоді держави затыгають в капіталістів величезні довги

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

Сербський вояк стереже залізничої дороги.

(Такі сторожі розставлені по одній на кожний кілометр залізниці.
Коло нього його "воєнна хата.")

державні, від яких платять гарні проценти. Також як доставці средств поживи, мундурів, оружя, гармат, кораблів і т. д. роблять капіталісти золоті інтереси на новочасних арміях, заповнених хлопськими і робітничими синами.

Нинішній мілітаризм се під кождим оглядом знаменитий інтерес

для капіталістів, але найтяжша язва і тягар для широких робітничих верств. Забирає він мільйони людей під військові прапори, а в той же час нищить добробут соток мільйонів населення.

В Європі в часі миру стоїть 4 мільйони молодих людей під оружжя, а удержання тої армії і відповідної військової флотії коштує більше як вісім мільярдів австрійських корон що року! Представмо собі, що цілий річний бюджет Галичини, який вивозить 70 мільйонів австрійських корон, треба 130 разів помножити, щоби досягнути бюджету мілітаризму європейського!

Кілько то за сей однорічний лиш видаток можнаби побудувати доріг, залізниць, шкіл, шпиталів, кілько ґрунтів поправити, кілько доброго і розумного можнаби для людкості зробити за ті гроші, призначені на мордоване людей в інтересі капіталізму.

Відповідно до видатків на мілітаризм ростуть очевидно державні довги. Як пр. в Австрії ті довги повстають, показують слідуєчі числа:

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Дванайцять літний жовнір в повнім боевім ристунку.
(Таких багато бе ся в сербських рядах проти Австро-Угорщини.)

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

Не даром кажуть противники соціалізму, що соціалізм знищить родину і родинне життя. Ось сей образець показує, як капіталізм боронить родину і родинне життя. Образець представляє сербських міщан в Білгороду в Сербії, що втікли з міста, як австрійська артилерія почала його бомбардувати.

В році 1904 позичено на армати і воєнні кораблі 400 мільонів корон, в році 1908 і 1909 заплачено кошта мобілізації з нагоди анектованя Боснії і Герцеговини в сумі 600 мільонів, в році 1910 позичено 300 мільонів на великі кораблі воєнні, а 200 мільонів на підвишене видатків на армію — і так маємо в протягу сімох літ нових державних довгів близько 1 тисяч 500 мільонів, від котрих сам процент річно (4%) виносить 60 мільонів. І той процент платить ся капіталістам що року. Цілий довг державний Австрії виносив до р. 1910 — 11 тисячів мільонів корон!

Як всьо в капіталістичнім устрою так і військовість підлягає скорим змінам неустанного поступу, який впливає з конкуренції держав на поли пораз то нових винаходів, як скорше і певнійше вбивати людей. Коли одна держава заведе в себе дальше несучі карабіни чи гармати, тоді всі другі держави мусять свої карабіни і гармати продавати на старе зелізо, а купувати нові, так само далекосяглі як в противника.

То само є з грубостью панцирів на воєнних кораблях, котрі тратять

всю вартість, коли противник винайде так сильний набій, що перед ним панцир не устоїть ся. Тож чим скорше спроваджують грубший міцніший панцир — коли в той же час хтось там в тій чи іншій державі працює над тим, якби то досягнути ще сильніший набій.

Величезні армії, що коштують мільярди, є вічною покусою до війни і до ведення заборчої політики. На тім тлі знова виростає новий напрям, володіючий умами пануючої кляси, так званий “імперіалізм” — новочасне варварство. Є то вічна готовість загарбати все, що дасть ся зрабовати ще на земській кулі, то є вічне напинане військових сил, щоби скористати з хвиливої немочи сусіда. А позаяк ті всі розгукані розбійничі і злодійські інстинкти бувають коштом робітничих мас, тож цькує ся ті маси на різних “ворогів” в других державах, тож спекулює ся на темноті мас, щоби плекати в них чувства ненависти до других народів. Витворюєсь “шовінізм”, піддержуваний пляново через так звану “жовту пресу” то є пресу, підбурюючу свій нарід против другого, показуючу, що можна ще ту і там щось забрати і вкрасти, заострюючу заборчі людські пристрати аж до божевіля.

Витворив ся в наслідок того стан загального занепокоє-

Бельгійські жінки жнуть збіжжя, муштини косять, а попри них бельгійські жондїри копають рови для зближаючої ся битви.

Війна в Бельгії.

ня, зденервованя, змаганя ся в зброєнях, так що нинішня капіталістична Европа жиє як на вулькані, не певна дня ані години. Стан такої непевности змагає ся до найвисшого степеня ще через те, що в случаю війни, ніхто не може предвидіти її перебігу.

Ніколи ще не ставали против себе в війні такі величезні маси війська як тепер: Европа сама може поставити більше чим 20 мільонів жовнірів.

Діякий геній не може доводити мільонами людей, жадна суспільність в часі війни не потрафить в поли прокормити тих уоружених мільонів.

Змінили ся: війна і жовнір, бо змінили ся основно обставини, серед яких провадить ся війну.

Нинішні гармати несуть на 8 кілометрів, а карабіни графляють на відлеглість кілометра. Та далекосяглість оружя змінила зовсім боеву лінію. Не можна нині машерувати на ворога в збитих колюмнах, не вільно стояти в полі, хочби ворога ще й не видко було. Збиту колюмну арматні кулі пошарпалиби в шкamate в протягу кільканайцять мінут.

Боева лінія нині, то розсипаний відділ війська, який не побачивши ще ворога, мусить положити ся на землю і повзати стріляючи. А що стріляють бездимним порохом, не видко позиції неприятеля, тільки град куль, що свище над головами, показує, що той ворог бе ся.

Офіцир, що давно — коли карабіни несли ледво на 400 кроків — йшов зі своїм густо уставленим відділом і контролював майже кожного жовніра, не видить нині і половини своїх підвладних. Лежить він на землі так само як і жовнір, а той послідний в зданий на себе самого, зданий на свій характер, відвагу і запал.

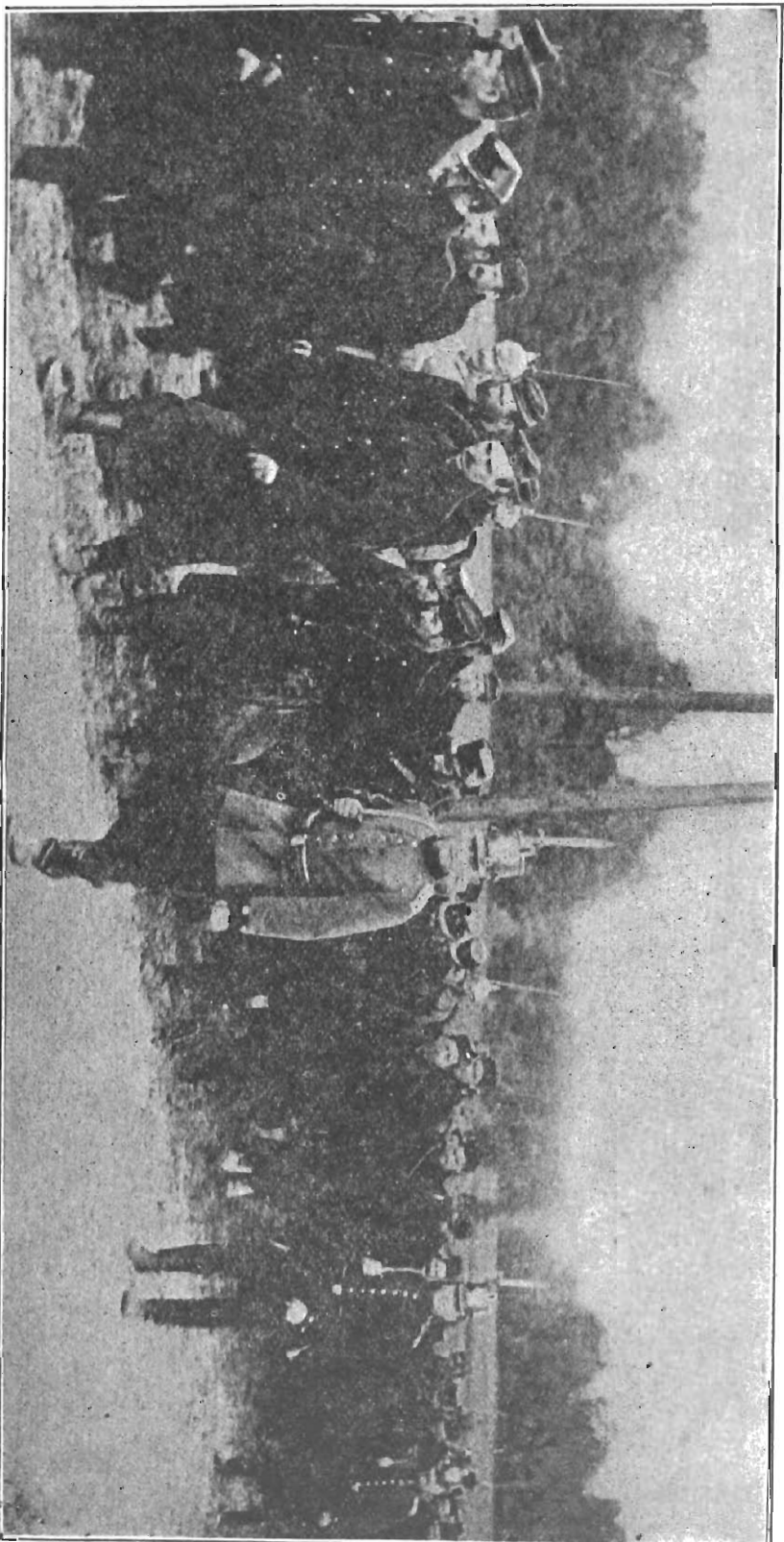
То вже не давна машина, бита палками, ані пізнійша лялька машинуюча в параді, то ество тільки вартує, як жовнір, кілько вартя як чоловік, як горожанин, як член даної суспільности.

Для приміру покажемо, що нерозумний, боязливий жовнір, котрий аби відігнати страх перед кулями ворога, сам перед часом вистріляє свою амуніцію, знайде ся по певнім часі як безпожиточна сила на поли битви.

Видержати нині правдиво пекольний огонь армат, карабінів машинних і карабінів скорострільних і бути при тім самому спосібним до борби, до влучного стріляня, до повзаня щораз близше ворожих рядів, щоб в даній хвилі як грім ударити на багнети — і повторити то і десять разів — як покаже ся потреба, на то все треба величезного запалу, сили волі і характеру.

Змінила ся в нинішній війні і служба кінниці. Минули часи, коли хмари уланів чи драгонів впадали на піхоту ворожого війська як гураган. Така кінниця нині лягла би трупом або розірвалиб її в кусні нім до-

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Німецька піхота забрала в полон французьких піхотинців в борбі в північній Франції і під ескортою відводить їх до німецького табору.

їхала-би половини дороги що ділить її від ворога. Нині карабін стріляє 30 разів на хвилину! І кінниця, то тільки служба штафетова до вивідуння ся. Але і до тої ролі, супротив запровадження в арміях автомобілів, моторциклів, аеропланів і воздушних баллонів кінниця чимраз менше уживає ся. Кінь робить на годину 12 кілометрів, а аероплан 80 і то зовсім вигідно! Кінь біжить часто по недогіднім терені, аероплан буває на висоті 2-3 тисячі метрів над ворогом.

До того заведено вже нині всюди телеграф і телефон військовий, що лучить всі головні місця команди з собою.

Все то стало ся конечностю з причини величезної довгости передної лінії боевих армій. Та довжина переходить не раз сто кілометрів і само порозуміне ся так розкинутих відділів, вимагає зовсім иншої обслуги, ніж та, яку може дати кінниця.

Щоб доводити такими величезними, далеко розкиненими арміями,

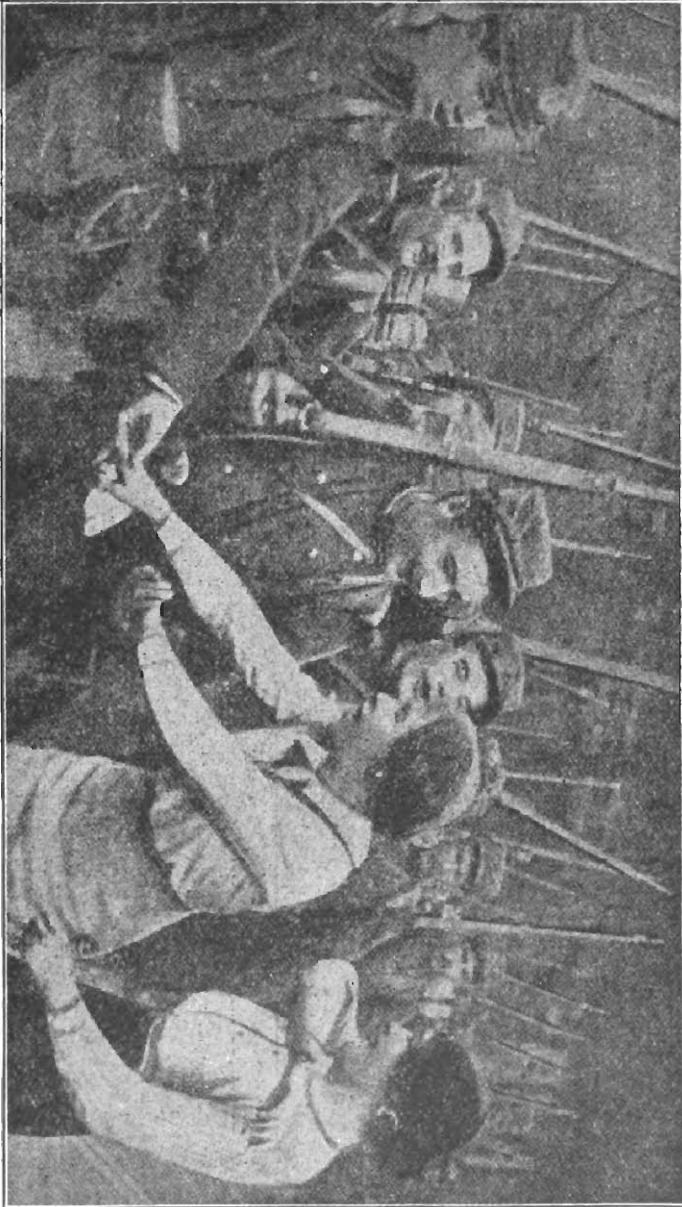
ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

“Війна Війні”.

Величезний противоенний соціалістичний мітинг на Трефалгар Сквері в Лондоні, столиці Англії. До зібраних промовляє Кер Гарді, один з провідників англійських соціалістів.

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Французькі дівчата працюють ся з французькими жовнірами, що йдуть до боевої лінії

треба передовсім доброї комунікації і средств до прохарчованя війська. Се вимагає розвиленої сіті залізничої, твердих доріг і сталого довозу поживи, амуніції і т. д.

Коли комунікація і виживленє армії недостаточні, можна сподівати ся страшного погрому для тої армії, погрому який загрозить руїною державі і суспільности.

Ми начеркнули в загальнім нарисі зміни, які зайшли на случай війни. Тепер застановім ся над тим, як то нинішний мілітаризм приготовляє до неї жовнірів — горожан.

На жаль мусимо ствердити, що приготования до війни числять ся тільки зі скількістю людей, армат, коний і т. д., але не займають ся приготуванем суспільности і її синів до того, щоб в разі війни можна було числити на побіду.

Приглянемо ся ближше мілітаризмови в Австрії, де то з нагоди

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

Англійська піхота, т. зв. "гайлендерс" (гірняки), що складає ся переважно зі Скотів, йде до боевої лінії

ухваленя нового військового закона, соціялісти піддали докладній критиці мілітаризм і виказали його найбільші хиби.

Найбільшим гріхом мілітаризму є відосібненє армії від суспільности, вороже становисько армії до цивільного населеня, панованє серед армії духа давного наємного жовнірства.

Все то треба знищити, щоби створити новочасного жовніра — горожанина. Найбільшу вину, за ті невідраді відносини поносить офіцерський корпус.

Офіцери вважають ся все ще за пів богів супротив жовнірів, так як би ті жовніри за кару віддані були до війська, а не силою закона про

Англійська піхота в ровах чекає на ворога

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

загальну службу військову. Межи офіциром а жовнірами нема жадних звязий, як тільки остра, часто бездумна військова дисципліна. Сліпий послух, є першим обовязком жовніра в австрійським війську. Офіцир, вихований не на світї, не в касарни, але в замкнених від суспільного житя військових школах, приходить як готовий “пан” до жовнірів і

часто не розуміючи їх мови, не знаючи їх класового положення виконує над ними строге право наказу і кари. А прецінь приписи о військовій дисципліні війшли в жите через поломанє конституції, яка каже, що нікого не вільно карати, без поставленя його перед властивим судією.

Тому що відвічальність у війську не є означена і поділена, одна пагана генерала тяжить на полковнику, на майорі, капітані, фельд-фелю, а певно найтяжше на жовнірі! В тій системі всі боять ся всего і ніхто ніколи не знає, коли чекає його тяжка нагана або болюча кара. Але найбільше бояти ся мусить бідний жовнір, на котрім по черзі мстить ся “шаржа” часто за свої власні похибки.

Не краще і властиве військове судівництво, яке до недавна було тайне і позбавляло обвиненого всякої оборони. Нині воно троха змінене в користь справедливости, але остали ще таки в нім сліди давної військової безправности. Соціалісти жадають, цілковитого знесеня осібно-ного військового суду.

Між офіциром а підофіциром і жовніром існує нині прогалина не до переходу. Підофіцир ніколи не може стати офіциром, бо корпус офіцирський уважавби се за обиду для себе. А коли зважимо що офіцир може оженити ся тільки тоді, коли сам богатий, або жінка має посагу найменше 60 тисяч корон, то зрозуміємо, що офіцири стали кастою, котра далеко стоїть від народу, того самого народа, що його синів мають вчити воєнного ремесла.

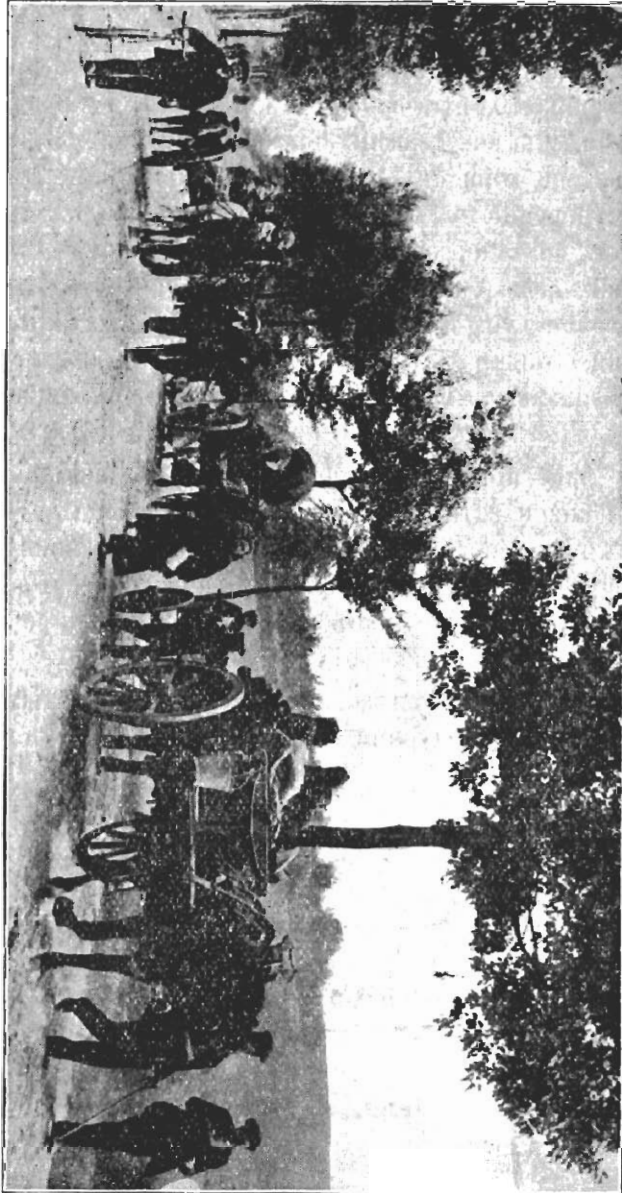
А того власне хоче капіталізм, щоби з офіцирів мати орудіє, готове виступити против народа, колиби той нарід став для капіталістів небезпечним...

Другим блудом мілітаризму є його сліпа захланність на “людське м'ясо”. Мілітаристи хотілиби, щоб жовнір мусів служити як найдовше. Здаєть ся їм, що жовнір буде тим ліпший, чим довше служить. Є се погляд давних часів, але він ще міцно держить ся офіцирських мозгів. Біда лиш в тім, що так великого числа жовнірів, якого хотілиби мілітаристи, жадна держава викормити не потрафить.

Щоби дістати найбільше число людей ознакомлених з службою військовою, мусить мілітаризм хоч по неволі — зменшити літа служби. І так Німеччина ще в році 1893 скоротила військову службу на два роки при піхоті, а на три роки при кінниці і артилерії. За Німеччиною пішла Франція, за нею Італія і Австрія. Що правда, та дво-літна служба так виглядає, що 10 тисяч синів богатих родичів служить тільки оден рік, піхота два (з виїмкою здібних жовнірів, бо ті за кару три роки!) артилерія і кінниця три роки, а маринарка чотири роки! І то в Австрії називає ся “дволітна служба”. Интерес мілітаризму при заведеню коротшої служби дасть ся легко обчислити. Коли пр. бере ся до війська що року 100 тисячів рекрутів і каже ся їм служити три роки, то за 10 років

маємо 10х100 тисячів т. є. оден міліон спосібних до війни людей. Колиж возьмуть що року 150 тисячів рекрутів на два роки, маємо по десятиох літах півтора міліона вивчених в военнім ремеслі жовнірів. А “стала армія” має в обох случаях на мировій стоші то саме число (3 рази по

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Тисячі робітничих родин в Бельгії мусіло утікати перед военною навалюю.
Вздовж дороги йдуть робітники зі своєю “власностю”, яку в поспіху могли захопити зі собою.

100 тисячів є 300 тисячів, або 2 рази по 150 тисячів є також 300 тисячів).

З тих чисел видимо, що на випадок війни покликуюсь під оружів міліони людей — передовсім все молоде покоління робітничої і хлопської класи.

“Уоружений народ” рiшає судьбу вiйни, i тому переважною справою є здiбнiсть того народу до володiня оружiєм, зношеня воєнних трудiв, здiбнiсть до посвяти свого житя в оборонi границь держави. Хто хоче мати добрих, сильних i здорових жовнiрiв, той повинен старати ся о осьмигодинний день працi, о охорону малолiтнього робiтника, о опiку над вагiтною робiтницею.

Але заслiплений мiлiтаризм дав ся власне ужити проти робiтників, коли вони страйком хотять вибороти для себе отсi “полекшi”, а забираючи послiдний грiш на удержанє “сталої армiї” унеможливлєє поширене освiти i заведенє корисних реформи суспiльних. Мiлiтаризм попав ту в трагiчну суперечнiсть з собою: досi не зумiв видiстатись з неї i став тим чинником, що вдержує розвiй — поступ народiв.

Сама вiйськова служба i її форми є нинi дуже перестарiлi i не числять ся хочби з тою одинокою цiлюю: виобразовати, приготовати жовнiра до вiйни i тiльки до вiйни.

Велику скiлькисть часу тратить жовнiр на чищеню себе i довкола себе...

Велику вагу привязують офiцiри до того, щоб навчити жовнiрiв в однiм часi виконувати рiзнi рухи. Впривають над уставленєм фронту жовнiрiв так рiвно, щоб жадного нiс або живiт не виставав нi на цаль над лiнiю фронту!... Штучнi маршi, паради, почеснi варти, вiйськовi асистенцiї, нiчо а нiчо не мають спiльного з вiйною, се тiльки тресура, не людська а машинова “робота”.

Кiлько за то набють ся жовнiрiв, кiлько переслiдувань, кар, нарут спадає за тi безцiльнi дурницi на бiдних жовнiрiв, того i на воловiй скiрi не списавби.

Але якоїсь самостiйности, предприємчivosti, думки не вiльно оказувати, бо за те мож опинити ся знов — в тюрмi. Кiлько то разiв вiддiл схований в корчах, на розказ полковника мусить вилазити з тих корчiв серед громiв обуреня i касарняних проклонiв, щоби за хвилию на розказ генерала знов влiзти в тi самi корчi i знов серед граду зневаг i проклонiв, вiйськових звiрюк. Нiхто нiколи ту не знає чи добре зробив, кождий старає ся забезпечити свою вiдвiчальнiсть, зложенєм вини на другого. Ганебною справою є визискуванє при вiйську безплатної працi жовнiрiв через офiцiрiв i заряд армiї. В австрiйськiй армiї майже 30 тисяч жовнiрiв є камердiнерами i послугачами (форисiцами) офiцiрiв, кравцями, шевцями, столярями i т. д. Вiдриває ся тих людей на кiлька лiт вiд їх роботи, їх науки, їх зарiбку на то, щоби при вiйську використовувати ту працю за дурно. Жовнiр що ходить кождого дня рано з кошиком за кухаркою панi капiтанової, а вечером водить песика панi на спацер, має в той спосiб приготовити ся до будучої вiйни!...

Ненаситний мiлiтаризм жадає що раз то нових рекрутiв, а тих що

вже дістав, образує зле, або зовсім не образує до воєнних цілей. Є то страшне марнуванє сили і здоров'я соток тисячів найспосібніших людей в суспільности.

А ціла та наука воєнного ремесла відбуває ся в такий дикий спосіб, серед таких тяжких кар, такої безвглядности, що кожного року кількисот жовнірів кінчить самовбійством, або калічіє в війську.

Найбільший процент самовбійств серед жовнірів, се ганьба австрійської армії. Розуміє ся, що військо не дбає зовсім про жовніра, котрий в військовій службі став калікою. Бо вжеж "пенсія" 6 корон місячно, яку дають такому каліці є наругою, а не помочію.

"Сталу армію" в часі мира уживає капіталізм як вигідне орудіє насильства над робочим народом. І в Австрії частійше чим в других цивілізованих державах (Росію не уважає ся за цивілізовану державу) кидає ся при кожній нагоді військо против народу — власного народу. Демонстрації і походи, страйки і вибори, граничні спори між селом а двором, все то в Австрії надає ся до інтервенції (вмішуваня ся) війська. Вибори на Угорщині є одним тягом надужить, ошущь, перекупства і розбоїв. Австрійські полки відкомендирує ся на Угорщину, щоби охоронювали не закон і право, але власне ті ошущьта і безправства доконувані через уряд на виборах. За те до Хорватії висилає ся угорських жовнірів, щоби виборчі ошущьти могли під охороною їх багнетів доплати виборчий закон і фалшовати вислід виборів.

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ.

Люди — а — пси — у війні.

Люди мордують ся взаємно, а пси їх мають ратувати. Англійський лікар з двома псами, яких англійський "Червоний Хрест" уживає до пошукуваня за раненими.

Найстрашніший спомин маємо з виборів в Галичині, де військо застрілило в Дрогобичи 26 спокійних людей, а 60 тяжко ранило при виборі рядового кандидата, львівського адвоката Левенштайна.

А рільничий страйк в році 1902, Горуцько, Коропець, Лядське, Чернихів, акція за реформою виборчою? Примітка складача.)

Яку небезпеку скриває в собі уживанє війська замість поліції, хочемо виказати на тім страшнім примірі в Дрогобичи. Відділ війська стояв там на поготовю від години 4-тої з рана. Жовніри гонені з місця на місце були зденеровані і голодні. Проклинали людей, що були нібито причиною їх муки. А коли прийшла година друга з полудня “самі карабіни почали стріляти”!... Сотка невинних покалічених людей за хвилю купала ся в крові на улицах Дрогобича. Я підчеркую слово “невинних”, бо в таких случаях “куля сама собі шукає жертви”.

Які почуваня будять ся в серци пр. страйкуючого робітника, коли видить, що військо все стоїть в обороні фабриканта, то військо де він служив і його брат і може буде служити його син! Що діє ся в серци народа, коли чує з висоти престола слова такого Вільгельма II, що “жовнір повинен стріляти хочби і до рідного батька, матери, коли йому старшина прикаже”! А слова Вільгельма виповіли голосно лиш те, що дійсно в війську діє ся.

Австрійська армія в часі пятьдесятьлітнього мира, пробувала сили своїх карабінів тільки на тілах австрійських горожан. Щож дивного, що соціялісти поборюють ту інституцію і духа який в ній панує. Соціялісти можуть доказати, що уряд від десятків літ все висплає військо против робітників і мужиків в обороні фабричного чи рільничого капіталу.

Для того жаданєм соціялістів є: зовсім змінити характер нинішньої збройної сили. Замість жовнірів, сліпо послушних киданих завше на охорону визпекувачів, хочуть соціялісти мати цілий народ уоружений, готовий до оборони себе, границь свого краю і своїх законів.

Загальне уоруженє народа знесе нинішню сталу армію, тоді і тільки тоді перестане уоружений чоловік бути ворогом робітника-горожанина, бо він сам буде горожанином.

Хоч мілітаристи крутять носом на згадку про загальне ополченє т. є. міліцію, то однак розвій капіталізму по неволі помагає — так як і в інших справах — до здійсненя жадань соціялістів. Коротка військова служба зідре з горожанина огидну маску давного жовніра; тактика воєнна апелююча до характеру і відваги жовніра, вимагаюча від нього думаня, самодільности, очистить душу його від песьої покори і безумного послуху, а клясова свідомість робітників, їх людська гідність, висилати буде до касарень вже не дурних рекрутів, але свідомих людей. Міліція не прийде нині ані завтра, але она буде заведена певно, її сотворить сам капіталізм і відрух клясової свідомости яку капіталізм розбудить.

Чого Можуть Сподівати ся Робітники з Війни?

Отсей образец — се дуже рідкий виімок межи воєнними образками. Він належить до рідких фотографій, що представляють саму суть війни. Звичайно образи малярів і навіть фотографії представляють лиш мобілізацію військ, або побідний вхід війська до здобутого міста або парад парадного полку перед салютуючим генералом або ранених “героїв”. Ніколи однак не пускають в світ фотографій побоєвищ, хоть таке побоєвище дає найкрасший образ жнива війни... Ось чому повисший образец можна назвати рідким виітком серед воєнних фотографій.

Він представляє частину побоєвища під Спайенскопом в південній Африці. Там розіграла ся одна з більших битв межи Бурами а Англичанами в часі т. зв. Південно-Африканської Війни. Ту війну почала Англія в Жовтні 1899 р. з тою ціллю, аби здобути дві хлопські републики в південній Африці і відтак природні багатства (дияменти, золото і др.) визискувати свобідно без інтервенції чужого уряду.

Робітників Англії здурили капіталісти так, як се звичайно дурить ся у всякій війні. Закликали їх бити ся за честь англійського прапора. Взивали їх до оборони заангажованого гонору рідного краю. Юдили їх до борби за славу вітчизни. Обіщували не звичайні користи для англійського народа.

І знайшло ся тоді кількасот тисяч англійських робітників, патріотів з незнання, які повірили в честь фляги, гонор рідного краю, славу вітчизни, кинули рідню і пожиточну працю і пішли в далекий край на різню. Стелили ся трупи англійські від цільних стрілів бурських фармерів. Лягли тисячі англійських потріотів з несвідомости коло Лейдисмиту, Модер, Енслин. Нарешті в другій половині січня 1900 в завзятій битві

коло "Спайенс-Колу" сімнайп'ятьсот англійських робітників впало трупом за честь Англії.

Що значить бити ся за честь прапора, гонор вітчизни чи що там, побачили англійські жовніри — аж коли по двох і пів роках тяжкої борби закінчено "південно-африканську війну".

Англійські робітники заплатили кошти воєнні:

Вони мали 5 тисяч 774 вбитих, 22 тисячі 829 ранених.

Вони заплатили податками величезні суми на веденє війни.

Вони і їх діти і їх внуки будуть платити через сотки років мільярди проценту від позичок на війну за честь і гонор Англії.

Вони заплатили Бурам 15 мільонів доларів відшкодованя за пониженє фарми.

Се їх видатки. А користь?

Про користи дасть понятє оден факт.

Коли війна скінчила ся, а Англія забрала бурські републики і могла спокійно експлюатувати багатства краю, багато англійських жов-

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЕВРОПІ

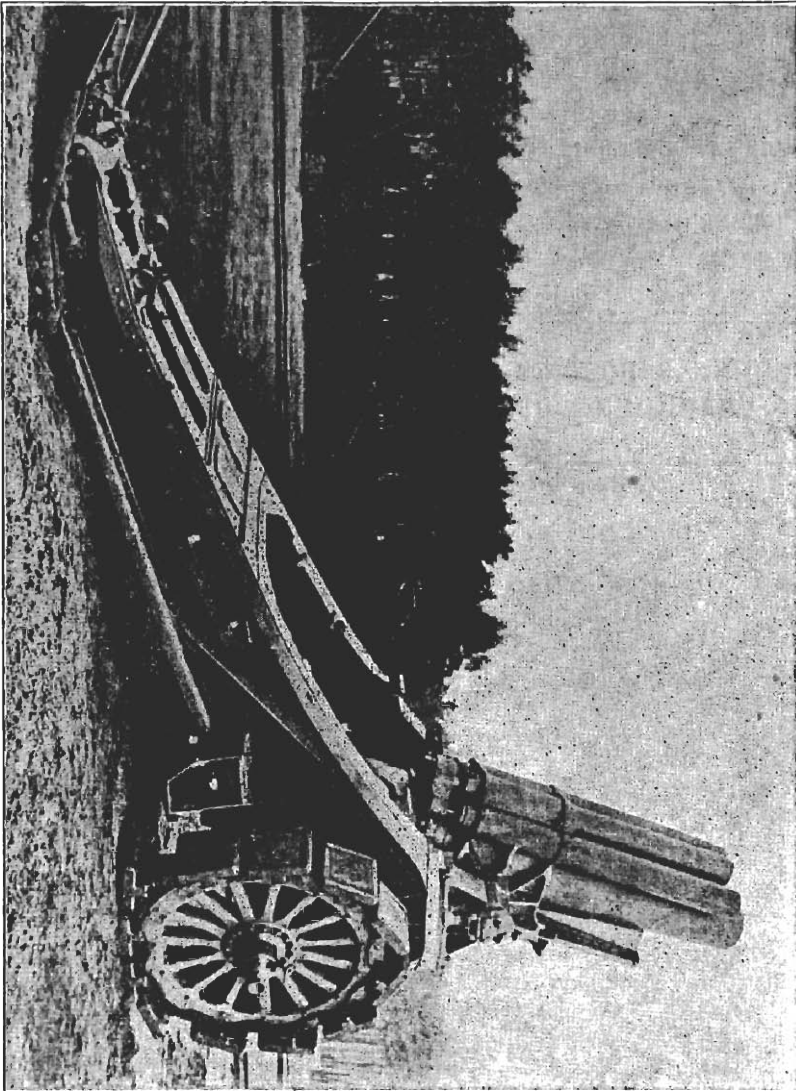

Ранений англійський жовнір пише лист "до дому".

нірів не хотіло вертати до родинного краю, але хотіли остати в краю, окупленім своєю кровю, ту працювати і жити.

Але англійське правительство на наказ англійських капіталістів (зрештою нині всюди капіталісти а уряд се одно!) заборонило остати якому небудь жовнірови і шукати роботи в південній Африці. А англійські капіталісти, що не били ся, що податків на війну не платили, а май-

Одиннадцятьцалева обложнича гавбiца, якої вживала німецька артилерія до розбивання бельгійських форти в Малин

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

ни золота і діамантів дістали, в своїм глибокім патріотизмі спровадили зараз по укінченю війни 150 тисяч таних китайських робітників і вони забрали джаби, які так радо були би взяли відважні англійські хлопці, що потили ся, голодували, мерзли, кров ляли і тисячами гинули, аби здобути ту землю.

На розказ уряду їх відвезено до Англії. На кораблях героїв напа-

ковано як худобу. По страшній подорожі казали їм, умученим і ослабленим, машерувати в параді перед королевою і її товариством лінєвих галапасів суспільности, кричати “гура”! на честь тих злодїїв плоду народної крови, салютувати їм і з одушевленем дивити ся в їх блискучі тузики на товстих черевах.

По тїм параднім марши, що тягнув ся кілька миль, багато вояків омліло з умученя і виголодження... Богато видцїв мали слъози в очах...

Парадний марш скінчив ся.

Рушницї відложено з гордостю.

Вмито шаблі з крови бурських хлопів — з англійською гордостю вмито.

Хоругви завішено в церквах.

Здобуті предмети відослано до музеїв і бібліотек.

Різники розійшли ся по “своїх” хатах.

А потім?

ДВА ВОЯКИ З ВОРОЖИХ СОБІ ВІЙСК ПОДИБУЮТЬ СЯ ПІДЧАС ЗАВІШЕННЯ ОРУЖА І РОЗБИРАЮТЬ СПРАВУ...

“Як ся маєш брате! Наші “старші” сказали, що маємо завішене оружя на пів години. Сядьмо собі по приятельськи і поговорім!”

“Потягни, брате, лик з моєї кантини! Знаєш, я вже від давна силкую ся додумати, защо ми властиво оди другого бемо. Знаєш прецінь, що ми себе ніколи не видїли.”

“Дякую тобі за горівку. Вона у вас видно дуже добра. Возьми в мене цїгарету. ...Я сам також не знаю, чому ми властиво бемо ся. Наші великі люди кажуть, що ми маємо бити дикунів!”

— “Я хотївби бити проклятих соціалїстів, що є проти сеї славної війни”.—

Потім давні герої, ветерани многих боїв, обвішені хрестами борці за штандар, честь, вітчину — пішли обдерті і голодні попід фабрики англійських патріотів, що зиски тягнуть з бурської землі, і простягали руки за роботою.

Здурені, висміяні, розчаровані, слабі, голодні...

* * *

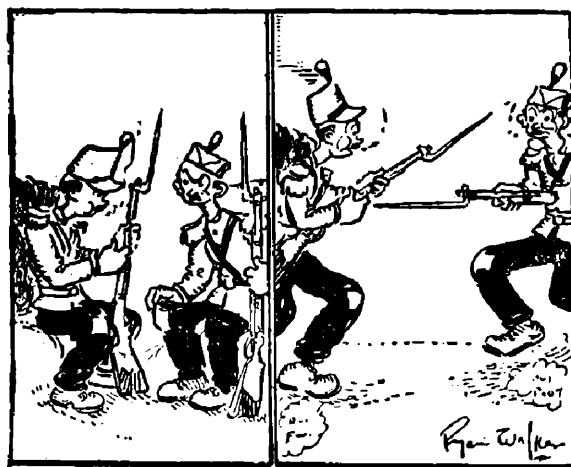
Таку надгороду дістали англійські робітники за свої труди понесені і кров проляту в бурській війні...

Таку надгороду, а не иншу дістануть англійські робітники за свою відвагу на виноградних полях Франції...

Така надгорода, а не инша, чекає французьких, німецьких, українських, російських "героїв".

Робітники можуть очікувати користи лиш з тої війни, яку вони самі пічнуть, будуть вести і закінчать — в імя своїх власних, а не чужих інтересів.

РИСУНОК РАЙЕНА. З АПІЛ ТУ РІЗОН.

“Вже трубить: завішене
оружа скінчило ся. Ми му-
симо бити ся один з дру-
гим.”

“Я не Йоган, як тебе не
вбю!”

— “Я в Жан, великий
ворог соціалістів, і мушу
проколоти твою печінку.
Гурра!” —

МИРОСЛАВ СУЧИНСЬКИЙ.

ЦАРСТВО БУДУЧНОСТІ

I.

Подумайте собі, що ви є противники соціалізму, а я є соціалістичний агітатор і хочу здобути ваш розум і серце для соціалістичних ідей. Я буду говорити про царство будучности. Соціалісти і несоціалісти хочуть “направити світ”. Того хочуть усі люди, що мають бодай трохи розуму і бодай тільки правди у серці що за макове зерно. Три великі партії, що нині правлять політикою у всіх культурних державах, консерватисти, ліберали і соціал-демократи, мають свої думки про поправу держави і через те воюють зі собою. У чім ті партії ріжнять ся? Спитайте першого ліпшого галицького шляхтича, чому в Галичині нема порядку, а він певно вам скаже, що то радикали тому винні. “Ліберали, радикали і соціалісти бунтують нарід — думає шляхтич — віра паде, люди псу-ють ся, пан ім вже не старшина і ксьондзове слово не боже, цілий світ йде до гори ногами. Як же ту може бути порядок? Український хлоп збаламучений і гадає, що він ліпше правив би краєм ніж ми, йому якась Україна снить ся.”

“Давно не так було. Село було послухне. Пан був голова і батько людям. Хлопські доньки не забагали гімназій. Я постарів ся і не богато чув про Україну. А тепер вони хочуть відкинути польську культуру, в них очевидно має бути своя виспа. Хочуть забрати — може й без заплати — польську землю на Поділю і парцелювати між хлопів. Ні, брате, одинокий ратунок то поворот до тих порядків, які я тямлю з малку, польських шляхотських і католицьких. Інакше зайдять нас Жиди з Німцями і забере Москаль. І я вам скажу по правді має ту бути демократична Україна, то най радше буде російська губернія.”

Галицький консервативний шляхтич теж думає, що на світі нема порядку, і він дає таку раду — най так буде як бувало — послух, згода і панська власть. Нові ідеї і нові порядки підривають значіне двора, тому він не терпить їх. Його ненависть до української культури не лиш звідти походить, що він не знає її, не читавши української книжки і не знаючи нашої історії. Він передовсім тому не терпить слова: Україна, що воно йому надто нове, а він любить давні слова. “Давні часи були ліпші” — каже він. І дійсно! давні часи були ліпші для шляхтича. У тім він подібний до консерватиста з якого будь другого краю. Я раз говорив зі шведським дідичом. Він признавав, що робітникам треба добре платити, але його дивувало, що робітники сподіють ся здобути право власности до фабрик. Він не хотів признати, що не можна уживати армії проти

страйкарів. Говорив про реформи, але зовсім не думав про те, що найважливіша реформа називає ся аграрна: викупно панських земель на парцеляцію. Такої великої зміни йому не було треба. Най так буде, як бувало. Так як в Швеції ніколи не було панщини і Шведами з поконвіку правили не лиш королі але й парламент, то шведський дідич був дуже радикальний проти галицького. Він хотів, щоби шведська політика йшла давними дорогами і рад був повернути не оден дідичівський чи капіталістичний привілей, але його політичним ідеалом все таки була горожанська свобода і рівність перед правом. Ті дві річи, свобода і рівність, такі як вони тепер є, то давна справа у Швеції, тому він їх поважає. Те, що було, він уважає за висше від того, що є, і для всякої реформи озираєть ся на минувшину за взірцем.

Противно ліберал.

Англійський чи польський ліберал мало дбає про поворот до давних прав, те право, що є — ось де керниця ліберальної мудрости. Між лібералами нема таких, що хочуть повороту панщини, але задержати теперішню форму панщини, по котрій властитель 10 гектарів пів дня робить на себе а пів дня на банки і на трости — фабричний робітник пів дня на себе, а пів на фабриканта, на дідича й на склепи — то є ліберальний ідеал. Ліберали перевели багато реформи і мають в запасі багато плянів на реформи, але реформувати права великої грошевої власности вони не хочуть і не можуть. Право великої грошевої власности то є ґрунт і підвалина нинішної держави, ліберальні партії є теж ґрунт нинішної держави. Вони вже здобули перевагу над консерватистами. Між культурними державами упадок давних консервативних партій видно у всіх державах. Вибори кількох послідних літ дали ліберальну більшість у французьким, шведським, італійським, норвежським, данським, німецьким і англійським парламентам і у конгресі північно-американської унії. Ще лиш Австрія і Росія не мають ліберального правительства, але певно скоро дістануть. Ліберальні партії, що тепер правлять державами, як їх судити по їх ділах, держать ся такого гасла: допоможіть нам зломити дідичівську силу, за те маєте свободу змінити всі права, як хочете, лиш не торкайте права великої грошевої власности! Те право хочуть власне соціялісти знести. Вони хочуть перевернути світ до гори ногами. Про те нема двох думок. Соціялісти критикують давні права і не годять ся на нинішні, але від півсотки літ жадають і ждуть зовсім інаншої **направи** порядків ніж консервативні дідичі і ліберальні промисловці. У чім ріжнить ся соціялізм від інших плянів державної будови? Передусім у дуже сильній вірі в будучність. Між соціялістичними робітниками є люди, що так вірять в будуче совершенство соціялістичної держави, як їх родичі вірили в рай. Такої віри у слухність своєї справи, як має соціялістичний пролетар, не має жадна друга кляса.

То правда, що світ йде своїм шляхом і не питає професорів, що завтра буде, й то правда, що райського города на землі ми не здужаємо насадити. Але ту не в тім річ. Жили наші прадіди поза раєм тільки соток літ, то чому наші правнуки не видержать? І збудувала французька революція таку ліберальну державу як ліберальні філософи хотіли, то чому соціалістична держава не має бути подібна до соціалістичних бажань. Вона напевно не буде *тана добра*, як соціалістичні газети часом пишуть. Але нам зовсім не треба найліпшої держави, лиш такої, що багато ліпша від теперішньої. Найліпшої ми не годні мати, бо нічо не є найліпше. Найвченіші люди говорять і пишуть часом дурниці і найсправедливіші мають свої гріхи. Те соціалістичне право, як його ми хочемо, теж буде мати свої хиби, але його хиби такі проти нинішнього як процент проти лихви. Ми міримо високо, бо відома річ — арматний стріл йде луком і щоби трафити до ціли міримо висше ціли. Деякі соціалісти мірять за високо і перехвалюють будучність. Але ми можемо мати добру науку від лібералів. Доки шляхта до спілки з католицькою церквою мала перевагу над купцями і адвокатами, то ліберали надто гарно описували своє царство будучности. Вони обіщували свободу і рівність і братерство всім клясам і згоду між усіма народами. Як міщани прийдуть до власти, то на світ прийде правда, казали їх поети. У Франції середна кляса вже більше як сто літ тому скинула дідичівське і церковне панованє, але якось не видно, щоби французькі радикальні міністри зовсім пішли правді на службу. Вони може думають, що будуть наші діти робити, як ми всьо полагодимо?

У американській унії лібералізм ще старший як у Франції, але й американська свобода багато подібна до свободи смерти з голоду. Я певний, що соціалізм ліпше додержить того, що обіщє ніж лібералізм, але мені здасть ся, що соціалістичні бесідники зробилиби більше хісна якби менше обіщували і якби старали ся говорити про соціалістичну державу не позолочуючи.

II.

Цікава річ, що загал так званих інтелігентних людей все ще не здає собі справи з того, якої держави ми хочемо. Не лиш галицькі священики часто вірять, що ціль соціалізму — то поділ маєтків на рівні часті. Мовляв, маєш ти сто корон, то дай мені пятьдесят. Я здивав заможних міщан у однім дуже культурнім норвежськім місті, що дивували ся, яким правом я соціаліст, коли у мене є добрий неподілений кожух. А оден інтелігентний Швед казав раз до мене, що соціалістичний рівний поділ маєтків на нічо не придасть ся. “Ти є дурень” — говорив він — “хіба ти не бачиш, що хочби всі люди були рівно заможні, то за рік вже буде велика ріжниця, бо оден пропе своє, а другий побільшить.” Такої самої думки була моя газдиня у однім німецькім місті, хоч її чоловік

Колись народ страшили чортом, його рогами, кліщами і хвостом. Народ страхався, хоть чорта на лік не бачив.

Нині страшене чортом і пеклом не робить вже відповідного вражіння на народ. Тому на місце старих винаходів запроваджено новочасний комфорт і пануючі класи соціалістів змальовують як розбійників з розчіханим волоссям, ножами в жмені і бомбами в кишені і таких "соціалістів" виводять перед нарід і страшать ним людей. І люди лякаються соціалізму, хоть не знають: що таке соціалізм?

був робітник і соціал-демократ. Вона думала, що підстава соціалістичних ідей — зависть і бажане рівного поділу маєтків. Що є підстава соціалізму? Мені здається, що вона така: Бажане справедливого поділу зарібків і не поділ маєтків, але зібране великих приватних капіталів у оден публичний. Справедливий поділ зарібків то є ціль соціалістичної господарки. Зібране приватних капіталів у оден публичний капітал то лише спосіб.

ОБРАЗКИ З КЛАСОВОЇ БОРБИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

(За дозволом: The International Socialist Review.)

“Ганмен.”

Розбійник, нанятий компанією до вбивання страйкуючих копалинних робітників в Колоредо. Такі розбійники, перебрані або за сторожів копалинь або за “милишеменів”, підчас сьогорічного страйку в Колоредо спалили табор страйкарів і замордували багато робітників, їх жінок і дітей. На чолі компанії капіталістів, що наймали убійців проти страйкуючих вугляних робітників стояв Джан Д. Ракіфелер, син найбільшого багача Злучених Держав і широко в часописах хвалений проповідник християнства.

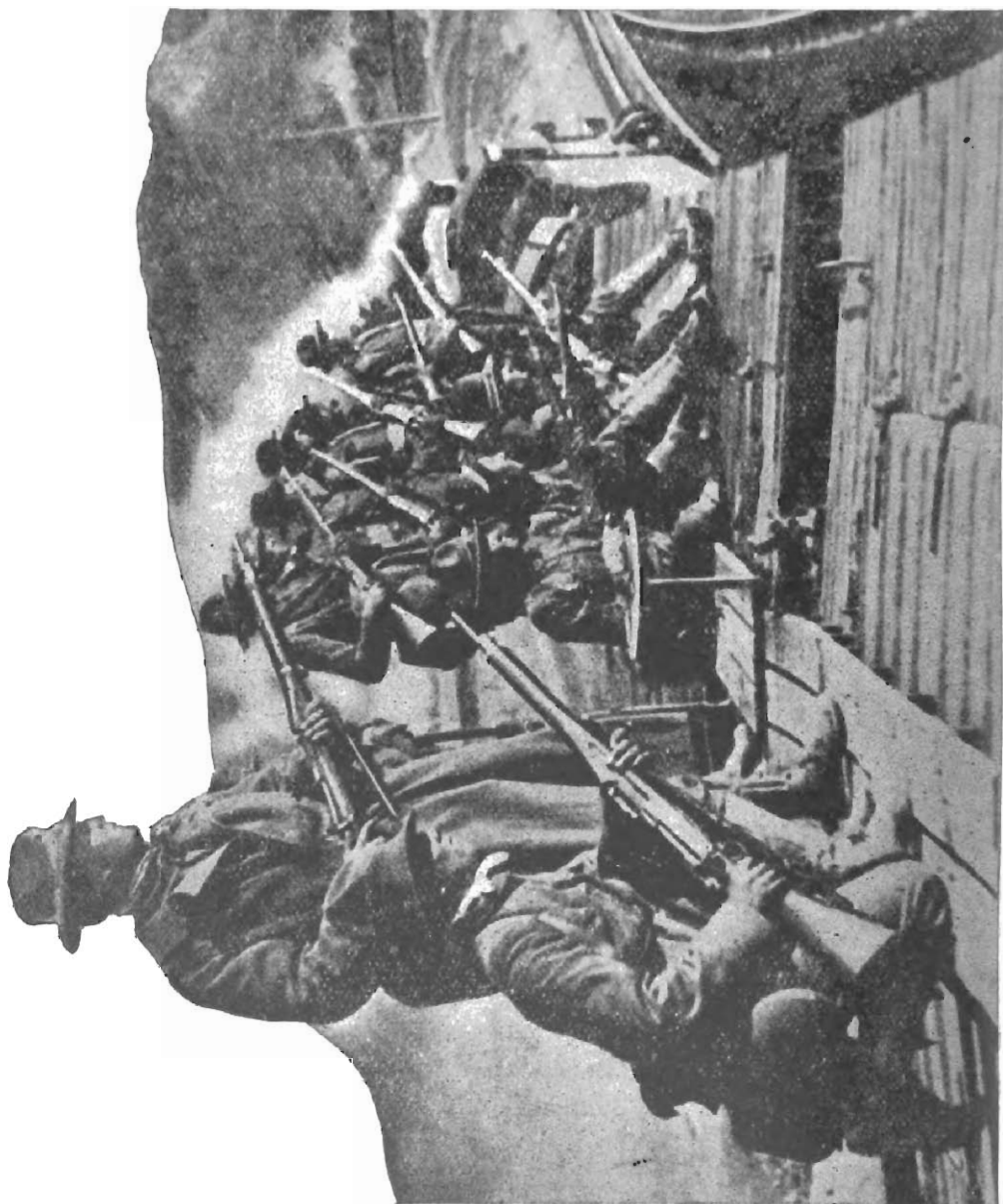
Ви може не будете сперечати ся, як я скажу, що теперішній поділ зарібків варт поправи. У мене є два знакомі хлопці, що неоднаково варті, неоднаково працюють і неоднаково мають. Левін, що працює 10-12 годин на день має хату, харч і 450 корон на рік. Він є лише наймит коло коров, але я би не кождому студентови університету радив рівнати ся з ним головою і цікавостю, бо багато студентів програє. Він не має ані шкіл ані грошей і дуже радби бути власним господарем на 10 гектарах і бути одну зиму в робітничій школі. На те ніхто йому не дасть ані не позичить, бо його батько бідний після 30-літної столярки і сам жде помочи від дітей. Родичі мого другого знакомого Люна заможні купці, мають велику земельну власність в Тексас. Їх син ходив до гімназії, відтак покинув, їздив за границю, навчив ся пити частійше ніж треба, вмів кілька мов, але не зовсім; каже, що хоче студіювати право,

але з того певно нічого не буде. Він любить порядну одягу, але не любить мити рук і все має чорні смужки за нігтями, хоч йому не бракує ані мила ані часу. Він не зовсім лінивий і зовсім не дурний, рад про все дискутувати і часто говорить про те, чого не розуміє. Мав себе за інтелігента і зовсім з гори дивить ся на Левіна. Його погляди на добро і зло такі: “Кожний чоловік передусім дбає про гроші. Ніхто ніколи нічого не робить без користі. Головна річ здобути достаток.” Він лиш того одного певний. Якими способами люди стають багаті, то йому всьо одно і він про те не багато знає. Загалом у політиці і у історії він багато менше знає від Левіна. Але він дістає гроші з дому, не мусить наймати ся і тому йому здаєть ся, що він ліпший і розумнійший від робітників. Він певний, що вони багато нисші від него і не багато варта. Житє такого чоловіка, що не потребує більше робити як дві, три години на день, має за те двацять, трийцять корон, може що вечера трохи бенкетувати і колинебудь поїхати до Парижа — те він уважає за найвисше людське стремління. “Такі люди повинні правити державою, бо вони образовані.” Він не хоче бачити, що їх політичне образование звичайно таке саме як його, не висше від народношкільного.

Я порівнював його з Левіном і не можу найти розумної відповіді на таке питанє: з якої рації Левін рахуєть ся за “простого робітника” і за 10 годин робочого дня має 700 корон річного доходу, а Люна називаєть ся інтелігентом і видає два рази більше, працюючи одну або дві години на день. Він дістане по смерти батька великий капітал і може колись позволить Левінови стати на роботу у фабриці Люна і комп. Тоді Левін може дістане чотири корони на день за девять годин праці, а Люна найме собі інжинера на директора фабрики і дасть йому двадцять за роботу, а собі сорок за лінивство — і за право власности.

У Швеції є право, що хто має пятьсот корон річного доходу або менше, той не платить доходного податку. Ті, що мають більше, платять податок і що року дають податковому урядови виказ, кільки вони заробляють. На підставі таких виказів обчислив економіст Сандлер, кільки у Швеції є богатих людей, кільки бідних і кільки заможних. 1907 року було 695 тисяч оподаткованих, що мали разом 1,100 мільонів шведських корон річного доходу. Якби тисячу людей хотіли поділити між себе тисячу корон після такої самої пропорції як Шведи ділять тих 1,100 мільонів спільного доходу, то наперед прийшов би оден і взяв би 70 шведських корон і 42 сотиків, відтак 4 людей дістало би по 18 кор. і 95 сотиків, 10 людей дістало би по 8 кор. і 51 сотиків, 17 людей мали би по 4 кор. і 74 сотиків, а 22 людей дістали би тільки 3 кор. і 3 сотики. То були капіталісти. У середній класі взяло би 72 людей по короні і по 80 сотиків, а 321 людей лише по 80 сотиків. Ми дійшли до половини тисячки. Ті пятьсотпятьдесяттрое, що ще нічо не дістали, мусять вдоволяти ся

ОБРАЗКИ З КЛАСОВОЇ БОРБИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

(За дозволем: *The International Socialist Review*.)

В часі кровавого страйку в Колоредо: Жовніри міліції їдуть в страйкову околицю мордувати майнерів.

(Се виразно показує, нащо робітники оплачують військо.)

тим що лишило ся. Вони дістануть по 43 сотики! То є доходи. А як поділені маєтки? Дві сотні часті шведського народу мають половину всіх шведських маєтків, 98 сотних має другу половину. То значить так-само, якби двох хлопів сказало у селі до девятьдесять вісьмох: поділім землю по правді, ми два возьемо пів села, а ви девятьдесять вісьмох беріть решту і діліть ся. Якби десять тисяч людей хотіли поділити між себе десять тисяч корон після такої самої пропорції як маєтки поділені у теперішній Швеції то пять тисяч вісім сот вісімдесять і оден дістануть по 5 сотиків, а тринайцятьох дістане по 200 корон. Докладно:

13 людей дістане кождий по	192 к. 92 сот.
10 людей дістане кождий по	50 к. 20 сот.
29 людей дістане кождий по	29 к. 72 сот.
38 людей дістане кождий по	18 к. 40 сот.
101 людей дістане кождий по	8 к. 84 сот.
109 людей дістане кождий по	5 к. 22 сот.
343 людей дістане кождий по	3 к. 9 сот.
388 людей дістане кождий по	1 к. 75 сот.
708 людей дістане кождий по	1 к. 26 сот.
532 людей дістане кождий по	77 сот.
940 людей дістане кождий по	45 сот.
908 людей дістане кождий по	24 сот.
5,881 людей дістане кождий по	5 сот.

Але Швеція зовсім не бідна, хоч богато біднійша від Англії, Франції і Німеччини. Сандлер каже, що якби шведська держава стягнула до державної каси лише ті приватні маєтки, котрі варта більше ніж сто тисяч корон, то дісталаби три тисячі чотиреста мільонів корон. Подібне право, але не про такі суми, видав був 1680 року шведський король Карло XI проти шляхти. Він стягнув до державної каси неправно набуті панські землі, — то називало ся редукція — і лишив своїому синові Карлови XII дуже великий скарб. Тими гіршими платив Карло XII кошта війни проти царя Петра і помагав Мазепі будувати українську державу. Про редукцію шведські соціалісти говорять як про “давнє добре право”, якого не треба забувати.

III.

Деякі несоціалісти кажуть, що соціалісти не потрафлять справедливійше ділити заробків і не годні заложити соціалістичної держави. До того їм потрібно, щоби держава викупила або забрала всі великі підприємства й стала головним фабрикантом і купцем, щоби купила або дала панську землю малоземельному і безземельному селянству і щоби внесла право великої власности. Того держава не має права зробити.

На те ми відповідаємо: держава має силу скасувати право великої

приватної власности, так як 1789 року підчас великої революції скасувала у Франції панщину за одну ніч і так як 1848 року скасував цїсар Фердинанд панщину у Австрії, а 1861 року цар Александр II у Росії.

Перед 1848 роком мали галицькі дїдичі право власности на панщизняну робочу силу і 1848 року втратили її раз на все. Державна власть відобрала дїдичам те право, заплативши відшкодованє.

Мимо того, що всюди особиста свобода тепер більша ніж тому сто лїт, то державна власть і власність всюди росте, а не малїє. Держава має великі банки, фабрики і копальні, ліси, дороги, залїзниці, пошту, школи, всі уряди і великі запаси зброї. Колись всі школи були приватні і кожний багатий дїдич міг мати своє військо, навіть суди були приватні. Державна і міська (комунальна) велика власність росте з дня на день і певно виросте понад приватну як дістане поміч від середної класи.

ОБРАЗКИ З КЛАСОВОЇ БОРБИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

(За дозволом: *The International Socialist Review.*)

Родина страйкуючих копальняних робітників в Колоредо, яких шатра попереднього дня спалили і кулями з машинних карабінів засипали професійні убійці, наняті щедрим фундатором церков, Джаном Д. Ракифелером молодшим.

(В походї несуть таблиці з написями: "Ми годуємо шерифа", і "як Злучені Держави можуть провадити почтовий уряд, чомуж вони не моглиби заряджувати майнами?")

Але чи то справедливо державі брати чуже добро? питаєть несоціялісти і додають: Адже не всі капіталісти схочуть продати свої права за таку малу ціну, яку держава назначить. Має держава справедливе право присилувати великих власників до такого порядку? Ми відповідаємо, що має.

Великі властителі землі, грошей і фабрик дуже рідно можуть покляти ся на святе право власности. Мені здаєть ся, що є такі права, які можна називати святими, і я числю між них право такої приватної власности, яку властитель здобув або лишив у спадку не нарушивши чужої власности. Таку власність мають, на загал бравши, робітники і малоземельні селяни, ремісники й многі купці і урядники. Робітник і мужик хіба тоді багатий чужим як він злодій, купець тоді як він шахрай, ремісник як він партач, а урядник, як у него велика пенсія за роботу незначну (сінекуру.) Як у них є честь, то їх власність здобута без порушення чужої власности. Того не можна сказати про великих власників бо історія великих маєтків дуже часто показує, що їх початок: війна, рабунок або підступ, хоч теперішній властитель далекий від всякого злочину. Я певний, що аристократи у нічим не гірші від міщан, що між великими фабрикантами є дуже порядні і розумні люди, що деякі великі купці роблять багато доброго і що є такі урядники з золотими ковнірами, з яких робітничя кляса має більше хісна як з неодних соціялістів. Одним словом, я зовсім не вірю в приповідку: що пан, то злодій. Але мені здаєть ся, що панська власність навіть у дуже сімпатичного властителя часто злодійська. Панською власністю я називаю велику земельну посілість і великі підприємства у торговлі і промислі.

Українська, польська і англійська історія знає надто багато таких дідичівських дворів, що повстали коштом хлопської і церковної землі. Галицькі процеси за ліси і пасовиська показують, що батьки нашої шляхти не соромили ся підкупних процесів, як у них годен було виграти землю. Форналь, халупник і арендар у яким будь краю не читавши книжок сам розуміє, що двір живе не тільки двірською землею, але й форналевими руками, отже чужою власністю. То правда, що дідичі мають довги, не все вміють господарювати і часто не годні ліпше платити як платять. Але й то правда, що як вони недоплачують сільських робітників, то значить вони живуть також чужою даремною працею, а чужа праця є чужа власність, найби то була одна даремна година на день. Дідичівська велика власність у великій часті повстала, виросла і удержуєть ся порушенням чужої власности, то значить порушенням хлопської землі і наємних рук. Таке право власности, що нарушає власність, не є святе. Ми хочемо його зменшити, ослабити і знести. У тім лежить зміст соціялістичної господарки. Ми не маємо права ненавидіти теперішних дідичів за те, що їх предки забрали хлопську землю, але як нині хлопам

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Що видумали християни 19 століття для своїх ближніх?

Набиване торпедового стрільна. Таке одно стрільно може висадити у воздух цілий корабель. Коштує воно 6 тисяч доларів і має довжини 20 стіп, важить коло 2 тисячі фунтів.

і сільським робітникам треба дідичівської землі, то держава має право примусом купити землю від дідичів за таку ціну, яку держава назначить і розпарцелювати між тих, що самі управляють землею.

Деякі ліберальні купці і промисловці нічого не мають проти примусової і дешевої парцеляції двірської посілости, але як йде мова про те, щоби наложити високий доходний податок на купецькі і промислові гроші, то вони кажуть, що то кривда. Про те, щоби держава викупила їх підприємства і сама вела їх, вони не годні спокійно говорити.

Вони вірять, що така політика рівнасть ся розбює і покликають ся на те, що їх маґазини і фабрики побудовані чесною торгвлюю і пильним промислом, а не панщиною і рабунком. Але американський історик Д. Майерс документами доказує, що прадіди найзнатїйших американських мілїонерів — самі славні імена і великі маєтки — не так то чесною торгвлюю і пильним промислом доробили ся з пятаки сто тисяч. Між ними були такі, що зраджували Унію, незаконно довозили Індіанам горівку, продавали фунт тютюну за пятьдесять корон, а іглу за пять і в пняних силою відбирали соболї і горностаї, як їх за пів дурно не купили.

Англійський торговельний капітал виріс по часті приватним морським розбоем (гляди історію капітанів Дрек, Говкінс і Ленкестер коло року 1600), торгівлю невольниками і такими війнами як хінська війна за опієм 1837 р. Про еспанських купців, що були попередниками Англічан у світовій торгівлі, писав єпископ Лас Касес до цїсаря Карла V., що він часто чув, як Еспанці казали, — іменно ті, що не годні були заперчити доброго характеру у Індіян, — що до повного щастя на землі Індіянам ще лиш треба було віри в Бога. Але до тих мирних і всіма чеснотами обдарованих людей — каже єпископ — прийшли Еспанці як голодні тигри і вовки. На острові Гіспаніоля, куди вони насамперед приїхали, вони забрали у неволю індіанських жінок й дітей і надуживали їх праці. Вони даром брали у Індіян всю поживу і все хотіли більше, хоч ті клялись, що лиш жменю лишили дома. Індіяни порозуміли, що Еспанці не прийшли до них з неба, як вони з разу думали. Вони стали ховати діти, жінки і поживу у тайні сховки перед білими. За те їх били і збиткували, а як вони вхопили за зброю, то Еспанці убивали всіх без розбору, кидали дітьми до каменя, йшли в заклад, хто скорше відрубає індіанську голову, вішали живих у діл головами і підпалювали. Такі шибениці все мали по тринадцять повішених, — Еспаці казали, що то на честь Спасителя і його апостолів. (Лист єпископа Лас Касес до еспанського правительства і до цїсаря Карла V друкований 1551 р. у Севілі під заголовком: “Круделітатес Гіспанорум ін Індіє” (Жорстокости Еспанців в Індіях.) У других Індіях Еспанці брали золото, на яке Середна Америка тоді була богата. На індіанським золоті виросла заморська торгівля тих часів.

Історія великої торгівлі не є яснійша від історії великої земельної власности. Але здаєть ся, найсоромнійших предків має історія великого промислу в Англії. Купці найбільше шахрували чужих, дідичі брали землю у своїх, а фабриканти англійські тому 100 літ, замикали у фабриках осьмилітні діти на дванайцять годинний робочий день.

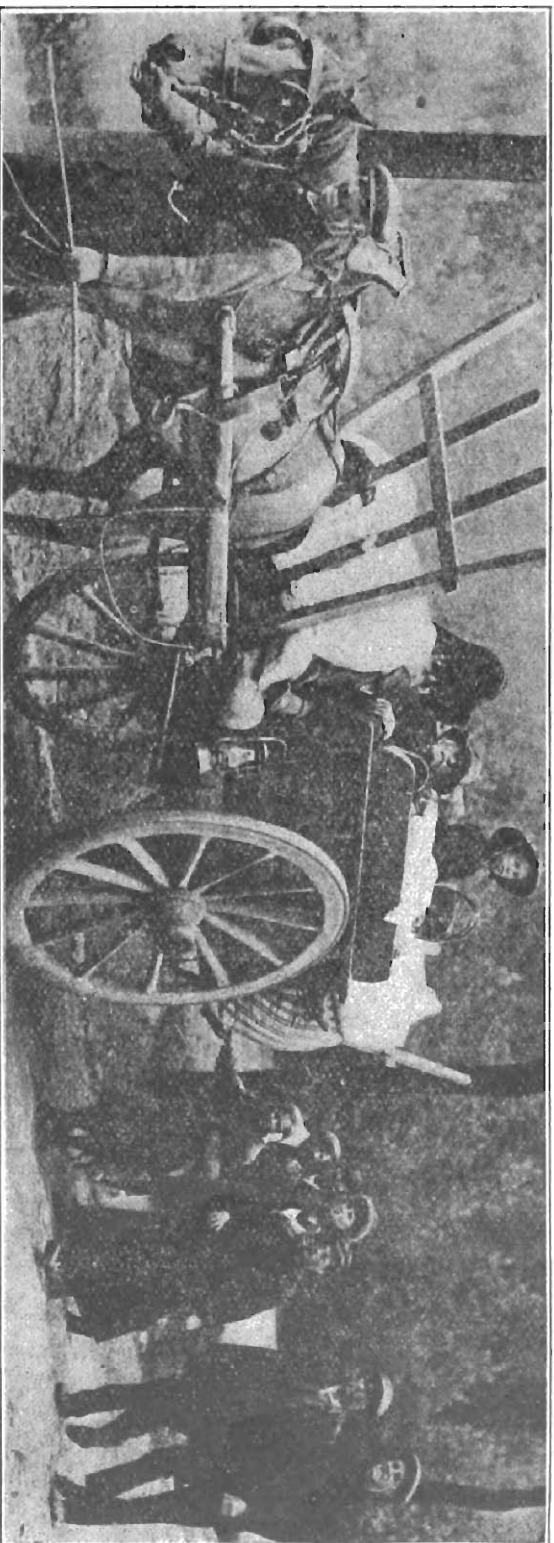
Перший поступ то була ухвала палати панів, що тим дітям, які мають вісім літ, не можна довше робити як вісім годин, дванайцятьлітнім — дванайцять. (Юніверситі оф Сінсінаті Стодіє — 1911.)

За сто літ багато змінило ся.

Великі промисловці мають теж свої заслуги і вони укріпили власть лібералізму і навчили дідичів, що часи шляхотського панованя ніколи не вернуть ся. Наші діди не мали навіть такої свободи слова, друку і товариств як тепер мають у Галичині, рівности перед судом нема й нині, але нашим прадідам вона навіть не снила ся; просвіта, яку тепер дає народна школа, не значна навіть у найліберальнійших краях, але тому сто літ вона була так якби жадна.

Не по правді булови казати, що у тім поступі лише революція 1789

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Не даром кажуть противники соціалізму, що соціалізм — знищить родину і родинне жите. Ось сей образець показує, як капіталізм боронить родину і родинне жите. Образець представляє бельгійську родину з Брукселі в утечі перед надходячими німецькими військами.

й 1848 р. заслужилась і славні радикальні письменники. Неоден скупий і жадний доходів ліберальний капіталіст помагав їм. Тому робітничі партії у всіх краях часто бувають в політичній союзі зі своїми ліберальними противниками, але майже ніколи з консервативними. А проте, як держава буде викупляти великі промислові підприємства, то вони тільки само мало можуть покликати ся на право власності як дідиці.

Промисловий капітал так само нарушає чужу приватну власність — робітничі руки — щоби самому рости, як дідичівський капітал.

Я питав знакового директора фабрики британського металу, що з него роблять ложки, кілька заробляють його робітники і кілька властитель фабрики.

Він дав таку відповідь! Тому чотири роки заробляли робітники три корони п'ятдесят, а тепер мають найменше п'ять а найбільше сім кор., бо ми завели роботу на акорд. Властитель фабрики той, що був перед теперішнім, заробляв вісімнадцять тисяч на рік окрім тих грошей, що видавав на себе і на свою родину."

Скажіть, чому він заробляв вісімнадцять тисяч, а не вісім?

Очевидно тому, що платив робітникам за десять годин праці півчварта корони, а не п'ять.

Якби він платив 2 корони, то мав би ще більше чистого зиску.

Як далеко він може йти по справедливості у зменшенню заплати?

Ту нема мови про справедливість, ту є торг. Якби він дістав робітника по короні на день, то його право користати з того. Тоді його дохід може подвоїти ся. — Чим? Тим, що робітники дістали по одній короні замість по п'ять. — То значить: чужим добром. "Не забувайте, що таким способом повстає капітал!" — говорив директор. Якби фабрикант виплатив робітникам тих 18 тисяч, що він зложив до каси, то з них не булоби вже сліду, бо на кожного робітника випало би по кількясот корон на рік і робітники проїлиби їх.

У фабрикантових руках 18 тисяч то новий капітал, що послужить для будови нової фабрики і дасть роботу новим робітникам.

"То є загально-національна політика."

— Але мені прийшла така думка:

Як робітники здобудуть державну власть, то держава так скаже до капіталістів:

То, що ви кожного року відкладаєте, то є робітничі зарібки, позвольте, що я і робітники подякуємо вам за труди і самі возьмемо у заряд робітничі ошадности. — Чи така політика не буде загально національна?

Ви певно зробите такий закид: не всі великі маєтки мають свій початок в нарушенню чужого права. Є аристократи, яких предки заслужили собі нагороду і дістали не хлопську землю, але державну. Є інженери і купці, що доробили ся капіталу, бо мали добру голову, витрева-

лість або щасте. Не всі маєтки роблять ся неправним визиском наємної праці і чужої приватної власности. Ви у першій закиді маєте рацію, але у другій забуваєте що: робітники уважають неправним визиском праці той визиск, який капіталісти називають правним; ту є спір між наймаючими і наємниками.

Ми цікаві знати хто має слушність і шукаємо у праві — але ми знаходимо, що то капітал писав право. Про правний визиск праці доти не можна говорити, доки не буде такого права найму під котрим підпише ся наймаючий і наємник.

IV.

Держава не лиш тому має право знести право великої приватної власности, що воно несправедливе, але й тому, що воно не оплачуєть ся. Велика власність не оплачуєть ся з огляду на робітників, на середню клясу й на самих великих власників, вона не оплачуєть ся державі. Велика власність не оплачуєть ся з огляду на робітників, бо нема тільки управної землі, щоби кожному стало по сто моргів і ще декому тисячу, ані тільки гроший, щоби кожний мав десять тисяч і ще дехто міліон. Сільські робітники не годні мати по десять моргів, бо оден двір має замість них всіх; промислові робітники не годні мати своїх варстатів, бо акційне товариство має замість них. Вони мусять наймати ся. На таких наймах вони зле виходять. Як порівнати робітників зі середною клясою, то помимо всіх реформ робітничі мешканя нездорові і дуже негарні, страва недобра, одежа дуже погана, забава не цікава, робота довга і тяжка, освіта низька, непевне завтра і коротке жите. Найкрасше у їх житю то їх бажане знести велику приватну власність і їх солідарність у борбі за нову державу.

Велика приватна власність навіть самим власникам зле оплачуєть ся. Вона оплачуєть ся золотом, але не щастем. На світі є щасливі люди, але ті, що знають людське жите, кажуть їх шукати у середнозаможнім селі, у родині вченого доктора між молодими студентами, може навіть між молодими робітниками. Скажіть, котрий великий письменник писав про щасливих міліонерів? Питаймо розумних богатих родичів, що самі не дістали ніякого спадку, чи вони раді лишати дітям великий капітал. Вони боять ся, що з їх дітий нічого не буде і радіби забезпечити їх на дві сторони і проти біди і проти безжурного богатства.

Ми властиво усі того хочемо і, хоч слово “буржуа” (середна кляса) й міліонер і пролетар вимовляють без поважання, то ми може сміємо ся з того, що самі хочемо мати. Я розумію не політичні думки буржуа і не його економічні інтереси ані його “середне образование”, тільки його свободу від нужди і від безжурного богатства.

До середної кляси числять велику часть селян, купців, самостійних ремісників і урядників. Вони раз йдуть у політиці з робітниками, а раз

з капіталістами, але їх інтереси багато ближші робітничим ніж капіталістичним, бо вони більше живуть зі своєї праці ніж зі свого капіталу. Велика власність шкодить їм двома способами. Вона стягає до себе їх малий капітал і зменшає ті зарібки, які вони мають з праці.

Як велика власність стягає до себе малий капітал? Передусім процентами за довги. Селянин, що високо задовжив свою землю у банках, докладно рахувавши жие часто тільки зі своєї праці, бо той дохід, який йому дає земля, він що року несе до банку. Він не самостійний господар, тільки робітник у банківій службі. Велика грошева власність

ОБРАЗКИ З ТЕПЕРІШНОЇ ВІЙНИ В ЄВРОПІ

Англійського жовніра, раненого в битві, забирають з поля "гонору", під лікарський ніж.

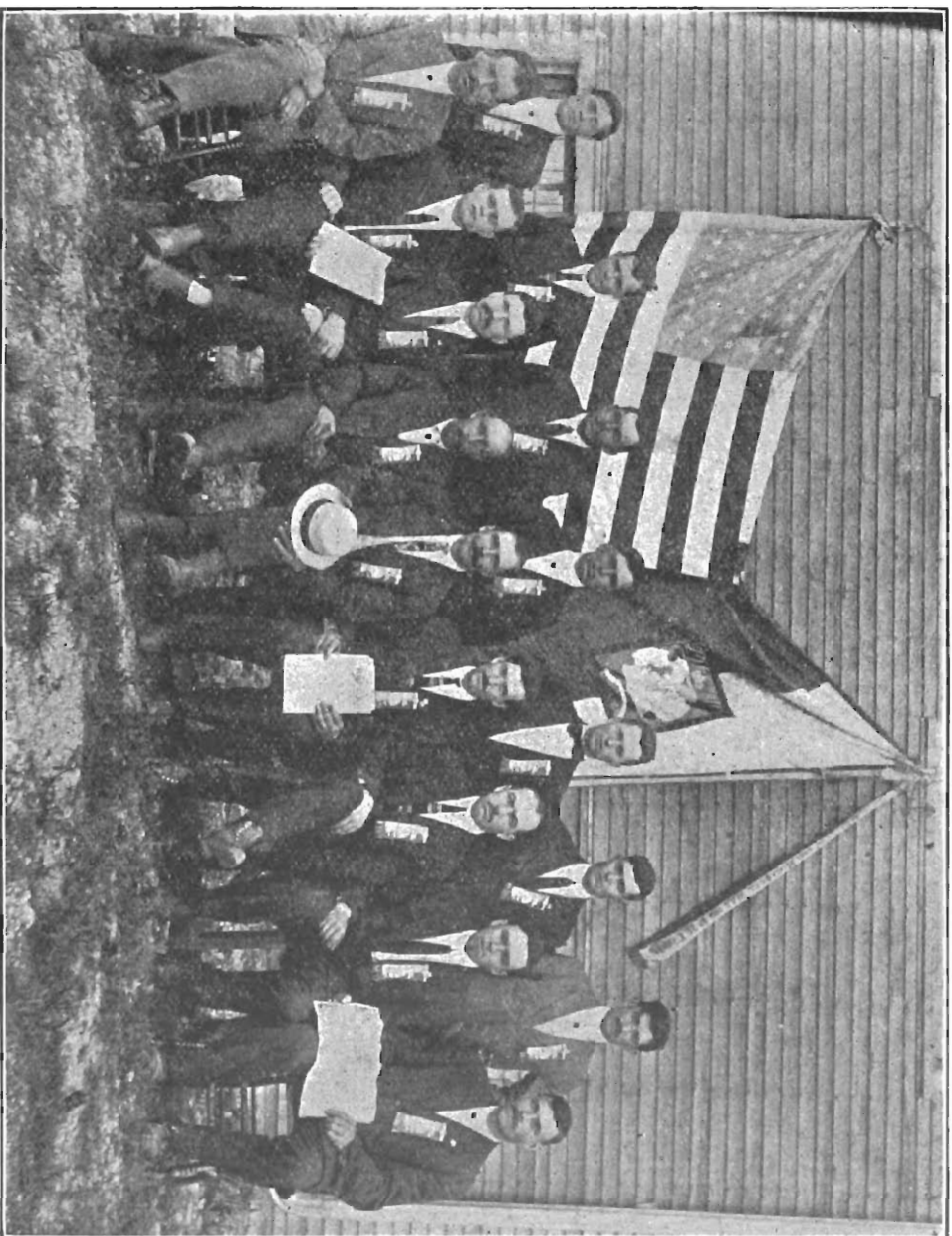
відбирає йому дохід з його малої власности. Ви кажете, що він повинен платити процент як позичив гроші, але ми питаємо: який будь процент? Та велика власність, що наймає свої доми має від людей середньої кляси безмірні доходи. На тім особливо тратять купці що платять чинш за свої склепи. Купець заробляє у великім місті два тисячі корон і живе тим. Але властитель камениці підвищить чинш о пятьсот корон і відбере йому четверту часть всього доходу. Звичайно купець волисть заплатити такий податок для великої власности ніж випроваджувати ся у другу часть міста, бо ті, що у него купували не підуть за ним і він втратить ще більше. Але він не хоче дарувати пятьсот корон і пробує підвищити ціну на товарі, щоби покупні віддали те, що він дав каменичникови. Може бути так, що покупні не покинуть його через три сотики на фунті масла, але може бути, що стануть покидати і йому лишаєть ся тільки сден ратунок: фалшувати товар. Мені казав консервативний поліційний урядник у місті Берген, що контролював склепи зі средствами поживи, що на його посаді легко стати соціялістом, бо він щодня видить лише шахрайство.

За фалшивий товар, за дорогий товар, за нездалий і поганий, відповідає передусім велика власність, бо вона є головний фабрикант і купець, головний банкір і головний властитель домів. Мійська середна кляса купує дорогу і погану одержу, дорого платить за колоніяльний товар і мешкає у поганих домах за високий чинш. Сільська середна кляса переплачує і за кожду дрібницю, що купить у склепаря, платить фабрикантові і купцям потрійну ціну.

Середна кляса зле виходить на господарці великої власности. Середній клясі треба скасування тої торгівлі, що підонсить ціну на товари (спекуляція), але тому противить ся велика власність. Середній клясі треба фабрикації таного товару на її ужиток, але велика власність волисть фабрикувати дранте на вивіз у непромислові краї, як на тім більший заробок для неї.

Середна кляса хоче задержати мир між державами там, де її того треба. Але доки велика власність має найбільші газети і великі банки, доти жадна нація не може бути певна мира. Банки перекуплять найрадикальнійших політиків, а газети за оден день здурять всі партії.

Панованє великої приватної власности приносить великі видатки на оборону держави, бо великий капітал має силу колибудь довести до війни. Середна кляса дає на те більше жовніра і гроший ніж обі другі кляси; замість регулювати ріки, дренавати і комасувати землю, будувати дороги і закладати школи, мусить середна кляса купувати канони, як лиш їх треба великому капіталови. Велика приватна власність шкодить середній клясі посередно через бідність між робітниками. Робітники на наймах у приватних фабриках не можуть бути заможні. На тім тра-

Братство ім. св. Йосафата, відділ 108 Р. Н. Союзу, Сентреїлн, Па.

тять селяни, купці і ремісники, докторі і учителі, бо неможні робітники не годні купити ані доброго молока, ані дубового стола, ані дорогої книжки.

Накінець господарка великої власности эле оплачуєть ся цілій нації, бо велика власність у одної кляси є причиною великої бідноти у другої, а велика бідність всюди приносить слабість, п'янство, эле родинне житє, темноту і нездібність до праці. То є головні вороги держави.

V.

Держава має силу і слухне право викупити всю велику приватну власність і зробити її публичною власністю. Яка тоді може бути господарка у рільництві, у промислі і у торгівлі? Соціалістичну державу збудують промислові робітники, бо вони її найбільше потребують і вони її годні збудувати. Чи інтерес промислових робітників буде вимагати, щоби держава викупила або забрала також селянську землю? Очевидна річ, що ні. Робітникам треба кожного дня добрих средств поживи і вони не можуть в голоді ждати як державні геометри їздять по селах, мірять хлопські ґрунта, платять хлопам за землю, викидають їх з хатів і будують державні двори для спілкової управи землі. На те держава ніколи не буде мати гроший, хлопи на те ніколи не дозволять і жадним робітникам того не треба. Про соціалістичну спілкову сільську господарку ми до тепер нічого не знаємо, бо її ніде нема. Але ми знаємо, що хлопи з поконвіку своїми руками і на свій рахунок робили землю і якби їм не сидів на шиї дідич, банк, купець і високий посередний податок, то їх господарка їм оплачувалаби ся і добре годувалаби місто. Як їм буде треба спілкового господарства, то вони його спробують і як воно покажеть ся ліпше, то задержать, але державна власть певно не схоче і не потрафить їх до того силувати. Мені здаєть ся, що державна, дідичівська і церковна земля, якою соціалістична держава буде розпоряджати повинна піти на парцеляцію між малоземельних і безземельних. Той, хто дотепер займав ся хліборобством, повинен мати першеньство до парцельованої землі. Держава повинна тано парцелювати, повинна дати безпроцентову позичку на перше господарство, увільнити на час від податків і достарчити на легку сплату збіже на засів, товар, машини і фабричний гній. Мені здаєть ся, що у примусовій і дешевій парцеляції державним коштом лежить більша реформа ніж воно виглядає на перший погляд. Вчені економісти і невчені сільські робітники, соціалісти і несоціалісти одним голосом твердять, що велика сільська господарка богато менше оплачуєть ся ніж мала. Вони мають на те незлічиме число доказів. На всякий спосіб не можна заперечити, що двори падуть і що на їх місце росте мала і середна посілість. То показує, куди земельна політика йде. Сільські робітники і хлопи хочуть мати малу посілість, то показує, куди земельну політику треба повести. Тому я думаю: соціалістична держава не має причини противити

ся малій селянській посілості. То правда, що як би на викуплених панських дворах лишити велику господарку по давньому, але ділити всі зиски між робітників, то така кооперативна продукційна спілка можеби ліпше господарювала ніж дідичі, але чи вона дала би тільки доходу на морг, кільки дає мала селянська господарка, того до тепер не спрактиковано.

Велика хліборобська спілка може купити дорогу машину, кажуть деякі соціялісти і показують на самоходний плуг, на жнивярку що жне й сама вяже снопи, на молотільню, що висипає чисте зерно у мішки й прасує солому, на машину для садження і для копаня бараболі, на помпу за 200 корон, що доїть десять коров і т. д. На те відповідають другі соціялісти, що хліборобські машини зі соціялістичних фабрик повинні мати низьку ціну. Щоби робітники на тім не тратили, повинна бути висока ціна на таким товарі, що менше потрібний від плуга, на примір: жіночі капелюхи. То можна зробити посередними податками.

Якби не трости, то вони булиби багато дешевші.

Як велика приватна власність упаде у всіх державах, то зменшить ся небезпека війни і фабрикація зброї. Часть тих капіталістів, робітників і інжінерів, що будують форти і воєнні кораблі, стане будувати нові фабрики господарських машин. Чим більше добрих машин в ужитку, тим більший попит за ними, хто зобачить, що сусід має хосен з кембрійського валка, той купить сам. Селяни будуть заможнійші у соціялістичній державі і зможуть купити такі машини, що їм нині не свять ся. Чому вони будуть заможнійші? Заможність села залежить від того, чи село має досить землі і чи земля добра, чи вміє робити землю, чи має гіпотечні довги і накінець чи може добре продати плоди землі. Соціялістична держава повинна улекшити доступ до землі малоземельним і безземельним селянам. То є перша справа. Але та мала земельна посілість, що є, не годна добре господарювати, бо має великі довги. Соціялістична держава увільнить малу земельну посілість від гіпотечних довгів, як перебере на себе гіпотеку.

Таким способом повсталиби при помочи держави дві малі селянські посілості, одна на нивішних панських землях, а друга на нивішних мужицьких, обі вільні від банків. Від того далеко до заможности як земля мокра або не урожайна і як її так робити як у Росії і Галичині роблять. Шведи орють пізнім літом і в осени, всю землю два рази. Наперед орють зараз після жнив у серпні трискибним плугом на два три цалі за глибоко, відгак як лиш земля підсохне, валкують і боронують легкими боронами. За місяць вся хопта зійде і вкриве поле ніби збіжем, тоді вони гноять ставним гноєм, орють на вісім цалів глибоко, і ховають хопту на дні борозни. Є такі, що орють на дванайцять цалів, а славний учитель

хліборобства Перто Риший оре свій пісок щораз глибше з року на рік і має чотири тисячі двіста сімдесят два кильо пшениці на гектарі.

Як глибоке осіннє оранє зроблене за тепла, то на нїм знов зійде хопта і згине у зимі від морозу. Таким подвійним оранем шведський селянин виманить від землі всю хопту.

Він не оре на весну, хіба задля гною, лиш боронує і валкує кембріжським валком. Наперед вчасною весною як тільки земля стане підсохати, він боронує всі поля легкими боровами. Він хоче роздробити груду нїм земля зовсім ствердне. До того уживають дуже легких широких густих і плитких борон, і добрими кіньми так скоро гонять килько поганяч здужає. Як ту роботу зроблено у сам час, не за вчасно і не за пізно, менше більше тоді як земля на півтора цяля мірно суха і мірно вогка, то земля задержить весняну вогкість. Так вона може ждати на засїв. Як прийде час сіяти і садити, то Швед наперед уживає культиватора або тяжкої борони і їде нею раз або два рази на поперек скиб або на скіс на чотири цілі за глибоко; зараз потім валкує і боронує легкою бороною теж раз або два рази, аж земля так виглядає як грядка; тоді він сіє рядовою сївачкою і всі засіви валкує. У него є сївачка "Радікс", що служить для всіх ґатунків збіжа, і кембрійській зубатий валок. Він каже, що без рядової сївачки ніхто добре не сіє і що деревляний гладкий валок більше шкодить ніж помагає.

Він уживає найліпшого насїня з двора славного товариства у Свальїф і що року купує за 20 корон штучного гною на гектар. Його ставний гній не тече на дорогу, не мокне на дощі і не сохне на сонці, бо він будує осібний будинок на гній, мурує цементову підлогу і цементові стїни на метер за високі, кладе чотири стовпи і накриває дахом. Він кладе гній верствами і толочить його щодня довбнею. Замість соломи на підстїлку уживає торфу, бо торф дає ліпший урожай. Той хто уживає соломи, крає околоту на чотири части, бо довга солома несе гній. Проф. Риший робить і гноїть поле так як у нас грядки і мав такий збір 1912 року у кильограмах на гектар: вівса 3,678, озимого жита 3,900, озимої пшениці 4,272, бураків 85,000; його корови дають пересїчно по 3,800 кг. молока, а найліпша дає 5,200 кг., хоч він не має пасовиска і держить їх ціле літо у стайні. Корови дістають щодня ґрис і макухи. Від осени до половини цвїтня мають бураки, 8 місяців по 20-40 кг. бураків на день і на штуку. В осени і у зимі мають сїно, а у літі кошене зелене збіже, конюшину і траву. Він сіє у осени жито мішане з викою (людвика) і косить його коло першого червня на траву. Відтак оре той самий кавалок, гноїть і сіє сенап (сенапіс) і пізнійше має три жнива. Так виглядає новомодна господарка. Так не варто господарювати на тисячу гектарах, але на десятиох і на пятюх вона у промислових карях оплачуєть ся ось як. Полуднево шведський арендатор, каже економіст Сомпарін —

платить графови 500 кор. річної аренди за пять гектарів землі, але він може мати на тих п'ятьох гектарах 1,700 кор. річного зарібку. Земля дає йому за роботу 800 кор. жінці 400, а 15 літньому синові і 12 літній донці 200, до того чистого доходу 300 корон.

Щоби так господарювати, треба господарських шкіл. Держава будучности буде вдоволяти ся стародавню сільською господаркою і стане у кождім великім селі закладати осібні школи для навчання нових хліборобських наук. Держава будучности не буде вдоволяти ся двома тисячами кільограмів жита на гектар, як гектар може дати чотири тисячі. Для того треба поправи землі штучним гноєм.

Соціалістична держава повинна до певної міри державним коштом поправити землю дренажем і низькими цінами на штучний гній з державних фабрик. Особливо той штучний гній, що його тепер спроваджують з копалень у полудневій Америці повинен бути таний, від коли Норвежці і Німці видумали спосіб робити такий самий гній з повітря і з води. Такі фабрики є у полудневій Норвегії і будують ся у Канаді. Ті три користи може мати сільська власність від соціалістичної держави: безземельним земля, земельним увільнене від гіпотечних довгів, усім поправа землі. Четверта користь не пряма і не така очевидна, але вона найбільша. Її не установить жаден парламент, бо вона прийде сама з себе. Як промислові робітники стануть співвласителями промислу, то вони будуть так жити як теперішня середна кляса, всі мешканці міст не будуть багаті, але вони стануть заможні. Заможний чоловік хоче добре їсти. На тім село більше заробить, ніж на всіх других реформах. Таким способом селяни теж стануть заможні. Вони тих користий не можуть дістати даром. Вони повинні заплатити за них. Ту заплату я представляю собі у такій формі, що держава наложить на всіх селян високий земельний податок й зажає ділити й торгувати землею.

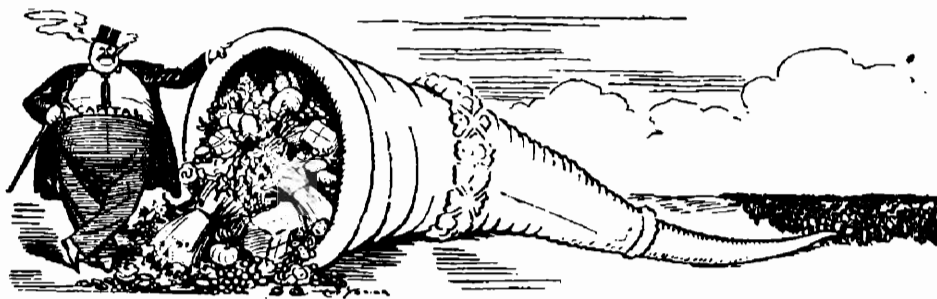
Соціалістична держава не буде знати податків на средства поживи, на одержу, мешканє, машини й книжки, замість того вона заведе прогресивний доходний податок. Але селяни не повинні платити доходного податку, тільки земельний, після того, яка їх земля за добра, бо доходний податок на двох 10 моргових господарів, що мають однакову землю, бувби більший у того, що розумнійше і пильнійше працює, а за розум, за пильність нема рації карати.

Земельний податок тому повинен бути високий, бо держава буде мати великі видатки, як держава перебере на себе хлопські довги, то мусить залагодити банки, як примусом викупить — хоч певно не нараз — дідичівські землі, то на те треба гроший; як возьме у свій заряд усі великі фабрики, то повинна дати відшкодованє давним властителям. То правда, що ані дідичі ані великі капіталісти не можуть дістати такого відшкодованя, якого вони схочуть, бо у тім торзі не лише вони

Будуть мати голос, але навіть якби вони дістали тільки десяту часть жаданого, то на те треба грошей. Тому ані міський доходний ані селянський земельний податок не може бути низький.

Соціалістичне право не повинно дозволити на діленя і на торгованя землею, бо поділ веде до малоземелля, а купном повстає велика власність. Як котре господарство поправить ся і зможе добре вижити дві родині, там по батькови мені здасть ся, повинно ділити ся двоє дітей. Але на інших малих посілостях, що повстали з державної парцеляції, держава повинна дати право спадку найстаршому синові а всі другі діти викупити від батьківщини, але не грішми найстаршого сина, тільки державним заходом, то значить такою землею, що ще не роблена й тою, що лишила ся без спадковців, або сталою посадою у державній торговлі, у промислі, в уряді. Та мала селянська посілість, що не повстала з державної парцеляції, то значить та, що тепер є, повинна доти мати право поділу, доки вона може вижити більше ніж одну родину.

Таким спадковим правом соціалістичне право не робить кривди тим молодим дітям, що стають промисловими робітниками, бо промисловий робітник у соціалістичній державі значить співвласитель промислу.

Богато людей каже, що готові вмерти за свої права, але на ділі не мають навіть тільки здорового розуму, аби за ними голосувати.

Рече капіталіст до робітника:

“Роби через шість днів в тижни для мене, а смого вчи ся моїх моральних засад.”

Френк Г. Гидинґс, професор каламбійського університету, сказав:

“В дійсности Злучені Держави стоять нині за злодійським правительством і то за урядом злодіїв гірших як ті, що їх Христос вигнав зі святині.”

Міліонер Генрі Форд Доказує Правдивість Соціалістичних Виводів

(Після А. Бенсона.)

Соціалісти кажуть, що в справедливим суспільнім ладі кожний робітник не бувби позбавлений гідного удержання. Американський міліонер не завів справедливого суспільного ладу, навіть у своїй фабриці. Він почав звертати робітникам лиш половину своїх доходів. Але навіть найнижшого рода робітник у фабриці Форда не дістає менше як 5 доларів на день, себто 1 тисяч 565 доларів в рік. Богато робітників у Форда дістає по 2 тисячі доларів. Тимчасом пересічна заплата американського робітника не виносить навіть 500 доларів на рік.

Різниця межі заплатаю, яку платить Форд своїм робітникам а заплатаю, яку платять другі показує, якого рабунку dokonують ті другі фабриканти на своїх жертвах. Різниця межі обома заплатами ще не представляє-всього рабунку, бо Форд не виплачує робітникам всего свого зиску, лиш половину з нього. Навіть Форд не платить робітникам всего, що вони витворюють. Всі робітники прецінь витворюють все, що небуловитворенно капіталістами. Богато є капіталістів, які самі нічого не витворюють. Робітники у таких капіталістів витворюють все. До них все повинно належати. До них все буде належати в справедливим суспільнім ладі.

Деякі капіталісти працюють і витворюють і їм за те належать ся овочі їх праці. До тих працюючих капіталістів належить Форд. За його працю належить ся йому заплата, а саме те, що він витворить своєю працею. Але його справедливою заплатаю не є те, що він дістає. Його фабрика дає 25 мільонів доларів доходу. Форд забрав з того більше як половину тої суми, а його шістьох спілників забрали решту. Його заплата несправедлива, бо ніякий чоловік на землі не може витворити за рік добра за 12 або 15 мільонів доларів. Аби дістати такий дохід, треба конче когось зрабувати.

І ніякий чоловік не може в мудрий спосіб зужити за рік таке велике багатство. Се знає добре Форд, як і кожний другий чоловік. Обставина, що він рішив ся роздати робітникам половину тої суми, показує, що він се знає. Обставина, що Форд постановив звертати робітникам половину своїх доходів, а не рішив приміром віддати їх на бібліотеки або університети вказує, що він знає, кому належать ся доходи з фабрики. Форд

(Рисуюнок Джана Словна в "The Masses".)

Капіталіст до робітника по війні:

... А що в тебе ще лишило ся, най іде назад до роботи!"

сам був колись робітником. Він ще не цілком сліпий. Він знає, що значить працювати і діставати лиш частину овочів своєї праці.

Як соціялісти говорили, що в справедливім суспільнім ладі навіть робітник зайнятий “найнизшою роботою” повинен мати достаточну на гідне жите, тоді людці недовірчиво кивали головами. Казали, що соціялісти дураки. Богаті люди запевняли, що соціялісти обманці. А що каже Форд?

Каже, що він може і буде платити навіть замітачеві не менше як 5 доларів денно.

Що ти думаєш про найнизшу заплату 5 доларів денно, пане пересічний американський робітнику? Ти діставав пересічно на рік менше як 500 доларів; що ти думаєш про 1 тисячу 565 доларів на рік? Чи можна-би жити тою сумою вигідно? Чи не ліпше чулаби ся родина з тою заплаатою як з 500 доларами на рік? Чи хотівби Ти працювати у Форда? Чи пішовби до його фабрики, якби він зателеграфував по Тебе? Чи може боявби ся, що його гроші підроблені?

Ні? Чомуж Ти все підозріваєш, що соціялістичні обіцянки підроблені? Чи ніщо инше не може Тебе переконати лиш вид дійсних грошей? Все те що Форд сказав робітникам грішми, соціялісти вже давно говорили словами. Ми навіть сказали Тобі більше. Ми сказали, що ти можеш мати всі плоди своєї праці, як лиш будеш о се старати ся мудрим способом. Форд сказав своїм робітникам, що вони можуть дістати половину з його річного доходу 25 мільонів доларів. Як Форд обіцяв вам звернути 10 або 12 мільонів доларів на рік, ви його обіцянку взяли поважно. Як мешкали не далеко від його фабрики, ви збігли ся коло її брами, стовпили ся, кричали за “джабом”, аж поки полісмени не прийшли і клабами вас не відогнали. Але як соціялісти скажуть вам, що ви можете мати цілих 25 мільонів так само як половину того, ви зїваєте і кажете, що ви будете голосувати на демократичний тикет, аби тарифа не підносила ся, або за яким другим тикетом, аби тарифа не опадала.

За багато було-би домагати ся від Форда, аби він потвердив наші слова. Форд зробив досить для нас. Тепер ми повинні зробити щось для себе самих. Він показав нам, що половина його доходів вистарчає, аби зменшити 9-годинний робочий день на 8-годинний і аби збільшити кождому робітникови понад 22 роки до 5 доларів денно. Решту питання ми будемо могли самі полагодити. Се не трудне обчислене. Треба лише поділити решту Фордового річного доходу через його робітників, а будемо знати, о кілько моглиби соціялісти прибїльшити заплату робітників.

Фордови ще лишило ся 12 мільонів 500 тисяч доларів.

Число робітників виносить 25 тисяч.

Отже остало досить доходів, аби збільшити о 500 доларів річно заплату кождого мушчини, жінки і дитини, що працюють у Форда.

Се значилоби троха більше як 2 тисячі доларів на рік для замітача фабрики, а ще більше для других робітників.

Але здоровий розум скаже пам, що Фордова фабрика не одинока фабрика, що дає великі доходи. Прецінь його фабрика робить лише автомобілі. Автомобілі не є конечно потрібні для житя. Більшість людей їх не має. Богато не буде їх хотіло мати. Предприємства, що виробляють і продають річи, людям потрібні, повинні давати більші доходи, як ті підприємства, що вирабляють лиш річи, які може мати лиш не велике число людей. Велике залізничне підприємство мусить бути зисковійше як автомобілове підприємство. “Мясний Трост” повиненби бути більше зисковий як автомобілове підприємство. “Вовняний Трост” мусить бути більше зисковий як автомобілове підприємство. “Сталевий Трост” мусить бути більше зисковий як автомобілове підприємство. А прецінь ані оден з тих тростів не оголосив, що найнижша платня у нього є 5 доларів на день, ані що робітники будуть працювати 8 годин місто 9. Ні оден з тих тростів не платив нічого понад заплату на яку робітники готові згодити ся як на конечно потрібну для свого існування. Ті трости роблять різні бізнеси: вони кормлять, перевозять і другими способами обслуговують американський народ, але вони всі платять заплату, на яку Фордові робітники навіть не дивилиби ся, і кличуть поліцію за кождим разом, як лиш робітники захочуть вимусити більшу заплату.

Американських робітників обдурюють — от все! Їх рабують всякими способами і ріжними штучками закривають рабунок. Що робить Форд, се моглиби зробити всі великі підприємства в Злучених Державах.

Залізниці моглиби зменшити належитість за перевіз річий і осіб і прибiльшити заплату.

“Мясний Трост” мігби збільшити заплату, а обнизити ціну на м'ясо.

“Вовняний Трост” і Сталевий Трост” моглиби продавати свої вироби по низшій ціні, а платити своїм робітникам більше.

Кождий трост мігби заплатити своїм робітникам два рази більше як платить Форд.

Форд платить кождому замітачеви долівки заплату три рази більшу від пересічної заплати американського робітника, а помимо сего клатить 600 процент дивіденди на уділи.

Якби заведено соціалістичний устрій, всі доходи капіталістів з усіх майн, копалень, склепів сталиби власністю робітників, що в них працюють.

Чи булоби се зле?

Чи варто за се побивати ся?

Сухоти (Чахотка) се Недуга Якої Можна Уникнути і з Якої Можна Вилічити ся

В місті Нью Йорку на кожних 8 осіб одна підпадає сухотам. Дістає ся їх від других людей, що хорі на сухоти, а не від самого простудження, хоч легше ними заразити ся, як хто простудить ся.

Слина і пльовотине людей, що мають сю хворобу, повне живих зародів “туберкулічних бакцилів”, які такі малі, що їх голим оком видіти не можна. Ті малі зароди є причиною недуги, що зве ся **туберкулами, або сухотами, або чахотною**. Коли їх вдихне в груди чоловік ослаблений або хоровитий, в його легких починає розвивати ся чахотка.

Недуга поширяє ся головню через брудний звичай пльованя.

Як можна остеречи ся перед сухотами.

Бережіть своє здоровле, бо чим здоровший ваш організм, тим менше можуть в нім розвинути ся туберкулічні бакцилі.

Придержуйте ся отсих правил здоровля:

Не спіть, не працюйте, не мешкайте в комнаті, яка не має свіжого воздуха. Свіжий воздух і сонішне світло се найліпші средства, якими природа вбиває зароди бакцилів чахотки і других хоріб. Отже: можливо як найбільше чистого воздуха в комнаті!

Не вдихуйте пороху. Комнати не треба вимітати аби витирати сухою мітлюю або шматюю. Треба до сего вживати мокрих шмат.

Полишайте на ніч одно вікно у вашій спалні троха отворене і провітруйте комнату два або три рази на день.

Мийте руки перед кожним їдженем і не беріть до уст ані палців ані олівців ані “кенді” ані “ґами”, яку другі люди мали в устах.

Купайте ся хоть раз на тиждень в теплій купели.

Не занедбуйте ніякої перестуди або кашлю, але йдіть зараз до лікаря або до шпиталю.

Що треба робити, як дістане ся чахотку?

Як ви або хтонебудь у вашій родині має чахотку, можна усунути сю недугу через перестерігане осьтих правил:

Гроші, видані за патентовані медицини або вихвалені ліки на чахотку, се гріш викинений в болото. Треба піти по раду до лікаря або до шпиталю.

Не пийте ані горівку (вискі) ані якогонебудь другого алкоголічного напою.

Не спіть з ніким другим в тім самім ліжку, але самі і о скільки се можливо, самі в комнаті.

Добра пожива, чистий воздух і відпочинок се найліпші ліки на чахотку.

Вікна в кімнаті треба мати і в літі і в зимі отворені.

Як треба оберігати других людей перед зараженєм.

Богато дорослих людей і дітий терпить на чахотку легких і не знає про се, що може других заразити. Тому кождий чоловік, навіть як він чує ся здоров, повинен придержувати ся отсих правил:

Не треба ніколи плювати на хідники (тротоар", "сайдвок"), площі до забави, коритарі, на долівку галь, помешкань або школи. Плюватине розносить недугу. Пльованє є небезпечне, неприличне і законом заборонене.

Треба плювати в паперові коробки, паперові серветки, або старі плативки. Їх не повинно ся вживати два рази. Хто не має чогось подібного, повинен плювати до сплювачки, яка повинна бути до половини наповнена водою.

Не треба пчихати ані кашлати не тримаючи хусточки перед устами або носом.

Хто має чахотку, не буде небезпечним для людей, з якими він жиє, як буде сам спати, буде осторожний і дбати о чистоту.

Комнати, в яких мешкали сухотники, мають бути докладно вичищені, вибілені, помальовані, заким другі люди будуть мешкати. Постіль, матраци, коци і т. п. з комнати, де жили сухотники, треба дезінфекціонувати. Як повідомить ся про се уряд здоровля, він переведе дезінфекцію даром і зверне передезінфекціоновані річи властителеви або їх знищить на його жаданє.

Коли сухотники перепроваджують ся на друге помешканє ("муфують ся"), треба повідомити уряд здоровля.

Г У М О Р І С А Т И Р А.

Дістав відповідь.

Адвокат при перехрестнім питаню:

"Гей, ти там в "оверолах"! Кілько ти дістав за те, що розказуєш ті брехні?"

Робітник-свідок: "Менше, як-би ти був в оверолах!"

Як Стати Горожанином Злучених Держав?

Зібрав і зладив до друку
ЕВГЕН ГВОЗДИК.

ЧОМУ ЧУЖИНЦІ ПОВИННІ СТАВАТИ ГОРОЖАНАМИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ?

1. Бо се дає їм ті самі права, з яких користають люди, тут уроджені.

2. Бо се є обов'язком кожного чоловіка — мати вплив на установлюване і виконуване законів, які його обов'язують, через вплив на вибір людей, що мають ті закони установляти, що правлять краєм і стоять на сторожі виконування законів.

3. Бо, хто стане горожанином та дістане право голосування, того будуть поважати загальні влади.

4. Бо, горожани Злучених Держав покористують ся спеціальними правами та привілеями. Можуть дістати краще становище та краще платний заробіток. Для горожан стоять отвором різні державні уряди, у яких можна знайти заняті по зложенню легкого іспиту. Можуть бути вибраними на кожний політичний уряд (лиш уряд Президента застережений для горожанина з уродження.) Богато занять ограничено лиш до горожан.

5. Бо на случай смерті спричиненої через недбалство іншої особи, жінка або діти горожанина мають право домагатись відшкодування через суд в кожній державі. З сего права не завжди може користати родина тих, що не були горожанами.

6. Бо горожанин Злучених Держав, коли виїде за границю краю, має запевнену опіку Зл. Держав, а правительство буде його боронити перед безправним арештованем та несправедливою карою.

7. Бо се є обов'язком зі згляду на рідний край. Лиш народи, що їх імігранти в великім числі стали горожанами, можуть

своїм впливом зробити щось доброго для рідного краю.

Хто може стати горожанином Злучених Держав?

Лиш свободні люди білої або африканської раси та походження можуть стати горожанами Зл. Держав.

Хто не може стати горожанином Злучених Держав?

1. Той, що протривить ся та не признає з'єднаного правительства.

2. Той, що є членом товариств, які самі поборюють або других навчають, як поборювати з'єднане правительство.

3. Той, що є членом товариств, які навчають, що є обов'язком та потребою нападати й убивати урядника або урядників Зл. Держав та інших з'єднаних правительство.

4. Той, що є сам полігамістом (многоченцем) або визнає полігамію (многоченство).

“ПЕРШІ ПАПЕРИ”.

Не може старати ся о горожанські папери, хто не має так зв. “перших паперів”. Перших паперів не можна дістати перед 18-тим роком життя.

Як дістати “Перші Папери”?

“Перші папери” можна дістати першого дня по приїзді до Зл. Держав, як має ся укінчених 18 літ життя.

Хто хоче дістати перші папери, має піти до суду в місті або повіті, де проживає, а там судовий урядник (клерк), уповажнений до сего, виробить сі папери.

Вироблене “перших паперів” коштує одного долара.

Папери, виняті в одній державі, є важні у всіх державах.

Іван Артимович
Голова Руського Народного Союзу

Коли не потреба так званих перших паперів

1. Хто числить 21 літ житя, а його відпущено з армії Зл. Держав з почестю.

2. Хто числить 21 літ житя, а вислужив пять літ в воєнній фльоті Зл. Держав.

3. Хто числить 21 літ житя, а вступив на службу до воєнної фльоти Зл. Держав.

Горожанство батька дає право горожанства жінці й дітям, що числять менше як 21 літ житя, себто не с повнолітні. З другої однак сторони жінка, горожанка Зл. Держав, тратять право горожанства, коли вийде замуж за чужинця.

“ДРУГІ ПАПЕРИ”.

Як дістати “другі папери”?

Коли хто перебув пять літ в Злучених Державах, а має “перші папери” найменше два роки, може піти до судового урядника в місті чи повіті, де проживає і жадати “других паперів.”

Треба принести зі собою “перші папери” та віддати їх в суді як часть анквікації о другі папери.

Треба мати з собою двох горожан Зл. Держав за сьвідків.

Сьвідки мусять присягнути, що знають того, що бажає стати горожанином, що

Михайло Бея
Писар Руського Народного Союзу

він проживає в Злуч. Державах повних п'ять літ, а в дотичній державі один рік і що він є добрий моральний чоловік та що буде пожаданим горожанином.

Один рік побуту в дотичній державі вчислюєть ся до п'ятилітнього побуту в Зл. Державах, чого домагаєть ся закон.

Жінка і малолітні діти можуть дістати другі папери на перші папери мужа і батька, коли він помер, заким став горожанином.

Просьбу ("апליкейшен") о "другі папери" треба внести перед впливом семи літ від часу, коли дістанеть ся "перші

папери", бо в противнім разі вони стають неважні.

Треба перебувати п'ять літ в Зл. Державах, заким можна дістати "другі папери".

"Перші папери" треба мати повні два роки, а проживати в Зл. Державах повних п'ять літ, заким можна старатись о "другі папери".

Треба мати 21 літ, щоби можна старатись о "другі папери".

Хто проживав в Зл. Державах перед 18-им роком життя, числить ся йому час так само, як і час перебування по 18 році життя.

Михайло Саламандра
Скарбник Руського Народного Союзу

Коли не потреба перебувати пять-літ в Злучених Державах?

Хто числить 21 літ житя, а його відлучено в армії Зл. Держав з почетом, потребує перебувати в Зл. Державах лиш один рік.

Хто виняв "перші папери", а опісля вислужив три роки на торговельних кораблях та поводив ся добре і потрафить се доказати, може стати горожанином без доказів, що перебував в Зл. Державах пять літ.

Питаня, які ставить судовий урядник, а на які треба відповісти під присягою.

1. What is your full name? Where do you live?

(Як називаетесь? Де проживаете?)

2. What do you do for a living?

(Як заробляете на житє?)

3. Where were you born, what month, what day, what year?

(Де ви роджені, котрого дня, місяця й року?)

4. When did you come to the United States?

(Коли ви прибули до Зл. Держав?)

5. What country did you come from?

(З якого краю ви прибули?)

6. At what port did you land in the United States?

(До якого порту в Зл. Державах ви прибули?)

7. Name of vessel you came on?

(Як звався корабель, на яким ви прибули?)

8. Give the date of your first papers?

(Коли ви виняли перші папери?)

9. Are you married? What is your wife's name?

(Чи ви женаті? Як називає ся ваша жена?)

10. Where was your wife born?

(Де роджена ваша жінка?)

Матвій Семенюк
місто-голова Р. Н. Союзу

- 11. Where does your wife live now?**
(Де проживає тепер ваша жінка?)
- 12. How many children have you?**
(Кілько у вас дітей?)
- 13. Give each of their names, date and place of birth of each and place where they now live?**
(Подайте імя кожної дитини, день і місце уродження і місце де вони тепер проживають.)
- 14. Do you believe in organized government?**
(Чи ви признаєте з'організоване правительство?)
- 15. Are you a member of any society, that is opposed to organized government?**
(Чи ви є членом якого товариства, що противить ся з'організованому правительству?)
- 16. Are you a polygamist or do you believe in polygamy?**
(Чи ви є полігамістом (многоженцем) або чи признаєте полігамію (многоженство?)
- 17. Are you attached to the principles of the Constitution of the United States?**

(Чи ви годитеся з основними постановами конституції Зл. Держав?)

18. Is it your intention to live permanently in the United States?

(Чи маєте замір проживати стало в Зл. Державах?)

19. Do you speak the English language?

(Чи говорите по англійськи?)

20. Have you lived five years in the United States?

(Чи ви проживали в Зл. Державах пять літ?)

21. Have you lived in this State one year?

(Чи ви проживали в сій державі один рік?)

Отсі питання й відповіді становлять апплікацію на "другі папери". Кошта оплати вносять чотири долари. Більше нема ніяких коштів.

По 90 днях судовий урядник почтою повідомить кожного кандидата на горожанина, у котрого судії зголоситись до послідного іспиту.

Треба конче мати зі собою двох свідків, тих, що свідчили попередно, бо в противнім случаю треба чекати знов 90 днів на остаточне видане паперів. Свідки мусять бути горожанами Зл. Держав.

Коли свідки не хочуть прийти до суду свідчити при посліднім іспиті, урядник суду може на жадане аппліканта видати судовий наказ для тих свідків і змусити їх прийти.

Судія ставить апплікантови різні питання, головно дотично конституції Зл. Держав.

Дещо про новий закон.

Дня 29 червня 1906 року Конгрес Зл. Держав ухвалив новий закон дотично горожанства. Сей закон почав обовязувати від дня 27 вересня 1906 року.

Усіх, що винали перші папери перед 27 вересня 1906. обовязують вже постанови нового закона.

Треба додати, що кожний, що зголошуєть ся тепер по другі папери, мусить навчитись по англійськи.

Кожний, що прибув до Злучених Держав по 27. вересня 1906, мусить напи-

сати до еміграційного комісара в порті, до якого приїхав, щоби йому видали посвідку, коли він сюди прибув.

Ся посвідка (сертифікат) в конце потрібна і її мусить ся віддати судовому урядникови, коли приходить ся по "другі папери."

Коли винимає ся "перші папери" треба спитати урядника о посвідку приїзду, а він скаже, як її дістати.

При посліднім іспиті можна змінити назвиско, коли хто хоче, а має певну причину до сего.

Коли хто винимає "перші папери" а zarazом просить о надане йому гомстеду (землі) з публичних просторів в Зл. Державах, він не потребує знати англійсько-го языка при виниманю "других паперів".

На 30 днів перед вибор ми не можна дістати "других паперів."

Чого треба, коли приходить ся до суду по "другі папери"?

I. Треба привести з собою двох свідків, горожан Злучених Держав; як сі свідки в натуралізованими горожанами, мають привести зі собою до суду другі горожанські папери.

II. Аплікант мусить подати:

- 1) імя і назвиско, день, місяць і рік уродження і вік кожної дитини, як також місце уродження,
- 2) імя жінки, місце уродження і вік,
- 3) власний вік, день, місяць і рік, як також місце уродження,
- 4) порт, з якого аплікант виїжджав з Європи,
- 5) порт, до якого аплікант приїхав в Америку,
- 6) назву корабля, на яким аплікант приїхав,
- 7) дату виїзду зі старого краю,
- 8) дату приїзду в Америку.

Треба пам'ятати, що анархіст і такий, що не признає правительства, не може стати горожанином Зл. Держав.

Полігаміст (многоженець) вже тим самим противить ся законам Зл. Державам і не може стати горожанином сего краю.

Треба знати, що Зл. Держави мають з'організоване правительство з усіма за-

Михайло Бабей
заст. писаря Р. Н. Союза

конами та урядом, що має старатись о бережене законів, а хто хоче бути добрим горожанином, має помагати беречи отсі закони, а не переступати їх.

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ, КОЛИ ХТО ХОЧЕ СТАТИ ГОРОЖАНИНОМ ЗЛ. ДЕРЖАВ?

Що сей край не в цісарством ні королівством, лиш республікою.

Що тутешний нарід не підлягає королеви та що він править сам собою через своїх представників.

Що правительство Зл. Держав є конституційне, основане й контрольоване через нарід.

Що головою правительства є вибраний президент.

Що його вибирають так звані електори, вибрані загальним голосованем що чотири роки.

Що конституція Зл. Держав є найвисшим законом.

Що її списали люди, що перші заклали основи під правительство Зл. Держав.

Що усі горожани мають боронити сего закона, повинуватись йому, а в потребі навіть жите положити в жертву.

Демко Хомин
заст. скарбника Р. Н. Союзу

Що конституція Зл. Держав становить основу законів усіх поодиноких держав, що входять в склад краю та що закони поодиноких держав мусять годитись з постановами Конституції.

Що конституція постановляє виразно, коли постанови Конгресу згідні з нею, а коли ні.

Що Конституція постановляє виразно, який закон може бути переведений і хто має його перевести.

Що Конституція постановляє, що начальником краю є президент та що він сповняє свій обовязок через чотири роки.

Що після постанов Конституції певне число людей має установляти закони для Злучених Держав.

Що одну часть тих людей вибирає нарід з поодиноких держав та вислає до Вашингтону що два роки для репрезентованя народу та установлюваня законів. Вони називають ся членами Низшої Палати Конгресу, або Конгресменами.

Що другу часть тих людей вибирають державні законодавчі тіла по двох з кожної держави (стейту). Їх звуть членами Висшої Палати, або Сенату. Вибираєсь їх на протят шести літ. В посліднім часі в деяких стейтах почали вибирати сенаторів загальним голосованем виборців. Обі палати, низша й висша творять Конгрес Злучених Держав та укладають спільно закони для цілого краю, збираючись в Вашингтоні.

Що конституція установляє Найвисший Суд ("Супрім Корт"), який переглядає закони, установлені через конгрес та рішає, чи сі закони є згідні з постановами конституції. Рішене сего суду є остаточне. Сей суд посередничить між народом а представниками, що установляють закони. Судії висшого суду є сторожами конституційних постанов та повинні мати пошанованє та послух від усіх горожан, що їм залежить на точнім сповнюваню закона.

Що конституція дає президентови власть вводити в жита закони, ухвалені через конгрес, або спротивлятись їм, закладаючи так зв. "вето."

Що президент Зл. Держав є начальним вождом армії і фльоти Зл. Держав.

Що членів Найвисшого Суду іменує президент та що вони сповняють свій уряд до кінця жита, а можна їх усунути либа, як допустили-б ся переступства.

Що більшість урядників іменує сам президент.

Закон, ухвалений через конгрес, мусить бути підписаний через президента, коли має мати законну силу.

Столиця Злучених Держав є в місті Вашингтон, в дистрикті Колумбія.

Президент Зл. Держав мешкає в часі урядованя в Вашингтоні.

Осідком Найвисшого Суду Зл. Держав є також Вашингтон.

Конгрес Злучених Держав збираєть ся на наради у Вашингтоні.

Сей край називаєть ся "Злучені Держави", бо складаєть ся із поодиноких держав і територій.

Усіх держав є 48.

Кандидат на горожанина Злучених Держав

Анна Кульчицька
Радна Руського Народного Союзу

жав повинен знати назви держав і їх столиці.

ЗАМІТКИ ДОТИЧНО ПОДИНОКИХ ДЕРЖАВ.

Кожда поодинокa держава сего краю має свою власну управу, що є взорована на головній управі Злучених Держав.

Кожда держава має свою власну конституцію, яка мусить бути принята громадянами дотичної держави та годиться з конституцією Злучених Держав.

Кожда держава має своє власне судівництво. Державні суди сповняють ті самі чинности для своєї держави, що висші су-

ди для Злучених Держав. Кожда держава має своє законодатне тіло на взір Конгресу Зл. Держав.

Се законодатне тіло називається лєгіслатурою, а складається із Сенату і Палати Представників, або з Висшої і Низшої Палати. Отсі обі палати укладають спільно закони для своєї держави.

Кожда держава має власного начальника, званого губернатором.

Губернатор має значну власть і переводить в жите ріжні закони при помочи підчинених йому урядників, яких по більшій часті сам настановляє.

Губернатора держави вибирають за-

гальним голосуванем усіх горожан дотичної держави. Подібно вибирають судіїв Вишого Суду для поодиноких держав, як також репрезентантів (послів) і сенаторів державних.

В часі свого урядованя губернатор мешкає в столиці дотичної держави.

Усі, що старають ся о горожанські папери мусять знати, як називаєть ся президент Злучених Держав (ціле ім'я і назвисно) а також губернатор дотичної держави і де він урядус.

Члени державної легіслятури (законодатного тіла) і Вищий Суд збирають ся на наради в столиці дотичної держави. Представників (послів), і Сенаторів кожної держави вибирає нарід тої держави.

Ріжні держави мають ріжне число членів легіслятури, що залежить від числа населеня.

Начальна управа по містах.

Мійську управу становить загал горожан, які вибирають з поміж себе посаджника (мера) міста і кавнсилменів (деінде алдерманів) або радних.

Начальником мійської управи є мер. Мійські закони зовуть "ординансами". Є се ухвали, які переводять мійська рада і мер міста.

В менших містах називають начальника громади "борджес-ом", себто тільки що війт, або бурмистр.

Повітові урядники.

Головними повітовими урядниками є: президент виділу комісарів (супервайзорів), судії, супервайзори, шериф, судові клерки, рекордер і скарбник. Усіх сих урядників вибирають горожани безпосереднім голосуванем. Так отже усі головні уряди, почавши від президента Зл. Держав аж до найнижшого повітового урядника, залежать від голосуваня горожан. Се є важне горожанське право і тому усі горожани повинні з сего як найбільше користати, вибираючи на поодинокі уряди лиш чесних та совісних людей.

Присяга, яну кождий складає, приймаючи горожанство.

(Замітка: Присягу подано тут лиш в англійському язиці, позаяк аплікант на горожанства не повтаряє її, лиш піднявши два пальці правої руки до гори, слухає, як судія чи судовий урядник її відчитує. Треба тут лиш сказати, що сею присягою кождий вирікаєть ся давних цісарів чи королів а присягає на вірність звіздистому прапорови та обіщює боронити законів та конституційної свободи, в разі потреби віддаючи навіть своє жите.)

I..... (using name of person) do solemnly declare on oath that I will absolutely and entirely renounce and abjure all allegiance and fidelity to any foreign prince, potentate, state or sovereignty and particularly to..... (name of sovereignty etc) of whom I have heretofore been a subject. That I will support and defend the Constitution and laws of the United States against all enemies, foreign and domestic, and bear true faith and allegiance to the same, so help me God.

Рівночасно з виреченем ся приналежності до підданства дотичному цісареви чи королеви, кождий аплікант вирікаєть ся також всяких шляхотських привилеїв, если які має. Сего домагають ся закони Зл. Держав.

Хто проживає в иншій державі від часу, коли вніс аплікацію о другі папери, а не може, задля значного віддаленя чи инших причин, спровадити свідків, які перший раз свідчали, може віднестиь до головного прокуратора Зл. Держав (United States Attorney) а він подбає про се, що дотичні свідки зложать свої зізнаня на письмі та пришлють свої заприсяжені зізнаня дотичному судови.

ДОПОВНЕНЄ.

Правительство Злучених Держав не боронить своїх горожан перед правительством инших країв, коли розходить ся о

РАДНІ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Алексій Курила

Григорій Мрикало

Ст. Пільховський

якісь незаконні вчинки, яких дотичні особи допустились тоді, коли не мали ще американського громадянства а повернуть до краю, де допустились злочину.

Правительство Зв. Держав не боронить також тих своїх горожан, що, хоча у-вільнялись від військової служби, прибули сюди. Коли вони навіть стануть тутешніми горожанами, а опісля вернуть до рідного краю, то тамошнє правительство потягне їх до відвічальности як девертирів перед військовою службою, а американське громадянство не охоронить їх від кари, ані не дасть їм помочи в границях дотичного краю.

Питання, які звичайно ставлять аплікантам в суді при посліднім іспиті.

На сі питання треба знати відповісти в англійським язиці. Тут подано лиш такі, що їх частійше питають. Розуміть ся, що кождий судія може ставити питання після вподоби і може не тільки, що тут виказано; всеж таки головні питання обертають ся довкола знання тутешньої Конституції.

1. What is the United States?

A Union of forty-eight States.

2. What is the form of a government?

A Republic.

3. What is the relation of the States to the Federal Government?

Each state is an independent sovereignty, but through the Constitution they together agree to surrender certain of their powers to a central authority; while surrendering these they retain to themselves other powers to the Federal Government powers. Each state may pass its own laws but these must be consistent with the National agreement or Constitution.

4. What is the Constitution?

It is the organic law of the country.

5. What does the Constitution provide for?

The branches and the officers of

the Government and their powers and limitations.

6.. Of what does the Government consist?

All legislative power (to make laws) is vested in Congress. All executive power (to administer laws) is vested in the President.

7. What does Congress consist of?

The Senate and the House of Representatives.

8. How is the Senate created?

There are two senators chosen by the legislature of each State for six years.

9. How is the House of Representatives created?

One Representative is elected by the people in each Congressional district for two years.

10. How are Congressional districts created?

11. What are Representatives ordinarily called?
Congressmen.

12. Who is the chief executive officer of the Country?

The President, who is elected by the people every four years.

13. Which is the chief judicial authority?

The Supreme Court.

14. Who makes the laws of the State?

The Legislature.

15. Who is the chief executive officer of the State?

The Governor.

16. Who makes the laws for the City?

The City Council.

17. Who is President of the United States?

Подати ім'я і назвисько президента.

18. Who is Governor of State?

Подати назвисько губернатора.

19. Who is Mayor of the City?

Подати назвисько посадняка міста.

20. Why do you want to become a citizen?

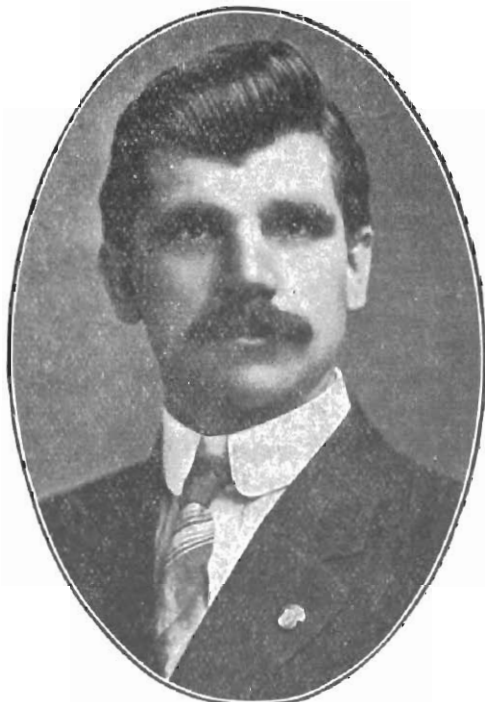
КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Николай Гром

Василь Бадан,

Юрій Крайнівський

М. Музика
Радний Р. Н. Союза

Because I have adopted this as my country, and as a free man wish to take part in the selection of the men that are to rule it.

ЯК ДІСТАТИ ПАШПОРТ ЗЛ. ДЕРЖАВ.

Кожний горожанин Злучених Держав, що має замір виїхати поза границі краю, повинен заосмотритись в пашпорт, який запевнює йому опіку американських послів та конзулів в с'єм краю, куди подорожує.

Пашпорти видаєть ся лиш в департаменті держави ("Стейт Департамент" — міністерство заграничних справ.)

Хотячи дістати пашпорт, треба написати по блянкет аплікації, прим. в такий спосіб:

Department of State,
Passport Bureau,
Washington, D. C.

Gentlemen:

Kindly mail me an application blank for passport to be used by a naturalized citizen.

Підпис і адреса.

По одержаню блянкету треба точно і ясно відповісти на всі поставлені там питання, опісля підписати і запрягнути

свій підпис та відповіді перед публичним нотарем. До сего прошеня треба долучити еще запряжене зізнане другого американського горожанина, який має під присягою заявити, що зміст прошеня є згідний з правдою.

Оплата за пашпорт виносить одного долара, кромі місцевих коптів.

Пашпорт є важний на 2 роки, почім можна його відновити.

ПАШПОРТИ ДЛЯ ТИХ, ЩО НЕ СТАЛИ ЄЩЕ ГОРОЖАНАМИ.

Для тих, що не стали еще горожанами Зл. Держав, може Депертамент Держави видати пашпорт на слідуєчих условинах:

1. Зголошуючі ся мусять мати так зв. перші папери.

2. Мусять проживати в Зл. Державах найменше три роки.

3. Пашпорт може бути важний лиш на протяг 6 місяців і не можна його відновляти.

4. Такий пашпорт дає властителиви охорону Зл. Держав у всіх краях, з виїмком того краю, якого він був горожанином, заким виняв свої "перші папери".

Замітка: З американським пашпортом можна безпечно подорожувати по всіх краях з виїмком Росії та Румунії. Хто їде до Росії мусять свій пашпорт візувати наперед у російського конзуля в Америці. Оплата за се виносить \$1.25.

Без візована пашпорт не має ніякого значія в Росії.

ДЕЩО ПРО КОНСТИТУЦІЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ ТА ВАЖНІЙШІ ПОСТА-НОВИ КОНСТИТУЦІЇ.

Четвертого липня 1776 року оголошено "Деклярацію независимости", що дало початок до повстаня нової держави, званої доси Злученими Державами північної Америки.

В отсій декларції прийнято такі засади: Усі люди є рівні зглядом себе.

Бог обдарив їх правами, яких їм не можна відбирати.

Головніші з сих прав є: жите, свобода та стремліне до щастя.

Правительство є на те, щоби помагало людям добути бажану ціль.

Власть правительства мусить походити від народу та опиратись на народі.

Коли-б правительство противилось коли небудь отсним постановам, народ має власть змінити таке правительство або усунути його зовсім.

В таких случаях народ сам має творити нове правительство, опираючи його на таких основах, які-б могли забезпечити народови найбільший добробут та щастє.

Такі є головніші постанови декларації незалежності а Американці рішили святкувати торжественно день проголошеня сеї декларації, як народне свято.

Тому святкуємо день 4 липня.

В 12 літ по оголошеню декларації незалежності оголосили Злучені Держави свою Конституцію. Се сталоє в рр. 1788 і 1789. Хоч від того часу минуло більше чим сто літ, ся Конституція досі майже не була змінена.

* * *

Важніші постанови Конституції.

АРТИКУЛ I.

Законодатну власть в Злучених Державах становить Конгрес Зл. Держав, що складаєть ся з Сенату і Палати послів (репрезентантів).

Членів палати послів вибирають горожани поодиноких держав (стейтів) що два роки. Посол мусить мати скінчених 25 літ, бути горожанином Зл. Держав через 7 літ а в часі виборів мусить мешкати в державі, яку має репрезентувати.

Репрезентація має бути розділена однако на всі держави, що складають край, відповідно до числа населеня.

Число репрезентантів в Конгресі розділюєть ся так, що на 30 тисяч населеня має вибиратись одного посла.

Палата послів вибирає председателя та своїх урядників та має виключне право вносити обжалованє о надужите власти.

Сенат Зл. Держав складаєть ся з двох сенаторів з кожної держави. Їх вибирають законодавні тіла на 6 літ.

Що два роки одна третина сенаторів уступає а на їх місце вибираєть ся нових.

Т. Гишан
Радний Р. Н. Союза

Сенатор мусить мати що найменше 30 літ, бути через 9 літ горожанином Зл. Держав та в часі виборів мешкати в державі, яку має репрезентувати.

Заступник президента Злучених Держав є председателем сенату, однак головує лиш на случай рівного числа голосів.

Сенат має виключну власть судити обжалованих урядників. Коли сам президент Злучених Держав є обжалований тоді проводить на засіданю сенату президент найвисшого суду Щоби обжалованого узнати винним, треба на се голосів двох трети присутних сенаторів.

Присуд о надужите в уряді може бути лиш один, а се позбавленє уряду та урядового становишка в краю.

Конгрес збираєть ся найменше раз в рік в перший понеділок грудня. Конгрес має однак право визначити инший день на засіданє.

Час, місце і спосіб голосованя на сенаторів означає законодатна власть кожної держави, однак Конгрес може змінити сї постанови.

Кожда палата ухвалює свій регулямін нарад і виконує дисциплінарну власть над своїми членами.

Звіти в нарад мають бути час до часу оголошувани публично з виїмком тайних засідань.

Члени Конгресу можуть бути арештовані в часі засідань лиш за державну зраду або порушене публичного спокою. За бесіди виголошені в Конгресі не вільно потягати посла до судової відвічальности.

Палата послів має виключне право ставити внесеня або проєкти, що мають на цілі піднесенє доходів краю.

Кождий проєкт нового закона, кожде внесенє, розпорядок чи ухвала, прийняті через обі палати, мусять бути предложені президентови Зл. Держав до підпису.

Коли президент годить ся на данє внесенє і підпише його, тоді стає воно законом і починає обовязувати. Коли президент ставить т. зв. "вето", тоді знов вертає внесенє до обох палат, де мусять над сям знов радити. Коли вкінци обі палати ухвалють сей закон а се більшістю двох третин голосуючих, тоді стає внесенє законом без згоди президента.

Коли президент не зверне внесеня протягом десяти днів, ані його не підпише, тоді се внесенє стає законом без підпису президента.

Права Конгресу.

1. Ухвалюванє способів для оборони краю,
2. Управильненє торгowl з чужими країнами,
3. Натуралізація імігрантів,
4. Ухвалюванє законів о банкрутствах,
5. Вибиванє грошей, та справи грошеві взагалі,
6. Означуванє мір і ваг,
7. Почтова управа,
8. Право wypowiedження війни,
9. Справи армії й маринарки,
10. Покликуванє до служби державної міліції,
11. Опіка та виключна власть над дистриктом Коломбія, що є столицею Злучених Держав.
12. Удержуванє фортів, арсеналів та складів вугля для армії.

Конгрес не має права ухвалювати закона, який накладав-би каря за певні вчинки без судового процесу.

Торговля між Злученими Державами мусить бути зовсім вільна.

Публичні фонди можуть бути ужиті лиш на ту ціль, на яку їх призначить Конгрес.

Злучені Держави не видають ніяких шляхотських гідностей.

Ніяка держава (стейт) не має права до ухвалюваня законів або постанов, які належать до обсягу діяльности Конгресу.

АРТИКУЛ II.

Виконуюча власть є в руках президента Злучених Держав. Його вибирають що чотири роки.

Президентом Злучених Держав може бути лиш горожанин уроджений в Злучених Державах, мусить мати повних 35 літ життя і мешкати в сїм краю не менше як 14 літ.

На случай усунєня президента з уряду, його смерти або уступленя, його обовязки сповняє заступник президента.

Обнямаючи урядованє складає він присягу на конституцію.

Президент є начальним вождом армії і воєнної флоти.

Президент має право за згодою сенату заключати договори з чужими державами.

Іван Ардан
Редантор

За згодою сенату президент іменує амбасадорів, послів, консулів, членів найвищого суду і інших урядників.

Від часу до часу має він обов'язок зладити огляд положення в краю та подати се до відома конгресу. Має також предложити такі закони, які уважає за корисні для краю.

В надзвичайних случаях може президент скликати конгрес на надзвичайне засіданє.

Він має перестерігати виконуване законів.

Президент або його заступник можуть бути усунені з уряду, коли їм докажуть ся проти-державний виступ, перекупство, над'ужите власти в часі урядованя або инший злочин.

Артикул III.

Судівнича власть Злучених Держав спочиває в найвищим суді і низших судах.

Усі процеси за злочин мають відбуватись перед присяжними судіями.

Процеси відбувають ся там, де довершено злочину.

Протидержавної зради допускаєть ся той, що веде війну проти Злучених Держав, стає по стороні ворогів та дає їм поміч і охорону.

Артикул IV.

Кожда поодинокa держава, що належить до Союзу, мусить признати й шанувати усі публичні акти, документи та судові присуди другої держави.

Горожани кожної держави мають цїлковите право до привилєїв та свобод в усіх державах.

Особи, обжаловані в одній державі о злочин, коли схоронили-б ся за границі другої держави, мають бути видані властями на жаданє виконавчої власти тої держави, де довершено злочину.

Конгрес може приймати до своєї звязи нові держави або території.

Злучені Держави запевнюють кожній державі з окрема республіканську форму правління та будуть боронити кожду державу перед ворожими нападами та місцевими заворушеннями, коли законодагна власть того зажадає.

Артикул V.

На случай, коли дві третини обох палат, то є палата послів і сенат, запропонують поправки до конституції, Конгрес може на спеціальной конвенції завести поправки в Конституції. Поправки ті є важні щойно тоді, коли їх затверджено або прийнято на конвенції двох третин усіх держав.

Артикул VI.

Конституція є найвищим законом краю.

Суди усіх держав мусять приміюватись до неї, хочби навіть державний закон був суперечний з конституцією.

Отся конституція зістала одноголосно ухвалена на конвенції держав дня 17 вересня 1787 року.

* * *

Поправки до Конституції ухвалені пізнійше.

1. Конгрес не може ані установлювати ані обмежувати свободи якогось віроісповіданя, як також свободи слова ані преси, не може обмежувати свободи зборів і подаваня до урядів прошень в справі усуненя кривд.

2. Право особистої свободи та домашнього безпеченства не може бути нарушене через безпідставні ревізії, арешти або забирање річий.

3. Постанови Конституції не можна толкувати в такий спосіб, щоб вони скорочували або зовсім зносили ті права, які народови дає Конституція.

4. Ані невільництво, ані примусова служба, з виїмком кари за переступства, не може істнувати в Злучених Державах. Конгрес має власть перевести сю постанову при помочи відповідних законів.

5. Ніяка держава не може ухвалювати або переводити законів, що ограничали-б привилєї і свободу горожан Злучених Держав.

6. Привилєї голосованя горожан Злучених Держав не може бути заперечений або ограничений через Злучені Держави зі взгляду на расу або походженє чоловіка.

З а м і т к а : — Инші постанови та поправки до Конституції не мають нічого цікавого для читача, тому їх тут опущено

Становище Соціалістичної Партії до Алькоголізму

Резолюція Соціалістичної Партії Злучених Держав.

“Виріб і продаж упиваючих напунктів доводить до дуже поважних суспільних нещастя. Неповздержливість в уживаню алькоголічних напоїв ослаблює тілесні, умові та моральні сили”.

“Тому ми уважаємо, що всяке надмірне вживанє алькоголічних напоїв через членів робітничої класи являє ся поважною перешкодою для побіди робітничої класи, бо воно ослаблює запал борців в політичній і економічній борбі, і ми визнаємо членів робітничої класи, аби уникали їх вживаня, бо воно знищує їх здібність вести успішно політичну і економічну борбу, і в той спосіб здержить поступ руху їх визволеня.”

“Ми не віримо, аби нещастя, впливаючі з алькоголізму, можна викоринити репресійними способами або розширенєм поліційної влади капіталістичної держави— алькоголізм є хворобою, якої головною причиною є капіталізм. Убожество, перепрацьованє і умученє з коначности доводить свої жертви до п'ятки. Усуненє капіталістичного систему з усіми його нещастями є найпевнійшою дорогою до усуненя нещастя алькоголізму і торговлі упоюючими напоями.

(Сю резолюцію прийнято на Національній Конвенції Соціалістич-

ної Партії в Індіанополіс (Індіана) в маю 1912.)

Становище деяких соціалістичних партій Європи.

Норвегія.

“Війна проти торговлі напунктами, війна через ухвалюванє законів, аж поки не дійдемо до державного заказу торговлі.”

(Соціалістична Платформа Норвегської Соціалістичної Партії, прийнята в рр. 1911 і 1912.)

Фінляндія.

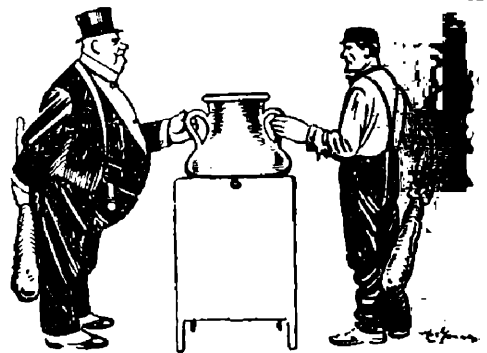
“Загальний заказ виробу і продажу алькоголічних напоїв”.

(Платформа Соціалістичної Партії Фінляндії, прийнята в р. 1903 і 1906.)

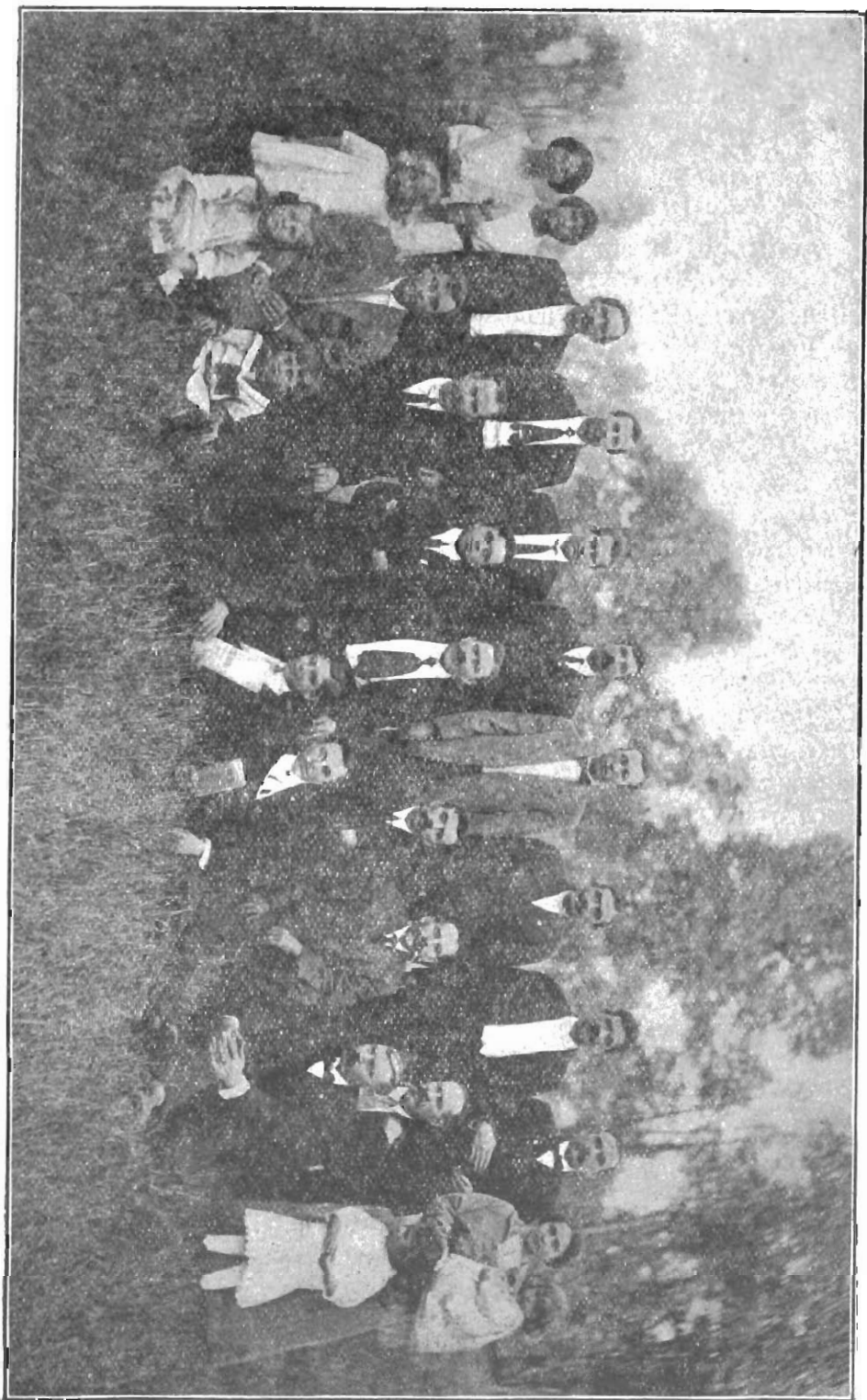
Швеція.

“Попиранє антиалькоголічного руху через научуванє у всіх публичних школах про природу і наслідки алькоголю і спомаганє практичного антиалькоголічного законодавства.”

(Платформа Шведської Соціалістичної Партії, прийнята в р. 1905.)

Капіталісти і робітники при виборах.

“Товариство св. Петра і Павла” в Тернімер, Н. И. Відділ 9 Р. Н. Союза

Дещо Про Закони Злучених Держав

V. ЗЛОМАНЄ ОБІТНИЦІ ЖЕНИТЬБИ.

(BREACH OF PROMISE TO MARRY.)

Наші люди не знають цілковито сего цікавого права, властивого в англійській системі. В Англії саме і Америці зломанє обіцянки женити ся трактує ся цілком так як зломанє якої другої умови. Треба доказати, що обі сторони заявили бажанє або намір заключити супруже. Сторона, що не хоче виконати своєї обіцянки, може бути судо і засуджена на заплаченє шкоди. При означуваню висоти відшкодованя суд має дивити ся не лиш на дійсну шкоду для покривдженої сторони, але також на так звані “моральні втрати”: як приміром: “розбите серця”, знищену репутацію і др. т. п.

Суд однак не може нікого примусити женити ся хотьби з особою, якій обіцяно женитьбу.

Практика американських і англійських судів показує, що жєнщині вистарчає в суді лиш доказати, що поведєне мущини супроти неї вона уважала за обяви наміру женити ся, а вже се вистарчає до того, аби мущину засудили за зломанє обіцянки.

Рівночасно однак закон узнає певні причини, для яких можна зломити обіцянку женитьби. До таких законних причин належать: так слабе здоровлє у одной зі сторін, що

воно може сильно відбитись на будучім супружім житю; неморальне поведєне другої сторони, як воно не було відоме стороні обіцяючій до часу зробленя обіцянки і др.

VI. КОЛИ ДОЗВОЛЕНЄ АРЕШТОВАНЄ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ.

Колись існувало в Англії і Злучених Державах право, позволяюче арештувати чоловіка просто за те, що він не може заплатити свого довгу. Тепер закони Злучених Держав позволяють на арештованє в цивільних справах лиш під певними, виразно означеними услівями.

В богато стейтах дозволяє ся арешт на підставі якости справи, що дає підставу до судового домаганя: дозволяють прим. арештувати в скаргах з обманьства або коли домаганє впливає зі шкідливого діланя, знаного в англійськїм праві під назвою “торт”, як ушкодженє особи або власности, спроневірєнє, образа словна або письменна і т. п.

В других стейтах дозволяє ся арештувати в цивільних справах лиш в тїй цілї, аби пізваному не дати втечи зі стейту або вкрити або перенести свою власність зі заміром затаєня її перед вірителями.

Декотрі знов стейти лучать оба ті услівя до купи.

Арештованє в цивільних справах не дозволенє в слїдуючих стейтах:

Алабама, Аризона, Дистрикт оф Колумбія, Флорида, Меріленд, Мінесота, Міссісіпі, Мізуре, Небраска, Тенесі і Тексас.

За обманчиві ділання або т. зв. “торте” можна арештувати в стейті: Конектикат.

За обманчиві ділання, устну або письменну образу, насильне ушкоджене особи або власности в стейті — Делавер.

За обманчиве ділання в стейтах: Айова і Кензас.

Лиш на підставі вердикту лави присяглих судіїв (“джурі”), як вона знайде злосливе або обманчиве або розмисне ділання, в стейті Колоредо.

За “торте”, зломане обіцянки женячки, спроневірене в публичнім уряді або в професійнім характері, в стейтах: Пенсилвенія, Мішиган, Нью Йорк.

Лиш на підставі “джджмент”-у (судового засуду) за обманчиве ділання або ушкоджене особи — в стейті Нью Мексико.

В слідуючих стейтах дозволений арешт пізаного і то лиш тоді, коли він хоче укрити, перенести або усунути свою власність, або уникнути домагання позовника або обманути вірителів (без огляду яке домагання): Індіана, Кентакі, Луїзіяна, Нью Гемпшер, Юта, Верджінія.

В слідуючих стейтах дозволене арештоване в справах, випливаючих з контракту, если пізваний хоче виїхати зі стейту або вкрити або усунути свою власність, як також за обманчиві ділання і т. зв. “торте”. Аркензо, Калифорнія, Айдаго, Или-

ной, Мейн, Месечузетс, Монтана, Невада, Нью Джерзі, Півн. Каролайна, Півд. Каролайна, Орегон, Півд. Дакота, Півн. Дакота, Вермонт, Уошингтен, Західна Верджінія, Вискансин.

В Джорджії дозволено лиш арештувати адвокатів, шерпфів і других урядників суду, як вони не сплатять гроший побраних, як також можна арештувати під певними умовами позваного, коли він хоче укрити власність перед шерифами.

У Вайоминг і Огайо можна арештувати на підставі засуду в справах о обманчиве ділання, або о гроші страчені в газардовій грі, або коли пізваний хоче усунути або укрити власність, аби уникнути засуду.

В стейті Ровд Айленд дозволене арештоване у всіх справах з винятком справ, в яких позовник хоче випозивати довги або податки (“тексиз”).

VII. ЗАКОНИ ПРО ПРОЦЕНТИ І ПЕРЕДАВНЕНЄ.

Отся табелька подає:

1) Який процент дозволено брати після законів даного стейту, як сторони при умові проценту не установили?

2) На який процент сторони можуть виразно згодити ся при умові?

3) В кількох роках передавняють ся судові вироки (“даджменти”)?

4) В кількох роках передавняють ся довги з “отвертого конта”

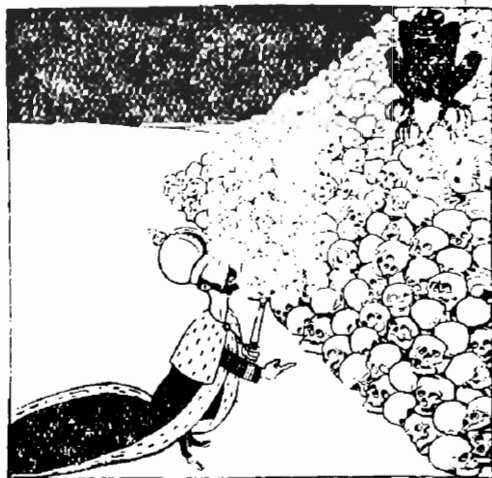
5) В кількох роках передавняють ся довги з “отвертого конта” (“овпен екавнт”)?

Стейт:	Законна проц. стопа	Проц. ст. па в умовах	Вироки	Вексі	Конта
Alabama	8	8	20	6	3
Arkansas	6	10	10	5	3
Arizona	6	10	5	4	3
California	7	яка будь	5	4	4
Colorado	8	яка будь	20	6	6
Conn.	6	6			6
Delaware	6	6	10	6	3
D. of C...	6	10	12	3	3
Florida ..	8	10	20	5	2
Georgia ..	7	8	7	6	4
Idaho	7	12	6	5	4
Illinois ..	5	7	20	10	5
Indiana ..	6	8	20	10	6
Iowa	6	8	20	10	5
Kansas ..	6	10	5	5	3
Kentucky	6	6	15	15	5
Louisiana	5	8	10	5	3
Maine ..	6	яка будь	20	6	6
Maryland	6	6	12	3	3
Mass.	6	яка будь	20	6	6
Michigan	5	7	10	6	6
Minnesota	6	10	10	6	6
Miss.	6	8	7	6	3
Missouri	6	8	10	10	5
Montana	8	яка будь	10	8	5
Nebraska	7	10	5	5	4
Nevada	7	яка будь	6	4	4
N. H.	6	6	20	6	6
N. Jersey	6	6	20	6	6
N. Mex. ...	6	12	7	6	4
New York	6	6	20	6	6
N. C.	6	6	10	3	3
N. Dakota	7	12	10	6	6
Ohio	6	8	15	15	6
Okla.	6	10	15	5	3
Oregon	6	10	10	6	6
Pa.	6	6	5	6	6
R. Island	6	яка будь	20	6	6
S. C.	7	8	10	6	6
S. Dakota	7	12	10	6	6
Tennessee	6	6	10	6	6
Texas ...	6	10	10	4	2
Utah	8	12	8	6	4
Vermont	6	6	8	6	6
Virginia ..	6	6	20	5	2
Wash. ...	6	12	6	6	3
W. Va. ...	6	6	10	10	5
Wisconsin	6	10	20	6	6
Wyoming	8	12	21	5	8

Каря за лихву ("южері") не-однакова у всіх стейтах.

В Аркензо і Нью Йорку лихву карає ся втратою капіталу і проценту, в Делевер і Орегон втратою капіталу: в стейтах Конектикат, Джорджія, Індіана, Кентакі, Мериленд, Мизурі, Нью Гемпшер, Нью Мексико, Огайо, Пенсилвенія, Тенесі, Вермонт і Вест Верджинія — втратою надвижки проценту понад дозволену законом стопа; в стейті Ровд Айленд лихву карає ся втратою проценту та капіталу і взынцією або грошевою карою. Другі стейти не мають постанов законних, караючих лихву.

ГУМОР І САТИРА.

Могучість русского царя.

Цар: "Гей, Луципер, чи потрафивби ти наложити таку купу людських чашок, як отся, що я наложив."

Луципер: "Ніколи! Нема в мене тільки сили! Що до сього, царю, ти вже більше маєш сили від цілого некла."

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

Оранє прерій волами.
Фотографія дра Юліана Бачинського.

Як Дістати Даром Землю в Злучених Державах

В Злучених Державах є цілі комплекси земель, які уряд роздає під управу на дуже вільготних умовах. Відноситься це до земель, що не мають в собі соли або других мінералів або не призначені для яких других спеціальних цільей. Після урядового справоздання з дня 30. червня 1913 року в Злучених Держав було розміреної вільної землі 179 мільонів 204 тисячі акрів, нерозміреної 486 мільонів 686 тис. акрів, себто разом 665 міль. 890 тис. акрів.

Як дістати інформації про вільні землі?

Безплатні інформації про те, де є вільні землі, призначені до роздачі можна

одержати від земельного урядника у Вашингтоні.

До нього можна писати так:

Dear Sir:

Kindly send me full particulars concerning lands that are given out as homesteads.

Yours Truly

(Імя, прізвище і адреса).

Адресувати лист:

The Commissioner

of the General Land Office.

Washington, D. C.

Як хто хоче знати, чи яка намічена ким парцеля урядової непоселеної землі

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

Орка албертійських прерій.

Фотографія дра Юліана Бачинського,
знята на фермі Івана Пилипова в Стар, Алберта.

є до роздачі, може усно або письменно зголосити ся до урядників, завідуючих землею в тій повіті, де лежить намічена земля. Для більше подрібних відомостей про землю приходить ся купувати спеціально в тій цілі виготовлені табельки (діаграми), де означено вільні і заняті землі. Ціна такої табельки виносить від 1 до 4 доларів.

Хто може дістати землю?

Землю дістати може:

- 1) Хто скінчив 21 рік життя і є го-
рожаняном Злучених Держав або взяв
"перші папери".
- 2) Хто не скінчив ще 21 року життя,
як на ньому лежить обовязок удержання
сімї.
- 3) Замужна жінка, як її муж поки-

нув, або не має роботи, а вона мусить
удержувати родину. Під тим самим услі-
вем можуть дістати землю вдови.

Хто не може дістати даром землі?

Землі не може дістати даром той, хто
вже є власителем 160 акрів землі.

Куда треба зголошувати ся по землю і як?

По землю треба зголошувати ся до
"Ленд Оффіс" того повіта (кавнті), де
намічена парцеля находиться ся.

Перед поданем заяви бажання дістати
землю, поселенець повинен добре озна-
комити ся на місци з усіми свійствами
наміченої землі і переконати ся, чи вона
не забрана.

В поданю о землю треба показати:
що бажуючий взяти землю добре об-
знакомлений з нею;

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

Корчованє пеньків машиною (в Гімлі, Манїтоба.)

Фотографія дра Юліана Бачинського.

що він згідно з постановами закона має право взяти землю даром;

що він потребує землі для себе, а не бере її як агент другої особи або стоваришеня;

що бажає взяти землю в цілях управи, а не для спекуляції;

що обв'язує ся виконати все, чого закони вимагають від беручих землю.

Як особа, бажаючи дістати землю, вже щось зробила на наміченій парцелі, то в просьбі має подати, що вона зробила.

Свої заяви в просьбі особа повинна записягнути перед судією або урядником "Ленд Оффісу".

При передачі просьби треба зложити: оплату 5 доларів, як парцеля не має більше як 80 акрів; 10 доларів, як парцеля має понад 80 акрів;

"комишен" в сумі 1 до 2 доларів за кожних 40 акрів землі.

Коли і під яким услівєм поселенець стає повним власителем гомстеду?

Повним власителем поселенець стає аж по упливі трох років від часу, як взяв землю, як по переведенім доходженю покаже ся, що він сповнив всі вимоги закона.

Сі вимоги такі:

До шести місяців від одержання позволу треба поселити ся на землі;

якби зайшли які перешкоди, можна продовжити термін, не довше як на других 6 місяців;

протягом трох літ поселенець не може виїхати зі землі більше як оден раз на рік, а виїзд не може тревати біль-

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

**Перші початки українського фермера
(Льва Герана з горлицького повіту.)**

Фотографія дра Юліана Бачинського.

ше 5 місяців, а межі двома виїздами, хотьби в двох осібних роках, повинен проминути довший протяг часу.

Просьби о позволене виїзду подавати не треба; треба лиш подавати до "Ленд Офісу" повідомлене про час виїзду і повороту.

На випадок потреби довшого виїзду треба просити о дозвіл. Потребу треба доказати присягою і зізнаннями хоть одного свідка.

Поселенець повинен обрабляти землю; при кінці другого року від дня поселення повинна бути оброблена хоть одна шіснадцята часть цілого наділу, а при кінці третього року не менше одної осьмої части.

В часі доходження поселенець має бути горожанном Злучених Держав.

Хто хоче такого доходження, повинен подати заяву до "Ленд Офісу", подати свою почтову адресу, номер наділу, імя і уряд особи, перед якою він хоче доказувати свої права, і імена що найменше 4-ох сусідів, які можуть ствердити, що вимоги закона сповнені.

Повідомлене про відбути маюче ся доходжене печатає ся через 5 тижнів з ряду в одній з місцевих часописий.

В назначений для доходження час і місце повинен явити ся поселенець з не менше як 2 свідками. Як не явить ся, "Ленд Офіс" буде відкладати термін з дня на день через 10 днів.

При переведеню доходження платить ся оплату 1 до 2 долярів від кождих 40 акрів землі і 15 центів за кождих 100 слів при виготовлюваню акту.

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

Хата українського поселенця (Винничука в Рат, Алберта.)

Фотографія дра Юліана Бачинського.

ЯК ДІСТАТИ ВІД УРЯДУ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ НАВОДНЕНУ ЗЕМЛЮ?

Певну частину своїх земель уряд Злучених Держав наводнює (irrigate), поправляє, заосматрує в господарські будинки і продає поселенцям по ціні коштів уліпшення.

По переведеню меліорації оголошує ся справоздання про те, яка земля і в яким місци є земля, назначена для розпродажи. Розпродажа відбуває ся звичайно в осени через льосованє.

Хто хоче дістати інформації про те, де є така земля най пише ось такий лист:

Dear Sir:

Kindly send me full particulars concerning irrigated lands, that are being

given out as homesteads. Also, let me know the approximate sum of money, needed to start with.

Yours very truly

(Імя, прізвище і адрес.)

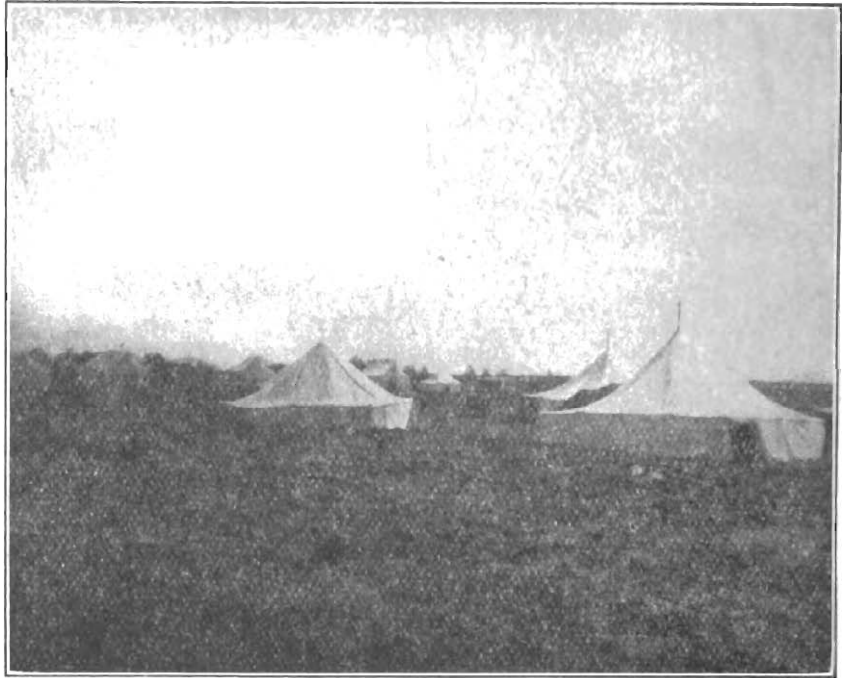
Адресувати лист:

Chief U. S. Reclamation Service,
Department of Interior,
Washington, D. C.

Хто хоче дістати землю, запише ся в "Ленд Офіс" округу, в яким лежить бажана земля, і оглядає її.

За землю платить ся від 25 до 80 долларів за акер. Уряд дає більші полєкші при виплаті ціни купна; деколи допуская сплату на 10 до 20 літ.

УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ НЕСУТЬ ЦИВІЛІЗАЦІЮ І КУЛЬТУРУ В КАНАДІЙСЬКІ ПРЕРІЇ І ЛІСИ

Табор ("немп") робітників, будуєщих залізницю
компанії "Гренд Транк".

Фотографія дра Юліана Бачинського.

Як Дістати Землю Даром в Канаді?

Найліпша до управи земля, де яку можна дістати даром, находить ся в західній Канаді. Свобідної для поселеня землі у східній Канаді вже нема, а в Злучених Державах вся лучша земля вже роздана (хоть та, що тепер лишила ся, ще богато ліпша від землі, оголошуваної нашим імігрантам ріжними "патріотичними" компаніями.)

Зі західних провінцій Канади провінція Манітоба має грубу верству чорнозему. В ній удає ся не лиш пшениця, але і все инше, що може выдержати дуже остру зиму. Провінція Саскачеван, давніше звана Асینیбоа, се переважно без-

лісна прерийна (степова) країна з доброю пшеничною землею. Дальше на захід країна стає вже на перемину то рілничою то скотопасною. Центральна Альберта є хорошою, до управи збіжжя надаючою ся землею; хоть вона не посідає такої гумусової землі як Манітоба, має зате загіднійше підсонє і більше щаслива щодо дерева і води. Надбережна провінція Брятійська Коламбія має місцями дуже добру землю.

Поділ урядової землі.

Вся земля західної Канади, призначена до роздачі, поділена на великі квадрати шість миль довгі і шість миль широкі.

Такий квадрат звуть "тавншип". Границі таких "тавншипс" йдуть докладно з півночі на південне і зі сходу на захід. Кождий "тавншип" має своє число. Числа ті подані видними знаками на рогах "тавншипс".

Кождий "тавншип" поділений на 36 секцій "секшен", з яких кожда має одну квадратну милю поверхні. З тих 36 секцій звичайно 16 призначено до вільного поселення. В кожній секції є чотири "гомстеди". Така четвертина одної секції обіймає 160 акрів землі, має поверхні одну четверту часть квадратної милі і має довжину і ширину по $\frac{1}{2}$ милі.

Де засягнути інформації про землю?

Інформації про те, які части секції є до роздани меж поселенців, можна дістати від урядового земельного уряду ("Говернмент ленд офіс") даного дистрикту.

В урядах є мапи, які кождий інтересований може оглядати, а які певно показують вільні землі, бо їх кожного дня справляють. Там можна дістати опис тої "тавншип", в якій поселенець вибрав собі землю, можна прочитати донесення землемірів ("ленд сервейерс"). Поступаючи в сей спосіб можна багато довідати ся про землю, хоть найліпшим способом засягнення інформації булоби поїхати на wybranу землю і оглянути її на місци.

Інформації можна також засягнути усно або письменно в Іміграційнім Уряді у Вінніпегу, в яким-небудь "Доминіен Ленд Офіс", або від "Департамент оф ди Інтіріер" в Отаві.

Зголошене ся по землю.

Коли поселенець вибере собі призначену до роздачі землю, тоді він зголошує ся особисто в земельнім уряді ("ленд офіс") по землю. Таке зголошене називають "ентрі" і платять ся за нього 10 доларів (т. зв. реджистрейшен фі). По землю зголошувати ся треба в уряді дистрикту, в яким лежить божана земля.

Хто може дістати "гомстед"?

Всякий мушьяна, що має укінчених 18 літ життя, може дістати "гомстед".

Які обовязки поселенця?

Хто дістане "гомстед" обовязаний:

Управляти землю через три роки, перебувати на землі що найменше 6 місяців в році і побудувати мешкальний дім на "гомстеді". Він обовязаний обгородити свою землю і кожного року піддати під управу число акрів, означене урядом.

Чого треба, аби фарма стала власністю поселенця?

Коли поселенець через три роки сповняв свої обовязки як посідача "гомстеду" і є горожанином, можна йому на домагане видати патент на повну власність землі. Патент видає земельний уряд.

Просьба о "патент".

Просьбу о патент треба внести при кінці третого року до місцевого агента або гомстедового інспектора. На шість місяців перед тим треба подати до "Комішенер"-а "оф Доминіен Лендс" в Отаві заяву про замір внести просьбу.

Зміна "гомстеду".

Якби поселенець побачив, що через похибку попав на фарму, яка не оплачує ся може просити о зміну "ентрі". Уряд позовольте се зробити, як просьба буде належтво поперта.

Приемщина.

В деяких дистриктах гомстедовці можуть приемшити чверть сусідної секції за оплатою 1 долара за акер.

Услівя такої приемщини:

треба мешкати шість літ, через шість місяців в кождім році, на землі і обробити 50 акрів землі.

На що поселенець повинен звертати увагу при виборі землі?

Вибираючи "гомстед" поселенець повинен брати під увагу передусім отсі обставини:

1. Гатунок землі і рід верхньої верстви.
2. Яка ростинність росте на дівчій землі?
3. Звідки можна брати сіно?
4. Звідки брати воду?
5. Звідки брати матеріял опаловий, а звідки матеріял будівляний?
6. Віддаль від залізниці.

МІРИ І ВАГИ

Найліпшою системою мір і ваг є т. зв. метрична система, установлена в перше в часах Великої Французької Революції. Ту систему прийняли європейські держави, крім Росії і Англії. В Америці багато держав вже держить ся тої наймудрійшої в світі системи мір і ваг, як пр. Мексико, Бразилія, Чілі, Перу і др. В багато краях, де заведено ту систему, ще вживає ся старих назв, як пр: в Німеччині і в Австрії називають “фунтом” — половину кілограма; у Швейцарії називають стопою — три-десятих метра.

Ся система дуже проста:

Метер (1 m) — се одиниця довжини, яка рівнає ся одній десятиміліонній часті четвертої частини земського рівника.

Літра (1 l) се одиниця поємности, що рівнає ся обемови кісткы (шестигранна), яка має оден дециметер довжини, 1 дециметер ширини і 1 дециметер довжини.

Грам (1 g) — се одиниця ваги, яка важить тільки, що важить чиста вода (без начиня) поємности куба, який має довжину, ширину і висоту 1 сантиметра.

Маючи ті підставові одиниці довжини, обему і ваги можна легко утворити висші міри і ваги.

Назви можна легко спам'ятати:

1) “Дека” значить “десять”, отже:

Дека-метер = 10 метрів,

Дека-літер = 10 літрів,

Дека-грам = 10 грамів.

2) “Гекто” значить “сто”, отже:

Гекто-метер = 100 метрів,

Гекто-літер = 100 літрів,

Гекто-грам = 100 грамів.

3) “Кільо” означає “тисячу”, отже:

Кільометер = 1000 метрів,

Кільолітер = 1000 літрів,

Кільограм (коротко “кільо”) = 1000 грамів.

Слова: дека, гекто, кільо — се грецькі слова, крім сих слів уживає ся латинських слів на означенє частий одиниць. Ті слова є: децем (“деци”) = 10, центум (“центи”) = 100 і міле (“мілі”) = 1000.

Отже:

Дециметер = одна-десята часть метра

Децилітер = одна-десята часть літра

Дециграм = одна-десята часть грама

Центиметер = 1-сотна часть метра,

Центилітер = 1-сотна часть літра,

Центиграм = 1-сотна часть грама.

Міліметер = 1-тисячна часть метра,

Мілілітер = 1-тисячна часть літра,

Міліграм = 1-тисячна часть грама.

В Злучених Державах і Канаді ще не заведено поступової метричної системи. Тут придержують ся ще старих мір і ваг.

В Злучених Державах уживають ся ось такі

МІРИ ДОВЖИНИ:

“Инч” (цаль).

12 “инчів” = 1 “фут” (стопа).

3 “фіти” = 1 “ярд”.

5½ ярда = 1 “рад” або 1 “повл”.

40 “радів” = 1 “ферлонг”.

8 “ферлонгів” = 1 “стетют майл”.

3 милі = 1 “ліг”.

Порівнанє метричних мір довжини з мірами довжини вживаними в Злучених Державах.

1 Метер = 39.37 цалів (“инч”).

1 Метер = 3.28 стіп (“фут”).

1 Метер = 1.09 ліктів (“ярд”).

1 Кільометер = 0.62 милі.

1 Цаль (“инч”) = 2.54 центин.

1 Стопа = 0.305 метра.

1 Локоть (“ярд”) = 0.914 метра.

1 Миля = 3.219 кільометер.

Порівнанє англійської статутрової милі, австрійської милі, російської верстви і французького кільометра.

Австрійська миля має 7.586 франц. кільом.

Австрійська миля має 7.112 рос. верстов.

Австрійська миля має 4.714 англ. ст. милі.

Російська верства має 1.067 фр. кільомт.

Російська верства має 0.141 австр. милі.

Російська верства має 0.663 англ. ст. милі.
 Франц. кілометр має 0.621 англ. ст. милі.
 Франц. кілометр має 0.937 рос. верстви
 Франц. кілометр має 0.132 австр. милі
 Англійська ст. миля має 1.609 фр. кілом.
 Англійська ст. миля має 1.508 рос. верст.
 Англійська ст. мля має 0.212 австр. милі

МІРИ ПОВЕРХНІ.

1. гектар=10.000 квад. метр.=2.471 акрів
 1 ар=100 квадр. метр.=119.6 кв. рдів
 1 центар=1 квадр. метр.=1.550 кв. инчів
 1 кв. центим.=0.155 кв. инчів.
 1 кв. метер=10.764 кв. стіп
 1 кв. метер=1.196 кв. ярдів
 1 кв. инч=6.452 кв. сантиметр.
 1 кв. стопа=0.09290 кв. метр.
 1 кв. ярд=0.836 кв. метр.

МІРИ ПОЄМНОСТИ.

Метричні.

Кільолітер=1000 літрів
 Гектоллітер=100 літрів
 Декалітер=10 літрів
 Децилітер=0.1 літра
 Центиллітер=0.01
 Мілілітер=0.001

Американські.

1 Кубічна стопа ("кубик фут")
 =1728 кубічних инчів
 1 куб. ярд=27 куб. стіп

Порівнанс.

1 куб. метр. =35.314 куб. стіп
 1 куб. стопа=0.028 куб. метр.

СПЕЦІАЛЬНІ МІРИ.

В Злучених Державах уживають спеціальных мір для течій і сипких річий.

"ЛИКВИД МЕЖЕР".

1 "джіл"
 4 "джіл"=1 "пайнт"
 2 "пайнтс"=1 "кворт"
 4 "квортс"=1 "гелон"
 31½ "гелонс"=1 "берел"
 2 "берелс"=1 "газгед".

Порівнанс.

1 літра=1.06 "кворт"-п
 1 літра=0.26 "гелон"-а
 1 "кворт"=0.95 літра
 1 "гелон"—3.78 літра

"ДРАЙ МЕЖЕР".

2 "пайнтс"=1 "кворт"
 8 "квортс"=1 "пек"
 4 "пекс"=1 "бушел"

Порівнанс.

1 Гектоллітер=2.84 "бушлі"
 1 "бушел"=0.35 гектоллітра

ВАГИ.

Метричні

Одиниця — 1 грам (1 g)
 Тона=1,000.000 грамів
 Квінтал=100.000 грамів
 Міріаграм=10.000 грамів
 Кільограм=1000 грамів
 Гектограм=100 грамів
 Декаграм=10 грамів

Грам

Дециграм=одна-десята грама
 Центиграм=одна-сотна грама
 Міліграм=одна-тисячна грама

Американські

(Т. зв. "Короткі Тони": "Шорт Тонс.")
 27 11-трийцятьдругих "грейнс"=1 "дрем"
 16 "дремс"=1 "авнс"
 16 "авнсиз"=1 "павнд"
 25 "павнде"=1 "квордер"
 4 "квордерз"=1 "гандредуейт"
 20 "гандредуейтс"=1 "тон" ("шорт тон"
 або "нет тон".)

Рідше уживає ся ваги:

"Лонг тон": або "грос тон":

27 11-трийцятьдругих "грейнс"=1 "грем"
 16 "дремс"=1 "авнс"
 16 "авнсиз"=1 "павнд"
 112 "павндз"=1 "гандретуейт"
 20 "гандредуейтс"=1 "Лонг тон"
 (або "грос тон".)

Отже: "мала тона" ("нет тон" або "шорт тон") має два тисячі фунтів, "велика тона" ("грос тон" або "лонг тон") має 2,240 фунтів.

Порівнанс.

1 центиграм=0.15 грейнс
 1 кільограм=35.27 "авнсиз"
 1 кільограм=2.2 фунта
 1 метрична тона=0.98 довгої тони
 1 "грейн"=6.48 центиграма
 1 "авнс"=28.34 грамів
 1 "павнд"=0.45 кільограма
 1 "лонг тон"=1.016 метричної тони

Найнижша Вага Ріжних Продуктів Після За- конів Зл. Держав

Закони Злучених Держав устанавляють ось таку найнижшу вагу поодиноких продуктів. Табелка подає, кілько фунтів ("павидс") має мати "бушел" даного продукту.

Продукти:	На бушел:
Пшениця	60 фунтів
Кукурудза, нелущена	70 фунтів
Кукурудза, лущена,	56 фунтів
Жито	56 фунтів
Гречка	48 фунтів
Ячмінь	48 фунтів
Овес	32 фунтів
Горох	60 фунтів
Біла фасоля ("гуайт бінс")..	60 фунтів
"Кастор бінс"	46 фунтів
Бараболя	60 фунтів
Солодка картофля	55 фунтів
Цибуля	57 фунтів
Бруква	55 фунтів
Сушені брескви	33 фунтів
Сушені яблука	26 фунтів
Насіне коношини	60 фунтів
Насіне льну	56 фунтів
Насіне трави "милет"	50 фунтів
Насіне трави "гангеріен грес"	50 фунтів
Насіне трави "тимотка"	45 фунтів
Насіне трави конопель	44 фунтів
Кукурудзяна мука	24 фунтів
Мелений горох	24 фунтів
Солод	34 фунтів
Грне	20 фунтів

Вага бушля соли устанавлена ріжно в ріжних стейтах і вага є від 50 фунтів до 80 фунтів. Грубу сіль ("корз салт") у Пенсильвенії рахують 80 фунтів на бушел, в Ілліной 50 фунтів на бушел: дрібна сіль ("файн солт") числять ся в Пенсильвенії 62 фунти на бушел, в Кентакі і Ілліной на 55 фунтів.

Порівнане Термометрів

Степенів Реоміра	Степенів Цельзія	Степенів Фаренгайта
76	95	203
72	90	194
68	85	185
63.1	78.9	174
60	75	167
56	70	158
52	65	149
48	60	140
44	55	131
42.2	52.8	127
40	50	122
36	45	113
33.8	42.2	108
32	40	104
29.3	36.7	98
28	35	95
25.8	32.2	90
24	30	86
21.3	26.7	80
20	25	77
16	20	68
12.4	15.3	60
10.2	12.8	55
8	10	50
5.8	7.2	45
4	5	41
1.3	1.7	35
0	0	32
— 0.9	— 1.1	30
— 4	— 5	23
— 5.3	— 6.7	20
— 8	— 10	14
— 9.8	— 12.2	10
— 12	— 15	5
— 14.2	— 17.8	0
— 16	— 20	— 4
— 20	— 25	— 13
— 24	— 30	— 22
— 28	— 35	— 31
— 32	— 40	— 40

ПОЧТОВІ ПРИПИСИ

Всі річи, які мож посилати поштою Злучених Держав ділять ся на 4 класи.

До першої класи належать: листи, поштові картки (постел картда, повст карда) і всякі друті посилки опечатані в сей спосіб, що урядник поштовий не може переконатися, що вони в собі містять.

Від кожної посилки, що належить до першої класи платять ся два центи за кожду унцію*), або єї частину, значить, если посилка важить лише пів або чверть унції, то і так оплата поштова від неї буде вносити 2 центи.

Від кожного листу платять ся 2 центи, але если би лист важив хоч троха більше як одну унцію, то вже треба заплатити від него 4 центи.

Від поштової картки платять ся 1 цента.

До другої класи належать: часописи і друті періодичні видання, які вістали як такі зареєстровані. Видавці можуть розсилати їх поштою за оплатою одного цента за фунт, если однак часопись виходить більше як оден раз в тижни, то в місци де єї друкують, треба оплачувати за кожде число одного цента.

Невидавець, але приватний чоловік, если хоче післати газету свому знакомому, мусить за неї заплатити не менче як одного цента аж до 4 унцій ваги.

До третьої класи належать всякі друки, календарі стінні, образки друковані, літографовані, мапи, фотографії і т. п. річи друковані на папери.

За пересилку річий, що належать до третьої класи платять ся одного цента за кождих дві унції або менче.

До четвертої класи зачисляють ся всі річи, які можна посилати пакунновою поштою (парсел повст).

ПОЧТА ПАКУНКОВА.

Пакунновою поштою мож посилати: альбоми, книжки, річи друковані не на папері

а на иншій матеріалі, сушені овочі, електрики, цвіти, зерно, мапи на полотні, пробки товарів, тютюн, мило, металі, мінерали, образки, коріне, яйці, мясо, масло, насіне і т. п.

За пересилку пакунновою поштою платять ся як слідує:

а) від пакунку, що важить 4 унції (чверть фунта) платять ся 1 цента від кожної унції без огляду на се як далеко йде сей пакунок, хіба що в ній є книжка, насіне, цвіти і т. п.;

б) від пакунку в яким є: книжки, насіне, коріне, очка до щіплення або росада, если пакунок важить 8 унцій (пів фунта) або менче, платять ся 1 цента за кождих 2 унції або їх частину, без огляду на се як далеко має йти сей пакунок.

в) від пакунків, в яких є книжки, насіне, росада і т. п., а які важать більше як пів фунта (8 унцій), дальше від пакунків в яких є мішані друки, що важать більше як 4 фунти, і вкінци від всіх других пакунків, що містять в собі инші річи і важать більше як 4 унції — платять ся відповідно до відлеглости або зони після таблицки поданої на слідуючій стороні, при чім частина фунта вважає ся за цілий фунт.

До восьмої зони зачисляють ся Гавайські і Филиппинські Острови, Аляска, Територія Каналу панамського, кораблі американські на чужих водах, Канада, Мексико, Куба і Панамська република, з тим лише ввімком, що від нмижком, які йдуть до Канади, Мексико, Куби і панамської републики, треба платити 1 цента за кождих 2 унції. (За кожду осьмину фунта).

Пакунновою поштою можна пересилати пакунки до ваги 50 фунтів лише на віддалене 150 миль, на дальше віддалене мож посилати лише пакунки, яких вага не переходить 20 фунтів.

*) Унція (по англійськи авнс) се одна шіснайцята часть фунта.

Вага пакунка в фунтах	Назештність від посилки що їде на відлегність:								
	лишався в місці	до 50 миль 1 зона	50 до 150 миль 2 зона	150 до 300 миль 3 зона	300 до 600 миль 4 зона	600 до 1000 миль 5 зона	1000 до 1400 миль 6 зона	1400 до 1800 миль 7 зона	вище 1800 миль 8 зона
1	\$0.05	\$0.05	\$0.05	\$0.06	\$0.07	\$0.08	\$0.09	\$0.11	\$0.12
2	.06	.06	.06	.08	.11	.14	.17	.21	.24
3	.06	.07	.07	.10	.15	.20	.25	.31	.36
4	.07	.08	.08	.12	.19	.26	.33	.41	.48
5	.07	.09	.09	.14	.23	.32	.41	.51	.60
6	.08	.10	.10	.16	.27	.38	.49	.61	.72
7	.08	.11	.11	.18	.31	.44	.57	.71	.84
8	.09	.12	.12	.20	.35	.50	.65	.81	.96
9	.09	.13	.13	.22	.39	.56	.73	.91	1.08
10	.10	.14	.14	.24	.43	.62	.81	1.01	1.20
11	.10	.15	.15	.26	.47	.68	.89	1.11	1.32
12	.11	.16	.16	.28	.51	.74	.97	1.21	1.44
13	.11	.17	.17	.30	.55	.80	1.05	1.31	1.56
14	.12	.18	.18	.32	.59	.86	1.13	1.41	1.68
15	.12	.19	.19	.34	.63	.92	1.21	1.51	1.80
16	.13	.20	.20	.36	.67	.98	1.29	1.61	1.92
17	.13	.21	.21	.38	.71	1.04	1.37	1.71	2.04
18	.14	.22	.22	.40	.75	1.10	1.45	1.81	2.16
19	.14	.23	.23	.42	.79	1.16	1.53	1.91	2.28
20	.15	.24	.24	.44	.83	1.22	1.61	2.01	2.40
21	.15	.25	.25						
22	.16	.26	.26						
23	.16	.27	.27						
24	.17	.28	.28						
25	.17	.29	.29						
26	.18	.30	.30						
27	.18	.31	.31						
28	.19	.32	.32						
29	.19	.33	.33						
30	.20	.34	.34						
31	.20	.35	.35						
32	.21	.36	.36						
33	.21	.37	.37						
34	.22	.38	.38						
35	.22	.39	.39						
36	.23	.40	.40						
37	.23	.41	.41						
38	.24	.42	.42						
38	.24	.43	.43						
40	.25	.44	.44						
41	.25	.45	.45						
42	.26	.46	.46						
43	.26	.47	.47						
44	.27	.48	.48						
45	.27	.49	.49						
46	.28	.50	.50						
47	.28	.51	.51						
48	.29	.52	.52						
49	.29	.53	.53						
50	.30	.54	.54						

Приміри. Припустім, що хтось хоче післати з Нью Йорку до Мінеаполіс, Мін. пакунок, що важить 9 фунтів. З Нью Йорку до Мінеаполіс є 1,332 миль, значить Мінеаполіс є в 6-ій зоні, яка обіймає місцевості віддалені від місця де надаєсь пакунок о 1,000 до 1,400 миль. Дивлячись в рубрику де 6-а зона бачимо, що за 9 фунтів висланих в 6-у зону треба заплатити 73 центи. Отже пересилка 9 фунтового пакунка пакунковою поштою з Нью Йорку до Мінеаполіс буде коштувати 73 центи.

Той сам 9 фунтовий пакунок післаний з Нью Йорку до місцевості віддаленої лише 150 миль (друга зона), приміром до Сквентону, Па. коштував би лише 13 центів.

А коли би хто хотів післати той сам 9 фунтовий пакунок з Нью Йорку аж до Санфрансиско, в Каліфорнії, що лежить в 8 зоні (всі місцевості віддалені від місця, де надаєсь пакунок дальше як 1,800 миль лежать в 8-ій зоні) — то мусів би заплатити \$1.08, словом долара і 8 центів.

Міжнародна Почта Пакункова.

Назви країв до яких мож посилати пакунки зі Злучених Держав міжнародною пакунковою поштою: Австро-Угорщина, Бельгія, Бразилія, Данія, Франція, Німеч-

чина, Велика Британія, Греція, Італія, Нідерландія, Нова Зеландія, Норвегія, Швеція і другі.

Ні оден пакунок не сьміє бути довший як $3\frac{1}{2}$ стопи і не сьміє мати більший обем

як 6 стіп, а вага его не може переносити 11 фунтів.

Оплата за кожний фунт ваги (або его частину) вносять 12 центів.

Почта не відповідає в разі коли пакунок в часі пересилки буде ушкоджений або де пропаде.

Хто хоче вислати пакунок до старого краю, мусить:

1) занести его на пошту і віддати до рук поштовому урядникови.

2) написати докладно чорнилом адрес того кому пакунок призначений і свій адрес, а крім сего великими буквами слова **Parcel Post**.

3) Пакунок мусить бути так запакований, щоби урядник міг легко заглянути, що в нім є. Пакунки найліпше принести на пошту отвореними, а опісля коли вже почтар переконав ся що в них є, їх замкнути: скринючку шрубками, а мішок зашнати.

Кошти пересилки пакунка мусять бути вповні вперед заплачені.

За доплатою 10 центів може посилаючий пакунок реджіструвати, в таким разі дістане посвідку, скоро лише пакунок буде доручений адресатови в старім краю, одначе мусить на пакунку виразно написати: **return receipt demanded**.

На жадане той, що посилає пакунок, дістане ресіт оф мейлінг, себто посвідку, що вислав пакунок.

Кождїй пакунок, який іде до старого краю мусить мати привязану до себе картку (так щоби лежала на пакунку а не висіла лише), на якій має бути докладно описано все, що в пакунку знаходиться. Ся картка є для цлових урядників в старім краю. Вона дає інформацію про зміст пакунку і на підставі того цловий урядник обраховує, скільки мита (цла) має від сего пакунку адресат заплатити. Картка ся зове ся "костомс декларейшен" (**customs declaration**).

Без такої картки навіть хоч би всі другі формальности були зроблені, пакунок не буде висланий до краю.

Мита від висланих до краю річий не мож тут з гори оплатити; воно мусить бу-

ти оплачене адресатом при відбираню пакунка.

Від пакунку, що прийде тут зі старого краю, адресат мусить заплатити 5 центів, яко кошти дорученя.

Если хтось пішле пакунок до краю, а пакунка сего не мож доручити, бо адресат виїхав і не лишив адреси чи що, такий пакунок буде звернений висилаючому назад і він при відбираню пакунка мусить заплатити за него ще раз стільки, скільки заплатив, коли вислав пакунок до краю.

ПЕРЕСИЛКА ГРОШИЙ.

Гроші можна пересилати поштою в границях Злучених Держав і заграницю, до старого краю.

Одним грошевим переказом (моні-ордер) не мож післати більше як 100 доларів. Хто хоче післати поштою кілька сот доларів, потребує винисати просьбу (апликейшен) о моні ордер лише оден раз, але почтар дасть ему осібний моніордер на кожду сотку доларів.

Гроші в Злучених Державах можна висилати лише до таких місцевостей, які є моні-ордер офісами.

Если адресат мешкає в дуже маленькім містечку, що не є моніордер офисом, треба посилати гроші до найблишого моніордер офису.

Хто хоче посилати гроші, тут в Злучених Державах мусить вперед виповнити апликейшен фор моні ордер (**application for money order**), себто картку яку дістане на почті.

Припустім, що Іван Гак хоче післати 2 доларя і 50 центів до "Народної Волі" — щож він робить?

Іде на пошту до моні ордер виINDOW (**Money Order Window**), себто до того віконця де полагоджують ся такі справи і просить о апликейшен бленк фор доместик моні ордер (**Application blank for Domestic Money Order**).

Опісля винисує на тім апликейшен бленк чорнилом або атраментовим олівцем все що потреба. отже:

1) суму (**Amount**) грошій, яку хоче післати.

Він хоче післати \$2.50.

На апликейшен є на гроші призначені дві лінії. Одна лінія на долари (за нею написано (Dollars), друга на центи за нею написано (Cents). Долари треба все виписати словами, центи можна виписати нумерами. Іван Гак хотів вислати пів-

3) Sent by Своє ім'я і прозвисьце
Iwan Hak

Address of Sender

№ 933 Carnegie Ave.

Коли вже Іван Гак виповнив апликейшен то той Application for Domestic Money Order буде виглядати так:

(Form No. 501)

Post Office Department
THIRD ASSISTANT POSTMASTER GENERAL
DIVISION OF MONEY ORDERS

No. _____
Name of issuing office

The Postmaster will issue _____
DOLLARS CENTS

here _____
the office drawn on, when the office named by the remitter in the body of this application is not a Money Order Office.
Space above this line are for the Postmaster's record, to be filled in by him.

Application for Domestic Money Order
Amount below to be filled in by purchaser, or, if necessary, by another person for him.

Amount Two Dollars 50 Cents

Pay to Order of } Narodna Wola
(Name of person or firm for whom order is intended)

Whose Address is } 316 N. Washington Ave. Street
No. _____

Post Office } Scranton

State } Pa.

Sent by } Iwan Hak
(Name of issuer)

Address of sender } 933 Carnegie Street
No. _____

PURCHASER MUST SEND ORDER AND COUPON TO PAYEE

третьою доллара, або два долари і 50 центів, отже в першій долларовій лінії напише Two (два) перед надрукованим словом Dollars, а в другій напише fifty (пятьдесят) або може також написати числами 50 перед надрукованим словом Cents. Dollars і Cents, як сказано, вже надруковані отже писати їх не треба.

2) Даліше мусить Іван Гак написати кому посилає тих \$2.50 отже докладну адресу "Народної Волі", тому пише даліше в тій лінії де надруковано Pay to order of (виплатити кому):

Narodna Wola

Whose Address is

№ 316 N. Washington Ave. Street
Post Office (Почта) Scranton,
State Pa.

Ось так виповнений апликейшен подає Іван Гак поштовому урядникови, а той виписує сину довгу карточку, почім каже собі дати \$2.53, (\$2.50 для "Народної Волі", а 3 центи кошти пересилки). Коли Іван Гак заплатив \$2.53, тоді поштовий урядник дасть ему дві сині карточки одну 6 цілів довгу а коло 3 цілі широкую і другу, що відірвав від більшої лише оден цілі широкую а около 3 ц. довгу. Сю більшу карточку (дійсний монір ордер, або поштовий переказ) мусить Іван Гак сейчас листом переслати до "Народної Волі", бо без тої карточки "Народна Воля" не дістане грошей на поchtі, а другу, карточку, меншу, мусить задержати собі, бо се єго лосьвідка, що він гроші вислав і так навіть на ній написано: Receipt.

Щоби чоловік, якому прислано гроші поштовим переказом міг ті гроші дістати, він мусить або сам бути знаний поштовому урядникови, або хтось знаний почтареви мусить перед почтарем посьвідчити, що знає, що адресат є той сам кому прислано гроші.

За пересилку грошей поштовим моні-ордером з одного місця Злучених Держав до другого, або ві Зл. Д. до Канади, Мексики, Порто Ріко, Гавайських і Філіпінських Островів, Куби, і ще деяких островів платять ся як слідує:

За пересилку від 1 цента до 2.50 3 центи
 За пересилку від \$2.51 до 5.00 — 5 центів
 За пересилку 5.01 до 10.00 — 8 центів
 За пересилку від 10.01 до 20.00 — 10 центів
 За пересилку від 20.01 до 30.00 — 12 центів
 За пересилку від 30.01 до 40.00 — 15 центів
 За пересилку від 40.01 до 50.00 — 18 центів
 За пересилку від 50.01 до 60.00 — 20 центів
 За пересилку від 60.01 до 75.00 — 25 центів
 За пересилку від 75.01 до 100.00 — 30 центів

ПЕРЕСИЛКА ГРОШЕЙ ПОШТОЮ ДО СТАРОГО КРАЮ.

Почтою можна пересилати гроші зі Злучених Держав до слідуєчих країв: Австро-Угорщина, Бельгія, Чилі, Коста Ріка, Данія, Єгипет, Франція, Німеччина, Велика Британія, Ірландія, Греція, Італія, Япон, Ліберія, Нідерландія, Нова Зеландія, Норвегія, Перу, Португалія, Росія, Швеція і Швайцарія і другі.

Хто хоче післати гроші почтою до старого краю мусить попросити на почті о апликайшен фор інтернашенел моні ордер (Application for International Money Order). Сей апликайшен значно більший від того, про який сказано попередно. Єго треба докладно виповнити. В горішній половині не треба писати нічого аж під словами Application for International Money Order на тій лінії, 'на якій написано For the sum of. На тій лінії треба написати суму доларів, яку хто хоче вислати, а в другій лінії під нею написати суму центів.

На лінії, що на ній написано:

Payable to, а під нею дрібними літерами: Write on this line name of person who is to receive money — написати імя і прозвище особи, якій посилав ся гроші.

На лінії, де є написано Town or City, написати місто там де адресат мешкає, під нею там де №.....Street, номер дому і улицю, там де County, Canton, Kreis or Department — повіт, де Province — імя провінції пр. Галичина, а де Country — край, пр. Австро-Угорщина, Росія.

На лінії Sent by — написати своє імя і прозвище, під нею там де №...!Street, номер дому і назву улиці, де посилаючий мешкає, там де town or city — місто в яким мешкає, а там де State of — написати стейт в яким живе посилаючий.

На апликаціях о International Money Order — до Росії мож писати по російськи і по українськи а до Німеччини по німецьки, але треба жадати спеціальних на се блянкетів, (апликайшен).

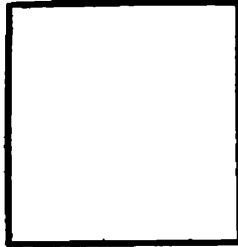
Від послілки грошевої до котрого небудь з повисше означених країв платять ся слідуєча оплата:

Від суми 1 ц. до \$2.50 — 10 центів
 Від суми \$2.51 до 5.00 — 15 центів
 Від суми 5.01 до 7.50 — 20 центів
 Від суми 7.51 до 10.00 — 25 центів
 Від суми 10.01 до 15.00 — 30 центів
 Від суми 15.01 до 20.00 — 35 центів
 Від суми 20.01 до 30.00 — 40 центів
 Від суми 30.01 до 40.00 — 45 центів
 Від суми 40.01 до 50.00 — 50 центів
 Від суми 50.01 до 60.00 — 60 центів
 Від суми 60.01 до 70.00 — 70 центів
 Від суми 70.01 до 80.00 — 80 центів
 Від суми 80.01 до 90.00 — 90 центів
 Від суми 90.01 до 100.00 — \$1.00

Єслиби Іван Гак хотів вислати 100 корон до краю своїй жінці Анні в Медніці, повіт Перемишль, в Галичині, то ним виповнений Application for International Money Order виглядав би так:

Stamp of issuing office.

(No. 9781)

Post Office Department

THIRD ASSISTANT POSTMASTER GENERAL

DIVISION OF MONEY ORDERS

U. S. MONEY.

FOREIGN MONEY

No.	Amount, \$
No.	Amount, \$
No.	Amount, \$

Payable in

(Postmaster will write on this line "Great Britain" or "Italy," etc., as case may be.)
(Space above this line is for the Postmaster's record, to be filled in by him.)

(Spaces below to be filled in with pen and ink by the applicant, or by some person for him not connected with the post office.)

Application for International Money Order

For the sum of Twenty dollars
and 40 cents

Payable to Anna Hak
(Write on this line name of person who is to receive the money.)

Residence or place of business of the person to whom the money is to be paid.

Town or City, medyka

No. Street

County, Canton, Kreis or Department } Peremyshl

Province, Galicia

Country, Austria

Sent by Ivan Hak
(Write on this line the name of the remitter.)

Residence or place of business of the person by whom the money is sent.

No. 933, Carnegie Street

Town or City, Punkville

State of N.Y.

(See other side)

При пересилці грошей поштою до краю треба знати, що тутешній уряд поштовий виплатить в краю:

одну австрійську корону за кожних 20 центів і 4 десяти цента;

одного російського рубля за кожних 51 центів і 46 сотних цента;

одну німецьку марку за кожних 23 центи і 9 десятих цента;

одного французького, швейцарського або бельгійського франна, або одну італійську ліру за кожних 19 і 4 десятих цента;

оден англійський фунт штерлінгів за кожних \$4.87.;

одну данську, норвежську, або шведську корону за кожних 26 і 9 десятих цента.

З того виходить, що аби в Австрії дістали:

2 корони треба звідси післати	41 центів, крім сего за пересилку	10 центів
3 корони треба звідси післати	61 центів, крім сего за пересилку	10 центів
4 корони треба звідси післати	82 центів, крім сего за пересилку	10 центів
5 корон треба звідси післати	\$1.02, крім сего за пересилку	10 центів
6 корон треба звідси післати	1.23, крім сего за пересилку	10 центів
7 корон треба звідси післати	1.43, крім сего за пересилку	10 центів
8 корон треба звідси післати	1.63, крім сего за пересилку	10 центів
9 корон треба звідси післати	1.84, крім сего за пересилку	10 центів
10 корон треба звідси післати	2.04, крім сего за пересилку	10 центів
20 корон треба звідси післати	4.08, крім сего за пересилку	15 центів
30 корон треба звідси післати	6.12, крім сего за пересилку	20 центів
40 корон треба звідси післати	8.16, крім сего за пересилку	25 центів
50 корон треба звідси післати	10.20, крім сего за пересилку	30 центів
60 корон треба звідси післати	12.24, крім сего за пересилку	30 центів
70 корон треба звідси післати	14.28, крім сего за пересилку	30 центів
80 корон треба звідси післати	16.32, крім сего за пересилку	35 центів
90 корон треба звідси післати	18.36, крім сего за пересилку	35 центів
100 корон треба звідси післати	20.40, крім сего за пересилку	40 центів

А щоби в Росії дістали:

2 рублі треба звідси післати	\$1.03, крім сего за пересилку	10 центів
3 рублі треба звідси післати	1.55, крім сего за пересилку	10 центів
4 рублі треба звідси післати	2.06, крім сего за пересилку	10 центів
5 рублів треба звідси післати	2.57, крім сего за пересилку	15 центів
6 рублів треба звідси післати	3.09, крім сего за пересилку	15 центів
7 рублів треба звідси післати	3.61, крім сего за пересилку	15 центів
8 рублів треба звідси післати	4.12, крім сего за пересилку	15 центів
9 рублів треба звідси післати	4.63, крім сего за пересилку	15 центів
10 рублів треба звідси післати	5.15, крім сего за пересилку	20 центів
20 рублів треба звідси післати	10.30, крім сего за пересилку	30 центів
30 рублів треба звідси післати	15.44, крім сего за пересилку	35 центів
40 рублів треба звідси післати	20.59, крім сего за пересилку	40 центів
50 рублів треба звідси післати	25.73, крім сего за пересилку	40 центів
60 рублів треба звідси післати	30.88, крім сего за пересилку	45 центів
70 рублів треба звідси післати	36.03, крім сего за пересилку	45 центів
80 рублів треба звідси післати	41.17, крім сего за пересилку	50 центів
90 рублів треба звідси післати	46.32, крім сего за пересилку	50 центів
100 рублів треба звідси післати	51.46, крім сего за пересилку	60 центів

АСЕНУРАЦЯ ПАКУНКІВ.

Всі річи, які мож пересилати Пакунковою Почтою в Злучених Державах, можна асенуровати на суму неперевисаючу 25 долярів, доплачуючи додатково 5 центів, або на суму від 25 до 50 долярів, доплачуючи додаткових 10 центів.

Сю додаткову оплату робить ся в той спосіб, що наліплює ся на пакунку додаткових стемпсів за 5, зглядно 10 центів.

На ресіті почтар має зазначити, чи пакунок асенурований і скільки оплачено від него 5 чи 10 центів.

Коли асенурований пакунок зістане доручений адресетови, посилаючий одержать зворотну посвідку.

Реджістровати пакунків, що йдуть Пакунковою Почтою не можна, хіба що пакунок не важить більше як 4 фунти в опечатаний і оплачено від него так як від листа.

ПОСИЛАНЕ РІЧИЙ ПАКУНКОВОЮ ПОЧТОЮ ЗА ПОСЛІПЛАТОЮ, АБО СІ-О-ДІ.

Річи управнені до пересилки Пакунковою Почтою в території Злучених Держав висилаючий може вислати за посліплатою або СІ-О-ДІ. Се значить, що посилаючий може поставити на пакунку ціну річи, яку послав і жадати, щоби ту ціну враз в коштах сколектованя почта сколектовала від того, до кого пакунок заадресований. Се мож зробити лише тогди, если сума, яку посилаючий хоче, аби сколектувати не перевисає 100 долярів. В такім разі посилаючий мусить додатково (до коштів пересилки) наліпити на пакунок стемпси вартости 10 центів, за що почта вже зааскурує его пакунок, але не висше як на 50 долярів.

Пакунки мож вислати за посліплатою лише в такі місця, де почтові уряди в моші ордер офісами, значить мають право нересилати гроші.

ОПЛАТА ПОЧТОВА ДО КАНАДИ, МЕКСИКО, ПАНАМИ І КУБИ

є така сам як в Злучених Державах з вишком деяких випадків. Приміром, книжки і друки, если важать висше пів фун-

та а не більше як 4 фунти і 6 унцій мож вислати до Канади оплачуючи від них 12 центів за кождий фунт. Пакунки, в який є річи що мож посилати Пакунковою Почтою, если важать не менше як чверть фунта і не більше як 4 фунти 6 унцій мож посилати до Канади, Мексико, Куби і Панами оплачуючи від них 12 центів за фунт.

Від річий, що не важать чверть фунта платить ся одного цента за кожду унцію.

Річи, що йдуть Пакунковою Почтою до повисших країв не мож асенуровати, але за те мож їх реджістровати.

ОПЛАТА ПОЧТОВА ДО АВСТРІЇ, РОСІЇ І ДРУГИХ ЧУЖИХ КРАЇВ, КРОМІ ВИЧИСЛЕНИХ: КАНАДИ, МЕКСИКА, КУБИ, ПАНАМИ.

Від листів: 5 центів за першу унцію і 3 центи за кожду додаткову унцію.

Від листів до Англії, Ірландії і Німеччини (але лише тих, що йдуть кораблями які стають в німецьких портах) — 2 центи за унцію.

Від почтових марток 2 центи за кожду.

Від друнів — одного цента за кождий 2 унції.

Реджістрованє (рекомедація) коштує 10 центів.

Листи і почтові картки мож вислати до краю неоплаченими, але тоді адресат мусить заплатити при відбраню подвійно.

РЕДЖИСТОВАНЄ (РЕКОМЕНДОВАНЄ, ЗАКАЗНОЄ).

Для певности добре є посилки почтові, що належать до 1-ої, 2-ої і 3-ої класи — реджістровати, наліжуючи додаткових стемпсів за 10 центів. Річий висиланні Пакунковою Почтою реджістровати не можна.

В разі коли би реджистрована посилка 1-ої класи пропала посилаючий може дістати відшкодованє до суми 50 долярів. Колиб пропала посилка 3-ої класи, найвисше відшкодованє яке висилаючий може дістати є 25 долярів. А коли посилка ішла до краю, найшше відшкодованє є \$9.65. На листі чи пакунку, який реджіструєте пишть Return Receipt Desired, тоді

крім посьвідки, яку дасть вам почтар сейчас в часі висилки, дістанете ще посьвідку зворотну від чоловіка, до якого лист чи пакунок був адресований.

СПЕШЕЛ ДЕЛИВЕРІ.

Хто хоче, щоби его лист був як найскорше адресатови до хати доручений, а адресат мешкає не дальше як одну милю від почти, повинен наліпити на лист додаткових стемписів на 10 центів і написати на листі слова: *Special Delivery*. Если адресат мешкає в маленькім місточку дальше як одну милю від почти, тоді почтар не обовязаний спешел делівері листу доручувати до рук, хіба що хоче. В більших містах доручують спешел делівері листи нераз навіть і в ночи.

СКІЛЬКО ТРЕБА ЗАПЛАТИТИ ВІД ПОСИЛКИ ЩО ІДЕ З ИНШОГО КРАЮ ДО ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

З Австрії: від листу 25 гелерів, від поштової картки 10 гелерів.

З Бельгії: від листу 25 сантимів, від поштової картки 10 сантимів.

З Бразилії 200 реїсів, від поштової картки 100 реїсів.

З Болгарії: від листу 25 стотінки, від поштової картки 10 стотінки.

З Канада: від листу 2 центи, від поштової картки 1 цента.

З Франції: від листу 25 сантимів, від поштової картки 10 сантимів.

З Німеччини: від листу 20 фенігів, від поштової картки 10 фенігів.

З Великої Британії: від листу 1 пені, від поштової картки 1 пені.

З Греції: від листу 25 лепт, від поштової картки 10 лепт.

З Італії: від листу 25 центезімів, від поштової картки 10 центезімів.

З Росії: від листу 10 копілок, від поштової картки 4 копілки.

З Румунії: від листу 25 бані, від поштової картки 10 бані.

З Сербії: від листу 25 парас, від поштової картки 10 парас.

З Швеції: від листу 20 оре, від поштової картки 10 оре.

З Швайцарії: від листу 25 сантимів, від поштової картки 10 сантимів.

З Туреччини: від листу 40 парас, від поштової картки 20 парас.

ПОЧТОВІ СКРИНКИ (БАКСИ).

Хто хоче бути певний, що его листи і гавети ему не пропадуть, повинен (особливо в менших місточках) наняти собі на почті скриньку або баксу. Бакси такі в двоякі, а зовуть ся вони кол бакс і лам бакс.

До кол бакси вкладає почтар всю почту того хто єї вирентував, але він сам не може собі почти дістати, лише мусить просити о неї почтара.

З лак бакси може кождий сам дістати свою почту без помочи почтара, бо має до неї свій ключ.

Рент від бакс залежить від величини бакси і від величини міста, в яким є почта.

Кол бакси коштують на 3 місяці від 10 центів аж до 3 долларів, а лак бакси коштують від 20 центів аж до 7 долларів на 3 місяці. Крім ренти за баксу мусить кождий хто має лак баксу, себто скриньку з ключем зложити малий депозит за ключ, який ему звертають, коли він перестане рентувати скриньку і віддасть ключ назад.

ГУМОР І САТИРА

НІЖНІ СОТВОРИНЯ!

Російський цар до свого міністра фінансів: “Я не хочу більше податку від горівки. Кров може бути на моїх грошах, лиш аби горівкою не смерділи.”

НА ПОЛІТИЧНІ ТЕМИ.

Цар Микола II. сказав, що він мусить зайти до Берліна, хотьби мав через се жертвувати свого послідного мужика.

Був раз в Америці патріот, який казав:

“Ми мусимо почати війну з Англією, хотьби я мав жертвувати на війну всіх кривних свої жени!”

Казав раз адвокат до свого клієнта:

“Я буду провадити сей процес,

хотьби через нього я мав втратити весь твій масток”.

Казав раз лікар до свого пацієнта:

“Я буду лічити твоє серце, хотьби се мало мене коштувати твоє життя.”

Прийде колись час і народи Росії будуть добивати ся для себе волі, хотьби через се мали стратити послідного російського царя.

Одна є річ, на якій Німці і союзники не можуть погодити ся: допесеня про битви. І обі сторони є наочними свідками.

Як цар обіцяв Жидам, що буде їх трактувати як других своїх підданих, не можна сказати, що цар обіцяв Жидам дуже багато...

Німецький цісар дав пять тисяч марок на безробітних. Якби числити, що в Німеччині є лиш 500 тисяч безробітних (їх є які 2 міліони), на одного безробітного припадає сума одного феніґа. Німецький цісар думає, що безробітному можна помочи одним феніґом. Суму одного феніґа повинні дати робітники Німеччини своему цісареві, як він з яких причин стане безробітним.

Цар каже, що він хоче йти до Берліна. Повинні-би його піддані хоть раз вволити його волю і пу-

стити його самого, най йде до Берліна.

Як скінчить ся європейська війна, європейські місіонарі будуть мусіли багато річий пояснити поганам.

Коли Німці забрали 70 тисяч російського війська в неволю, російський генеральний штаб повинен був сказати, що вони зробили се навмисно, аби знищити німецьку провіантуру.

Цар зміняє назви. Чи не змінить він невдовзі назву "Європа" на "Азія"?

Нема то як лев з англійського гербу

Оден англійський бесідник говорив в англійським парляменті з приводу війни так: "Бритійський лев, чи він ходить по лісах Індії чи дре ся по горах Канади, чи в європейській війні, ніколи не сховає своїх рогів ані сам не втіче до своєї скорупи."

ПЕРЕД ВІЙНОЮ

Монархи молили ся:

"Боже поможи мому народови проти ворогів."

ПО ВІЙНІ

монархи будуть молити ся:

"Боже, ти поміг мені проти ворогів, поможи мені тепер проти мого народа."

— 0 —

ВЕЛИКА РОСІЙСЬКА ПОБІДА

Петроград, 31-го лютого. Російський генеральний штаб доносить,

що на німецько-російській границі удало ся російським козакам розбити німецький бальон. Козак Дикий Піяченко одним цільним стрілом з револьвера убив всіх трьох німецьких летунів, що їхали в бальоні з бомбами. Оден з вбитих мав чотири кулі в голові. Стріл козацького стрільця викликав страшний вибух бальону; вибух знищив на прах все що було в коши бальону. Тіла убитих німецьких офіцирів згоріли ще у воздуху на вугле так, що на землю впав з них лиш порох. Піхота, що йшла в певній відлеглости за

бальоном, побачила козаків і втікла у великій неладі, полишаючи великі запаси амуніції і провіанту. Все те впало в руки наших героїв.

Очевидно, що німецьке міністерство війни вдає що про се нічого не знає. Принаймній до тепер нема ще від них ані згадки про ту велику втрату німецької армії, а побіду побідоносної армії царя."

РОСІЙСЬКИЙ ЦАР ПІДЧАС ВІЙНИ

має добрий апетит.

В РОСІЙСЬКИМ ВОЄННІМ ШПИТАЛИ.

Інспектор шпиталю переходить через шпиталь і питає одного лікаря:

“Чи селезінка у хорого збільшилася ся?”

“Зовсім після приказу Вашої Ексселенції!” — звучала відповідь.

ХТО І ЯК В РОСІЇ ПОЯСНЮЮЄ ЗАКОНИ?

Скалон губернатор Варшави, видав в дуже горячий революційний час строгий заказ зборів: вже купка з трох людей на вулиці була означена як зібране, була заборонена; жандарми, військо і поліція мали їх розганяти, а опираючих ся “карати” без проволоки...

Ось ішло вулицею двох людей. Подибав їх жандар, задержав і кричить:

“Розійдись! Читав розказ про збори?”

На се один звернув йому увагу: “Алеж для зборів треба трьох людей. А нас є лиш двох!”

А жандарм як не розкричить ся: “А я що? Пес?!”

НІЧОГО ДИВНОГО.

Отець парох все добре грав віста в готелю “Під золотим ослем”. Майже все вигравав. Аж одного вечера отцю пароху не йшло як звичайно. Робив похибку за похибкою, тратив сам і його партнер, був ординарний супроти всіх грачів і глядачів, стратив наконець сім долярів 80 центів, закляв і покинув товаристо.

Усі були здивовані. Господар “Золотого Осла” кивав головою як кінь, що в спеку обганяє ся від мух: він в той спосіб показував здивоване. Лиш оден дяко-учитель не дивувався. Він спокійно сказав: “Я би заложив ся, що у нашого в-гомосця нині розбийник сповідав ся!”

ТО ЩО ИНШОГО!

Господиня хвалила ся гостям, що вона так дбає за дім, що в домі нема мух. Оден з гостей відважив ся сказати: “Алеж пані! мені здає ся, що я бачив кілька мух у вашій кухні.”

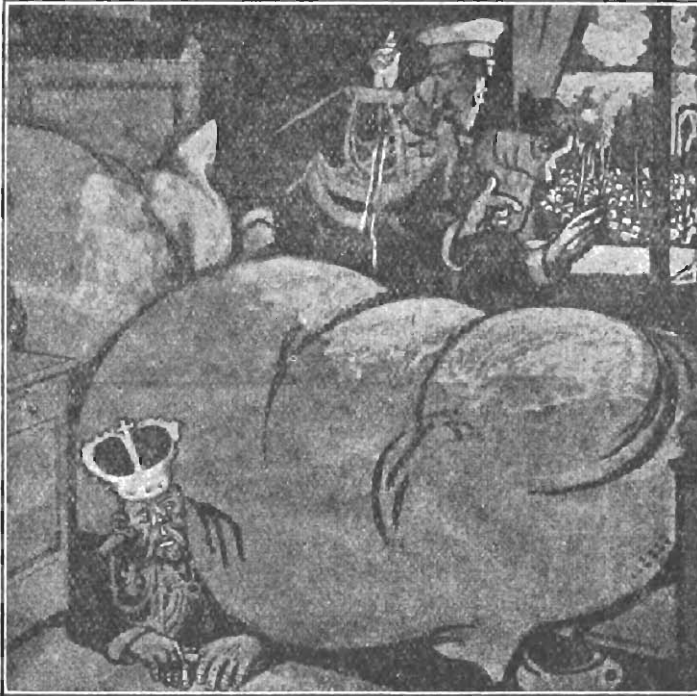
“О! що ті!” каже господиня, не даючи ся збити — “се мухи наших сусідів. Але я кажу, що ми ніколи не маємо мух — своїх власних.”

РОСІЙСЬКИЙ ЦАР В ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ.

Мото:

— Православний руский цар,
З'їздив, в'їздив цілий світ,
Нікого ся не боїть...

(Жовнірська пісня.)

Цар: “Що вони кричать?”

Адютант: “Ваше Величество, вони хочуть вашої голови”.

Цар: “Скажи їм, що я стратив голову.”

ГОСТИННІСТЬ.

“Пане! Чи не могли-би ви зай-
ти до нас на вечеру?”

“Жаль мені! Але мене лиш що
запросив мій товариш.”

“О, се нічого не шкодить. До не-
го можете ще піти від нас. У нас не
потребуєте багато їсти.”

**ДІЙШОВ АЖ ДО КОРНІЯ
НЕЩАСТЬ.**

“Прошу тебе, замкни вікно! Мені

так зимно, аж зубами дзвоню.”

— “То вийми собі зуби.”

Мав вихрещувати ся старий Жид.
Дня попереджаючого церемонію пи-
тає свого будучого хрестного батька:
“В що я маю убрати ся на свої хре-
стини? У фрак чи шо?”

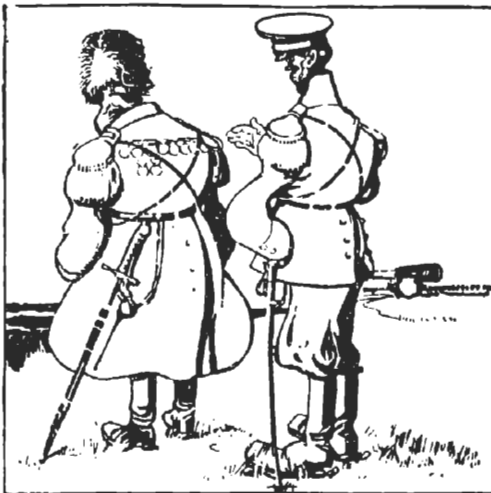
Хрестний батько: “А я знаю!”

Жид: “А ти в чім ставав до хре-
сту?”Хрестний батько: “Ми звичайно
ставмо до хресту в пеленках”.

РОСИЙСЬКА ПОЛІЦІЯ.

Поліцмајстер: “Що? ти вже крав і вбивав? Ти мій чоловік! Я тебе беру до тайної поліції і то простісенько до охорони царя!”

МЕЖИ “РУССКИМИ ГЕРОЯМИ”.

Офіцир: “Іване! А ти чого носиш всі свої медалі і відзнаки на плечах?”

— “Бо як инакше ворог мігби знати в горячій борбі, що за важного чоловіка має перед собою.”

“Мамо, я дістану нову ляльку?”

“Таж твоя лялька ще дуже добра?”

“Я прецінь тажож ще дуже добра, а ти дістала нову дитину.”

НЕ ДАСТЬ СЯ ЗБИТИ.

Ставав коршмар перед судом як свідок. При кінці переслухання каже предсідатель трибуналу: “Ви му- сите заприсягнути свої зізнання!”

“То мені не тяжко!” відповів байдужно коршмар.

ВЛАСНА ДОРОГА.

“Бачите, чесностю і розумом можна сьвіт перейти!”

“Я знаю се; але як ви се зробили?”

Jacob Lotz,

118-120 DIX COURT,
SCRANTON, PA.

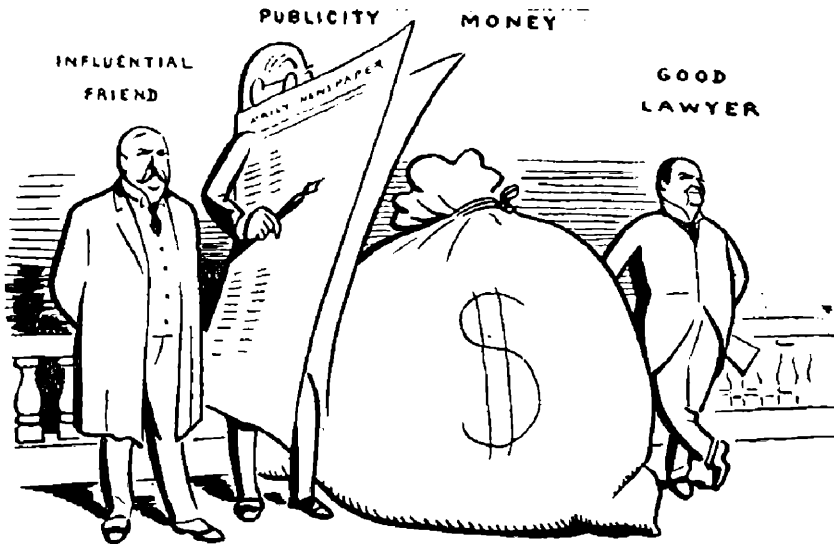
ПЕРЕПЛЕТЧИК

Виробляє всякі книжки для
урядників

Оправляє книжки, гарно
тревало і по низькій ціні.

Не забудьте в потребі на
його адресу.

ДЕЩО ПРО СУДОВУ ПРАКТИКУ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Ф. Уолла

Чого тобі треба аби виграти судовий процес?

Тобі потреба:

1. Гроший,
2. доброго "лоера",
3. "впливового приятеля",
4. часописи мусять писати за тобою.

Як того не маеш, кинь процес: не виграеш.

РОЗМОВА МЕЖИ БАТЬКОМ А СИНОМ ПРО ПЕРШИЙ "ТАЙТЛ" НА ЗЕМЛЮ.

Син: "Тату, хто має сю землю?"

Батько: "Я сину."

Син: "Відки ти взяв, тату?"

Батько: "Я купив її від другого чоловіка, сину."

Син: "А відки той чоловік мав її?"

Батько: "Він її дістав від другого чоловіка, сину. Іди собі і не питай більше".

Син: "Алеж, тату, а відки перший чоловік що її мав насамперед дістав?"

Батько: "Певно дістав її від бога".

Син: "Бог йому дав, тату?"

Батько: "Так".

Син: "Тату! Чому бог не дав кождому фарму?"

Батько: "Я не знаю. Ну, йди вже. Мати тебе потребує."

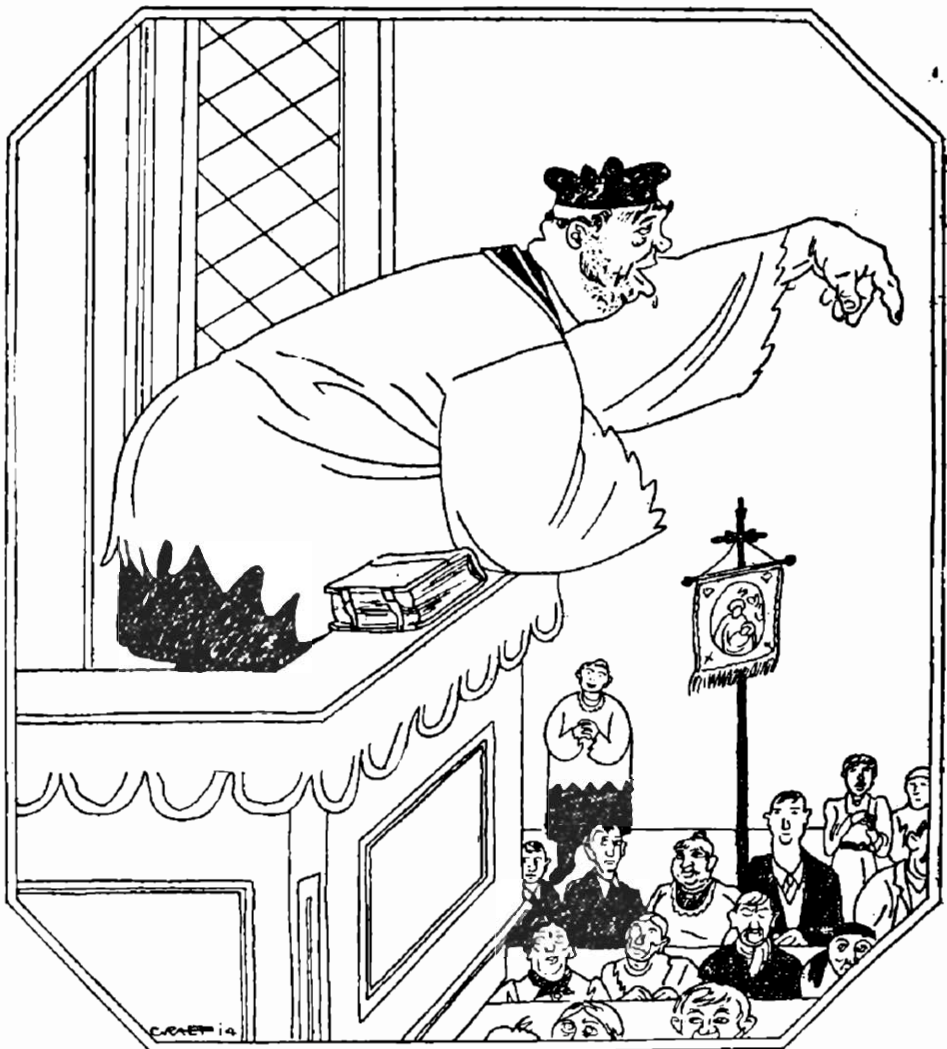
Син: "Гей тату, чи не думавш ти, що перший чоловік вкрав в бога фарму, як бог не дивив ся?"

ЧЕМНО, А МУДРО.

Він: "Чому ви вкладаєте волосв другої жінки на свою голову?"

Вона: "А чому ви кладете шкіру другого теляти на свої ноги?"

КАЗАНО КСЕНДЗА ВАРЯЦНЕГО.

В імев ойца, в імев сына
 І духа съвентеґо,
 Тшеба послаць нам ялмужнев
 Для ойца съвентеґо,
 Ктурен для нас бил так добри,
 Не закрил све ліце
 І біскупа нам польскеґо
 Надал в Америце.
 Цуж повице, ви барани,
 За так щедре дари,
 Цо Буг вельце мілосерни
 Так для нас ласкави?

Венц кленкайце на коляна
 І муфце "Ойченаш"!
 А ти, тромбо, гдзе виходзіш? —
 Ту казане тераз!
 А чи всеце ви, барани,
 Же Буг мілосерни,
 Тшеба просіць еґо ласкі
 За наш хлеб повшедни?
 Тшеба просіць еґо рувнеж
 За нашов ойчизнев,
 Жеби Немец недовярек
 Не зробил Немчизнов.

Але рувнеж паментайце
 О тей сьвятей справе,
 Же помагаць тша Москальом,
 Бо то сов Словяне!
 А вжелі не пуйдаеце
 Москальом помагаць,
 Паментайце, же вас Пан-Буг
 Може з сьвята згладзіць!
 Венц еце раз на коляна
 Просіць Пана Бога,
 Жеби помугл нам свов сїлов
 Побіць теґо враґа!
 Паментайце рувнеж о тем,
 Цо ви маць робіць,
 Подчас войны: даваць на мшев,
 До косьцола ходзіць...
 О колекце теж паментайце,
 А навет конечне,
 Я не бендев персі псул
 На казаню вечне.
 Чего, тромбо, ти сев сьмівш,
 Мисьліш, же то жарти,
 Запераш мне сьвенте слово,
 Як осьол упарти?!
 Патшце, які осьол глупі,
 Мисьлі, же я такі
 Як ксьондз Мацох альбо Сміт,
 Же билі лайдакі.
 О паментай ти, гжешніку,
 Пшекльнев цев на зафше,
 Же не умеш пошановаць
 Ме сьвенте камаше.
 Кара божа на вас спадне,
 До пекла пуйдзеце,
 За образев духовеньства
 Ви, осли, не веце?!
 Цо нам сьвенти ойцец пове,
 То ми вписци за нїм,
 Коньчев свов куз казаня,
 Цо дай, боже. Амен.

Переповів за о. проповідником
 Михайло Саламандра.

МЕЖИ КАТОЛИЦЬКИМИ ПОПАМИ.

“А що, отче, зробимо, як Росія забере Галичину?”

“Тим журити ся!? А щож то, ми не можемо ще запустити бороди?”

НОВОЧАСНЕ ЧУДО.

“Кілько кварт молока дав ваша корова денно?”

— “Чотири кварта.”

А кілько ви продаєте з того?”

— “Десять кварт.”

З приводу приїзду Білі Сандея славного властителя релігійного цирку, оголошено в місті багато відправ по церквах і домах. Оголошеня видніли на публичних місцях. Одно оголошене сповіщало: “Пекло, його положенє і незаперечена певність. Томес Джонс, славний барітоновий соліст, буде сьпівати: “Скажи мамі, що я там буду”.

СТАТУТОВА КОМІСІЯ ТОВАРИСТВА “МОРИМОРДІВ” ПРИ РОБОТІ.

“Па-па-нове бе-бе-брра-а-тя! Я вношу, аби ми почали другий кейк, нім приступимо до другого параграфу. Він дуже тяжкий, бо говорить про обовязки членів. Хто за мною, най встане, як не може, най сидить дальше!”

В КОРШМІ.

Перший босяк: “Ти вже платив?”

Другий босяк: “Ні ще. А ти?”

Перший: “Я також ще ні.”

Другий: “Ну, на що ще чекаємо?”

ХОТІВ ЙТИ ДО ХАТИ.

П'яний чоловік кричав і копав вуличну лампу так довго, аж на крик надійшов полісмен. “Що стало ся? — питає ся полісмен остро. “О. невермайнд, містер”, каже ця-

ниця. “Дец олрай! Я знаю, що вона є дома. — Я виджу сьвітло на “ап-стерсі!”

В ШКОЛІ.

Катехит розказує дітям історію про дванадцятьлітнього Ісуса в святині. Потім питає: “Чому родичі бояли ся, коли побачили, що Ісуса нема дома?”

Хлопчина: Вони бояли ся, аби його не переїхав автомобіль”.

НАУКОВИЙ ДОКАЗ.

Отець канонік: “Такий вчений, а каже, що чоловік від малпи походить! Таж то очевидна неправда!”

ТИХО! НЕ БУДИ ЙХ!

— Що ти йому казав от тепер?

“Я казав йому, аби поспішав.”

— Яке право маєш казати йому, аби він поспішав?

“Я йому плачу, аби він поспішав”.

— Кілько ти йому платиш?

“Два долари на день”.

— Звідки береш гроші, якими платиш йому, аби він поспішав?

“Я продаю цегли”.

— А хто робить цегли?

“Він робить.”

— Кілько цегол він робить?

“Двадцять чотирох людей може

зробити 24 тисячі на день”.

— Кілько дістаєш за ті цегли?

“Дістаю 7 доларів за тисячку”.

— Як так, то не ти йому платиш, але він тобі платить п'ять доларів на день за те, що ти ту постоюкеси і наганяєш його, аби робив скорше.

“Добре, але я маю машинерію”.

— Як ти дістав ту машинерію?

“Я продавав цегли і купив машинерію.”

— А хто робив цегли?

“Заткай рот, бо інакше дураки пробудять ся і піchnуть робити цеглу самі.

**В АМЕРИЦІ ГОРОЖАНИ ДОБРЕ СВІДОМІ СВОЇХ
ПРАВ І ОБОВ'ЯЗКІВ.**

“Чи йти ратувати ту жінку перед нападом полісмена? Той звір ще готов її вбити і осиротити дитину! — О! то вже три чверти на четверту! За 15 минут починає ся “бейзболовий меч”! Треба спішити ся, бо ще не дістану місця!”

В ШКОЛІ.

Учитель пояснює дітям байку про непослушне ягня, що проти напмнення матери відійшло від отари і попало вовкови на сніданя. Професор навчає:

“Видите, діточки, що яєби ягнятко було чемне і послушне, вовк не бувби його з’їв.”

Один хлопчина підносить руку до гори.

“Що хочеш, Івасю?” — питає учитель.

Івась каже: “Яєби ягнятко було чемне і послушне, ми його з’їлиби! Правда?”

МЕЖИ ПРИЯТЕЛЬКАМИ.

Перша приятелька: “Як то час скоро летить! Мені вже пішло на двацятий!”

Друга приятелька: “А мені на девятнайцятий!”

Перша: “Ех, не хвали ся! Тобі вже двацять п’ять минуло. Я знаю, що ти лиш рік молодша від мене!”

О. Парох: “Чого ти перепалила ковбасу, Магдо? Чи я тобі не казав, поставити її на кухню, змовити “Богородице-діво” і ковбаса вже готова!”

Кухарка: “Прошу вгамосця, я зробила як вгамосць казали, але я Полька і говорила “Здоровась Маріо”, а вона довша від “Богородице-Діво”.

ПОХЛІБНО.

Було аматорське представлення. По представленю вертали домів актори зі своїми знакомими. Один хотів схлібити своїй товаришці і каже: “Пані ви грали свою ролю знаменито!”

Акторка: “Я думаю, що ні, до тої ролі треба було гарної і молоді жінки.”

Підхлібник: “Але ви, пані, доказали, що якраз противно!”

З МУЗИКИ.

Як ваш любий песик хорий, чому

не питаєте ся ветеринаря, свого сусіди?”

— “Я питала ся?”

“Ну, і що він радив.”

— “Він наказав мені грати на фортепяні.”

МЕЖИ ФАРМЕРАМИ.

Перший: “Най чорти се поберуть! Вже на ніщо не можна спустити ся!”

Другий: “Що знов?”

Перший: “Календар “Свободи” пророкував дощ — і дійсно вже зачинає падати.”

ЯПАНСЬКІ І РОСІЙСЬКІ ЧАРОДІЇ В ЧАСТ РОСІЙСЬКО-ЯПАНСЬКОЇ ВІЙНИ.

Япанський чародій Ояма: “Отсе і дивізії вже нема.”
бачите перед мною дивізію російських козаків. Я накриваю їх своєю шапкою —

Російський чародій і знаний “істинно русській патріот”: “Е! Що то за штука! Отсе раз чари. Прошу дивити ся. “Мужічок” кладе свій рубель в пушку “Червоного Хреста” —

але як будете пробувати його виняти з пушки, не знайдете його там — але в кишені Великого Князя! Га-га!”

ЕНЕРГІЧНІ ЛЮДИ

Світ потребує енергічних, амбітних муштин і жінок, щоби міг вперед поступати. Енергічний чоловік працює скорше і ліпше від других і се зовсім природна річ, що его сила часом підупаде. Тоді він потребує ліку, який би его скоро скріпив і зробив его спосібним до дальшої праці, але не пошкодив би ему. Алкоголічні напитки ніколи не годні сего довершити, бо після подражнення викликаного ними наступає ще гірший занепад. Найліпшим ліком в сім згляді є

ТРИНЕРА АНГЕЛІКА ГІРКИЙ ТОНИК

Він складає ся з чистого, дозрілого вина і гірких корінців та кори. Він скоро помагає а его наслідки є тревалі.

Доза перед їдою і
Доза заки йдете спати

заострить апетит і поможе травленю. Дасть вам спокійний сон, який вас відсьвіжить і приготує до вашої щоденної праці. Коли часом треба Вам хвиливого подражнення, поручає ся Тринера Ангеліка Гіркий Тоник. Він помагає також на затверджене. На болі і кольку, корчі, змучене і деякі жіночі хороби. Тринера Ангеліка Гіркий Тоник є найціннішим ліком, який дає скоро поміч.

По аптиках.

JOSEPH TRINER,

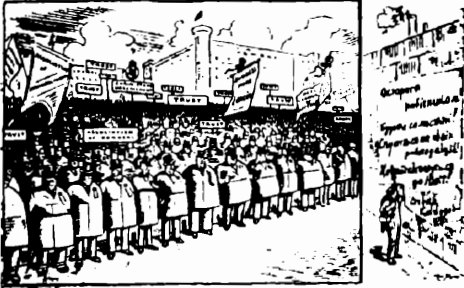
Manufacturer,

1333-1339 S. ASHLAND AVE.,

CHICAGO, ILL.

Тринера Коф Седатиф є науково зладженим ліком що помагає на кашель.

СЕ ЩО ИНШОГО!

Капіталісти зорганізовані!

Капіталісти злучені в сильні компанії, асоціації, могуті трости.

В їх організаціях лежить їх сила. Сього ніхто не перечить.

Се кождий признає.

Кождий уважав, що се само собою зрозуміле, що капіталісти лучать ся і організують ся. Але організація є лиш самозрозумілою, як довго ходити о капіталістір.

Справа цілком змінє ся, коли ходити о робітників.

Робітники повинні бути незорганізовані! — кажуть капіталісти і їх наймити. Організація робітникам не приносить нічого доброго, лиш в них забирає кводри і доллари! — кажуть капіталісти і їх наймити. Робітникам треба дозволити організувати ся, але лиш на стільки, о скільки вони капіталістам не пошкодять! — кажуть капіталісти політикери.

Спустіть ся на добрих капіталістів, робітники! Не бунтуйте ся проти них, бо їм бог припоручив ведене бізнесу! Будьте вдоволені зі свого життя, хотьби воно не знати як було тяжке. Будьте вдячні капіталістам за те, що вони вам дають роботу і удержанє! — так говорять

РУСИНИ, ПО ЩО ВАМ МЕШКАТИ ПО ЧУЖИХ ДОМАХ, КОЛИ МОЖЕТЕ МАТИ ВЛАСНУ ХАТУ!

Пощо вам оплачувати рент і переноситись з місця на місце та нищити річи, коли сему можна зарадити. Памятайте що в Скрантон є

**ОДИНОКИЙ РУСЬКИЙ
БУДІВНИЧИЙ-КОНТРАКТОР**

Василь Груцеляк

який скаже кождому, як легко і за тані гроші можна мати свій власний дім. Будувє також церкви. За вибудованє нових і гарних домів, як також і церковей має багато похвальних листів з подякою.

Так отже, коли маєте будувати свій власний дім, чи церков то порадьте ся наперед свого чоловіка. одинокого руського будівничого і контрактора в околици Скрантон.

Рентувє також автомобілі на весілля, хрестини або інші родинні оказії.

Новий телефон: 2253-М.

Адресуйте:

CHARLES GRUGELAK

899 MT. VERNON AVE.
SCRANTON, PA.

наймити капіталістів, що називають себе божими слугами.

І як робітники перестануть вірити у вщиплювані їм нісенітницї і почнуть організувати ся і лучити ся в юнії або робітничі партії, то всі зорганізовані капіталісти зі своїми наймитами кричуть:

Се підюджуванє кляси проти кляси!

Се здрада вітчизни!

Се злочин проти суспільного порядку.

Але помимо всіх перешкод прийде колись час і робітники побачуть, що їм належить ся таке саме право як капіталістам і скористають з нього в такім самім степені як капіталісти.

First National Bank

of New Kensington, Pa.

НАЙСТАРШИЙ БАНК
В НЮ КЕНСІГТОНІ

МАЄТОК ВИСШЕ \$1,000,000

Платимо 4 процент від
ощадностей

ГРОШІ посилаємо до старого
кряю скоро і дешево поштою
і телеграфічно.

ШИФКАРТИ продаємо на всі
лінії по тій ціні що і компанії.

У НАС МОЖНА РОЗМОВИТИСЬ
ПО РУСЬКИ

ПОЗІР!

ПОЗІР!

Все готовий на Ваші
потреби

MICHAEL NASEVICH

(Русько-Галицький)

ПОГРЕБНИК

(Agt.)

Русини з Скрантон і околиці!

Коли Вам буде потріб-
но погребника, так удай-
те ся до мене.

Коли Вам буде потріб-
но повозів або автомобі-
лів на весіля, хрестини,
або інші "оказії" так у-
дайте ся до мене.

Я Вам зроблю скоро і
дешево — так що будете
задоволені.

Русини! Завсїгда уда-
вайте ся до свого чолові-
ка — бо чужий так не за-
довольить Вас як свій.

Старий Телефон:
4076.

Новий Телефон:
1114-K.

111 SOUTH SEVENTH ST.
SCRANTON, PA.

Eagle Regalia Co.

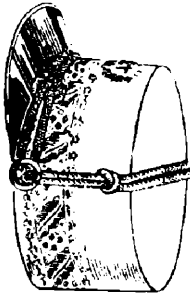
виробляє

ФАНИ, ВІДЗНАКИ, ПОЯСИ
115 NASSAU STREET, NEW YORK, N. Y.

Ми твердимо,

Перше, що ми вживаємо найліпший матеріал;
Друге, що ми даємо найліпшу можливу роботу;
Третє, що наші ціни є абсолютно найнижчі.

Если вам добро вашого товариства лежить на серці то переконайте ся, даючи нам ордер на спробу. Картальоги, ціни і пробки вишлемо на жадане безплатно.

Івана Кирилюка

Одинока Русьна Гросерня і бучерня на "Тріпсларку"

На складі добірний товар найліпшої якості: хліб, мукa, сіль, яйця, масло, смалець, м'ясо свіже кожного дня, вудження і другі віктуали добірної якості.

Русини! не йдїть до чужинців, бо знайте, що гроші дані чужинцям ніколи не вернуть до Вас. Придержуйтесь завжди кличу: "Свій до Свого".

Русьні газдині! не забувайте купувати у свого чоловіка.

924 NORTH MAIN AVE.
SCRANTON, PA.

Добрий звісний Русинам
в Тейлор і околиці

MORRIS
LEBOWITZ

має на складі добірні
напитки а то:

Каліфорнійське вино
Чисту "Brandy"
Пиво і портер
бансами по дешевих цінах.

109 MAIN STREET,
TAYLOR, PA.

Уряд Сполучених Держав видав наказ Індіанам, аби жадний з них не мав більше як одну жінку. Наказав решту відслати до їх родичів. Урядник розмовив про се начальникови одного племені і казав йому йти домів і розповісти своїм одноплемінцям про нове розпоряджене уряду.

По кількох місяцях індійський начальник знов говорив з тим урядником. Урядник питає ся:

“Чи ви казали своїм людям, аби держали лиш по одній жені?”

Індіанин: “Так, я їм говорив.”

Урядник: “А чи ви відслали всі жінки.”

Індіанин: “Так, всі відслані домів.”

Урядник: “Але мене поінформували, що ви самі маєте шість жінок.”

Індіанин: “Так, я маю шість.”

Урядник: “Отже се не може бути. Ідїть домів і скажіть їм, най ідуть від вас. Відшліть їх до їх родичів. Най ідуть домів”.

“Ви скажіть їм” — відповів Індіанин.

СЛІДАМИ ВЕЛИКИХ ЛЮДИЙ.

“Так отже ти рішив ся йти слідами Президента Джорджа Вашингтона? То значить хочеш все говорити правду?”

“Ні, пане, я хочу його наслідувати в женячпї з багатою вдовою.”

William J. Douglas

Attorney and Counsellor at Law

АДВОКАТ
І ПРАВНИЙ ДОРАДНИК

ОФІС:
MILLER BLDG. ROOM 305,
SCRANTON, PA.

Старий } До офісу: 3576R.
Телефон } До дому: 2221J.

МАЄМО УКРАЇНСЬКОГО
ПЕРЕВОДЧИКА.

СВИМ ДО СВОГО

Придержуйте ся сего ключу та
йдіть до

Юрка

Крайнівського

Знапй всім Русинам в
Скрентон і околиці з своєї
ввічливости. Держить на
складі завсїгди товар сві-
жий. Спродає все по деше-
вих цінах.

Руські господинї, мука у
него завсїгди першого сорта.
Ідїть купувати до него все,
що входить в обсяг гросернї
і бучернї.

4TH COR. BROADWAY
SCRANTON, PA.

ЖАДЕН БАНК

в сім місті або околиці немає
стільки капіталу, надвишки,
загалом маєтку, що

Форьст Нешенел

Найбільший Банк в Пенсильвеї
поза Філадельфією і Питсбургом

Капітал і **\$ 2,500.000.00**

Надвижка

Маєток **\$16.500.000.00**

Вкладайте Ваші Гроші до:

Вітворений в Суботу
вечер від 7 до 9.

Платимо 3 проц. від
щадничих вкладок

1st National Bank

Scranton, Pa.
334 Lackawanna Ave.

СВІЙ ДО СВОГО!

Григорій Бомба

РУСЬКИЙ КРАВЕЦЬ

Робить старанно нові
убраня, реперує, прасує
і чистить убраня по
уміркованій ціні ::

ЗА РОБОТУ ГВАРАНТУЄ.

532 BROADWAY,
SCRANTON, PA.

Старий Телефон 4274

Новий Телефон 1171-М.

Сем. Г. Чипак

РУСЬКИЙ ПОГРЕБНИК

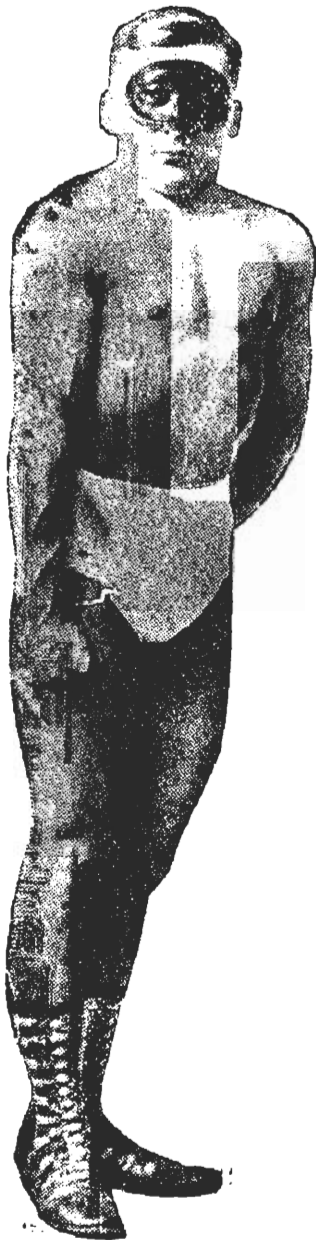
Керичі на всі оказії

До услуг на нождий поклик
і у всіх потребах

117 BROADWAY
SCRANTON, PA.

ХУДИЙ ВІД РЯДУ
ЛІТ — ЗИСКАВ
В 23 ДНЯХ

22 ФУНТИ
Гідний Уваги Досвід
Ф. Гагона.
Задивляючо Збільшав
Вагу

Я підунав на здоровлю пише Ф. Гагон. Мавем покинути працю, такий був хорий. Тепер виглядаю як новий чоловік, завдяки Сарголю прибуло мені 22 фунти протягом 23 днів. — Саргол додав мені 10 ф. протягом 14 днів, пише Рабертс. Сцю добре, їм і радо працюю. — Важивем 134 ф. По 20 днях вживаня Саргол важу 144 ф. Каже Д. Мартин і Маєр. За 20 літ брав я медицини на нестравність і виглядав лихо. Саргол за 40 день додав мені більше сил як другі ліки за 20 літ. Вага моя пішла ві 150 на 170 ф. Коли сотки людей говорять в сей спосіб щось в сім мусить бути.

Многі кажуть: ах як я хотів би більше важити. Але що з того? Моя натура мені на се не позваляє. Чекай чоловіче, не говори сего доки не спробуєш Саргол.

Саргол додав много фунтів ваги соткам людей, що не вірили аби могли більше важити. Не віриш? Спробуй на собі, а переконаєш ся сам на собі. Тільки зваж ся заки станеш вживати Саргол і опісля коли перестанеш.

Саргол можеш уживати при кожній їді. Він приготує те що їш в той спосіб, що їда виходить тобі на найбільший пожиток. Добре розвинені люди не потребують Сарголю. Їх органи функціонують правильно, але органи людей худих потребують помочи Сарголю. Кілька день спроби переконає вас чи се правда. Чи не варта спробувати?

Ходіть з нами їсти на наш кошт.
БЕЗПЛАТНИЙ КУПОН

Сей купон уповажнює кожного що пришле 10 центів на оплату пошти і опакования до одного пуделка Сарголю. Читай наше оголошенє повисше надруковане і пішли нам 10 центів, а дістанеш 50 центове пуделко Сарголю зовсім безплатно. Пишіть на адрес: The Sargol Co., 909 A Herald Bldg. Binghamton, N. Y. Напишіть ваше імя і адрес виразно і причіпіть до листу сей купон.

**50 Ц. ПУДЕЛКО
ДАРОМ**

Щоби кожний міг сам на собі переконатися, що Сарголю може, дамо кождому 50 центове пуделко Сарголю Зовсім Даром. Пішлить по безплатне пуделко ще нині залучуючи стемси на 10 центів на оплату опакования і пересилки, а ми вам пішлемо відвортно поштою даремне пуделко вартости 50 центів. Пішлить сей купон з листом до The Sargol Co., 909 A Herald Bldg. Binghamton, N. Y.

Де що в Календарі є?

		Сторона		
Пости	3	Бог і чоловік	119	
Урядові свята в різних стейтах З. Д. Календарієм	3-5-16	Чому ті соціалісти невдоволені?	120	
На зорі соціалістичної пропаганди (Іван Франко)	17	Зі слів великих людей	157	
Товариш (Максим Горький)	18	Про мілітаризм. (Гнат Дашинський)	158	
Наша нова вітчизна	22	Чого можуть сподівати ся робітники з війни?	175	
Як далеко з Нью Йорку	29	Царство будучности. Часть I. (Миро-слав Січинський)	180-183	
Місто Жовтого діавола. (Максим Горький)	32	Міліонер Генрі Форд доказує правди-вість соц. виводів	204	
Довжина залізниць Зл. Держав	38	Сухоти се недуга, якої можна уникнути	206	
Короткі відомости про поодинокі стейти	39	Як стати горожанином Зл. Держав (Евген Гвоздик)	210	
Смертність від сухит серед різних заводів в Зл. Д.	48	Як дістати паспорт Зл. Держав (Е. Гвоздик)	222	
Саможертволюбивий заяць (Н. Щедрін)	51	Дещо про конституцію Зл. Держав (Е. Гвоздик)	222	
Про Милосерного Чорта (Чіріков) ..	59	Становище соц. партії до алькоголізму ..	226	
Притча про збірник з водою (Е. Белямі)	65	Як дістати даром Землю в Зл. Держ.	231	
Не такого посту хоче бог від нас (Іван Франко)	72	Як дістати землю даром в Канаді ..	236	
Нужда в "найбогатшій країні світа" "Монарх Злучених Держав"	73-75	Міри і ваги	238	
Кошти війни в готівці	76	Найнижша вага різних продуктів ш-ся законів Зл. Держав	240	
Кілько людей вбивають американські залізниці	80	Порівнянє термометрів	240	
Смертність від нещасних випадків в Зл. Д.	81	Почтові приписи	241	
Злучені Держави "роблять рекорд" ..	83	Дещо про закони Зл. Держав:		
Безробіте в Зл. Державах	84	I. Розділ судейської власти в З. Д.	56	
Суспільне питанє	86	II. Страйк	57	
Малі робітники в Зл. Державах (О. Ревюк)	90	III. Про бюра занять	142	
Поділ маєтку в Зл. Державах	127	IV. Про тестамент	142	
В Росії на все знайдуть раду	143	V. Зломанє обітницї женитьби ..	228	
Безробіте — благословенство капіталістичного ладу	145	VI. Арештованє в цивільних справах	228	
Вартість заграничних грошей в гр. Зл. Д.	147	VII. Закони про проценти і передавненє	229	
		Всячина	63, 64, 123, 124	
		З воєнних образків	46, 79, 85	